

At: Aelodau'r Pwyllgor Gwasanaethau
Democrataidd

Dyddiad: 8 Mawrth 2021

Rhif Union: 01824 712589

ebost: democrataidd@sirddinbych.gov.uk

Annwyl Gyngorydd

Fe'ch gwahoddir i fynychu cyfarfod y **PWYLLGOR GWASANAETHAU DEMOCRATAIDD, DYDD GWENER, 12 MAWRTH 2021** am **10.00** am **VIA VIDEO CONFERENCE**.

Yn gywir iawn

G Williams

Pennaeth Gwasanaethau Cyfreithiol, AD a Democrataidd

AGENDA

1 YMDDIHEURIADAU

2 DATGANIADAU O FUDDIANT (Tudalennau 3 - 4)

Dylai'r Aelodau ddatgan unrhyw gysylltiad personol neu gysylltiad sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fater a nodwyd i'w ystyried yn y cyfarfod hwn.

3 MATERION BRYD

Hysbysiad o eitemau y dylid, ym marn y Cadeirydd, eu hystyried yn y cyfarfod fel materion brys yn unol ag Adran 100B(4) Deddf Llywodraeth Leol 1972.

4 COFNODION (Tudalennau 5 - 12)

Derbyn cofnodion cyfarfod y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd a gynhaliwyd ar 02 Hydref 2020 (copi ynghlwm).

5 CYLCH GORCHWYL GRWP ARDAL AELODAU (Tudalennau 13 - 30)

Derbyn adroddiad gan y Rheolwr Gwasanaethau Democrataidd (copi'n amgaaedig) yn adolygu ac yn diweddarau'r cylch gorchwyl ar gyfer y Grwpiau Ardal Aelod.

**6 ADRODDIAD BLYNYDDOL PANEL ANNIBYNNOL CYMRU AR
GYDNABYDDIAETH ARIANNOL 2021 / 2022** (Tudalennau 31 - 116)

Derbyn adroddiad gan y rheolwr Gwasanaethau Democrataidd ar flynyddol Panel Annibynnol Cymru ar Gydabyddiaeth Ariannol (y 'Panel') ar gyfer 2021/22 (copi'n amgaaedig).

7 CANLLAWIAU DIWYGIEDIG DRAFFT AR Y COD YMDDYGIAD
(Tudalennau 117 - 262)

Ystyried adroddiad gan y Swyddog Monitro (copi ynghlwm) yn hysbysu'r Aelodau am ymgynghoriad a gwblheir gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (yr Ombwdsman), ynghylch canllawiau drafft newydd i aelodau etholedig ar y Cod Ymddygiad.

8 RHAGLEN GWAITH I'R DYFODOL

I ystyried adroddiad llafar gan y Rheolwr Gwasanaethau Democrataidd.

MEMBERSHIP

Y Cynghorwyr

Joan Butterfield
Rachel Flynn
Hugh Irving
Alan James
Gwyneth Kensler

Christine Marston
Andrew Thomas
Rhys Thomas
Graham Timms
Joe Welch

COPIAU I'R:

Holl Gynghorwyr er gwybodaeth
Y Wasg a'r Llyfrgelloedd
Cynghorau Tref a Chymuned

DEDDF LLYWODRAETH LEOL 2000

Cod Ymddygiad Aelodau

DATGELU A CHOFRESTRU BUDDIANNAU

Rwyf i,
(enw)

*Aelod /Aelod cyfetholedig o
(*dileuer un)

Cyngor Sir Ddinbych

YN CADARNHAU fy mod wedi datgan buddiant ***personol / personol a sy'n rhagfarnu** nas datgelwyd eisoes yn ôl darpariaeth Rhan III cod ymddygiad y Cyngor Sir i Aelodau am y canlynol:-
(*dileuer un)

Dyddiad Datgelu:

Pwyllgor (nodwch):

Agenda eitem

Pwnc:

Natur y Buddiant:

(*Gweler y nodyn isod*)*

Llofnod

Dyddiad

Noder: Rhowch ddigon o fanylion os gwelwch yn dda, e.e. 'Fi yw perchennog y tir sy'n gyfagos i'r cais ar gyfer caniatâd cynllunio a wnaed gan Mr Jones', neu 'Mae fy ngŵr / ngwraig yn un o weithwyr y cwmni sydd wedi gwneud cais am gymorth ariannol'.

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

PWYLLGOR GWASANAETHAU DEMOCRATAIDD

Cofnodion cyfarfod y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd a gynhaliwyd o bell trwy WebEx ddydd Gwener, 2 Hydref 2020 am 10.00am.

YN BRESENNOL

Y Cynghorwyr Rachel Flynn, Hugh Irving, Alan James (Cadeirydd), Gwyneth Kensler, Christine Marston, Andrew Thomas, Rhys Thomas a Graham Timms.

Y Cynghorydd Richard Mainon, Aelod Arweiniol dros Wasanaethau Corfforaethol a Chyfeiriad Strategol.

Arsylwr: Y Cynghorydd Peter Scott.

HEFYD YN BRESENNOL

Pennaeth y Gwasanaethau Cyfreithiol, Adnoddau Dynol a Democrataidd (GW), Rheolwr Gwasanaethau Democrataidd (SP), Cydlynnydd Craffu (RE) a Gweinyddwyr Pwyllgor (SAJ a SW).

Roedd y Gohebydd Democratiaeth Leol hefyd yn bresennol o bell er mwyn arsylwi'r cyfarfod.

DALIWCH SYLW

Yn sgil y cyfyngiadau presennol ar deithio a'r gofyniad i gadw pellter cymdeithasol oherwydd pandemig y coronafeirws, cynhaliwyd y cyfarfod o bell trwy gyfrwng fideo gynadledda ac nid oedd ar agor i'r cyhoedd. Cafodd pob aelod gyfle i fynychu fel arsylwr a chafodd y Gohebydd Democratiaeth Leol wahoddiad i arsylwi hefyd.

1 YMDDIHEURIADAU

Cafwyd ymddiheuriadau gan y Cynghorydd Joe Welch.

2 DATGAN CYSYLLTIAD

Cadarnhaodd Pennaeth y Gwasanaethau Cyfreithiol, Adnoddau Dynol a Democrataidd y byddai gan bob un o'r aelodau gysylltiad personol ag eitem rhif 7 ar y rhaglen – Adroddiad Blynyddol y Panel Annibynnol ar Gydnabyddiaeth Ariannol ar gyfer Cymru 2020/2021, gan ei fod yn penderfynu ar gyflog Cynghorwyr. Nid oedd hyn yn cael ei ystyried fel cysylltiad sy'n rhagfarnu o dan y cod ymddygiad. Datganodd bob Cynghorydd oedd yn bresennol gysylltiad personol yn Adroddiad Blynyddol Panel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol 2020/21.

3 MATERION BRYD

Ni chodwyd unrhyw fater bryd.

4 COFNODION

Cyflwynwyd cofnodion cyfarfod y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd a gynhaliwyd ar 04 Hydref 2019 i'w cymeradwyo.

Dywedodd y Cynghorydd Rachel Flynn ei bod wedi anfon ei hymddiheuriadau i'r cyfarfod blaenorol ond nad oeddynt wedi cael eu cofnodi. Felly:

Penderfynwyd: - derbyn a chymeradwyo cofnodion cyfarfod y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd a gynhaliwyd ar 04 Hydref 2019 fel cofnod cywir.

5 CYNLLUN ADFERIAD COVID-19 AR GYFER Y GWASANAETHAU DEMOCRATAIDD

Cyflwynodd yr Aelod Arweiniol Gwasanaethau Corfforaethol a Chyfeiriad Strategol yr adroddiad (dosbarthwyd yn flaenorol) a rhoddodd gefndir cryno ar y gwaith a gyflawnwyd yn ystod pandemig Covid-19. Amlygwyd bod pawb ynghlwm wedi gweithio yn hynod o galed i gynnal gwasanaethau lle bynnag bosibl. Darparwyd eglurdeb ar y penderfyniadau a wnaed gan ddefnyddio'r pwerau argyfwng. Roedd gan yr Arweinydd y pŵer i wneud penderfyniad a fyddai wedi gorfod cael ei wneud mewn cyfarfod Cabinet fel arall. Dim ond dwywaith y mabwysiadwyd y broses penderfyniad dirprwyedig, ac roedd aelodau'r Cabinet wedi gweld yr adroddiadau cyn i'r penderfyniad gael ei wneud.

Eglurodd Pennaeth y Gwasanaethau Cyfreithiol, Adnoddau Dynol a Democrataidd, hyd yn hyn yr unig ddull o gynnal cyfarfodydd gyda gwasanaethu cyfieithu ar y pryd oedd trwy'r llwyfan Zoom. Cadarnhawyd bod y gwaith i weithredu Zoom ar gyfer cyfarfodydd cyhoeddus yn mynd rhagddo. Cafodd yr aelodau wybod am faterion technegol a ddigwyddodd i ddiweddar Siambr y Cyngor er mwyn cynnal cyfarfodydd hybrid, ac i'r cyfarfodydd hynny gael eu gweddarlledu. Cadarnhawyd bod nifer o gyfarfodydd wedi aildechrau gydag amserlen llawn o gyfarfodydd o fis Medi 2020.

Diolchodd yr aelodau i'r Aelod Arweiniol a swyddogion am y wybodaeth a ddarparwyd yn ystod y drafodaeth a chodwyd y pwyntiau canlynol:

- Cyn pandemig Covid-19 roedd y gyfraith yn datgan bod cyfarfodydd hybrid yn caniatáu i 70% o aelodau fynychu o bell cyhyd a bod 30% o aelodau yn mynychu yn yr ystafell gyfarfod a bod pawb yn gallu cael eu gweld a'u clywed. Adroddwyd bod Llywodraeth Cymru wedi bod yn awyddus erioed i Gynghorau Lleol gynnal cyfarfodydd o bell. Mae'r rheoliadau hyn wedi cael eu llacio yn ystod y pandemig gan ddatgan y gall Awdurdodau Lleol gynnal cyfarfodydd yn gyfan gwbl o bell. Roedd disgwyl rheoliadau a chanllawiau pellach.
- Roedd yr aelodau yn teimlo bod cyfathrebu gydag arweinwyr grŵp yn ystod y pandemig wedi gweithio'n dda. Gydag arweinwyr grŵp yn rhannu gwybodaeth a sylwadau i aelodau mewn cyfarfodydd grŵp wythnosol, ar gyfer unrhyw adborth i'r Cabinet.
- Roedd yr holiadur yn gofyn am adborth ar gyfarfodydd o bell wedi cau, dywedodd Rheolwr y Gwasanaethau Democrataidd y byddai'n gweld os

oedd modd ail-agor yr holiadur i'r rhai nad oedd wedi ei gwblhau. Byddai'r gweithgor yn archwilio'r adborth o holiaduron aelodau.

- Roedd y Cyngor wedi cytuno cynnal cyfarfodydd Zoom ar gyfer cyfarfodydd cyhoeddus gyda'r angen am gyfieithu ar y pryd yn unig, unwaith bod modd gwneud hynny. Roedd Awdurdodau eraill wedi cynnal cyfarfodydd Zoom heb lawer o broblemau. Cadarnhaodd Rheolwr y Gwasanaethau Democrataidd bod y bwriad i gyfieithu a darlledu cyfarfodydd yn gyhoeddus yn parhau i fod yn flaenoriaeth.
- Dywedodd Rheolwr y Gwasanaethau Democrataidd y byddai'n anfon e-bost i'r aelodau gydag aelodaeth lawn y gweithgor. Gofynnwyd am enwebiadau gan grwpiau trwy'r arweinwyr grŵp.
- Byddai gweithio o bell o fantais i allyriadau carbon ac ôl troed Sir Ddinbych.

Diolchodd yr aelodau i swyddogion am yr ymatebion manwl i bryderon a chwestiynau a godwyd gan aelodau. Felly,

PENDERFYNWYD, bod yr aelodau yn nodi'r cynllun adfer a'r trefniadau democrataidd a nodwyd yn yr adroddiad.

6 ADRODDIAD BLYNYDDOL PWYLLGORAU CRAFFU'R CYNGOR 2019/2020

Cyflwynodd Cadeirydd y Grŵp Cadeiryddion ac Is-gadeiryddion Craffu, y Cynghorydd Graham Timms yr adroddiad (rhannwyd yn flaenorol), i geisio sylwadau aelodau cyn ei gyflwyno i'r Cyngor Blynyddol.

Nodwyd bod yr adroddiadau blynyddol blaenorol wedi amlygu meysydd allweddol o waith craffu. Amlygwyd bod yr adroddiad blynyddol hwn yn cynnwys gwybodaeth fanwl ar waith bob pwyllgor Craffu.

Cafodd yr aelodau wybod am nodwedd newydd o fewn yr adroddiad. Roedd yr adran hon yn canolbwyntio ar y gwaith Craffu a gwblhawyd yn gysylltiedig â'r Cynllun Corfforaethol. Dywedodd Cadeirydd y Grŵp Cadeiryddion ac Is-Gadeiryddion Craffu bod hyn wedi cael ei dderbyn yn gadarnhaol gyda'r grŵp ac yn dangos y gwaith pwysig a wneir gan Craffu.

Cyfeiriwyd yn benodol i'r diweddar Gynghorydd Huw Jones o fewn yr adroddiad, gan dalu teyrnged i'w ymrwymiad i'w waith Cyngor. Nodwyd diolchiadau i'r Cynghorydd Hugh Irving am gadeirio'r Pwyllgor Craffu Perfformiad yn ystod y flwyddyn ddiwethaf.

Cafodd adroddiad ar y Pwyllgor Trosolwg a Chraffu ei gynnwys a oedd yn pwysleisio'r anawsterau o ran trefnu'r cyfarfodydd hyn. Y gobaith oedd y byddai'r cyfarfodydd hyn yn parhau ac yn datblygu dros y flwyddyn nesaf. Eglurodd Cadeirydd y Grŵp Cadeiryddion ac Is-Gadeiryddion Craffu bod adroddiadau cryno ar y grwpiau tasg a gorffen a'u canfyddiadau, Adroddiadau Craffu Archwilio Cymru ac ymgysylltu â'r gymuned wedi eu cynnwys yn yr adroddiad cyffredinol.

Roedd aelodau eisiau diolch i'r Cydlynnydd Craffu am yr amser, ymrwymiad a'r gwaith caled wrth gwblhau'r adroddiad a'r trefniadau craffu parhaus.

Pwysleisiodd y Cydlynnydd Craffu ar yr anhawster o ran trefnu cydbwyllgor Trosolwg a Chraffu. Cadarnhawyd bod cyfarfod wedi'i drefnu ym mis Tachwedd i'w gynnal o bell. Gobeithiwyd y byddai'r dull hwn yn ei gwneud yn haws i aelodau fynychu.

Yn ystod y drafodaeth, atgoffwyd yr aelodau mai rôl Craffu oedd cynorthwyo a herio'r Cabinet a'r penderfyniadau a wnaed gan y Cabinet a swyddogion. Roedd yr aelodau'n teimlo bod gwaith Craffu yn bwysig iawn. Pwysleisiodd Cydlynnydd Craffu bod y Grwpiau Tasg a Gorffen wedi dylanwadu polisïau a gweithdrefnau o fewn y Cyngor.

Eglurwyd bod gan y cyfarfodydd ffurfiol cyn pandemig Covid-19 rwymedigaeth i gyhoeddi rhaglenni a phapurau cyn y cyfarfod. Roedd rhai i'r cyfarfodydd ffurfiol gael eu gwneud yn hygyrch i'r cyhoedd. Atgoffwyd y pwyllgor bod Safonau'r Gymraeg yn Sir Ddinbych yn ei gwneud yn ofynnol i gyfarfodydd cyhoeddus hwyluso cyfraniadau dwyieithog gyda chyfieithydd. Hyd nes i'r cyngor fod mewn safle i gynnal cyfarfodydd cyhoeddus eto, roedd yr adroddwr democrataeth lleol yn cael ei wahodd i fynychu cyfarfodydd pwyllgor a Chyngor.

Darparwyd cadarnhad gan y Cydlynnydd Craffu bod y grŵp Cadeiryddion ac Is-Gadeiryddion wedi adolygu'r Rhaglenni Gwaith i'r Dyfodol o adroddiadau. Cadarnhawyd nad oedd unrhyw adroddiadau wedi cael eu tynnu yn sgil pandemig Covid-19.

Roedd yr aelodau yn falch o glywed wrth i bawb ddod yn fwy cyfarwydd â chyfarfodydd o bell, y byddai'r briffiau rhag-gyfarfod ar gyfer aelodau craffu yn aildechrau.

PENDERFYNWYD, bod y *Pwyllgor Gwasanaethu Democrataidd yn nodi Adroddiad Blynnyddol y Pwyllgorau Craffu ar gyfer 2019/20.*

Members were pleased to hear that as familiarity with remote meetings grew the pre-meeting briefings for Scrutiny members would recommence.

Ar y pwynt hwn (11.35 a.m.) cafwyd egwyl o 15 munud.

Ailddechreuodd y cyfarfod am 11.50 a.m.

7 ADRODDIAD BLYNYDDOL PANEL ANNIBYNNOL CYMRU AR GYDNABYDDIAETH ARIANNOL 2020 / 2021

Cyflwynodd Rheolwr y Gwasanaethau Democrataidd adroddiad (a ddosbarthwyd ymlaen llaw) oedd yn ymwneud ag adroddiad blynnyddol Panel Annibynnol Cymru ar Gydabyddiaeth Ariannol (IRPW) 2020/21.

Roedd yn ofynnol i'r Panel gynhyrchu adroddiad blynnyddol yn nodi lefelau tâl yr aelodau ar gyfer gwahanol ddyletswyddau a chyfrifoldebau ar gyfer blwyddyn y Cyngor. Cyhoeddwyd yr adroddiad ym mis Chwefror 2020. Cadarnhawyd bod y Panel wedi penderfynu darparu cynyddiad o £350 i bob cynghorydd heb unrhyw gynyddiadau ychwanegol tu hwnt i'r hyn a dalwyd i ddeiliaid cyflogau uwch yn 2020.

Roedd gan Gyngor Sir Ddinbych gap o 17 o gyflogau uwch y gellid eu talu. Roedd y Panel wedi gofyn i'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd i roi sylw penodol i Benderfyniad 9 a 10 o fewn yr adroddiad blynyddol.

Trafododd yr aelodau'r meysydd canlynol yn fanylach:

- Roedd y cyflog uwch a ddarparwyd i arweinydd y grŵp yr wrthblaid fwyaf yn gyflog roedd rhaid i'w awdurdod ei wneud. Cododd rhai aelodau bryderon nad oedd arweinwyr y pleidiau eraill yn derbyn yr un gydnabyddiaeth ariannol ag arweinydd yr wrthblaid fwyaf. Gofynnodd aelodau i Reolwr y Gwasanaethau Democrataidd roi adborth i'r Panel am eu pryderon o ran y gofyniad cyfreithiol i gynnig cyflog i Arweinydd yr wrthblaid fwyaf ac nid i arweinwyr y pleidiau eraill. Gofynnwyd am eglurhad a rhesymeg gan y Panel.
- Ar hyn o bryd mae gan Gyngor Sir Ddinbych 2 Gyflog Uwch ar gael. Cafwyd cadarnhad bod y penderfyniad o ran pwy oedd yn derbyn y rolau cyflogau uwch yn benderfyniad y Cyngor Llawn.
- Teimlai aelodau bod angen gofal wrth edrych ar ddyraniad Cyflogau Uwch i aelodau. Eglurodd Pennaeth Gwasanaethau Cyfreithiol, Adnoddau Dynol a Democrataidd sut oedd y dyraniad cyfredol o gyflogau uwch yn cael eu dyrannu.
- Roedd yr agwedd amrywiaeth yn yr adroddiad yn bwysig. Darparwyd cadarnhad bod gan Lywodraeth Cymru gynllun gweithredu ar gyfer amrywiaeth o fewn cynrychiolaeth awdurdod lleol.
- Credai'r aelodau bod cysylltiad band eang da yn hanfodol. Gyda chyflwyniad y cyfarfodydd o bell, roedd yn hanfodol cael cysylltiad rhynggrwyd da er mwyn galluogi aelodau i gael mynediad at gyfarfodydd. Adroddodd y Panel nad oedd unrhyw gyllid ychwanegol ar gael i gefnogi technoleg, dyfeisiau a chysylltiad band eang ychwanegol. Roedd y problemau hyn angen cael eu datrys gan awdurdodau lleol unigol.
- Gofynnodd yr aelodau i'r dyraniad o daliadau cyflogau uwch gael eu hadolygu gan ffyrdd newydd y gweithgor. Byddai unrhyw waith a wneir gan y gweithgor yn cael ei gyflwyno yn ôl i'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd. Teimlodd y Cynghorydd Timms bod y penderfyniad i adolygu cyflogau'r uwch aelodau yn benderfyniad ar gyfer y Cyngor nesaf nid yr aelodau presennol, nid oedd yn cytuno bod angen i'r gweithgor adolygu'r trefniadau presennol.

Felly:

PENDERFYNWYD,

- bod y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yn nodi penderfyniadau Panel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol ar gyfer 2020/21 mewn perthynas â thalu cyflogau sylfaenol, uwch a dinesig a thaliadau i aelodau cyfetholedig.*
- Bod y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yn ystyried lefel y gefnogaeth a roddir i aelodau i ymgymryd â'u dyletswyddau, o ran 'Penderfyniadau' 9 a 10 yr Adroddiad Blynyddol.*
- Bod cais yn cael ei wneud i ffyrdd newydd y gweithgor i edrych ar ddyraniad y cyflogau uwch ac adrodd yn ôl i'r pwyllgor hwn.*

8 ADOLYGIAD BLYNYDDOL O GYDBWYSEDD GWLEIDYDDOL A PHENODI CADEIRYDDION Y PWYLLGORAU CRAFFU

Arweiniodd y Rheolwr Gwasanaethau Democraidd yr aelodau trwy'r adroddiad (rhannwyd yn flaenorol), gan gyflwyno manylion aelodaeth ar gyfer bob pwyllgor. Amlygodd bod y pwyllgorau angen cynrychiolaeth o'r grwpiau i gwblhau eu aelodaeth.

Yn ystod y drafodaeth, cyfeiriodd yr aelodau at newidiadau diweddar i aelodaeth craffu oedd eu hangen o'r newidiadau i aelodaeth grwpiau gwleidyddol. Nodwyd bod y newidiadau i aelodaeth y grŵp wedi arwain at newid mewn cydbwysedd gwleidyddol a oedd yn effeithio pwyllgorau a grwpiau penodol.

Rhoddyd pwyslais ar yr anawsterau penodol a brofwyd gan y grwpiau gwleidyddol. Cyfeiriwyd yn benodol at yr anawsterau a wynebwyd o ran aelodaeth y Pwyllgor Cynllunio yn sgil rheoliadau Llywodraeth Cymru mewn perthynas â wardiau aml-aelodau. Cadarnhawyd y byddai'r arweinwyr ac aelodau'r grŵp yn trafod ac yn cytuno ar aelodaeth y Pwyllgor Cynllunio lle roedd 2 aelod o'r un ward wedi datgan diddordeb i fod yn rhan o'r pwyllgor.

Awgrymodd Pennaeth y Gwasanaethau Cyfreithiol, Adnoddau Dynol a Democraidd bod pryderon y pwyllgor yn cael eu codi i'r arweinwyr grŵp er mwyn ystyried aelodaeth y pwyllgorau gyda phwyslais penodol ar aelodaeth y Pwyllgor Cynllunio. Cytunodd yr aelodau y dylai'r pryderon gael eu codi gyda'r arweinwyr grŵp.

Diolchodd y Cadeirydd i'r swyddogion am yr adroddiad, a dywedodd ei fod yn gynhwysfawr ac yn ddefnyddiol iawn. Felly,

PENDERFYNWYD, bod y Pwyllgor Gwasanaethau Democraidd yn nodi'r adroddiad ar safle cydbwysedd gwleidyddol ar gyfer dyrannu seddi pwyllgor. Cytunwyd y byddai Pennaeth y Gwasanaethau Cyfreithiol, Adnoddau Dynol a Democraidd yn gofyn i arweinwyr adolygu aelodaeth gyfredol y Pwyllgor Cynllunio.

9 AMSERLEN BWYLLGORAU 2021

Arweiniodd Rheolwr y Gwasanaethau Democraidd yr aelodau trwy'r amserlen Bwyllgorau arfaethedig ar gyfer y gylched cyfarfodydd nesaf (rhannwyd yn flaenorol) Diolchodd Rheolwr y Gwasanaethau Democraidd i'r Clerc Pwyllgor, Kath Jones am gynhyrchu'r amserlen arfaethedig.

Cafodd yr aelodau wybod y byddai'r amserlen yn cael ei chyflwyno yng nghyfarfod nesaf y Cyngor Llawn ar gyfer cymeradwyaeth. Glynwyd at y cytundebau blaenorol ar ddatblygiad yr amserlen lle bynnag bosibl. Roedd y toriad ym mis Awst wedi cael ei gynnwys yn ôl y blynyddoedd blaenorol. Y Cyngor Llawn oedd â'r penderfyniad i newid y gylched o gyfarfodydd.

Diolchodd y Cadeirydd a'r aelodau i Rheolwr y Gwasanaethau Democraidd a'r staff Pwyllgorau am y gwaith oedd wedi ei gyflawni i baratoi'r adroddiad. Felly,

PENDERFYNWYD, bod y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yn argymhell y dylid cymeradwyo'r amserlen bwyllgorau ar gyfer 2021 i'r Cyngor llawn.

10 RHAGLEN GWAITH I'R DYFODOL

Cyflwynodd Rheolwr y Gwasanaethau Democrataidd adroddiad llafar ar raglen gwaith i'r dyfodol y Pwyllgor.

Cafodd yr aelodau wybod bod y rhaglen waith heb ei lenwi eto, ond byddai'n cael ei lenwi ar ôl i'r Cyngor llawn gymeradwyo'r amserlen ar gyfer cyfarfodydd 2021.

PENDERFYNWYD nodi'r diweddariad ar lafar.

Daeth y cyfarfod i ben am 12:45 p.m.

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

Adroddiad i'r:	Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd
Dyddiad y cyfarfod:	12 Mawrth 2021
Swyddog Arweiniol	Steve Price, Rheolwr Gwasanaethau Democrataidd
Awdur yr Adroddiad	Rheolwr y Gwasanaethau Democrataidd
Teitl	Cylch Gorchwyl Grŵp Ardal Aelodau

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

- 1.1. Mae'r adroddiad hwn yn ymwneud ag adolygu a diweddarau'r cylch gorchwyl ar gyfer Grwpiau Ardal yr Aelodau.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

- 2.1. Bydd barn y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd ar ail-ddrafftio'r cylch gorchwyl yn cynorthwyo yn y broses o ddiweddarau'r cylch gorchwyl a mynd i'r afael ag unrhyw faterion y mae'r Pwyllgor yn ystyried sydd angen sylw.

3. Beth yw'r Argymhellion?

- 3.1 Bod y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yn ystyried cylch gorchwyl drafft Grŵp Ardal yr Aelodau (atodiad 1) ac, yn amodol ar sylwadau, yn cymeradwyo'r drafft ar gyfer ymgynghoriad pellach.

4. Manylion yr Adroddiad

- 4.1. Mae'r cylch gorchwyl presennol ar gyfer Grwpiau Ardal yr Aelodau yn dyddio o 2012 ac mae angen eu diweddarau i adlewyrchu'r nifer fawr o newidiadau sydd wedi digwydd dros y blynyddoedd. Mae'r ddogfen hon ynghlwm fel Atodiad 2.
- 4.2. Mae'r cylch gorchwyl presennol yn gymharol sylfaenol yn eu cwmpas ac yn dawel ar lawer o'r cwestiynau gweithdrefnol sy'n codi'n rheolaidd ac sy'n anodd eu datrys heb safbwynt cytûn. Gall y diffyg eglurder hwn fod yn gyfrifol am anghytundebau o ran y 'rheolau' a'r cylchoedd gwaith.

- 4.3. Mae'r cylch gorchwyl drafft yn ceisio darparu safbwyntiau clir a derbynol wedi'u diweddarau ar ystod o faterion gweithdrefnol, a gwella eglurder ar rolau a chylchoedd gwaith Grwpiau Ardal yr Aelodau a fydd yn cynorthwyo aelodau a swyddogion wrth iddynt gymryd rhan mewn cyfarfodydd Grŵp Ardal Aelodau.
- 4.4. Mae Atodiad 3 yn dangos y canllawiau a ddefnyddir ar gyfer Cadeiryddion Grŵp Ardal Aelodau, cynrychiolwyr yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth a Swyddogion Pwyllgorau i gefnogi trefniadau ardal aelodau effeithiol ac effeithlon.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

- 5.1. Nid oes cyfraniad uniongyrchol i'r Blaenoriaethau Corfforaethol.

6. Faint fydd hyn yn ei gostio a sut y bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

- 6.1. Does dim costau nac effeithiau newydd ar wasanaethau oherwydd y cylch gorchwyl drafft.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o'r Effaith ar Les?

- 7.1. Nid yw'r cylch gorchwyl yn fenter newydd; mae hwn yn ymarfer egluro i gefnogi Grwpiau Ardal yr Aelodau presennol mewn modd effeithiol ac effeithlon. Nid oes angen Asesiad o'r Effaith ar Les ar gyfer yr adroddiad hwn.

8. Pa ymgynghoriadau sydd wedi'u cynnal gyda Chraffu ac eraill?

- 8.1. Y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yw'r pwyllgor priodol i ystyried materion sy'n berthnasol i bob un o 6 Grŵp Ardal yr Aelodau. Cynhelir ymgynghoriad pellach gyda'r aelodau a'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

- 9.1. Nid oes angen datganiad gan y Prif Swyddog Cyllid ar gyfer yr adroddiad hwn.

10. Pa risgiau sydd yna ac oes yna unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

10.1. Ni ddylai mabwysiadu'r cylch gorchwyl drafft beri unrhyw risg i weithrediad Grwpiau Ardal yr Aelodau wrth iddo geisio egluro a diweddarau telerau ac achosion i adlewyrchu'r amgylchiadau presennol.

11. Pŵer i wneud y Penderfyniad

11.1. Mae'r adroddiad hwn yn rhan o ymarfer ymgynghori a does dim angen cael penderfyniad ffurfiol.

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

Member Area Groups

Terms of Reference

4th March 2021

Terms of Reference

Role and Purpose

There shall be six advisory Member Area Groups (MAGs) covering between them the whole area of the County. These MAGs will be as shown below and as illustrated on the attached plans.

- Dee Valley
- Denbigh
- Elwy
- Prestatyn and Meliden
- Rhyl
- Ruthin

The MAGs are not decision-making bodies but they do have important advisory and consultative functions regarding the Council's service provision, engagement and development within their areas. The MAGs may also facilitate consultation and engagement with other organisations in relation to activities in the MAG area.

Consultations with the MAGs on local service provision, proposals and decisions are likely to lie within a MAG's remit. For example, services of the Council may consult and seek to obtain the agreement or recommendations of the MAGs on their activities within the MAG areas.

What is not within a MAG's Remit?

Issues that do not affect a MAG area or its inhabitants to a greater extent than other areas or regions may be unsuitable for a MAG meeting. The Council has a Scrutiny function that is able to scrutinise wider strategic or county-wide issues and such matters can be referred to Scrutiny for consideration using the Council's Scrutiny Proposal Form process.

Each MAG's Senior Leadership Team adviser will offer advice to the MAG on the suitability and options for issues being proposed for a MAG's forward work programme.

Membership

All councillors who represent a ward, or part of a ward, within the area covered by a MAG will be entitled to attend and participate fully in the MAG's proceedings. For the purposes of the agendas and attendance statistics, councillors whose wards are wholly or largely within the MAG area will be shown as 'members' of the MAG on agenda sheets and their attendance or non-attendance will contribute to their attendance statistics on the Council's intranet site. A councillor whose ward is primarily located in another MAG area will be shown as 'also invited' on agenda sheets and their absence from a MAG meeting will not be reflected in their attendance statistics.

The 'also invited' members will have the same rights to participate and vote at MAG meetings as those whose wards are entirely within the MAG area and they may undertake any roles as agreed by the MAG, for example as chair or vice chair of the MAG or as a representative of the MAG on another body.

Chair and Vice Chair

A Chair and Vice Chair for each MAG will be appointed at the first meeting following the Council's Annual Meeting, or whenever a vacancy occurs.

Voting

MAGs do not have delegated decision-making powers but will be required to determine their work programmes, agree responses to requests for representatives to be appointed and agree responses to consultations or recommending actions within their terms of reference.

Any matter will be decided by a simple majority of those members voting and present in the meeting at the time the question was put. If there are equal numbers of votes for and against, the Chair will have a second or casting vote. There will be no restriction on how the Chair chooses to exercise a casting vote.

For the avoidance of doubt, all councillors representing a ward or part of a ward within a MAG's area will be entitled to take part in any votes at a MAG's meetings.

Quorum

The quorum for a MAG meeting is two voting members. If there are no more than two voting members present at a MAG meeting, the chair presiding will not have a second or casting vote.

Forward Work Programmes

Each MAG will maintain a forward work programme for items to be considered at future meetings. The MAG will clarify the details of any items agreed for the forward work programme i.e. ensuring they are adequately described and have such information on the appropriate service, officers or lead members as is available at the meeting.

Attendance and Observers at MAG meetings

Councillors who do not represent a ward wholly or partially within a MAG area will not be permitted to attend that MAG's meetings, unless they are invited to do so by the MAG itself.

The press and public will not be permitted to attend except at the specific invitation of the MAG.

The attendance by appropriate lead members and officers for agenda items at a MAG meeting is expected insofar as:

- reasonable notice has been given;
- the item(s) requested are within the MAG's remit to consider; and
- a reasonable explanation of the issues the MAG wishes to consider have been appropriately communicated.

The MAGs may request information or participation from external organisations, individuals and sources. These may include external public service providers; representatives of the voluntary and private sectors; city, town and community councils within their area; expert witnesses or advisers.

Support for the MAGs

A member of the Council's Senior Leadership Team (SLT) will be appointed to support and provide advice to each MAG. Committee Officers from the Democratic Services team will provide committee support for MAG meetings.

Document Distribution and Access

The agenda and meeting documents for each of the MAGs will be available to all members of the Council.

Documents will be automatically stamped with '*not for publication*' and '*restricted*' watermarks to reflect that the agendas and documents for MAG meetings are not published. However, '*restricted*' does not necessarily mean '*confidential*'. The onus is on the MAG or any member who wishes to circulate MAG information externally to the Council to ensure that the information in question is not confidential or sensitive. The MAG's SLT Advisor or the Democratic Services Manager will be able to provide guidance and advice.

Filming and Use of Social Media during Meetings

Filming and use of social media is not permitted during MAG meetings without the consent of the majority of members present at the meeting. As private meetings, the MAG will take into consideration any requirements for confidentiality for the business being transacted before agreeing to filming or the use of social media.

Disturbance at Meetings

If a member or participant at a MAG meeting persistently disregards the ruling of the Chair by behaving improperly or offensively or deliberately obstructs business, the Chair may issue a warning on their conduct. If the misbehaviour continues the Chair may rule that the member or participant will not be heard further.

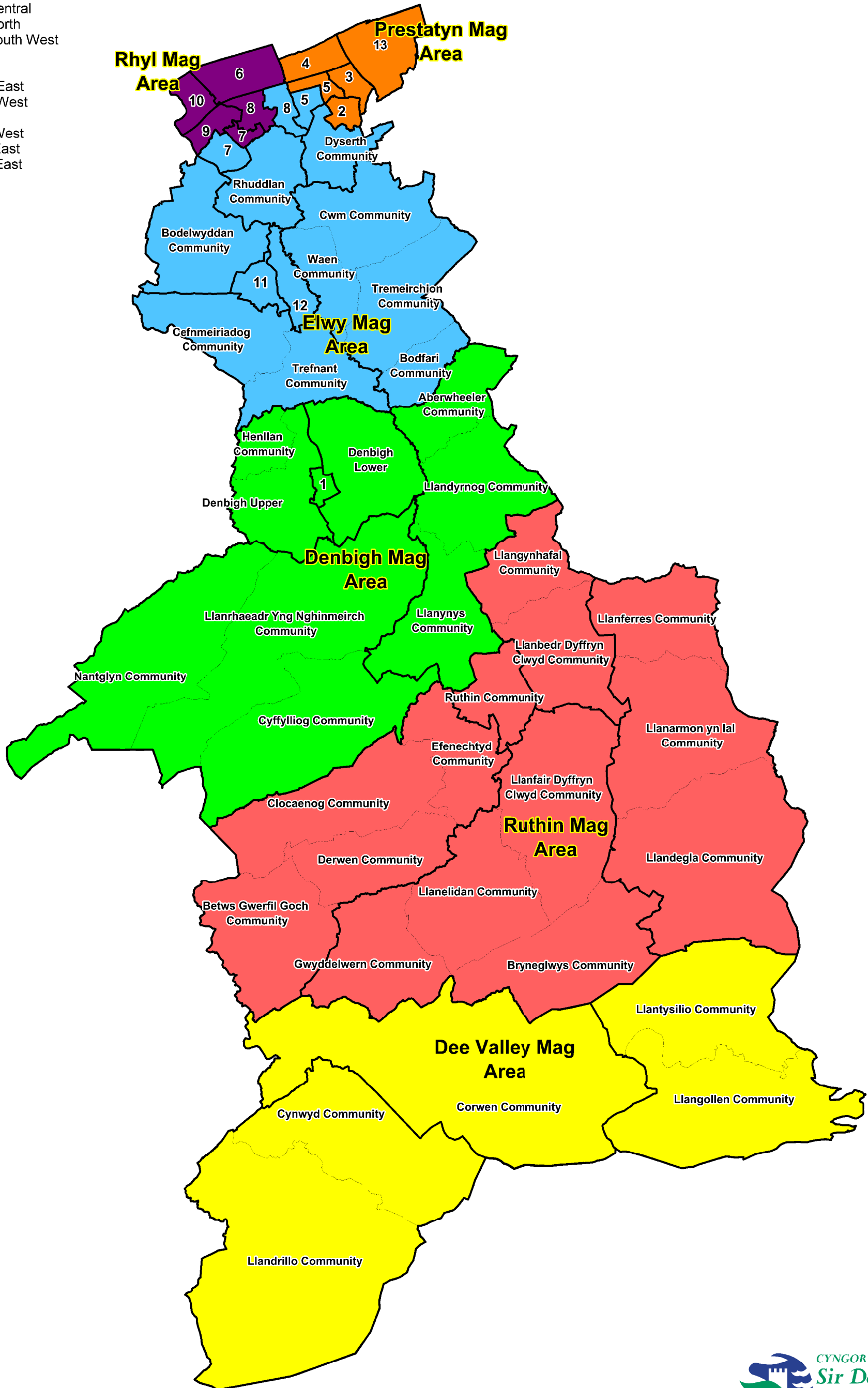
Where the behaviour is making orderly business impossible the Chair may request the consent of the MAG for the removal of the member or participant from the meeting. A member removed from the meeting will be entitled to attend future MAG meeting.

In exceptional circumstances of a general disturbance the Chair may adjourn the MAG meeting for as long as the Chair thinks necessary.

Note: the Council's standing orders (Council Procedure Rules) do not apply to the MAGs but, subject to the above arrangements, may be followed at the discretion of the Chair presiding at a MAG meeting.

Electoral Divisions

1. Denbigh Central
2. Prestatyn Meliden
3. Prestatyn Central
4. Prestatyn North
5. Prestatyn South West
6. Rhyl East
7. Rhyl South
8. Rhyl South East
9. Rhyl South West
10. Rhyl West
11. St Asaph West
12. St Asaph East
13. Prestatyn East



Members Area Group

Terms of Reference

Nov 2012

1. Member Area Groups (MAGs) will exist for the following areas:

- Rhyl
- Prestatyn
- Elwy
- Denbigh
- Ruthin
- Dee Valley

2. MAGs are closed County Council meetings. They will be chaired by a County Councillor and agenda items will be determined by the County Councillors in each MAG.

3. The purpose of MAGs is to:

- review service provision in the area;
- use local data to plan improvements within the community;
- agree community capital funding priorities and where appropriate agree its distribution;
- agree road improvement priorities;
- monitor the implementation of the Town Plans and their links to the wider area;
- when appropriate, consider how assets can be used within an area to best effect
- receive or refer items for discussion, review or comment;
- monitor the effect of the corporate priorities at local level;
- influence the corporate, financial and business planning processes of the Council;
- inform the development of the 'Big Plan' and monitor its Action Plan;
- act as a consultative group and where appropriate nominate representatives;

Any decisions or recommendations relating to the above will be made by County Councillors only.

- 4.** Meetings will take place 6 times per annum on a bimonthly basis.
- 5.** Meetings will be supported by a 'Coordinating' officer with appropriate administrative support who will convene meetings, arrange the agendas, supporting documentation, attendance, minutes and follow up work, securing proper linkages to other structures within the Council or partner organisations.
- 6.** Meetings will also be supported by an identified officer at SLT level.
- 7.** Data from area profiles and the Welsh Index of Multiple Deprivation, together with service and partners' intelligence on the area, will be used to focus the debates on key issues affecting the area. The action plans relating to Town Plans will also feature prominently in MAG considerations.
- 8.** MAGs will be able to refer matters to the 3 Scrutiny Committees (predominantly Communities Scrutiny, but this will be dependent on the issue referred). The Scrutiny Co-ordinating Group will be tasked with coordinating the items referred from MAGs to Scrutiny. It will be the responsibility of the relevant Scrutiny Committee to decide whether or not items considered should be referred to Cabinet.
- 9.** In addition to the regular County Liaison and Cluster meetings with T&CC, each MAG has an important role in underpinning the Charter and promoting our relationship with T&CC. At the discretion of each MAG they may wish to invite relevant Town and Community Council representatives to meet the area MAG on an occasional basis.
- 10.** Each MAG will be open to County Councillors in that area only, however partners such as T&CC, Local Health Board, police etc may be invited to discuss specific agenda items.
- 11.** MAGs will be encouraged to meet in various facilities within the area in order to develop a better understanding of all the assets within the area.

Facilitation of Member Area Group Meetings, Forward Work Programme and Activities

	<i>Responsibilities</i>
Chair of Member Area Group	To chair the MAG meetings: introduce items and contributors; manage the debate; summarise conclusions and confirm resolutions, actions or requests; time management of the agenda.
	To lead on clarifying items agreed for the forward work programme i.e. ensuring they are adequately described and have such information on the appropriate service, officers or lead members as is available at the meeting.
	To lead on clarifying amendments, deletions or re-scheduling of items on the forward work programme that are agreed at a MAG meeting.
	To liaise with the supporting Head of Service to accept or decline items raised outside of a MAG meeting onto the forward work programme ¹ and to inform the Committee Administrator of new items or changes to the forward work programme.
	<i>Responsibilities</i>
Head of Service (for the MAG)	To assist the Chair and members to clarify information on items being added to the forward work programme (the issues or information being sought, responsible service, officers or lead members, appropriate timescales for bringing items to a MAG meeting).
	To inform the Chair and members about issues relevant to the MAG meeting agenda or forward work programme.
	To advise the Chair and members on Council procedures and activities as appropriate.
	To advise the Chair of the MAG on proposed items raised outside of a MAG meeting for the forward work programme and to inform the Committee Administrator of new items or changes to the forward work programme.

Tudalen 27

¹ The Member Area Groups determine their own forward work programmes and agendas with advice from the supporting Head of Service

	To identify the responsible service, officers or lead members for actions or information requested by the MAG. ²
	To advise the MAG on whether information supplied to the MAG is of a confidential or sensitive nature, or whether it can be shared more widely or publically.
	<i>Responsibilities</i>
<i>Committee Officer</i>	To organise meeting dates, times, venues, refreshments and equipment.
	To maintain the MAG forward work programme.
	To liaise with reporting officers, issue invitations, provide information on the reports or issues requested by the MAG and on the proceedings and arrangements for the MAG meeting.
	To liaise with the Chair of the MAG on the timings to be included on the agenda.
	To produce, distribute and store on the mgintranet agenda packs for each MAG meeting.
	To attend and minute MAG meetings.
	To advise on protocols and arrangements for MAG meetings.
	To assist reporting officers or lead members in the provision of equipment required for their reports or presentations at MAG meetings.
	To note in the minutes and circulate actions or information requested by the MAG to the responsible service, officer or lead member.
	To remind the Chair, Head of Service and members to adequately identify and describe information for items being added to the forward work programme.

² The Committee Officer role will not usually extend to undertaking activities on behalf of the MAG such as research, collection or collating of data or information etc. The Head of Service to identify the appropriate service, officer or lead member for these activities.

Mae tudalen hwn yn fwiadol wag

Adroddiad i'r:	Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd
Dyddiad y cyfarfod:	12 Mawrth 2021
Swyddog Arweiniol	Cynghorydd Richard Mainon / Steve Price
Awdur yr Adroddiad	Rheolwr y Gwasanaethau Democrataidd
Teitl	Adroddiad Blynyddol Panel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol 2021 / 2022

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

1.1. Mae'r adroddiad yn sôn am adroddiad blynyddol Panel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol (y Panel) ar gyfer 2021/22.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

2.1. Rhoi cyngor am penderfyniadau'r Panel ar gyfer 2021 - 2022 mewn perthynas â thaliadau i aelodau etholedig a chyfetholedig.

3. Beth yw'r Argymhellion?

3.1. Bod y Pwyllgor yn nodi penderfyniadau Panel Taliadau Annibynnol Cymru ar gyfer 2021 - 2022 mewn perthynas â'r cyflogau talu a'r taliadau i aelodau cyfetholedig.

3.2. Bod y Pwyllgor yn ystyried lefel y gefnogaeth a ddarperir i aelodau gyflawni eu dyletswyddau, o ran 'Penderfyniadau' 9, 10 a 40 o'r Adroddiad Blynyddol.

4. Manylion yr Adroddiad

4.1. Sefydlwyd Panel Taliadau Annibynnol Cymru yn 2008. Ymestynnwyd cylch gwaith a swyddogaethau'r Panel ym Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011. Mae cylch gwaith y Panel yn cynnwys cynghorwyr, aelodau eraill o awdurdodau parciau cenedlaethol, awdurdodau tân ac achub Cymru a'r cynghorau gymuned a'r dref yn ychwanegol i gynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol. Gall y Panel nodi gwir swm y taliad y

gall awdurdod ei wneud i aelod a'r dyletswyddau a'r cyfrifoldebau a allai gymhwyso cynghorwyr i dderbyn taliadau.

- 4.2. Mae'n ofynnol i'r Panel lunio adroddiad blynyddol yn nodi'r lefelau y mae aelodau i'w talu am amrywiol ddyletswyddau a chyfrifoldebau ar gyfer y flwyddyn ddinesig sydd i ddod. Mae Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol weithredu argymhellion y Panel. Mae adroddiad blynyddol 2021 - 2022 ynghlwm fel atodiad 2.
- 4.3. Mae adroddiad y Panel yn nodi tri band o Gyngor a'r nifer uchaf o gyflogau uwch y gall pob cyngor eu talu. Nodir y grwpiau hyn yn Nhabl 2 yr adroddiad blynyddol. Mae Tabl 3 yn nodi'r cyflog sylfaenol a'r cyflogau uwch a fydd yn daladwy i aelodau cynghorau ym mhob grŵp.
- 4.4. Eleni mae'r Panel wedi penderfynu darparu cynyddiad o £ 150 i £ 14,368 y flwyddyn i gyflog sylfaenol pob cynghorydd. Bydd cyflogau uwch yn cynyddu 1.06% i'r ffigurau a ddangosir yn nhabl 3 yr Adroddiad Blynyddol.
- 4.5. Mae'r Panel wedi nodi bod cynghorau wedi mynegi'n gryf eu dymuniad i'r Panel osod y taliadau ar gyfer cyflogau dinesig (ar gyfer Cadeirydd ac Is-gadeirydd y Cyngor). Mae'r Panel wedi penderfynu y bydd Cadeirydd y Cyngor yn cael ei dalu ar £ 23,161 a'r Is-gadeirydd ar £ 18,108 - y ddau yn cynnwys y cyflog sylfaenol. Mae'r rhain yn cyfateb i gyfraddau Band 3 a Band 5 yn y drefn honno.
- 4.6. Mae'r Panel yn parhau i fod o'r farn gadarn nad yw cynnal gwerthoedd democrataidd llywodraeth leol yn ddi-gost. Mae cydnabyddiaeth ariannol a ariennir yn gyhoeddus ar gael i annog amrywiaeth o bobl leol barod a galluog i ymgymryd â llywodraeth leol, trwy eu rolau etholedig, penodedig neu gyfetholedig.
- 4.7. Band Cyflog uwch 1 a 2 - Mae'r Panel wedi pennu pum band o Gyflog uwch. Mae Band 1 yn cynnwys yr Arweinydd a'r Dirprwy Arweinydd ac mae Band 2 yn cynnwys Aelodau Cabinet eraill. Yn nhrafodaethau'r Panel ag Aelodau etholedig ledled Cymru yn 2013 a 2017 mynegwyd barn gyson mai arweinyddiaeth â rolau gweithredol oedd â'r atebolrwydd mwyaf. Mae'r Panel yn cadw ei farn bod maint y boblogaeth yn parhau i fod yn ffactor wrth ddylanwadu ar lefelau cyfrifoldeb ac felly mae wedi cadw'r 3 grŵp poblogaeth (A, B a C) fel y nodir yn Nhabl 2 a 3 yr adroddiad blynyddol at ddibenion gosod nifer y cyflogau uwch sydd ar gael a lefel y Cyflogau uwch yn Fandiau 1 a 2. Dylid nodi, er mwyn lleihau costau, Sir Ddinbych yn penodi 8 swydd

Cabinet o'r uchafswm o 10 swydd y gallai eu penodi, sy'n arwain at ystod fwy cyfrifoldebau portffolio ar gyfer pob aelod Cabinet.

- 4.8. Mae Sir Ddinbych wedi gosod nifer ei daliadau cyflog uwch (nifer y lwfansau Cabinet a chadeirydd pwyllgor sy'n cael eu talu) ar 2 yn is na'r uchafswm a ganiateir gan y Panel ar gyfer awdurdod o faint Sir Ddinbych.
- 4.9 Band 3 - Am y flwyddyn i ddod, telir £ 23,161 i gadeiryddion pwyllgorau (os ydynt yn cael eu talu) (gan gynnwys y cyflog sylfaenol). Yn achos Sir Ddinbych mae llai o bwyllgorau craffu nag yn y mwyafrif o awdurdodau eraill a dylid nodi pwysigrwydd y rolau cadeirio ar gyfer y pwyllgorau eraill fel y Pwyllgorau Cynllunio a Thrwyddedu.
- 4.10 Band 4 a 5 - Mae'r Panel o'r farn bod talu arweinydd y grŵp gwrthbleidiau mwyaf yn bwysig i ddemocratiaeth leol. Felly mae'r Panel wedi parhau â'u penderfyniad blaenorol bod yn rhaid talu'r Uwch Gyflog hwn (band 4). Mae'r taliad yn cyfateb i lefel y taliad ar gyfer cadeiryddion pwyllgorau. Mae'r Panel wedi nodi o'r blaen mai ychydig iawn o arweinwyr grwpiau gwleidyddol eraill sydd wedi cael cyflog yn awdurdodau Cymru. Mae'r Panel wedi penderfynu, pan delir cyflogau o'r fath, y dylai'r lefel fod ar £ 18,108.
- 4.11 Aelodau cyfetholedig â Hawliau Pleidleisio - Mae gan Dabl 6 o adroddiad y Panel y ffioedd ar gyfer aelodau cyfetholedig sydd â hawliau pleidleisio sy'n seiliedig ar lwfans presenoldeb ac ymrwymiad amser o hyd at 4 awr (ffi hanner diwrnod) neu 4 awr neu mwy (ffi ddyddiol). Mae'r Panel yn caniatáu i aelodau pleidleisio cyfetholedig gynnwys amser teithio ac amser rhesymol ar gyfer paratoi cyn cyfarfod ac mae wedi cynyddu'r gyfradd talu ddyddiol ar gyfer aelodau cyfetholedig cyffredin o £ 12 i £ 210.
- 4.12 Cyfraddau Milltiroedd - Dim ond am eu haelodau sy'n ymgymryd â busnes swyddogol y gall awdurdodau ad-dalu costau teithio. Nid oes unrhyw newid i'r cyfraddau milltiroedd.
- 4.13 Aelod Llywyddol - Mae Deddf Democratiaeth Llywodraeth Leol 2013 yn caniatáu i awdurdodau lleol benodi aelod llywyddu a fyddai'n cadeirio cyfarfodydd busnes y Cyngor yn ogystal ag arweinydd dinesig. Gall Cyngor hefyd benodi dirprwy aelod llywyddu. Pan gaiff ei benodi, byddai aelod llywyddu yn cael ei dalu ar lefel Band 3 (cyflog cadeirydd pwyllgor) a byddai'r swydd yn cyfrannu tuag at y cap ar nifer y cyflogau uwch y gellir eu talu. Ni fyddai swydd aelodau dirprwy llywyddu yn derbyn taliad.

- 4.14 Cydbwyllgorau Craffu - Gall dau neu fwy o awdurdodau sefydlu cydbwyllgorau craffu fel y mae Sir Ddinbych a Chonwy wedi ei wneud gyda sefydlu'r Cydbwyllgor Craffu ar gyfer y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus. Mae'r Panel wedi penderfynu mai'r lefel gyflog ar gyfer Cadeirydd Cydbwyllgor Trosolwg a Chraffu byddai £ 8,793 a £ 4,396 i Is-gadeirydd. Byddai taliadau i gadeiryddion Cydbwyllgorau Trosolwg a Chraffu neu Is-bwyllgorau yn ychwanegol at y nifer uchaf o gyflogau uwch a ganiateir, ond byddent yn cael eu cyfrif mewn perthynas â chyfanswm y cyflogau uwch nad ydynt yn fwy na 50% o aelodaeth cyngor.
- 4.15 Cyngorau Tref, Cymuned a Dinas - ar gyfer cyngorau tref, dinas neu gymuned (y cyfeirir atynt yma i gyd nawr fel 'cyngorau cymunedol') grwpiodd y Panel yn 2018 gyngorau cymunedol yn 3 grŵp (A, B ac C) yn seiliedig ar eu hincwm neu eu gwariant yn y flwyddyn ariannol flaenorol, pa un bynnag yw'r uchaf. Mae'r rhai o dan £ 30,000 yng Ngrŵp C, mae rhwng £ 30,000 a £ 199,999 yng Ngrŵp B ac mae'r rhai sydd â £ 200,000 ac uwch yng Ngrŵp A (gweler tabl 8 o adroddiad y Panel).
- 4.16 Rhaid i gynghorau cymunedol ym mhob un o'r 3 grŵp nawr sicrhau bod taliad o £ 150 y flwyddyn ar gael i bob un o'u haelodau am y costau yr eir iddynt ar fusnes y cyngor e.e. costau defnyddio ffôn a TG. Nid oes angen derbynebaw ar gyfer y taliadau hyn.
- 4.17 Rhaid i gynghorau cymunedol Grŵp A sicrhau bod taliad blynyddol o £ 500 yr un ar gael io leiaf 1 o'u haelodau a hyd at uchafswm o 5 aelod i gydnabod cyfrifoldebau penodol. Mae hyn yn ychwanegol at dalu £ 150 am gostau a threuliau. Gall cynghorau Grŵp B ac C benderfynu a ydyn nhw'n talu £ 500 i hyd at 5 aelod i gydnabod cyfrifoldebau penodol (yn ychwanegol at y taliadau £ 150 am gostau a threuliau).
- 4.18 Ni all cynghorwyr sir ar y Cabinet dderbyn unrhyw daliad gan gyngor cymuned ar wahân i dreuliau teithio a chynhaliath ac ad-daliad am gostau gofal. Fodd bynnag, nid yw hyn yn eu hatal rhag dal uwch-swydd heb daliad.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

- 5.1. Mae'r adroddiad yn amlinellu'r penderfyniadau a wneir gan y Panel ac nid yw ynddo'i hun yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol.

6. Faint fydd hyn yn ei gostio a sut y bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

6.1. Mae adroddiad blynyddol y Panel i raddau helaeth yn parhau â'r lefelau talu cyfredol. Mae'r cynnydd yn y cyflogau sylfaenol, uwch a dinesig yn cyfateb i £ 16,502 y flwyddyn i'r holl aelodau gyda chynnydd bach mewn costau gan yr aelodau cyfetholedig pleidleisio a fydd yn dibynnu ar faint o fusnes swyddogol y gofynnir iddynt ei wneud.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o'r Effaith ar Les?

7.1. Gwneir yr adroddiad hwn yn unol â rhwymedigaethau statudol a phenderfyniadau Panel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol. Nid oes angen Asesiad o Effaith ar gyfer yr adroddiad hwn.

8. Pa ymgynghoriadau sydd wedi'u cynnal gyda Chraffu ac eraill?

8.1. Mae'r Panel yn ymgynghori'n genedlaethol ar gynnwys drafft pob adroddiad blynyddol.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

9.1. Nid oedd angen datganiad ganddo ar gyfer yr adroddiad hwn.

10. Pa risgiau sydd yna ac oes yna unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

10.1 Mae'n rhaid i fwyafrif y taliadau (cyflogau sylfaenol, arweinydd grŵp yr wrthblaid fwyaf, aelodau cyfetholedig gyda hawliau pleidleisio) a nodir yn yr adroddiad blynyddol fod ar gael i aelodau ac aelodau cyfetholedig ac mae cyllideb wedi'i ddyrannu i dalu am y taliadau.

11. Pŵer i wneud y Penderfyniad

11.1 Adran 111 Ddeddf Llywodraeth Leol 1972 / Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

SENIOR SALARIES	ANNUAL AMOUNT (includes basic salary)
ROLE	
Leader of the Council	£44,921
Deputy Leader of the Council	£31,783
Executive Member (Cabinet member)	£27,741
Committee Chairs	£23,161
Leader Of The Largest Opposition Group	£23,161
CIVIC SALARIES	ANNUAL AMOUNT (includes basic salary)
ROLE	
Civic Head (Chair)	£23,161
Deputy Civic Head (Vice Chair)	£18,108

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag



Independent Remuneration Panel for Wales

Annual Report

February 2021

Mae'r ddogfen yma hefyd ar gael yn Gymraeg.
This document is also available in Welsh.

Tudalen 39

ANNUAL REPORT 2021/2022

FOREWORD

As with very many organisations the coronavirus pandemic has impacted on the work of the Panel. However, we have continued to meet regularly to carry out our statutory function via Microsoft Teams.

We completely understand the implications that the pandemic has had and continues to have on all local authorities in Wales, so the proposals contained in the draft Annual Report published on the 28 September 2020 limited the extent of the changes to our Remuneration Framework 2021/2022. We consider that it is important that the payments to elected members of principal councils should not fall further behind average earnings so the modest increases in basic and senior salaries (with appropriate adjustments for members of other organisations) set out in the draft Report have not changed.

We received 39 responses to the consultation on the draft Report and are grateful to those organisations and individuals who provided comments. The majority of the responses indicated that the proposals were not inappropriate in the prevailing circumstances. Some suggested that the increases were insufficient and conversely others took the view that there should be no increases. We have acknowledged each of the responses and answered all of the queries that were raised.

The term of office of Greg Owens ended on 31 December 2020. Greg had been a long standing member and the vice chair since 2016. We wish to record our appreciation of the considerable contribution that Greg made to the work of the Panel during his membership.

John Bader
Chair

Panel Membership
John Bader, Chair
Saz Willey, Vice Chair
Claire Sharp
Joe Stockley

Detailed information about the members can be found on the website: [Panel website](#)

Contents

Introduction	3
1. The Panel's Framework: Principles of Members' Remuneration	6
2. Annual Report Summary Page	8
3. Payments to Elected Members of Principal Councils: Basic, Senior and Civic Salaries	9
4. Joint Overview and Scrutiny Committees (JOSC)	21
5. Pension Provision for Elected Members of Principal Councils	22
6. Entitlement to Family Absence	23
7. Payments to Members of National Park Authorities	24
8. Payments to Members of Welsh Fire and Rescue Authorities	27
9. Payments to Co-opted Members of Principal Councils, National Park Authorities and Fire and Rescue Authorities	30
10. Contribution towards Costs of Care and Personal Assistance	32
11. Sickness Absence for Senior Salary Holders	36
12. Reimbursement of Travel and Subsistence Costs when on Official Business	38
13. Payments to Members of Community and Town Councils	40
14. Compliance with Panel Requirements	48
15. Salaries of Heads of Paid Service of Principal Councils and Fire and Rescue Authorities and Chief Officers of Principal Councils	49
Annex 1: The Panel's Determinations for 2021/22	51
Annex 2: Independent Remuneration Panel for Wales (IRPW) Regulations	56
Annex 3: Schedule of Member Remuneration	71
Annex 4: Publication of Remuneration – the Panel's Requirements	73
Annex 5: Summary of new and updated determinations contained in this report	75

Introduction

This is the thirteenth Annual Report of the Independent Remuneration Panel for Wales (the Panel), and the tenth published under the requirements of the Local Government (Wales) Measure 2011 (as amended).

1. Although this Report is in respect of the Panel's determinations for 2021/2022 our consideration has inevitably been influenced by the impact of the coronavirus pandemic. The ongoing issues affect the operation of all local authorities and will continue to do so for the foreseeable future.
2. As with all the Panel's Annual Reports the determinations on member remuneration are underpinned by the principles set out in Section 1. In May 2020 we published a [Supplementary Report](#) that set out specific principles relating to the provision of financial support for care needs. These are incorporated in Section 10 and will be included in future Annual Reports.
3. The Panel has consistently expressed its view that maintaining the democratic values of local governance cannot be cost free. Members of local authorities (including co-opted and appointed members) are there to represent the interests of local people, undertake the governance of local communities, and secure appropriate value for money public services for local tax-payers through effective scrutiny for which they are accountable to their community. These are significant and important tasks for members of the relevant authorities within the Panel's remit. Payments to members are made available to encourage a diversity of willing and able people to undertake local governance through their elected, appointed or co-opted roles.
4. In determining the level of payments to members of local authorities, the Panel seeks to meet the principle of 'acceptability' by ensuring that these are not 'so great as to require a significant diversion of resources from key council priorities'. But Section 142(8) of the Measure is more explicit on 'affordability' when it states that "when setting an amount¹, the Panel must take into account what it considers will be the likely financial impact of doing so on relevant authorities". The Panel acknowledges that the issue of affordability – in relation both to relevant authorities' service budgets and to the electorate's disposable incomes – is likely to impact on the public perception of any increases to members' payments. It is therefore a matter of balancing issues of affordability and public perception with fairness to members for their time, worth and responsibility.
5. The Panel originally set the basic salary of elected members of principal councils at three-fifths of the All Wales Median Salary and senior salaries were set at multiples of this annual median salary. In setting these salaries the Panel recognised that there was an unpaid public service contribution.
6. The financial constraints on the public sector and particularly on local authorities over many years have meant that the link with average Welsh earnings has not been maintained. The Panel considers that this has undervalued the worth of elected members. To minimise further erosion in relation to average earnings the Panel proposes to increase the basic annual salary by £150. Other payments that are based on the basic salary will be adjusted accordingly.

7. Payments for members of National Park Authorities and Fire and Rescue Authorities will increase as a result of the uplift proposed for principal councils. One other change proposed for these authorities is to remove the limitation on the number of senior salaries that can be paid.
8. The payment information provided by relevant authorities show that still very few members are utilising the provision in the framework for financial support in respect of care. We reiterate the importance that Democratic Services Committees should encourage and facilitate greater use of this element of our framework so that members concerned are not financially disadvantaged. We are proposing significant changes regarding the costs of care which are set out in Section 10.
9. The Panel has continued to contribute wherever possible to enhancing diversity in local government in Wales through its determinations. The Panel produces leaflets for prospective candidates on the remuneration of members of councils. We are pleased that several councils include this leaflet on their websites. In addition we have produced a short film [Ever thought about being a Welsh councillor?](#) This can be viewed on our website. The Welsh Government has an initiative to increase diversity in democracy and the Panel is engaged in supporting this wherever possible within its remit.
10. We continue to engage with community and town councils and have met with numerous representative groups. Unfortunately the extent of engagement has been curtailed as a consequence of COVID 19. For 2021/2022 we are not proposing any specific changes to payments in respect of community and town councils. However, we intend to undertake a major review of our current framework for this sector during 2021 in readiness for implementation following the elections in 2022. We intend to consult and work with the sector in the process of the review.
11. The Panel's Regulations have been updated to reflect changes to the remit (see Annex 2).
12. One issue that has arisen again, particularly in the context of the pandemic lockdown, is the action of the Council in respect of the Reports of the Panel which it receives. When the Panel's Annual Report is issued, principal councils must comply with the statutory requirements and apply all the relevant determinations. The proper officer of the council must put in place mechanisms for all eligible council members to receive payments as determined by the Panel. There are currently no options relating to levels of remuneration by principal councils that require a decision by full council. Levels of payments to which members are entitled cannot be varied by a vote of a principal council.
13. Only an individual member may communicate in writing to the proper officer if, as *an individual*, they wish to decline all or part of the payment to which they are entitled.

14. How the Panel's Annual Report is formally received or noted by full council is not a matter that is within the Panel's statutory remit. Individual constitutions or standing orders of councils may vary as to matters that may be submitted to full council for consideration. It is for each council to decide how they wish to manage receipt of the Panel's statutory Annual Report and if appropriate seek the advice of their legal officers. However, all council members and officers should take care that no misleading statements are made or reported in media, in particular, an indication that a council has taken a decision to reduce or vary levels of payments. There are no powers that permit a principal council to take such action.

¹ [Local Government \(Wales\) Measure 2011](#)

1. The Panel's Framework: Principles of Members' Remuneration

Upholding trust and confidence

- 1.1 Citizens rightly expect that all those who choose to serve in local authorities uphold the public trust by embracing the values and ethics implicit in such public service. These principles underpin the contribution that the work of the Panel and its Framework make towards upholding public trust and confidence.

Simplicity

- 1.2 The Framework is clear and understandable. This is essential for the Panel to be able to communicate its determinations effectively to all those who are affected by, or who have an interest in its work.

Remuneration

- 1.3 The Framework provides for payment to members of authorities who carry a responsibility for serving their communities. The level of payment should not act as a barrier to taking up or continuing in post. There should be no requirement that resources necessary to enable the discharge of duties are funded from the payment. The Framework provides additional payments for those who are given greater levels of responsibility.

Diversity

- 1.4 Democracy is strengthened when the membership of authorities adequately reflects the demographic and cultural make-up of the communities such authorities serve. The Panel will always take in to account the contribution its Framework can make in encouraging the participation of those who are significantly under-represented at local authority level.

Accountability

- 1.5 Taxpayers and citizens have the right to receive value for money from public funds committed to the remuneration of those who are elected, appointed or co-opted to serve in the public interest. The Panel expects all authorities to make information readily and appropriately available about the activities and remuneration of their members.

Fairness

- 1.6 The Framework will be capable of being applied consistently to members of all authorities within the Panel's remit as a means of ensuring that levels of remuneration are fair, affordable and generally acceptable.

Quality

- 1.7 The Panel recognises that the complex mix of governance, scrutiny and regulatory duties incumbent upon members requires them to engage with a process of continuous quality improvement. The Panel expects members to undertake such training and personal development opportunities as required to properly discharge the duties for which they are remunerated.

Transparency

- 1.8 Transparency of members' remuneration is in the public interest. Some members receive additional levels of remuneration by virtue of being elected or appointed to more than one public body. The Framework serves to ensure that knowledge of all members' remuneration is made easily available to the public.

Remuneration of Heads of Paid Service

- 1.9 The Panel applies these principles of fairness, accountability and transparency in all its determinations in relation to remuneration of members of all the authorities that fall within its remit. The same principles also apply when the Panel is required to make recommendations in relation to the remuneration of the heads of paid service of these authorities.

2. Annual Report Summary Page

Type of Payment	Type of Authority			
	Principal Councils	National Park Authorities	Fire and Rescue Authorities	Community and Town Councils
Basic Salary	page 11	page 25	page 28	N/A ²
Senior Roles	page 14	page 25	page 28	page 42
Committee Chairs	page 13	page 26	page 28	N/A
Opposition Groups	page 14	N/A	N/A	N/A
Civic Heads and Deputies	page 15	N/A	N/A	page 44
Presiding Members	page 16	N/A	N/A	N/A
Mileage	page 38	page 38	page 38	page 43
Other Travel Costs	page 38	page 38	page 38	page 43
Subsistence Costs	page 39	page 39	page 39	page 43
Contribution towards Costs of Care and Personal Assistance	page 32	page 32	page 32	page 32
Family Absence	page 23	N/A	N/A	N/A
Sickness Absence	page 36	page 36	page 36	N/A
Joint Overview and Scrutiny Committees	page 21	N/A	N/A	N/A
Pension	page 22	N/A	N/A	N/A
Co-optees	page 30	page 30	page 30	N/A
Specific or Additional Allowances	page 18	N/A	N/A	N/A
Payments to Community and Town Councillors	N/A	N/A	N/A	page 40
Compensation for Financial Loss	N/A	N/A	N/A	page 43
Statement of Payments	page 73	page 73	page 73	page 73
Schedule of Remuneration	Page 71	Page 71	Page 71	N/A
Salaries of Head of Paid Services	Page 49	N/A	Page 49	N/A

² Not Applicable

3. Payments to Elected Members of Principal Councils: Basic, Senior and Civic Salaries

Basic salary for elected members of principal councils

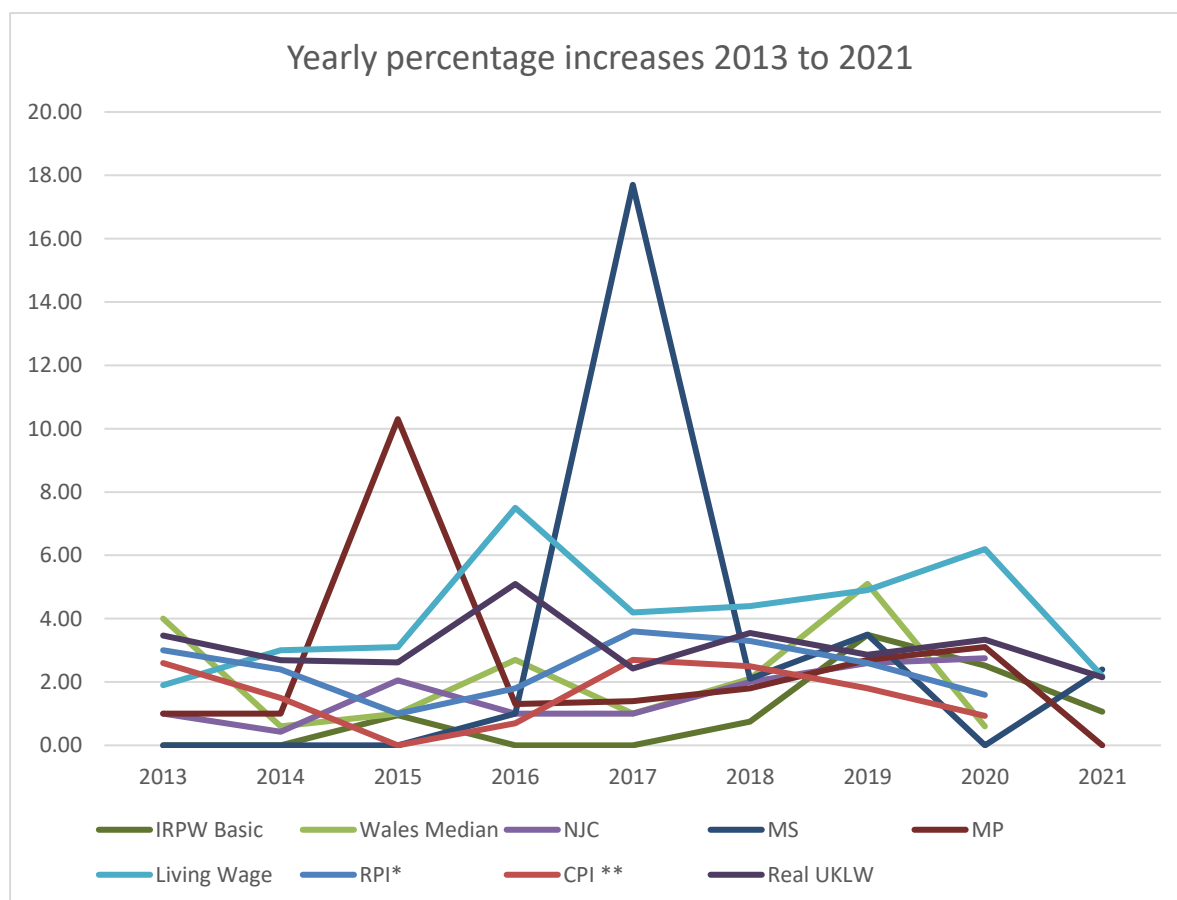
- 3.1 In 2009 the Panel set the maximum basic salary at £13,868, representing three fifths of the then median gross earnings of all full-time employees resident in Wales as reported in the Annual Survey of Hourly Earnings (ASHE) published by the Office of National Statistics. The Panel assessed it appropriate to use a figure comparable with constituents' pay, adjusted for the part-time nature of the work of a member with no senior responsibilities. Ten years on, this identical figure of £13,868 was determined as the basic salary in the Panel's 2019 annual report. A detailed explanatory paper setting out the historical context and analysis is available on the Panel's website at this [link](#). The key issues are outlined below.
- 3.1.1 Over this last decade, taking account of affordability and acceptability, the Panel has determined figures for the basic salary which have varied but have not kept pace with measures of inflation or other possible comparators. These include: Retail Prices Index, Consumer Prices Index, Wales Median Salary (ASHE), NJC (public sector employees), National Living Wage, the Real UK Living Wage, Members of Senedd Cymru, and MPs. Table 1, illustrated by Graph 1, shows the percentage increases to the basic salary and these alternatives from 2013 to 2021.
- 3.1.2 To set this in the context of other Welsh elected members, from 2013 to 2020 the basic salary increased by 7.9% (£13,175 to £14,218) whilst a Senedd Cymru member's salary increased by 25.6% (£53,852 to £67,649) and an MP's salary increased by 23.4% (£66,396 to £81,932).
- 3.1.3 Thus, backbench members' salaries have fallen significantly behind by any reasonable measure of inflation.

Table 1 – Yearly percentage increases to basic salary, benchmarks and alternative measures 2013 to 2021

Annual Report Year	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
IRPW Basic	0.00	0.00	0.95	0.00	0.00	0.75	3.49	2.52	1.06
Wales Median	4.00	0.60	1.00	2.70	1.00	2.10	5.10	0.60	Oct-21
NJC	1.00	0.43	2.05	1.00	1.00	2.00	2.60	2.75	
MS	0.00	0.00	0.00	1.00	17.70	2.10	3.50	0.00	2.40
MP	1.00	1.00	10.30	1.30	1.40	1.80	2.70	3.10	0.00
RPI*	3.00	2.40	1.00	1.80	3.60	3.30	2.60	1.60	
CPI March**	2.60	1.50	0.00	0.70	2.70	2.50	1.80	0.93	
Living Wage	1.90	3.00	3.10	7.50	4.20	4.40	4.90	6.20	2.18
Real UKLW	3.47	2.68	2.61	5.10	2.42	3.55	2.86	3.33	2.15

* 2020 figure is the average of 8 months to December; **2020 figure is the average of 8 months to December

Graph 1 – Yearly percentage increases 2013 to 2021



- 3.2 The Panel remains aware that the key activities required of an elected member of a principal council vary. Duties undertaken should enable all members to discharge their core non-executive responsibilities in the governance of their council and in representing those living in their ward. As an elected role, such posts are not readily treated in the same manner as employment with precisely quantified hours. The work that arises in representing ward residents is particularly varied because it is influenced by the very diverse socio-economic conditions, demographics, levels of urbanisation and different ratios of residents to councillors. These variations occur within individual authorities as well as in comparisons of local authorities throughout Wales. Elected positions carry an expectation of a level of personal commitment to the community that goes beyond defined remunerated hours. Many elected members report that their time spent is well in excess of the notional three days (extra time worked and previously defined by the Panel as a 'public service discount').
- 3.3 Despite the pandemic, Panel members continue meeting with the Chairs of Democratic Services Committees, their officers and councillors. The Panel has also, through varied correspondence with councils and individual council members and others, maintained its ongoing dialogue. The position generally expressed by councillors and officers remains that the basic workload discharged by all elected members is substantial and exceeds 3 days per week.
- 3.4 When making financial determinations for this Annual Report, the Panel considered the progression of the variety of benchmark figures outlined above for the period from 2013 to 2020. Any adjustments in recent years have been in keeping with the Panel's principle that its determinations should be affordable and acceptable. This principle is maintained in the increase for 2021/2022 in the basic salary of elected members of £150.
- 3.5 This salary shall be paid by each principal authority in Wales from 1 April 2021 to each of its elected members unless any individual member opts personally and in writing to receive a lower amount.

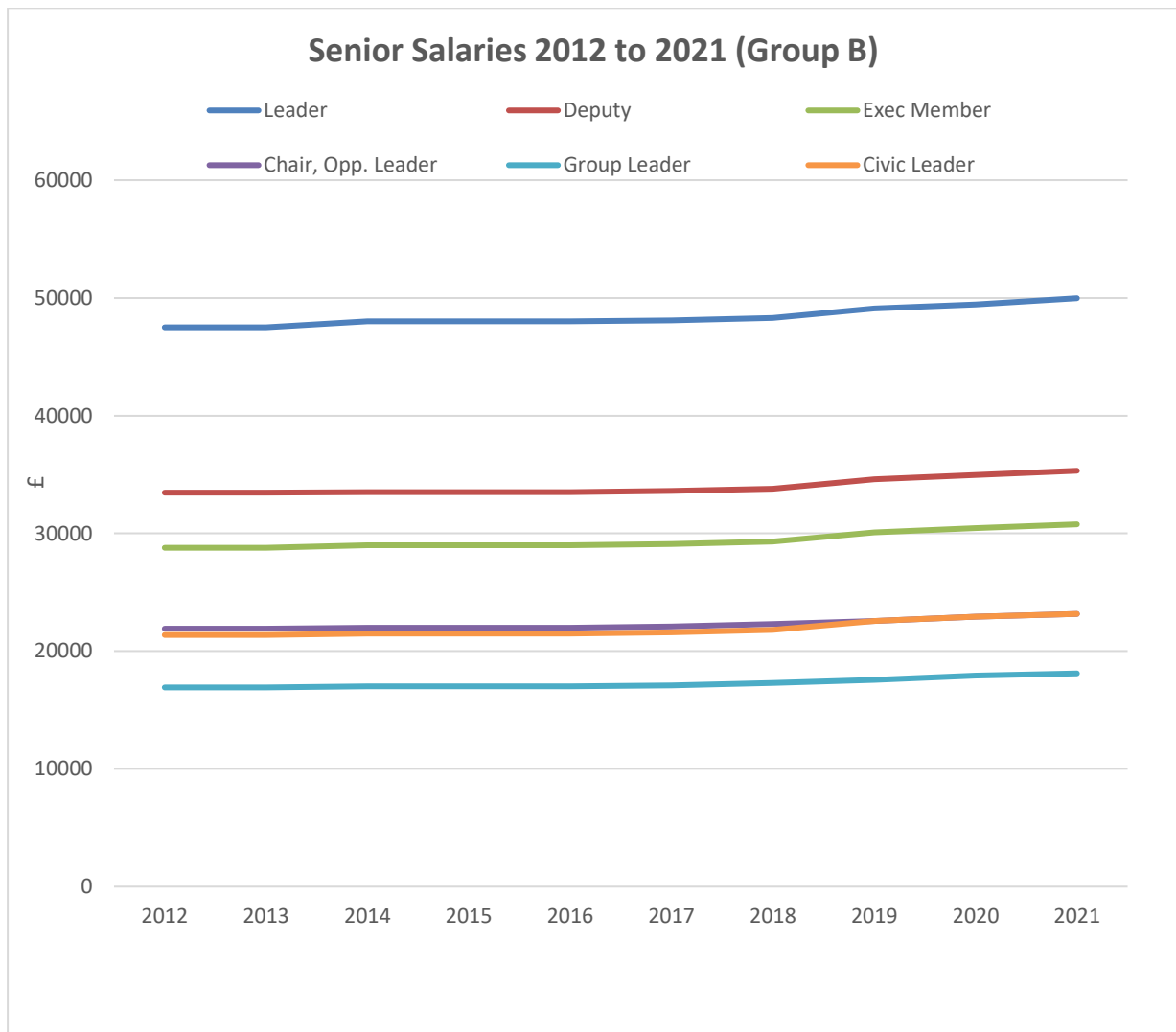
Determination 1: The Basic Salary in 2021/22 for elected members of principal councils shall be £14,368 with effect from 1 April 2021.

Senior Salaries

Payments to members of the executive, chairs of committees and the leader of the opposition.

- 3.6 In 2021 senior salaries will be increased at the same rate (1.06%) as basic salaries.

Graph 2: Senior salaries 2012 to 2021



3.7 The limit on the number of senior salaries payable ('the cap') will remain in place. In 2021/22 the maximum number of senior salaries payable within each council will not be altered and will be as set out in Table 2 below.

Table 2: Maximum numbers of council membership eligible for payment of a senior salary

Council	Number of councillors	Number of senior salaries
Group A (populations over 200,000)		
Cardiff	75	19
Rhondda Cynon Taf	75	19
Swansea	72	19
Group B (populations of 100,000 to 200,000)		
Bridgend	54	18
Caerphilly	73	18
Carmarthenshire	74	18
Conwy	59	18
Flintshire	70	18
Gwynedd	75	18
Neath Port Talbot	64	18
Newport	50	18
Pembrokeshire	60	18
Powys	73	18
Vale of Glamorgan	47	18
Wrexham	52	18
Group C (populations of up to 100,000)		
Blaenau Gwent	42	17
Ceredigion	42	17
Denbighshire	47	17
Isle of Anglesey	30	16
Merthyr Tydfil	33	16
Monmouthshire	43	17
Torfaen	44	17

The Executive

- 3.8 The Panel continues to take the view that Executive members should be considered as working the equivalent of full time (around 40 hours per week) but not necessarily nine to five. Continued discussions with members and officers in recent years have reinforced this conclusion.
- 3.9 Senior salaries are set out in Determination 2.

Chairs of Committees

- 3.10 There is a significant difference in the responsibilities and functions of chairing different committees. Councils are reminded that they do not have to pay chairs of committees. It is a matter for each council to decide which, if any, chairs of committees are remunerated. This allows councils to take account of differing levels of responsibility.
- 3.11 Where chairs of committees are paid, the remuneration is: £23,161.

The Senior Salary Bands

Determination 2: Senior salary levels in 2021/22 for members of principal councils shall be as set out in Table 3 with effect from 1 April 2021.

Table 3: Basic salary and senior salaries payable to members of principal councils

Basic salary (payable to all elected members) £14,368			
	Group A Cardiff, Rhondda Cynon Taf, Swansea	Group B Bridgend, Caerphilly, Carmarthenshire, Conwy, Flintshire, Gwynedd, Newport, Neath Port Talbot, Pembrokeshire, Powys, Vale of Glamorgan, Wrexham	Group C Blaenau Gwent, Ceredigion, Denbighshire, Merthyr Tydfil, Monmouthshire, Torfaen, Isle of Anglesey
Senior salaries (inclusive of basic salary)			
Band 1 Leader	£55,027	£49,974	£44,921
Deputy leader	£38,858	£35,320	£31,783
Band 2 Executive members	£33,805	£30,773	£27,741
Band 3 Committee chairs (if remunerated):		£23,161	
Band 4 Leader of largest opposition group ³		£23,161	
Band 5 Leader of other political groups		£18,108	

³ Leader of largest opposition group. See IRPW Regulations, Annex 2, Part 1(2) for a definition of “largest opposition group” and “other political group”.

Table 3 notes:

- a. The Panel considers that leadership and executive roles (Band 1 and 2 salaries respectively) carry the greatest individual accountability and that 'size of population' remains a major factor in influencing levels of responsibility and the use of the three population groups (A, B and C) has therefore been retained. For information: Group A Population 200,000 and above; Group B Population 100,001 to 199,999; Group C Population up to 100,000.
- b. Committee chairs will be paid at Band 3. It is a matter for each council to decide which, if any, chairs of committees are remunerated. This allows councils to take account of differing levels of responsibility.
- c. The stipulation that an opposition group leader or any other group leader must represent at least 10% of the council membership before qualifying for a senior salary remains unchanged.
- d. The Panel has determined that a council must make a senior salary available to the leader of the largest opposition group.
- e. The Panel has determined that, if remunerated, a Band 5 senior salary must be paid to leaders of other political groups.

Payments to Civic Heads and Deputies (Civic Salaries)

- 3.12 The Panel had previously allowed councils to vary salaries of civic heads and deputy civic heads to reflect the specific responsibilities attached to the roles. However, councils strongly expressed to the Panel that elected members do not wish to make decisions that require Councils themselves such choices and options were removed in 2019. In the case of civic salaries, if paid, the payment for Band 3 is set at £23,161 for a civic head and at the Band 5 salary of £18,108 for a deputy civic head (Determination 3). A council may decide not to apply any civic salary to the posts of civic head and or deputy civic head.
- 3.13 The posts of civic head and deputy civic head are not included in the cap (with the exception of Isle of Anglesey and Merthyr Tydfil Councils).

Determination 3: Where paid, a Civic Head must be paid a Band 3 salary of £23,161 and, where paid, a Deputy Civic Head must be paid a Band 5 salary of £18,108 with effect from 1 April 2021.

- 3.14 Civic heads are senior posts within councils which are distinct from political or executive leadership. In addition to chairing major meetings the civic head is the authorities' 'first citizen' and 'ambassador' representing the council to a wide variety of institutions and organisations. The Panel's requirement that members should not have to pay for the cost of the support (see **determination 10**) needed to carry out their duties applies also in respect of deputy civic heads.
- 3.15 In many instances civic heads receive secretarial support and are provided with transport for official duties and can access a separate hospitality budget which is managed and controlled by council officers.
- 3.16 The Panel recognises the wide range of provision made for civic heads in respect of transport, secretarial support, charitable giving and clothing. Funding decisions in relation to levels of such additional support are not matters of personal remuneration, but of the funding required to carry out the tasks and duties. These matters remain entirely a decision for individual councils. Councils remain free to invest in support at whatever levels they deem appropriate for the levels of civic leadership they have in place.
- 3.17 The Local Government (Democracy) (Wales) Act 2013 allows councils to appoint a presiding member whose role is to chair meetings of the whole council. Where appointed, there would be a consequential reduction in the responsibilities of the respective civic head.

Payments to Presiding Members

- 3.18 Councils are reminded that, if a presiding member is appointed, they do not have to be remunerated. If they are remunerated the post will count towards the cap and be paid at a Band 3 senior salary of £23,161.

Determination 4: Where appointed and if remunerated, a Presiding Member must be paid a Band 3 senior salary of £23,161.

Determination 5: The post of Deputy Presiding Member will not be remunerated.

Key factors underpinning the Panel's determinations:

- 3.19 The basic salary, paid to all elected members, is remuneration for the responsibility of community representation and participation in the scrutiny, regulatory and related functions of local governance for the time equivalent of three days a week. Any time commitment beyond three days is an unpaid public service contribution.
- 3.20 The prescribed salary and expenses must be paid in full to each member unless an individual has independently and voluntarily opted in writing to the authority's proper officer to forego all or any element of the payment. It is

fundamental there is transparency in this process so any possible suggestion that members are put under pressure to forego some of the salaries is avoided.

The following must be applied:

Determination 6:

- a) **An elected member must not be remunerated for more than one senior post within their authority.**
- b) **An elected member must not be paid a senior salary and a civic salary.**
- c) **All senior and civic salaries are paid inclusive of basic salary.**
- d) **If a council chooses to have more than one remunerated deputy leader, the difference between the senior salary for the deputy leader and other executive members should be divided by the number of deputy leaders and added to the senior salary for other executive members in order to calculate the senior salary payable to each deputy leader.**

Determination 7: Members in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary cannot receive a salary from any NPA or FRA to which they have been appointed. They remain eligible to claim travel and subsistence expenses and contribution towards costs of care and personal assistance from the NPA or FRA.

Determination 8: Members in receipt of a Band 1 or Band 2 salary cannot receive any payment from a Community or Town Council of which they are a member. They remain eligible to claim travel and subsistence expenses and contribution towards costs of care and personal assistance from the Community or Town Council. Where this situation applies, it is the responsibility of the individual member to comply.

Supporting the work of local authority elected members

- 3.21 The Panel expects the support provided should take account of the specific needs of individual members. The functions of Democratic Services Committees include a requirement to review periodically the level of support provided to members to carry out their duties and the Panel would expect these committees to carry this out and bring forward proposals to the full council as to what is considered to be reasonable. Any proposals should be made with due regard to Determinations 9 and 10 below. For example, the Panel does not consider it appropriate that elected members should be required to pay for any telephone usage to enable them to discharge their council duties as a ward member, committee member or cabinet member.
- 3.22 The Panel considers it is necessary for each elected member to have ready use

of e-mail services, and electronic access to appropriate information via an internet connection. The Panel does not consider it appropriate that elected members should be required to pay for internet related services to enable them to discharge their council duties as a ward member, committee member or cabinet member. This comprises the necessary provision for a member to be in proper contact with council services and to maintain contact with those they represent. Councils are committed to 'paperless working' and without electronic access members would be significantly limited in their ability to discharge their duties. It is not appropriate for facilities required by members to be available only within council offices within office hours.

- 3.23 The responsibility of each council, through its Democratic Services Committee, to provide support should be based on an assessment of the needs of its members. When members' additional needs or matters of disability apply, or there are specific training requirements indicated, each authority will need to assess any particular requirements of individual members.
- 3.24 As a result of their legitimate actions as a councillor an elected member's personal security may become significantly, adversely affected. In keeping with their existing responsibilities, it is the duty of Democratic Services Committees to fund or provide support necessary to enable a councillor to discharge their role reasonably and safely. This may require the funding of appropriate security measures to protect councillors from personal risk or significant threat. Risk assessment and liaison with relevant bodies such as the police and security services would normally inform the selection of required provision.
- 3.25 For co-opted members the support requirements are set out in section 9 and determination 40.

Determination 9: Each authority, through its Democratic Services Committee, must ensure that all its elected members are given as much support as is necessary to enable them to fulfil their duties effectively. All elected members should be provided with adequate telephone, email and internet facilities giving electronic access to appropriate information.

Determination 10: Such support should be without cost to the individual member. Deductions must not be made from members' salaries by the respective authority as a contribution towards the cost of support which the authority has decided necessary for the effectiveness and or efficiency of members.

Specific or additional senior salaries

- 3.26 The Panel has allowed for greater flexibility through the provision for authorities to apply for specific or additional senior salaries that do not fall within the current remuneration framework, or which could not be accommodated within the maximum number of senior salaries relating to the authority. If the proposed addition is approved and results in the council exceeding its cap, this

will be included in the approval (with exception of Merthyr Tydfil and the Isle of Anglesey Councils – see footnote 4). Some councils have raised the possibility of operating some senior salary posts on a “job share” arrangement. The Panel is supportive of this principle and the process is set out in Paragraph 3.28.

Determination 11: Principal Councils can apply for specific or additional senior salaries that do not fall within the current Remuneration Framework.

- 3.27 Guidance to local authorities on the application process was issued in April 2014 and incorporated the following principles:
- a. The total number of senior salaries cannot exceed fifty percent⁴ of the membership.
 - b. Applications will have to be approved by the authority as a whole (unless this has been delegated within Standing Orders) prior to submission to the Panel.
 - c. There must be clear evidence that the post or posts have additional responsibility demonstrated by a description of the role, function and duration.
 - d. Each application will have to indicate the timing for a formal review of the role to be considered by the authority as a whole.

⁴Local Government (Wales) Measure 2011 Section 142 (5) The proportion fixed by the Panel in accordance with subsection (4) may not exceed fifty percent unless the consent of the Welsh Minister has been obtained.

3.28 Job Sharing Arrangements

For members of an executive: Each “sharer” will be paid an appropriate proportion of the salary group as set out in Table 3.

The statutory maximum for cabinets cannot be exceeded so each job sharer will count toward the maximum.

Under the Measure, it is the number of persons in receipt of a senior salary, not the number of senior salary posts that count towards the cap. Therefore, for all job share arrangements the senior salary cap will be increased subject to the statutory maximum of 50% of the council’s membership.

The Panel must be informed of the details of any job share arrangements.

4. Joint Overview and Scrutiny Committees (JOSC)

- 4.1 Little use has been made of the arrangements for JOSCs. Therefore, the Panel has decided to delete the payment from the framework. If, in future, a JOSC is formed by an individual council and it wishes to remunerate, it can apply using the arrangements contained in paragraphs 3.26 and 3.27. The current JOSCs in operation will continue without need for further confirmation. The applicable salaries are set out in the following determinations.

Determination 12: The salary level for a Chair of a Joint Overview and Scrutiny Committee shall be £8,793.

Determination 13: The salary level for a Vice Chair of a Joint Overview and Scrutiny Committee shall be £4,396.

5. Pension Provision for Elected Members of Principal Councils

- 5.1 The Local Government (Wales) Measure 2011 provides a power to the Panel to make determinations on pension entitlement for elected members of principal councils.

Determination 14: The entitlement to join the Local Government Pension Scheme (LGPS) shall apply to all eligible elected members of principal councils.

6. Entitlement to Family Absence

This section applies to elected members of principal authorities.

- 6.1 The Regulations relating to Family Absence for elected members of principal councils were approved by the National Assembly for Wales in November 2013⁵ and cover maternity, new born, adoption and parental absences from official business.
- 6.2 The Panel considered the implications for the remuneration of such members who are given absence under the terms of the Welsh Government Regulations and the Panel's determinations are set out below.

Determination 15: An elected member is entitled to retain a basic salary when taking family absence under the original regulations or any amendment to the regulations irrespective of the attendance record immediately preceding the commencement of the family absence.

Determination 16: When a senior salary holder is eligible for family absence, they will continue to receive the salary for the duration of the absence.

Determination 17: It is a matter for the authority to decide whether or not to make a substitute appointment. The elected member substituting for a senior salary holder taking family absence will be eligible to be paid a senior salary, if the authority so decides.

Determination 18: If the paid substitution results in the authority exceeding the maximum number of senior salaries which relates to it, as set out in the Panel's Annual Report, an addition to the maximum will be allowed for the duration of the substitution. However, this will not apply to the Isle of Anglesey or Merthyr Tydfil Councils if it would result in the number of senior salaries exceeding fifty percent of the Council membership. Specific approval of Welsh Ministers is required in such circumstances.

Determination 19: When a Council agrees a paid substitution for family absence the Panel must be informed within 14 days of the date of the decision, of the details including the particular post and the duration of the substitution.

Determination 20: The Council's schedule of remuneration must be amended to reflect the implication of the family absence.

⁵[The Family Absence for Members of Local Authorities \(Wales\) Regulations 2013](#)

7. Payments to Members of National Park Authorities (NPAs)

Structure of National Park Authorities

7.1 The three National Parks in Wales - Brecon Beacons, Pembrokeshire Coast and Snowdonia were formed to protect spectacular landscapes and provide recreation opportunities for the public. The Environment Act 1995 led to the creation of the three corresponding National Park Authorities (NPAs). These have two main statutory purposes, to:

- protect and improve the natural beauty, wildlife and cultural heritage;
- promote opportunities for the public to understand and enjoy the National Park's special features.

In addition to fulfilling the National Park's purposes, it is the duty of the National Park Authority to foster the economic and social wellbeing of local communities within the Park.

7.2 National Park Authorities comprise Members who are either elected members nominated by the Principal Councils within the National Park area or are members appointed by the Welsh Government through the Public Appointments process. Welsh Government appointed and council nominated members are treated equally in relation to remuneration.

7.3 The structure of the Members' Committee at each of the three national parks is set out in Table 4.

Table 4: Membership of Welsh National Park Authorities

National Park Authority	Total Membership	Principal Council Members	Welsh Government appointed Members
Brecon Beacons	18	12: Blaenau Gwent County Borough Council – 1 Carmarthenshire County Council – 1 Merthyr Tydfil County Borough Council – 1 Monmouthshire County Council – 1 Powys County Council – 6 Rhondda Cynon Taf County Borough Council - 1 Torfaen County Borough Council – 1	6
Pembrokeshire Coast	18	12: Pembrokeshire County Council – 12	6
Snowdonia	18	12: Conwy County Borough Council – 3 Gwynedd Council – 9	6

- 7.4 In addition, Standards Committees of NPAs have independent co-opted members whose remuneration is included in the Framework as set out in Section 9.
- 7.5 In considering remuneration of members of NPAs, the Panel has based its determinations on the following key points:
- NPAs manage their work via formal authority meetings, committees and task and finish groups. Each has a Development, Management and or Planning Committee, and other committees include Performance and Resources and Audit and Scrutiny. Ordinary NPA members are members of at least one committee as well as being involved in site visits and inspection Panels.
 - There is an expectation that members will participate in training and development.
 - The Chair of an NPA has a leadership and influencing role in the authority, a representational role similar in some respects to that of a civic head and a high level of accountability. The chair is not only the leader of the authority but is also the public face of the particular national park and is the link with the Minister and MSs with whom they have regular meetings. The role requires a high level of commitment and time.

Basic and senior salaries

- 7.6 In the time commitment on which the remuneration of members is based is 44 days. The salary for members of NPAs will increase to £4,053.
- 7.7 The Panel has determined that the remuneration of a NPA Chair should be aligned to that part of a Band 3 senior salary received by a committee chair of a principal council. This salary will increase to £12,845.
- 7.8 The Panel has previously determined that up to two other committee Chairs can be remunerated. If the NPA considered this was restrictive, there was an option to apply for additional Senior Salary. It is proposed that this restriction is removed and that NPAs determine the number of Senior posts it requires as appropriate to its governance arrangements. The determination relating to the application for additional senior salaries is removed.
- 7.9 The Panel has made the following determinations:

Determination 21: The basic salary for NPA ordinary members shall be £4,053 with effect from 1 April 2021.

Determination 22: The senior salary of the Chair of a NPA shall be £12,845 with effect from 1 April 2021.

Determination 23: A NPA senior salary of £7,792 must be paid to a Deputy Chair where appointed.

Determination 24: Committee chairs or other senior posts can be paid. This shall be paid at £7,792.

Determination 25: Members must not receive more than one NPA senior salary.

Determination 26: A NPA senior salary is paid inclusive of the NPA basic salary.

Determination 27: Members of a principal council in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary cannot receive a salary from any NPA to which they have been appointed. Where this situation applies, it is the responsibility of the individual member to comply.

Note: Family absence does not apply to Welsh Government appointed members and local authority nominees are covered by their principal council so NPAs are not required to make any arrangements in this respect.

8. Payments to Members of Welsh Fire and Rescue Authorities (FRAs)

Structure of Fire and Rescue Authorities

- 8.1 The three Fire and Rescue Services (FRAs) in Wales: Mid and West Wales, North Wales and South Wales were formed as part of Local Government re-organisation in 1996.
- 8.2 FRAs comprise elected members who are nominated by the Principal Councils within each Fire and Rescue Service area.
- 8.3 The structure of the each of the three FRAs is set out in Table 5.

Table 5: Membership of Fire and Rescue Authorities

Name of Fire and Rescue Authority	Number of Local Authority Members
Mid and West Wales	25: Carmarthenshire County Council – 5 Ceredigion County Council – 2 Neath Port Talbot County Borough Council – 4 Pembrokeshire County Council – 3 Powys County Council – 4 Swansea City and County Council – 7
North Wales	28: Conwy County Borough Council – 5 Denbighshire County Council – 4 Flintshire County Council – 6 Gwynedd Council – 5 Isle of Anglesey County Council – 3 Wrexham County Borough Council – 5
South Wales	24: Bridgend County Borough Council – 2 Blaenau Gwent County Borough Council – 1 Caerphilly County Borough Council – 3 Cardiff City Council – 5 Merthyr Tydfil County Borough Council – 1 Monmouthshire County Council – 2 Newport City Council - 2 Rhondda Cynon Taf County Borough Council - 4 Torfaen County Borough Council – 2 Vale of Glamorgan Council -2

- 8.4 In addition, Standards Committees of FRAs have independent co-opted members whose remuneration is included in the Framework as set out in Section 9.

8.5 In considering remuneration of members of FRAs, the Panel has based its determinations on the following key points:

- The Chair has a leadership and influencing role in the authority, and a high level of accountability especially when controversial issues relating to the emergency service arise. In addition to fire authority meetings, all FRAs have committees that include in different combinations: audit, performance management, scrutiny, human resources, resource management as well as task and finish groups and disciplinary Panels. As well as attending formal meetings of the authority and committees, members are encouraged to take on a community engagement role, including visiting fire stations.
- There is a strong training ethos in FRAs. Members are expected to participate in training and development. Induction programmes are available as well as specialist training for appeals and disciplinary hearings.
- Training sessions often follow on from authority meetings to make the training accessible.

Basic and Senior Salaries

8.6 The time commitment on which the remuneration is based is 22 days. The salary for members of FRAs will increase to £2,026.

8.7 The Panel determined that the remuneration of a FRA Chair should be aligned to that part of a Band 3 senior salary received by a committee chair of a principal council. This salary will increase to £10,818.

8.8 The Panel determined that the remuneration of a FRA Deputy Chair will be aligned with the Band 5 senior salary for principal councils. This will increase to £5,765 and must be paid if the authority appoints a deputy chair.

8.9 The Panel has previously determined that up to two other committee Chairs can be remunerated. If the FRA considered this was restrictive, there was an option to apply for additional Senior Salary. It is proposed that this restriction is removed and that FRAs determine the number of Senior posts it requires as appropriate to its governance arrangements. The determination relating to the application for additional senior salaries is removed. Committee Chairs and any other senior post if remunerated will be aligned with Band 5. This will increase to £5,765.

Local Pension Boards

8.10 The Panel has considered requests from FRAs to allow them to pay salaries to Chairs of local pension boards established under the Firefighters' Pension Scheme (Wales) Regulations 2015. Those Regulations already give FRAs the power to decide how local pension boards are to work and to pay the Chair and members if they wish. Therefore, it is not appropriate for the Panel to make a determination empowering FRAs to pay salaries to local pension

board Chairs. The senior salaries in Determination 28 or 29 cannot be used exclusively for this role.

8.11 The Panel has made the following determinations:

Determination 28: The basic salary for FRA ordinary members shall be £2,026 with effect from 1 April 2021.

Determination 29: The senior salary of the Chair of an FRA shall be £10,818 with effect from 1 April 2021.

Determination 30: A FRA senior salary of £5,765 must be paid to the Deputy Chair where appointed.

Determination 31: Chairs of committees or other senior posts can be paid. This shall be paid at £5,765.

Determination 32: Members must not receive more than one FRA senior salary.

Determination 33: A FRA senior salary is paid inclusive of the FRA basic salary and must reflect significant and sustained responsibility.

Determination 34: Members of a principal council in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary cannot receive a salary from any FRA to which they have been nominated. Where this situation applies, it is the responsibility of the individual member to comply,

9. Payments to Co-opted Members of Principal Councils, National Park Authorities and Fire & Rescue Authorities⁶

- 9.1 The Panel has determined that a daily or half daily fee is appropriate remuneration for the important role undertaken by co-opted members of authorities with voting rights.
- 9.2 The number of days in any one year for which co-opted members may be paid varies and reflects the specific work discharged by the relevant committee. This context for payment therefore differs from that for elected members of principal councils which provides a monthly payment. Many elected members of principal councils report that they rely on this as part of a core income without which they would be unable to continue in the role.
- 9.3 In dialogue with the Panel, co-opted members acknowledge the importance of fees they receive but do not identify these payments as an income for living upon which they depend. Panel determinations in relation to co-opted member fees occur in this context and any uplifts are therefore not comparable with the changes to salaries of elected members.
- 9.4 The Panel proposes an increase of £12 to £210 daily rate for ordinary co-opted members and for those with additional responsibility.
- 9.5 Recognising the important role that co-opted members discharge, payment must be made for travel and preparation time; committee and other types of meetings as well as other activities, including training, as set out in Determinations 36 to 39.
- 9.6 The determinations are set out below and principal councils, NPAs and FRAs must tell co-opted members the name of the appropriate officer who will provide them with the information required for their claims; and make the appropriate officer aware of the range of payments that should be made.

Determination 35: Principal councils, NPAs and FRAs must pay the following fees to co-opted members who have voting rights (Table 6).

Table 6: Fees for co-opted members (with voting rights)

Chairs of standards, and audit committees	£268 (4 hours and over) £134 (up to 4 hours)
Ordinary members of standards committees who also chair standards committees for community and town councils	£238 daily fee (4 hours and over) £119 (up to 4 hours)
Ordinary members of standards committees; education scrutiny committee; crime and disorder scrutiny committee and audit committee	£210 (4 hours and over) £105 (up to 4 hours)

Community and town councillors sitting on principal council standards committees	£210 (4 hours and over) £105 (up to 4 hours)
--	--

Determination 36: Reasonable time for pre-meeting preparation is to be included in claims made by co-opted members the extent of which can be determined by the appropriate officer in advance of the meeting.

Determination 37: Travelling time to and from the place of the meeting is to be included in the claims for payments made by co-opted members (up to the maximum of the daily rate).

Determination 38: The appropriate officer within the authority must determine in advance whether a meeting is programmed for a full day and the fee will be paid on the basis of this determination even if the meeting finishes before four hours has elapsed.

Determination 39: Fees must be paid for meetings and other activities including other committees and working groups (including task and finish groups), pre-meetings with officers, training and attendance at conferences or any other formal meeting to which co-opted members are requested to attend.

Support for co-opted members

Determination 40: Each authority, through its Democratic Services Committee or other appropriate committee, must ensure that all voting co-opted members are given as much support as is necessary to enable them to fulfil their duties effectively. Such support should be without cost to the individual member.

⁶This section does not apply to co-opted members to community and town councils.

10. Contribution towards Costs of Care and Personal Assistance (CPA)

- 10.1 This section applies to all members of principal councils, National Park Authorities, Fire and Rescue Authorities and to Co-opted members of these authorities. The same provision applies to Community and Town Councils.
- 10.2 The purpose of this section is to enable people who have personal support needs and or caring responsibilities to carry out their duties effectively as a member of an authority. The Panel believes that additional costs of care required to carry out approved duties should not deter any individual from becoming and remaining a member of an authority or limit their ability to carry out the role. The Panel has adopted specific principles related to support for the costs of care which were the subject of a [Supplementary Report](#) published in February 2020. These principles are set out in table 7.
- 10.3 The Panel reviewed the arrangements for this financial support and has made the following changes:
- a) As payments are taxable under the current HMRC rules, full reimbursement is not possible so for clarity this is retitled to “contribution towards the costs of care and personal assistance”. It will still require receipts to accompany claims.
 - b) Claims can be made in respect of a dependant under 16 years of age, or a minor or adult who normally lives with the member as part of their family and who cannot be left unsupervised.
 - c) Clarification in respect of a member’s own care or support needs: Reimbursement may be claimed where the support and or cost of any additional needs are not available or are not met directly by the authority such as Access to Work, Personal Payments, Insurance. These could arise when the needs are recent and or temporary.
- 10.4 Members, including co-opted members are entitled to claim towards the costs of care and personal assistance, for activities that the individual council has designated official business or an approved duty which might include appropriate and reasonable preparation and travelling time. It is a matter for individual authorities to determine specific arrangements to implement this; each authority must ensure that any payments made are appropriately linked to official business or approved duty.
- 10.5 The Panel reviewed the maximum monthly payment in recognition that this has not changed for several years. Information indicates that monthly costs and claims vary considerably. These can depend on the number of dependants, their ages and other factors. Therefore the monthly cap will be replaced with the following arrangements:
- Formal (registered with Care Inspectorate Wales) care costs to be paid as evidenced.

- Informal (unregistered) care costs to be paid up to a maximum rate equivalent to the Real UK Living Wage at the time the costs are incurred.

For clarification, care costs cannot be paid to someone who is a part of a member's household

10.6 The Panel continues to recognise the issues relating to the publication of this legitimate expense and has retained the requirements for publication set out in Annex 4. To support current members and to encourage diversity the Panel urges authorities to promote and encourage greater take-up of the contribution towards costs of care and personal assistance.

Table 7

The Panel's principles relating to care and personal assistance (CPA)

The Minimum Authorities should do		How this could be done
Be clear who it is for	<p>Members with primary caring responsibilities for a child or adult and or personal support needs where these are not covered by statutory or other provision.</p> <p>For personal support. This might also include a short term or recent condition not covered by the Equality Act 2010, access to work, Personal Payments, insurance or other provision.</p>	A Confidential review of the needs of individual members annually and when circumstances change
Raise Awareness	Ensure potential candidates, candidates and current members are aware that financial support is available to them should their current or future circumstances require.	Ensure clear and easily found information is available on website and in election and appointment materials, at Shadowing and at induction and in the members' "handbook". Remind serving members via e-mail and or training. Signpost to Panel's Payments to Councillors leaflets.
Promote a Positive Culture	Ensure all members understand the reason for CPA and support and encourage others to claim where needed.	Encouragement within and across all parties of Relevant Authorities to support members to claim.

The Minimum Authorities should do	How this could be done
	Agree not to advertise or make public individual decisions not to claim.
Set out the approved duties for which CPA can be claimed	<p>Approved duties are usually a matter of fact. Interpretation of the Panel's Regulations are set out in the Annual Report.</p> <p>"Any other duty approved by the authority, or any duty of class so approved, undertaken for the purpose of, or in connection with, the discharge of the functions of the authority or any of its committees."</p>
Be as enabling as possible about the types of care that can be claimed	<p>Members should not be "out of pocket" subject to the limit set in the Annual Report.</p> <p>Models of care and needs vary. Members may use a combination of several care options.</p> <p>Patterns of care may alter over the civic and academic year.</p> <p>Not all care is based on hourly (or part hourly) rates.</p> <p>Where a whole session must be paid for, this must be reimbursed even where the care need is only for part of a session.</p> <p>Members may need to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • book and pay for sessions in advance • commit to a block contract: week, month or term • pay for sessions cancelled at short notice <p>Where care need straddles two sessions both should be reimbursed.</p>

The Minimum Authorities should do		How this could be done
Have a simple and effective claim process	Members should know how to claim. The claim process should be clear, proportionate and auditable.	Check members understand how to claim and that it is easy to do so. Flexibility to accept paperless invoices Online form Same or similar form to travel costs claim
Comply with Panel's Publication rules	The Panel's Framework states: "In respect of the publication of the reimbursement of the costs of care, the Panel has decided that relevant authorities should only publish the total amount reimbursed during the year. It is a matter for each authority to determine its response to any Freedom of Information requests it receives. However, it is not intended that details of individual claims should be disclosed."	

Determination 41: All relevant authorities must provide a payment towards necessary costs for the care of dependent children and adults (provided by informal or formal carers) and for personal assistance needs as follows:

- **Formal (registered with Care Inspectorate Wales) care costs to be paid as evidenced.**
- **Informal (unregistered) care costs to be paid up to a maximum rate equivalent to the Real UK Living Wage at the time the costs are incurred.**

This must be for the additional costs incurred by members to enable them to carry out official business or approved duties. Each authority must ensure that any payments made are appropriately linked to official business or approved duty. Payment shall only be made on production of receipts from the care provider.

11. Sickness Absence for Senior Salary Holders

- 11.1 The Family Absence Regulations (approved by the National Assembly in 2014) are very specific relating to entitlement and only available for elected members of principal councils. Absence for reasons of ill-health is not included.
- 11.2 Instances have been raised with the Panel of senior salary holders on long term sickness and the perceived unfairness in comparison with the arrangements for family absence. In consequence, councils are faced with the dilemma of:
- Operating without the individual member but still paying them the senior salary.
 - Replacing the member who therefore loses the senior salary (but retains the basic salary).
- 11.3 The Panel's Framework provides specific arrangements for long term sickness as set out below:
- a) Long term sickness is defined as certified absences in excess of 4 weeks.
 - b) The maximum length of sickness absence within these proposals is 26 weeks or until the individual's term of office ends, whichever is sooner (but if reappointed any remaining balance of the 26 weeks will be included).
 - c) Within these parameters a senior salary holder on long term sickness can, if the authority decides, continue to receive remuneration for the post held.
 - d) It is a decision of the authority whether to make a substitute appointment, but the substitute will be eligible to be paid the senior salary appropriate to the post.
 - e) If the paid substitution results in the authority exceeding the maximum number of senior salaries payable for that authority, as set out in the Annual Report, an addition will be allowed for the duration of the substitution. (However, this would not apply to Merthyr Tydfil or the Isle of Anglesey councils if it would result in more than 50% of the membership receiving a senior salary. It would also not apply in respect of a council executive member if it would result in the cabinet exceeding 10 posts - the statutory maximum).
 - f) When an authority agrees a paid substitution, the Panel must be informed within 14 days of the decision of the details including the specific post and the estimated length of the substitution. The authorities' Schedule of Remuneration must be amended accordingly.
 - g) It does not apply to elected members of principal councils who are not

senior post holders as they continue to receive basic salary for at least six months irrespective of attendance and any extension beyond this timescale is a matter for the authority.

- 11.4 This arrangement applies to members of principal councils, National Park Authorities and Fire and Rescue Authorities who are senior salary holders, including Welsh Government appointed members, but does not apply to co-opted members.

Note:

The Family Absence Regulations apply to elected members in cases of maternity, new born, adoption and parental absences from official business. They do not apply to Welsh Government appointed members of National Park Authorities.

12. Reimbursement of Travel and Subsistence Costs when on Official Business

- 12.1 This section applies to members of principal councils, National Park Authorities, Fire and Rescue Authorities and to co-opted members of these authorities. (Similar provision for Community and Town Councils is contained in section 13 as there is a different approach to such members, principally that the provision is permissive.)
- 12.2 Members may claim reimbursement for travel and subsistence (meals and accommodation) costs where these have arisen as a result of undertaking official business or approved duties.
- 12.3 Expenses reimbursed to members of principal councils, by their principal council are exempt from Income Tax and employee NICs. Members of National Park Authorities and Fire and Rescue Authorities may be subject to other arrangements as determined by HMRC.
- 12.4 The Panel is aware that in some instances members with disabilities have been reluctant to claim legitimate travel expenses because of an adverse response following the publication of their travel costs. As an alternative, travel arrangements could be made directly by the authority in such circumstances.
- 12.5 The Panel has determined there will be no change to mileage rates which members are entitled to claim. All authorities may only reimburse travel costs for their members undertaking official business within and or outside the authority's boundaries at the current HM Revenue and Customs (HMRC) rates which are:

Reimbursement of mileage costs

45p per mile	Up to 10,000 miles in a year by car
25p per mile	Over 10,000 miles in a year by car
5p per mile	Per passenger carried on authority business
24p per mile	Motor cycles
20p per mile	Bicycles

- 12.6 Where a member who is on official business or an approved duty is driven by a third party (not a member or officer of that authority), the member can claim mileage at the prescribed rates plus any parking or toll fees provided the authority is satisfied that the member has incurred these costs.

Reimbursement of other travel costs

- 12.7 All other claims for travel, including travel by taxi if this is the only, or most

appropriate, method of transport, must only be reimbursed on production of receipts showing the actual cost and will be subject to any requirement or further limitation that an authority may determine. Members should always be mindful of choosing the most cost-effective method of travel.

Reimbursement of subsistence costs

£28 per day	Day allowance for meals, including breakfast, where not provided in the overnight charge
£200 per night	London
£95 per night	Elsewhere
£30 per night	Staying with friends and or family

- 12.8 These rates are in line with Welsh Government rates. Recommended practice is that overnight accommodation should usually be reserved and paid for on behalf of members by the relevant authority, in which case an authority may set its own reasonable limits and the limits which apply when an individual member claims in arrears for overnight accommodation costs do not then apply.
- 12.9 All authorities must continue to reimburse subsistence expenses for their members up to the maximum rates set out above on the basis of receipted claims except for occasions when members stay with friends and or family.
- 12.10 There may be instances where an authority has determined that travel costs within its boundaries are payable and require a journey to be repeated on consecutive days. Where it is reasonable and cost effective to reimburse overnight accommodation costs, instead of repeated daily mileage costs, then it is permissible to do so.
- 12.11 It is not necessary to allocate the maximum daily rate (£28 per day) between different meals as the maximum daily rate reimbursable covers a 24-hour period and can be claimed for any meal if relevant, provided such a claim is accompanied by receipts.

Car Parking for Members

Several councils have specific arrangements for their members in respect of car parking. The Panel considers that it is a matter for individual councils to determine arrangements including payments to and from members providing that it is a decision made formally by the council.

13. Payments to Members of Community and Town Councils

- 13.1 The Panel recognises a wide variation in geography, scope and scale across the 735 community and town councils in Wales, from small community councils with relatively minimal expenditure and few meetings to large town councils with significant assets and responsibilities.
- 13.2 The COVID pandemic limited the Panel's opportunities for face to face engagement in 2020/2021. However, the Panel attended RCT's Community Council liaison online meeting in November and a number of other constructive digital engagements throughout this period. The year before, the Panel met with over 304 Councillors and Clerks representing 302 community and town councils in 17 meetings it held across Wales. The discussions re-confirmed the widely held view that the roles individual councils undertake varied significantly and in accordance with this wide variation, the responsibilities and accountabilities of councillors must also vary. Councillors managing income or expenditure of £1million and those delivering significant services, including some that might have been delegated from principal councils, are operating in a much more complex environment than a council with an annual budget of less than £30,000.
- 13.3 In the 2018 Annual Report the Panel formed 3 groups of community and town councils to reflect these differences based on the level of income *or* expenditure, whichever is the highest, in the previous financial year. These remain unchanged as set out in Table 8.

Table 8: Community and Town Council Groupings

Community and Town Council Group	Income <i>or</i> Expenditure in 2020-2021 of:
A	£200,000 and above
B	£30,000 - £199,999
C	Below £30,000

- 13.4 In order to act and carry out duties as a member of a community or town council all persons are required to make a formal declaration of acceptance of office. Following this declaration, members of community or town councils are then holders of elected office and occupy a role that is part of the Welsh local government structure. It is important to note that a person who follows this path is in a different position to those in other forms of activity, for example such as volunteering or charitable work, typically governed by the Charity Commission for England and Wales.
- 13.5 Under the Local Government (Wales) Measure 2011, community and town councils are relevant authorities for the purpose of remuneration.
- 13.6 Consequently, individuals who have accepted office as a member of a

community or town council are entitled to receive payments as determined by the Independent Remuneration Panel for Wales. It is the duty of the proper officer of a council (usually the Council Clerk) to arrange for correct payments to be made to all individuals entitled to receive them.

- 13.7 Members should receive monies to which they are properly entitled as a matter of course. There must be no requirement for individuals to 'opt in' to receive payments.
- 13.8 An individual may decline to receive part, or all, of the payments if they so wish. This must be done in writing and is an individual matter. A community or town council member wishing to decline payments must themselves write to their proper officer to do so.
- 13.9 The Panel considers that any member who has personal support needs or caring responsibilities should be enabled to fulfil their role. Therefore, the Panel is mandating contribution towards costs of care and personal allowance for all members of community and town councils as set out in Determination 41.
- 13.10 Each community and town council must ensure that it does not create a climate which prevents persons accessing any monies to which they are entitled that may support them to participate in local democracy. Payments should be made efficiently and promptly.
- 13.11 Members in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary from a principal council cannot receive any payment from any community or town council, other than travel and subsistence expenses and contribution towards costs of care and personal assistance. However, this does not preclude them from holding a senior role (Leader, Deputy Leader) without payment.
- 13.12 Table 9 sets out the actions that community and town councils must take annually in respect of each determination that follows.

Payments towards costs and expenses

- 13.13 The Panel continues to mandate a payment of £150 as a contribution to costs and expenses for members of all community and town councils.
- 13.14 For the avoidance of doubt this determination now includes all councils. Receipts are not required for these payments.

Determination 42: All community and town councils must make available a payment to each of their members of £150 per year as a contribution to costs and expenses.

Senior roles

- 13.15 The Panel recognises that specific member roles especially within the larger community and town councils, for example a committee chair, will involve greater responsibility. It is also likely that larger councils will have a greater number of committees, reflecting its level of activity. The Panel has therefore determined that councils in Group A must make available a payment for a minimum of one senior role and a maximum of five senior roles of £500 each. Councils in Groups B and C can pay up to five responsibility payments (of up to £500) for specified roles.
- 13.16 In all cases, a Councillor can only have one payment of £500 regardless of how many senior roles they hold within their Council.

Determination 43: Community and town councils in Group A must make available an annual payment of £500 each to a minimum of 1 and a maximum of 5 members in recognition of specific responsibilities. This is in addition to the £150 payment for costs and expenses.

Determination 44: Community and town councils in Groups B or C can make an annual payment of up to £500 each to up to 5 members in recognition of specific responsibilities. This is in addition to the £150 payment for costs and expenses.

- 13.17 Where a person is a member of more than one community or town council, they are eligible to receive the £150 and, if appropriate, £500 from each council of which they are a member.

Contribution towards costs of care and personal assistance

- 13.18 The purpose of this is to enable people who have personal support needs and or caring responsibilities to carry out their duties effectively as a member of an authority. The Panel's determinations in section 10 apply to Community and Town Councils.

Reimbursement of travel costs and subsistence costs

- 13.19 The Panel recognises there can be significant travel and subsistence costs associated with the work of community and town council members, especially where the council area is geographically large and/or when engaging in duties outside this area. Each council has an option to pay travel and subsistence costs including travel by taxi if this is the only, or most appropriate, method of transport. Where a council does opt to pay travel and subsistence costs, the following determinations apply.

Determination 45: Community and town councils can make payments to each of their members in respect of travel costs for attending approved duties.⁷ Such payments must be the actual costs of travel by public transport or the HMRC mileage allowances as below:

- 45p per mile up to 10,000 miles in the year.
- 25p per mile over 10,000 miles.
- 5p per mile per passenger carried on authority business.
- 24p per mile for private motor cycles.
- 20p per mile for bicycles.

Determination 46: If a community or town council resolves that a particular duty requires an overnight stay, it can authorise reimbursement of subsistence expenses to its members at the maximum rates set out below on the basis of receipted claims:

- £28 per 24-hour period allowance for meals, including breakfast where not provided.
- £200 – London overnight.
- £95 – elsewhere overnight.
- £30 – staying with friends and/or family overnight.

Compensation for financial loss

13.20 The Panel has retained the facility which councils may pay as compensation to their members where they suffer financial loss when attending approved duties. Members must be able to demonstrate that the financial loss has been incurred. Each council has an option to pay compensation for financial loss and where it does the following determination applies.

Determination 47: Community and town councils can pay financial loss compensation to each of their members, where such loss has occurred, for attending approved duties as follows:

- Up to £55.50 for each period not exceeding 4 hours
- Up to £110.00 for each period exceeding 4 hours but not exceeding 24 hours

⁷ Where a member who is on official business or an approved duty is driven by a third party (not a member or officer of that authority), the member can claim mileage at the prescribed rates plus any parking or toll fees provided the authority is satisfied that the member has incurred these costs.

Civic Head and Deputy Civic Head

- 13.21 Civic heads are senior posts within community and town councils. In addition to chairing major meetings the civic head is the ‘ambassador’ representing the council to a variety of institutions and organisations. The Panel requires that members should not have to pay themselves for any cost associated with carrying out these duties. This requirement also applies in respect of deputy civic heads.
- 13.22 The Panel recognises the wide range of provision made for civic heads in respect of transport, secretarial support, charitable giving and clothing – we consider these to be the council’s civic budgets.
- 13.23 Funding decisions in relation to these civic budgets are not matters of personal remuneration for the post holder but relate to the funding required for the tasks and duties to be carried out. Councils remain free to set civic budgets at whatever levels they deem appropriate for the levels of civic leadership they have in place.
- 13.24 For the avoidance of doubt, costs in respect of, for example, transport (physical transport or mileage costs), secretarial support, charitable giving (purchasing tickets, making donations or buying raffle tickets) and clothing are not matters of personal remuneration for the individual holding the senior post. These should be covered by the civic budget.
- 13.25 Recognising that some mayors and chairs of community and town councils and their deputies are very active during their year of office, the Panel has determined that community and town councils can make a payment to the individuals holding these roles.
- 13.26 This is a personal payment to the individual and is entirely separate from covering the costs set out above.
- 13.27 The Panel has determined that the maximum payment to a chair or mayor of a community or town council is £1,500. The maximum payment to a deputy mayor or chair is £500.

Determination 48: Community and town councils can provide a payment to the mayor or chair of the council up to a maximum of £1,500. This is in addition to the £150 payment for costs and expenses and the £500 senior salary if these are claimed.

Determination 49: Community and town councils can provide a payment to the deputy mayor or deputy chair of the council up to a maximum of £500. This is in addition to the £150 payment for costs and expenses and the £500 senior salary if these are claimed.

Making Payments to members

- 13.28 Table 9 sets out each of the above determinations and if a decision is required by the council in respect of each one.
- 13.29 In respect of the mandated payments where no decision is required by a council, members should receive monies to which they are properly entitled as a matter of course.
- 13.30 Where a decision is required by the council, this should be done at the first meeting following receipt of the Annual Report.
- 13.31 A council can adopt any, or all, of the non-mandated determinations but if it does make such a decision, it must apply to all its members.
- 13.32 When payments take effect from is set out in paragraphs 13.36 to 13.38 below.
- 13.33 On receipt of the draft Annual Report the previous autumn, councils should consider the determinations for the next financial year and use this to inform budget plans.

Table 9

Determination Number	Is a decision required by council?
42 All community and town councils must make available a payment to each of their members of £150 per year as a contribution to costs and expenses.	No - the payment of £150 is mandated for every member unless they advise the appropriate officer that they do not want to take it in writing.
43 Community and town councils in Group A must make available an annual payment of £500 each to a minimum of 1 and a maximum of 5 members in recognition of specific responsibilities. This is in addition to the £150 payment for costs and expenses.	Yes – a council must decide how many payments of £500 it will make – to between 1 and 5 members.
44 Community and town councils in Groups B or C can make an annual payment of up to £500 each to up to 5 members in recognition of specific responsibilities. This is in addition to the £150 payment for costs and expenses.	Yes – it is optional to pay it for up to 5 members and, if it is paid, the amount (up to £500) must be decided.
45 Community and town councils can make payments to each of their members in respect of travel costs for attending approved duties.	Yes – the payment of travel costs is optional.

Determination Number	Is a decision required by council?
46 If a community or town council resolves that a particular duty requires an overnight stay, it can authorise reimbursement of subsistence expenses to its members.	Yes – the payment of overnight subsistence expenses is optional.
47 Community and town councils can pay financial loss compensation to each of their members, where such loss has actually occurred, for attending approved duties.	Yes – the payment of financial loss allowance is optional.
48 Community and town councils can provide a payment to the mayor or chair of the council up to a maximum of £1,500.	Yes – the payment to a Civic Head is optional.
49 Community and town councils can provide a payment to the deputy mayor or deputy chair of the council up to a maximum amount of £500.	Yes – the payment to a Deputy Civic Head is optional.
50 Members in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary from a principal council (that is Leader, Deputy Leader or Executive Member) cannot receive any payment from any community or town council, other than travel and subsistence expenses and contribution towards costs of care and personal assistance.	No - Members in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary from a principal council (that is Leader, Deputy Leader or Executive Member) can only receive travel and subsistence expenses and contribution towards costs of care and personal assistance; if they are eligible to claim, and wish to do so.

13.34 All members are eligible to be paid the £150 as set out in Determination 42 from the start of the financial year; unless they are elected later in the financial year, in which case they are eligible for a proportionate payment from that date.

13.35 Other amounts payable to members in recognition of specific responsibilities or as a civic head or deputy civic head as set out in Determinations 43,44, 48 and 49 are payable from the date when the member takes up the role during the financial year.

13.36 It is a matter for each council to make, and record, a policy decision in respect of:

- when the payment is actually made to the member;
- how many payments the total amount payable is broken down into;
- and whether and how to recover any payments made to a member who leaves or changes their role during the financial year.

13.37 Payments in respect of Determinations 43, 44, 45 and 46 are payable when the activity they relate to has taken place.

13.38 As stated in paragraph 13.8 any individual member may make a personal decision to elect to forgo part or all of the entitlement to any of these payments by giving notice in writing to the proper officer of the council.

Determination 50: Members in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary from a principal council (that is Leader, Deputy Leader or Executive Member) cannot receive any payment from any community or town council, other than travel and subsistence expenses and contribution towards costs of care and personal assistance.

Publicity requirements

13.39 There is a requirement on community and town councils to publish details of all payments made to individual members in an annual Statement of Payments for each financial year. This information must be published on council noticeboards and or websites (with easy access) and provided to the Panel by email or by post no later than 30 September following the end of the previous financial year. The Panel draws attention to the requirements stipulated at Annex 4. The Panel is concerned that a significant number of councils are still in breach of this requirement.

14. Compliance with Panel Requirements

The Panel's remit under the Measure

- 14.1 Section 153 of the Measure empowers the Panel to require a relevant authority⁸ to comply with the requirements imposed on it by an Annual Report of the Panel and further enables the Panel to monitor the compliance of relevant authorities with the Panel's determinations.
- 14.2 A relevant authority must implement the Panel's determinations in this report from the date of its annual meeting or a date specified within the Annual Report.

Monitoring compliance

- 14.3 The Panel will monitor the compliance with the determinations in this Annual Report by relevant authorities against the following requirements:
- (i) A relevant authority must maintain an annual **Schedule of Member Remuneration** (IRPW Regulations 4 and 5). Guidance at Annex 3 sets out the content which must be included in the Schedule.
 - (ii) A relevant authority must make arrangements for the Schedule's publication within the authority area (IRPW Regulation 46) and send the Schedule to the Panel as soon as practicable and not later than 31 July in the year to which it applies. Annex 4 provides further details of the publicity requirements.
 - (iii) Any amendments to the Schedule made during the year must be notified to the Panel as soon as possible after the amendment is made.

Note: The above requirements do not apply to Community and Town Councils at this time.

The following applies to all authorities including Community and Town Councils.

- (iv) A relevant authority must make arrangements for publication within the authority area of the total sum paid by it in the previous financial year to each member and co-opted member in respect of salary (basic, senior and civic), allowances, fees and reimbursements in a Statement of Payments (in accordance with Annex 4 that sets out the content that must be included in the Publicity Requirements). This must be published as soon as practicable and no later than 30 September following the end of the previous financial year- **and must also be submitted to the Panel no later than that date.**

⁸ Interpretation of "Relevant Authority" provided in the Independent Remuneration Panel for Wales (IRPW) Regulations, Part 1, 'Interpretation'.

15. Salaries of Heads of Paid Service of Principal Councils and Fire and Rescue Authorities and Chief Officers of Principal Councils

- 15.1 Section 63 of the Local Government (Democracy) (Wales) Act 2013 amended the Local Government (Wales) Measure 2011 by inserting section 143A. This enables the Panel to take a view on anything in the Pay Policy Statements of these authorities that relates to the salary of the head of paid service (normally the Head of Paid Service or chief fire officer). Section 39 of the Local Government (Wales) Act 2015 further amended the Measure extending this function to include Chief Officers of Principal Councils. However, this function ceased on 31 March 2020.
- 15.2 The Welsh Government issued amended guidance to the Panel which can be found at [Amended Guidance to the Independent Remuneration Panel for Wales under Section 143A of the Local Government \(Wales\) Measure 2011 and Section 39 of the Local Government \(Wales\) Act 2015](#). This sets the basis on which the Panel will carry out the function contained in the legislation.
- 15.3 The functions of the Panel and the requirements on authorities established by the legislation and the subsequent guidance are:
- a) If a principal council intends to change the salary of the head of paid service, or if a fire and rescue authority intends to change the salary of its head of paid service it must consult the Panel unless the change is in keeping with changes applied to other officers of that authority (whether the change is an increase or decrease). 'Salary' includes payments under a contract for services as well as payments of salary under an employment contract.
 - b) The authority must have regard to the recommendation(s) of the Panel when reaching its decision.
 - c) The Panel may seek any information that it considers necessary to reach a conclusion and produce a recommendation. The authority is obliged to provide the information sought by the Panel.
 - d) The Panel may publish any recommendation that it makes. It is the intention that, in the interests of transparency, it will normally do so.
 - e) The Panel's recommendation(s) could indicate:
 - approval of the authority's proposal
 - express concerns about the proposal
 - recommend variations to the proposal

As long as these comply with any guidance issued by the Welsh Government.

- 15.4 The Panel also has a general power to review the Pay Policy Statements of

authorities so far as they relate to the heads of paid service.

15.5 It is important to note the Panel will not decide the amount an individual head of paid service will receive.

15.6 The Panel is very aware that this function is significantly different from its statutory responsibilities in relation to members' remuneration. However, it undertakes this role with clarity and openness, taking into account all the relevant factors in respect of specific individual cases. Authorities are encouraged to consult the Panel at an early stage in their decision making on such matters. This will enable the Panel to respond in a timely manner.

Pay Policy Statements

Paragraph 3.7 of the guidance to the Panel from the Welsh Government states that "The legislation does not restrict the Panel to a reactive role". It allows the Panel to use its power to make recommendations relating to provisions within local authorities Pay Policy Statements.

Changes to the salaries of chief officers of principal councils – Panel decisions 2020

Letters issued to the Local Authorities notifying them of the Panel decision can be found on the [Panel website](#).

Name of Local Authority	Proposal	Panel decision
Neath Port Talbot Council	Head of Children and Young People's Services	Referred for further information

Annex 1: The Panel's Determinations for 2021/22

Principal Councils	
1.	Basic salary in 2021/22 for elected members of principal councils shall be £14,368 with effect from 1 April 2021.
2.	Senior salary levels in 2021/22 for members of principal councils shall be as set out in Table 3 with effect from 1 April 2021.
3.	Where paid, a civic head must be paid a Band 3 salary of £23,161 and, where paid, a deputy civic head must be paid a Band 5 salary of £18,108 with effect from 1 April 2021.
4.	Where appointed and if remunerated, a presiding member must be paid a Band 3 senior salary of £23,161.
5.	The post of deputy presiding member will not be remunerated.
6.	<p>a) An elected member must not be remunerated for more than one senior post within their authority.</p> <p>b) An elected member must not be paid a senior salary and a civic salary.</p> <p>c) All senior and civic salaries are paid inclusive of basic salary.</p> <p>d) If a council chooses to have more than one remunerated deputy leader, the difference between the senior salary for the deputy leader and other executive members should be divided by the number of deputy leaders and added to the senior salary for other executive members in order to calculate the senior salary payable to each deputy leader.</p>
7.	Members in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary cannot receive a salary from any NPA or FRA to which they have been appointed. They remain eligible to claim travel and subsistence expenses and contribution towards costs of care and personal assistance from the NPA or FRA.
8.	Members in receipt of a Band 1 or Band 2 salary cannot receive any payment from a Community or Town Council of which they are a member. They remain eligible to claim travel and subsistence expenses and contribution towards costs of care and personal assistance from the Community or Town Council. Where this situation applies, it is the responsibility of the individual member to comply.
9.	Each authority, through its Democratic Services Committee, must ensure that all its elected members are given as much support as is necessary to enable them to fulfil their duties effectively. All elected members should be provided with adequate telephone, email and internet facilities giving electronic access to appropriate information.

10.	Such support should be without cost to the individual member. Deductions must not be made from members' salaries by the respective authority as a contribution towards the cost of support which the authority has decided necessary for the effectiveness and or efficiency of members.
Specific or Additional Senior Salaries	
11.	Principal Councils can apply for specific or additional senior salaries that do not fall within the current Remuneration Framework.
Joint Overview and Scrutiny Committees (JOSC)	
12.	The salary level for a Chair of a Joint Overview and Scrutiny Committee shall be £8,793.
13.	The salary level for a Vice Chair of a Joint Overview and Scrutiny Committee shall be £4,396.
Local Government Pension Scheme	
14.	The entitlement to join the Local Government Pension Scheme (LGPS) shall apply to all eligible elected members of principal councils.
Family Absence	
15.	An elected member is entitled to retain a basic salary when taking family absence under the original regulations or any amendment to the regulations irrespective of the attendance record immediately preceding the commencement of the family absence.
16.	When a senior salary holder is eligible for family absence, they will continue to receive the salary for the duration of the absence.
17.	It is a matter for the authority to decide whether or not to make a substitute appointment. The elected member substituting for a senior salary holder taking family absence will be eligible to be paid a senior salary, if the authority so decides.
18.	If the paid substitution results in the authority exceeding the maximum number of senior salaries which relates to it, as set out in the Panel's Annual Report, an addition to the maximum will be allowed for the duration of the substitution. However, this will not apply to the Isle of Anglesey or Merthyr Tydfil Councils if it would result in the number of senior salaries exceeding fifty percent of the Council membership. Specific approval of Welsh Ministers is required in such circumstances.
19.	When a Council agrees a paid substitution for family absence the Panel must be informed within 14 days of the date of the decision, of the details including the particular post and the duration of the substitution.
20.	The Council's schedule of remuneration must be amended to reflect the implication of the family absence.

National Park Authorities	
21.	The basic salary for NPA ordinary members shall be £4,053 with effect from 1 April 2021.
22.	The senior salary of the Chair of a NPA shall be £12,845 with effect from 1 April 2021.
23.	A NPA senior salary of £7,792 must be paid to a Deputy Chair where appointed.
24.	Committee chairs or other senior posts can be paid. This shall be paid at £7,792.
25.	Members must not receive more than one NPA senior salary.
26.	A NPA senior salary is paid inclusive of the NPA basic salary.
27.	Members of a principal council in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary cannot receive a salary from any NPA to which they have been appointed. Where this situation applies, it is the responsibility of the individual member to comply.
Fire and Rescue Authorities	
28.	The basic salary for FRA ordinary members shall be £2,026 with effect from 1 April 2021.
29.	The senior salary of the chair of a FRA shall be £10,818 with effect from 1 April 2021.
30.	A FRA senior salary of £5,765 must be paid to the Deputy Chair where appointed.
31.	Chairs of Committees or other senior posts can be paid. This shall be paid at £5,765.
32.	Members must not receive more than one FRA senior salary.
33.	A FRA senior salary is paid inclusive of the FRA basic salary and must reflect significant and sustained responsibility.
34.	Members of a principal council in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary cannot receive a salary from any FRA to which they have been nominated. Where this situation applies, it is the responsibility of the individual member to comply.
Co-opted Members	
35.	Principal councils, NPAs and FRAs must pay the fees to co-opted members (who have voting rights) as set out in Table 6.
36.	Reasonable time for pre meeting preparation is to be included in claims made by co-opted members the extent of which can be determined by the appropriate officer in advance of the meeting.

37.	Travelling time to and from the place of the meeting is to be included in the claims for payments made by co-opted members (up to the maximum of the daily rate).
38.	The appropriate officer within the authority must determine in advance whether a meeting is programmed for a full day and the fee will be paid on the basis of this determination even if the meeting finishes before four hours has elapsed.
39.	Fees must be paid for meetings and other activities including other committees and working groups (including task and finish groups), pre-meetings with officers, training and attendance at conferences or any other formal meeting to which co-opted members are requested to attend.
40.	Each authority, through its Democratic Services Committee or other appropriate committee, must ensure that all voting co-opted members are given as much support as is necessary to enable them to fulfil their duties effectively. Such support should be without cost to the individual member.
Contribution towards costs of care and personal assistance	
41.	<p>All relevant authorities must provide a payment towards necessary costs for the care of dependent children and adults (provided by informal or formal carers) and for personal assistance needs as follows:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formal (registered with Care Inspectorate Wales) care costs to be paid as evidenced. • Informal (unregistered) care costs to be paid up to a maximum rate equivalent to the Real UK Living Wage at the time the costs are incurred. <p>This must be for the additional costs incurred by members to enable them to carry out official business or approved duties. Each authority must ensure that any payments made are appropriately linked to official business or approved duty. Payment shall only be made on production of receipts from the care provider.</p>
Community and Town Councils	
42.	All Community and Town councils must make available a payment to each of their members of £150 per year as a contribution to costs and expenses.
43.	Community and Town councils in Group A must make available an annual payment of £500 each to a minimum of 1 and a maximum of 5 members in recognition of specific responsibilities. This is in addition to the £150 payment for costs and expenses.
44.	Community and Town councils in Groups B or C can make an annual payment of £500 each to up to 5 members in recognition of specific responsibilities. This is in addition to the £150 payment for costs and expenses.

45.	<p>Community and Town councils can make payments to each of their members in respect of travel costs for attending approved duties. ⁹ Such payments must be the actual costs of travel by public transport or the HMRC mileage allowances as below:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 45p per mile up to 10,000 miles in the year. • 25p per mile over 10,000 miles. • 5p per mile per passenger carried on authority business. • 24p per mile for private motor cycles. • 20p per mile for bicycles.
46.	<p>If a Community or Town council resolves that a particular duty requires an overnight stay, it can authorise reimbursement of subsistence expenses to its members at the maximum rates set out below on the basis of receipted claims:</p> <ul style="list-style-type: none"> • £28 per 24-hour period allowance for meals, including breakfast where not provided. • £200 – London overnight. • £95 – elsewhere overnight. • £30 – staying with friends and or family overnight.
47.	<p>Community and Town councils can pay financial loss compensation to each of their members, where such loss has occurred, for attending approved duties as follows:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Up to £55.50 for each period not exceeding 4 hours. • Up to £110.00 for each period exceeding 4 hours but not exceeding 24 hours.
48.	<p>Community and Town councils can provide a payment to the mayor or chair of the council up to a maximum of £1,500. This is in addition to the £150 payment for costs and expenses and the £500 senior salary if these are claimed.</p>
49.	<p>Community and Town councils can provide a payment to the deputy mayor or deputy chair of the council up to a maximum of £500. This is in addition to the £150 payment for costs and expenses and the £500 senior salary if these are claimed.</p>
50.	<p>Members in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary from a principal council (that is Leader, Deputy Leader or Executive Member) cannot receive any payment from any community or town council, other than travel and subsistence expenses and contribution towards costs of care and personal assistance.</p>

⁹ Where a member who is on official business or an approved duty is driven by a third party (not a member or officer of that authority), the member can claim mileage at the prescribed rates plus any parking or toll fees provided the authority is satisfied that the member has incurred these costs.

Annex 2: Independent Remuneration Panel for Wales (IRPW) Regulations:

- a) For the remuneration of members and co-opted members of relevant authorities**
- b) For functions relating to the salaries of Heads of Paid Service of Principal Councils and Fire and Rescue Authorities**

Introduction

Part 8 (sections 141 to 160) and schedules 2 and 3 of the Local Government (Wales) Measure 2011 (*the Measure*) set out the arrangements for the payments and pensions for members of relevant authorities and the functions and responsibilities of the Independent Remuneration Panel for Wales (the Panel).

Sections 62 to 67 of the Local Government (Democracy) (Wales) Act 2013 amends sections 142, 143, 144, 147, 148 and 151 of the Measure and confers additional powers on the Panel.

The powers contained in part 8 and schedules 2 and 3 of the Measure (as amended) have replaced the following Statutory Instruments:

- The Local Authorities (Allowances for Members of County and County Borough Councils and National Park Authorities) (Wales) Regulations 2002 (No. 1895 (W.196)).
- The Local Authorities (Allowances for Members of Fire Authorities) (Wales) Regulations 2004 (No. 2555 (W.227)).
- The Local Authorities (Allowances for Members) (Wales) Regulations 2007 (No.1086 (W.115)).

The Measure also has replaced the sections of the Local Government Act 1972, the Local Government and Housing Act 1989 and the Local Government Act 2000 relating to payments to councillors in Wales.

Payments for members of community and town councils are set out in Part 5 of these Regulations. The Local Authorities (Allowances for Members of Community Councils) (Wales) Regulations 2003 (No. 895(W.115)) were revoked from 1 April 2013.

Part 1

General

1. a. The short title of these Regulations is: "IRPW Regulations".
b. These IRPW Regulations came into force on 1 April 2021 and replace

those in force from 1 April 2012. The implementation date for each of the relevant authorities is set out in the Annual Report or Supplementary Report of the Panel.

- c. Authorities are required to produce a schedule of payments to members and co-opted members no later than the 31 July each year, for submission to the Panel and publication (see paragraph 46).

Interpretation

2. In the IRPW Regulations:

- “The 1972 Act” means the Local Government Act 1972.
- “The 2000 Act” means the Local Government Act 2000.
- “The 2013 Act” means the Local Government (Democracy) (Wales) Act 2013.
- “Payment” means the actual or maximum amount which may be paid to members and co-opted members of a relevant authority for expenses necessarily incurred when carrying out the official business of the relevant authority.
- “Annual Report” means a report produced by the Panel in accordance with section 145 of the Measure.
- “Approved duty” in relation to community and town councils has the meaning as set out in Part 5 of these Regulations.
- “Authority” means a relevant authority in Wales as defined in Section 144(2) of the Measure and includes a principal council (county or county borough council), a national park authority and a Welsh fire and rescue authority, a community or town council.
- “Basic Salary” has the same meaning as set out in paragraph 6 of these Regulations, and may be qualified as “LA Basic Salary” to refer to the basic salary of a member of a principal council; “NPA Basic Salary” to refer to the basic salary of a member of a national park authority; and “FRA Basic Salary” to refer to the basic salary of a member of a Welsh fire and rescue authority.
- “Chief Officer” of a principal council has the meaning as defined in the Localism Act 2011.
- “Civic Head” is the person elected by the council to carry out the functions of the chair of that council and is designated as mayor or chair.
- “Committee” includes a sub-committee.
- “Community or town council” means in relation to Part 8 of the Measure, a community council as defined in section 33 of the Local Government Act 1972 or a town council in accord with section 245B of the same Act.

- “Consultation draft” means the draft of an Annual or Supplementary report under Section 146 (7) or 147(8) of the Measure. The Panel must take account of these representations.
- “Constituent authority” – for national park authorities this is a principal council falling within the area of a national park authority; for Welsh fire and rescue authorities it is a principal council falling within the area of a fire and rescue authority.
- “Contribution to Costs of Care and Personal Assistance” has the same meaning as set out in paragraph 21 of these Regulations.
- “Controlling group” means a political group in a principal council where any of its members form part of the executive.
- “Co-opted Member” has the meaning contained in section 144 (5) of the Measure, that is those with the right to vote on matters within the remit of the committee on which they serve.
- “Co-opted Member payment” has the same meaning as set out in paragraph 19 of these Regulations.
- “Democratic Services Committee” means the principal council committee established under section 11 of the Measure.
- “Deputy Civic Head” is a person elected by the council to deputise for the mayor or chair of that council.
- “Executive” means the executive of an authority in a form as specified in sections 11(2) to (5) of the 2000 Act, as amended by section 34 of the Measure.
- “Executive arrangements” has the meaning given by section 10(1) of the 2000 Act.
- “Family absence” as defined in Section 142 (2) (b) of the Measure has the meaning given to it by Part 2 of the Measure, and the related Regulations
- “Financial Loss Allowance in relation to community or town councils has the meaning as set out in Part 5 of the Regulations.
- “Fire and rescue authority” means an authority constituted by a scheme under section 2 of the Fire and Rescue Services Act 2004 or a scheme to which section 4 of that Act applies.
- “Head of paid service” means as designated under section 4(1) of the Local Government and Housing Act 1989.
- Joint Overview and Scrutiny Committee means a committee or subcommittee set up by two or more principal councils under the Local Authority (Joint Overview and Scrutiny Committees) (Wales) Regulations 2013.
- “Largest opposition group” means a political group other than a controlling group which has a greater number of members than any other political group in the authority.

- “Member” means a person who serves on an authority.
 - For a principal council or a community or town council a “Member” may be:
 - An “Elected Member” which means a person who has been elected to serve as a councillor for that authority. It is possible for a person to hold an elected office if, further to the completion of an election, no candidate has presented and a person holds that office subject to proper process.
 - A ‘Co-opted Member’ which means a person who has been placed into membership of a council committee or to discharge a function subject to proper process.
 - For a national park authority, a “Member” means a person appointed by a constituent authority and a person appointed by Welsh Ministers.
 - For Welsh fire and rescue authorities a “Member” means a person appointed by a constituent authority.

- “National Park Authority” means a national park authority established under section 63 of the Environment Act 1995.

- “Official business” has the meaning contained in Section 142 (10) of the Measure in relation to the reimbursement of care, travel and subsistence costs necessarily incurred by members and co-opted members of a relevant authority (excluding community and town councils) when:
 - a. Attending a meeting of the authority or any committee of the authority or any other body to which the authority makes appointments or nominations or of any committee of such a body.
 - b. Attending a meeting of any association of authorities of which the authority is a member.
 - c. Attending a meeting the holding of which is authorised by the authority or by a committee of the authority or by a joint committee of the authority and one or more other authorities.
 - d. Attending any training or development event approved by the authority or its executive.
 - e. A duty undertaken for the purpose of or in connection with the discharge of the functions of an executive within the meaning of Part 2 of the 2000 Act, as amended.
 - f. A duty undertaken in pursuance of a standing order which requires a member or members to be present when tender documents are opened.
 - g. A duty undertaken in connection with the discharge of any function of the authority to inspect or authorise the inspection of premises.
 - h. A duty undertaken by members of principal councils in connection with constituency or ward responsibilities which arise from the discharge of principal council functions.

- i. Any other duty approved by the authority, or any duty of class so approved, undertaken for the purpose of, or in connection with, the discharge of the functions of the authority or any of its committees.
- “Other political group” means a political group other than a controlling group or the largest opposition group (if any) which comprises not less than ten per cent of the members of that authority.
 - “Overview and Scrutiny Committee” means a committee of the authority which has the powers set out in sections 21(2) and (3) of the 2000 Act, as amended by Part 6 of the Measure.
 - “Panel” means the Independent Remuneration Panel for Wales as set out in section 141(1) and schedule 2 of the Measure.
 - “Pay policy statement” means a statement produced by a relevant authority under section 38 of the Localism Act 2011.
 - ‘Political group’ may be formed from members of a recognised political party or be a group of independent members unaffiliated to any recognised political party. “Presiding Member” means a member of a principal council who has been designated by that council to carry out functions in relation to the chairing of its meetings and proceedings.
 - “Principal Council” is as defined by the 1972 Act and means a county or county borough council.
 - “Proper officer” has the same meaning as in section 270(3) of the 1972 Act In community and town councils, the ‘Proper Officer’ may be the clerk or other official appointed for that purpose. “Public body” means a body as defined in section 67(b) of the 2013 Act.
 - “Qualifying provision” means a provision that makes a variation to a previous decision of the Panel. (Section 65 (c) of the 2013 Act).
 - “Qualifying relevant authority” is an authority within the meaning of section 63 of the 2013 Act, required to produce a pay policy statement.
 - “Relevant authority” is set out in Section 144(2) of the Measure (as amended) and in section 64 of the 2013 Act and, for the purposes of these Regulations, includes a principal council, a community or town council, a national park authority and a Welsh fire and rescue authority.
 - “Relevant matters” are as defined in Section 142(2) of the Measure.
 - “Schedule” means a list setting out the authority’s decisions in respect of payments to be made during the year (as relating to that authority) to all members and co-opted members of that authority.
 - “Senior Salary” has the same meaning as set out in paragraph 11 of these Regulations and may be qualified as “Principal council Senior Salary” to refer to the senior salary of a member of a principal council; “National Park Senior Salary” to refer to the senior salary of a member of a national park authority; or “Fire and Rescue authority Senior Salary” to refer to the senior salary of a member of a Fire and Rescue authority.
 - “Sickness absence” means the arrangements as set out in the Annual Report.

- “Supplementary report” has the meaning contained in section 146(4 to 8) of the Measure.
- “Travelling and subsistence payment” has the same meaning as set out in paragraph 25 of these Regulations.
- “Year” has the following meanings:
 - “financial year” – the period of twelve months ending 31 March;
 - “calendar year” – the period of twelve months ending 31 December;
 - “municipal year” – the year commencing on the date of the annual meeting of the authority and ending the day before the annual meeting of the following year; for national park authorities and Welsh fire and rescue authorities it is the period of up to twelve months following the annual meeting of the authority.

Part 2: Schedule of member or co-opted member payments

Commencement of term of office

3. The term of office of:
 - An elected member of a principal council or community or town council begins 4 days following the election subject to making the declaration of acceptance of that office under section 83(1) of the 1972 Act.
 - A councillor member of a national park authority begins on the date on which that member is appointed as such by a constituent authority and the term of office of a Welsh Government appointed member begins on the date of that appointment. The term of office of the chair and deputy chair of the national park authority begins on their acceptance of that office further to being either elected or appointed as a chair or deputy chair of a national park authority.
 - A councillor member of a Welsh fire and rescue authority begins on the date on which that member is appointed as such by a constituent authority and the term of office of the chair and deputy chair of the fire and rescue authority begins on the date of election by that authority to that office.
 - A co-opted member of a relevant authority begins on the date of appointment by the relevant authority.

Schedule of payments to members (the Schedule) (does not apply to community or town councils – see Part 5)

4. An authority must produce annually, a schedule of payments it intends to make to its members and co-opted members. The amount of those payments must accord with the Panel’s determinations made for that year in its Annual or Supplementary Reports. The Schedule must be produced no later than four weeks following the annual meeting of the authority.

Amendment to the Schedule

5. An authority may amend the Schedule at any time during the year (as relating to the authority) provided that such amendments accord with the Panel's determinations for that year.

Basic salary

6. An authority must provide for the payment of a basic salary, as determined by the Panel in its Annual or Supplementary Reports, to each of its members. The amount of the salary must be the same for each member. For principal councils only, this salary remains payable during a period of family absence.
7. A member may not receive more than one basic salary from a relevant authority, but a member of one relevant authority may receive a further basic salary by being appointed as a member of another relevant authority (except in the case as indicated in paragraph 16).
8. The amount of the basic salary will be set in accordance with Section 142(3) of the Measure and will be one of the following:
 - The amount the authority must pay to a member of the authority.
 - The maximum amount that the authority may pay to a member of the authority.
9. Where the term of office of a member begins or ends other than at the beginning or end of the year (as relating to the authority), the entitlement of that member is to such proportion of the basic salary as the number of days during which the member's term of office subsists during that year bears to the number of days in that year.
10. Where a member is suspended or partially suspended from being a member of an authority (Part 3 of the 2000 Act refers) the part of the basic salary payable to that member in respect of the responsibilities or duties from which that member is suspended or partially suspended must be withheld by the authority. Payment must also be withheld if directed by the Welsh Ministers (Section 155(1) of the Measure).

Senior salary

11. Subject to paragraphs 12 to 18 an authority can make payments of a senior salary to members that it has given specific responsibilities. Such payments must accord with the Panel's determination for the year (as relating to the authority) that the payments are made and must be set out in the Schedule of that authority. For principal councils only, a senior salary will remain payable during the family absence of the office holder.
12. The Panel will prescribe in its Annual or Supplementary Reports the following:
 - The categories of members eligible for the payment of a senior salary

which may not be the same for all authorities or categories of authorities.

- The discretion available to authorities in relation to the payment of senior salaries which may not be the same for all authorities or categories of authorities.
13. The amount of the senior salaries payable will be in accordance with section 142(3) of the Measure and specify:
 - The amount that a relevant authority must pay to a member of the authority.
 - The maximum amount that a relevant authority may pay to a member of the authority.
 14. The Senior Salary will comprise an amalgam of the basic salary and an additional amount for the relevant specific responsibility determined by the Panel in its Annual or Supplementary Reports. This may not be the same for all authorities or categories of authorities.
 15. The Panel in its Annual or Supplementary Reports will determine either the maximum proportion of its membership or the total number of members that an authority can pay as senior salaries. The percentage may not exceed fifty percent without the express approval of Welsh Ministers (Section 142(5) of the Measure). For principal councils only, the maximum proportion or number may be exceeded to include payment of a senior salary to an additional member who is appointed to provide temporary cover for the family absence of a senior salary office holder (subject to the 50% limit).
 - 15(a). For, Fire and Rescue Authorities and National Park Authorities the maximum proportion or number may be exceeded to include the payment of a senior salary to an additional member who is appointed to provide temporary cover for the sickness absence of a senior salary holder as determined in the Annual Report or a Supplementary Report.
 - 15(b). Payments to chairs of Joint Overview and Scrutiny Committees or Sub Committees are additional to the maximum proportion of its membership that an authority can pay as senior salaries subject to the overall maximum of fifty percent as contained in Section 142(5) of the Measure. The Panel will determine the amounts of such payments in an Annual or Supplementary Report.
 16. An authority must not pay more than one senior salary to any member. A principal council member in receipt of a senior salary as leader or executive member of an authority (determined as full-time by the Panel) may not receive a second salary as a member appointed to serve on a national park authority or a Welsh fire and rescue authority.
 - 16(a). Paragraph 16 does not apply to payments made to a chair of a Joint Overview and Scrutiny Committee or Sub Committee who is in receipt of a senior salary for a role that is not classified as full time equivalent. It continues to apply to leaders or members of the executive.

17. Where a member does not have, throughout the year specific responsibilities that allow entitlement to a senior salary, that member's payment is to be such proportion of the salary as the number of days during which that member has such special responsibility bears to the number of days in that year.
18. Where a member is suspended or partially suspended from being a member of the authority (Part 3 of the 2000 Act refers) the authority must not make payments of the member's senior salary for the duration of the suspension (Section 155(1) of the Measure). If the partial suspension relates only to the specific responsibility element of the payment, the member may retain the basic salary. Payment must also be withheld if directed by the Welsh Ministers.

Co-opted member payment

19. A relevant authority must provide for payments to a co-opted member as determined by the Panel in its Annual or Supplementary Reports. In relation to this regulation 'co-opted member' means a member as determined in Section 144(5) of the Measure and set out in paragraph 2 of these Regulations.
20. Where a co-opted member is suspended or partially suspended from an authority (Part 3 of the 2000 Act refers) the authority must not make payment of a co-opted member fee for the duration of the suspension (Section 155(1) of the Measure).

Payments Contribution to Costs of Care and Personal Assistance

21. Authorities must provide for the payment to members and co-opted members of an authority the reimbursement in respect of such expenses of arranging the care of children or dependants or for the individual member as are necessarily incurred in carrying out official business as a member or co-opted member of that authority. Payments under this paragraph must not be made:
 - In respect of any child over the age of fifteen years or dependant unless the member or co-opted member satisfies the authority that the child or dependant required supervision which has caused the member to incur expenses that were necessary in respect of the care of that child or dependant in the carrying out of the duties of a member or co-opted member.
 - To more than one member or co-opted member of the authority in relation to the care of the same child or dependant for the same episode of care.
 - Of more than one reimbursement for care to a member or co-opted member of the authority who is unable to demonstrate to the satisfaction of the authority that the member or co-opted member has to make separate arrangements for the care of different children or dependants.

22. The arrangements in respect of the contribution to cost of care and personal assistance payable by an authority is to be determined by the Panel in its Annual or Supplementary Reports.
23. Where a member or co-opted member is suspended or partially suspended from being a member or co-opted member of the authority (Part 3 of the 2000 Act refers) the part of the contribution to the cost of care and personal assistance payable to that member or co-opted member in receipt of the responsibilities or duties from which that member or co-opted member is suspended or partially suspended must be withheld by the authority. Payment must also be withheld if directed by the Welsh Ministers for reasons other than suspension (Section 155(1) of the Measure).
24. An authority's Schedule must stipulate the arrangements regarding the contribution towards costs of care and personal assistance payable and its arrangements for making claims, taking full account of the Panel's determinations in this respect.

Travel and subsistence payments

25. Subject to paragraphs 26 and 27 below a member or co-opted member is entitled to receive payments from the authority by way of travelling and subsistence payments at rates determined by the Panel in its Annual or Supplementary Reports. Such payments are in respect of expenditure incurred by a member or co-opted member in the performance of the official business within or outside the boundary of the authority.

(Paragraphs 26 & 27 apply only to principal councils)

26. Payment of a subsistence payment to a principal council member for the performance of official business within the boundaries of a county or county borough where they are a member should only be made when the authority is satisfied that it can be justified on economic grounds. This does not apply in respect of co-opted members of a council who live outside that authority.
27. A principal council may make provision, subject to any limitations it thinks fit, for members to claim mileage expenses for official business in connection with constituency or ward responsibilities where they arise out of the discharge of the functions of the county or county borough.
28. Where a member or co-opted member is suspended or partially suspended from being a member or co-opted member of the authority (Part 3 of the 2000 Act refers), travelling and subsistence payments payable to that member or co-opted member in respect of the responsibilities or duties from which that member is suspended or partially suspended must be withheld by the authority. Payment must also be withheld if directed by the Welsh Ministers for reasons other than suspension (Section 155(1) of the Measure).

Part 3: Further provisions

Pensions

29. Under Section 143 of the Measure, the Panel may make determinations in respect of pension arrangements for principal council members in its Annual or Supplementary Reports. Such determinations may:
- Define which members for whom the principal council will be required to pay a pension.
 - Describe the relevant matters in respect of which a local authority will be required to pay a pension.
 - Make different decisions for different principal councils.

Payments to support the function of an authority member

30. An authority must provide for the requirements of a member to undertake their role and responsibilities more effectively. The way in which this support should be provided is determined by the Panel in its Annual or Supplementary Reports.

Arrangements in relation to family absence

31. Part 2 of the Measure sets out the rights of principal council members in relation to family absence. The Panel will set out its determinations and the administrative arrangements in relation to these payments in its Annual or Supplementary Reports.

Sickness Absence

32. Arrangements for long-term sickness absence of senior salary holders of principal councils, Fire and Rescue Authorities and National Park Authorities will be as set out in the Panel's Annual Report or Supplementary Report.

Part 4: Payments

Repayment of payments

33. An authority can require that such part of a payment be repaid where payment has already been made in respect of any period during which the member or co-opted member concerned:
- a. is suspended or partially suspended from that member's or co-opted member's duties or responsibilities in accordance with Part 3 of the 2000 Act or Regulations made under that Act.
 - b. ceases to be a member or co-opted member of the authority.

- c. or in any way is not entitled to receive a salary, allowance or fee in respect of that period.

Forgoing payments

- 34. Under Section 154 of the Measure, any member or co-opted member may by notice in writing to the proper officer of the authority elect to forgo any part of their entitlement to a payment under the determination of the Panel for that particular year (as relating to the authority).

Part 5: Specific provisions relating to community and town councils (“the council”)

Interpretation

- 35. For the purposes of this Part the term member means both an elected member and a co-opted member.

Payments

- 36. Payments
 - a) The Annual Report or a Supplementary Report determines the arrangements and amount of an annual payment to members in respect of costs incurred in carrying out the role of a member and if appropriate take account of the variation in size or financial circumstances of different councils.
 - b) The council may make payments to members in respect of costs of travel for attending approved duties within or outside the area of the council. The amounts claimable will be set out in the Annual or Supplementary Report of the Panel.
 - c) The council may reimburse subsistence costs to its members when attending approved duties within or outside the area of the council. The arrangements for reimbursement will be set out in the Annual or Supplementary Report of the Panel.
 - d) The council may pay compensation for Financial Loss to its members where such loss has occurred for attending approved duties within or outside the area of the council. The payments will be set out in the Annual or Supplementary Report of the Panel.
 - e) The council may make a payment to the chair or mayor and deputy chair or mayor of the council for the purposes of undertaking the role of that office. The payment will be set out in the Annual or Supplementary Report of the Panel.
 - f) The Annual Report or a Supplementary Report determines the arrangements for payments to members of a council who undertake senior roles and if appropriate take account of the variation in size or financial circumstances of different councils.

- g) The council must reimburse the contribution to costs of care and personal assistance to a member if claimed, as determined in the Annual Report of the Panel.
37. A member may elect to forgo any part of an entitlement to payment under these Regulations by giving notice in writing to the proper officer of the council.
38. A member making a claim for compensation for Financial Loss must sign a statement that the member has not made and will not make any other claim in respect of the matter to which the claim relates.
39. “Approved Duty” under this Part means
- i. Attendance at a meeting of the council or of any committee or sub-committee of the council or of any other body to which the council makes appointments or nominations or of any committee or sub-committee of such a body.
 - ii. Attendance at any other meeting the holding of which is authorised by the council or a committee or sub-committee of the council, or a joint committee of the council and one or more councils, or a sub-committee of such a joint committee provided that at least two members of the council have been invited and where the council is divided into political groupings at least two such groups have been invited.
 - iii. Attendance at a meeting of any association of councils of which the council is a member.
 - iv. Attendance at any training or development event approved by the council.
 - v. Any other duty approved by the council or duty of a class approved by the council for the discharge of its functions or any of its committees or sub-committees.

Part 6: Miscellaneous

Arrangements for payments

40. The Schedule of an authority must set out the arrangements for payment to all members and co-opted members of that authority. Such payments may be made at such times and at such intervals as determined by the authority.

Claims

41. An authority must specify a time limit from the date on which an entitlement to travelling or subsistence payments arise during which a claim for must be made by the person to whom they are payable. However, this does not prevent an authority from making a payment where the allowance is not claimed within the period specified.

42. Any claim for payment of travelling, subsistence or care costs in accordance with these Regulations (excluding claims for travel by private vehicle or bicycle) shall be accompanied by appropriate receipts proving actual cost.

Avoidance of duplication

43. A claim for a payment of travelling, subsistence or care costs must include, or be accompanied by, a statement signed by the member or co-opted member that the member or co-opted member has not made and will not make any other claim in respect of the matter to which the claim relates.

Records of payments

44. An authority must keep a record of the payments made in accordance with these Regulations as set out in an Annual or Supplementary Report.

Publicity requirements

(The required content of publicity requirements is contained in an annex to the Annual Report)

45. An authority must, as soon as practicable after determining its Schedule of Remuneration for the year under these Regulations and any Report of the Panel and not later than 31 July of the year to which the Schedule refers, arrange for the Schedule's publication within the authority's area and to notify the Panel. **(This section does not apply to community and town councils).**
46. As soon as practicable and no later than 30 September following the end of the financial year **all relevant authorities** must publicise within the authority's area and notify the Panel:
- the total sum paid by it to each member or co-opted member in respect of basic salary, senior salary, co-opted member fee, travel and subsistence payments.
 - the total expenditure on contribution towards costs of care and personal assistance.
47. In the same timescale and in the same manner, an authority must publicise any further remuneration received by a member nominated or appointed to another relevant authority. **(This section applies only to principal councils).**

Publicising the reports of the Panel

48. Under Section 146(7) (a) and (b) of the Measure, the Panel will send a consultation draft of its Annual Report or Supplementary Report to all relevant authorities for circulation to authority members and co-opted members, so that representations can be made by members and co-opted members to the Panel, normally in a period of eight weeks.
49. The Panel will determine in its Annual or Supplementary Reports the arrangements publicising its Reports in accordance with Section 151 and 152 of the Measure.

Monitoring compliance with the Panel's determinations

50. Section 153 of the Measure determines that relevant authorities must comply with the requirements imposed by the Panel in its Annual Reports. It also empowers the Panel to monitor the payments made by relevant authorities and for it to require the provision of information that it specifies. The requirements under this section will be set out in the Annual Report of the Panel.

Annex 3: Schedule of Member Remuneration

1. Principal councils, national park authorities (NPAs) and Welsh fire and rescue authorities (FRAs) (but not community and town councils) must maintain an annual Schedule of Member Remuneration (the 'Schedule') which is in accord with the Panel's determinations on member salary and co-opted member payments and which must contain the following information:

In respect of a principal council:

- a. Named members who are to receive only the basic salary and the amount to be paid.
- b. Named members who are to receive a Band 1 and Band 2 senior salary, the office and portfolio held and the amount to be paid.
- c. Named members who are to receive a Band 3, Band 4 and Band 5 senior salary, the office and portfolio held and the amount to be paid.
- d. Named members who are to receive a civic salary and the amount to be paid.
- e. Named members who are to receive the co-opted member fee and whether chair or ordinary member and the amount to be paid.
- f. Named members who are to receive a senior salary as a chair of a Joint Overview and Scrutiny Committee or Sub Committee and the amount to be paid.
- g. Named members in receipt of a specific or additional senior salary approved by the Panel and the amount to be paid.

In respect of National Park and Fire and Rescue Authorities:

- a. Named members who are to receive a basic salary and the amount to be paid.
 - b. Named member who is to receive a senior salary as a chair of the authority and the amount to be paid.
 - c. Named members who are to receive a senior salary as deputy chair of the authority or a committee chair and the amount to be paid.
 - d. Named members who are to receive the co-opted member fee and whether a chair or ordinary member and the amounts to be paid.
2. Amendments made to the Schedule during the municipal year must be communicated to the Panel as soon as it is practicable.
 3. Principal councils must confirm in their annual Schedule that the maximum limit of senior salaries set for the council has not been exceeded.

4. Principal councils, NPAs and FRAs must include a statement of allowable expenses and the duties for which they may be claimed for care, travel and subsistence in their annual Schedule which is in accord with the Panel's determinations.
5. The Schedule must set out the arrangements for the payment of salaries, allowances and fees to all members and co-opted members of the relevant authority (IRPW Regulation 35); arrangements for making claims for care and personal assistance, travel and subsistence expenses (IRPW Regulations 24 and 36-37); arrangements for the avoidance of duplication (IRPW Regulation 38) and arrangements for re-payment of salaries, allowances and fees (IRPW Regulation 33). This schedule must also include the duties for which members and co-opted members are able to claim reimbursement towards travel, subsistence and care and personal assistance costs.
6. Principal councils must declare in the Schedule whether:
 - A statement of the basic responsibility of a councillor is in place.
 - Role descriptors of senior salary office holders are in place.
 - Records are kept of councillor attendance.
7. Principal councils, NPAs and FRAs must make arrangements for the publication of the Schedule of Member Remuneration as soon as practicable after its determination and no later than 31 July of the year to which it applies. The Schedule should be published in a manner that provides ready access for members of the public.
8. The **Schedule** must also be sent to the Panel Secretariat to be received by 31 July.
9. Any changes to the schedule during the year must be promptly publicised in the above manner and all changes notified to Panel Secretariat promptly.

Annex 4: Publication of Remuneration – the Panel’s Requirements

In accordance with Section 151 of the Wales (Local Government) Measure 2011 the Panel requires that:

1. Relevant authorities must publish a Statement of Payments made to its members for each financial year. This information must be published in a form and location that is easily accessible to members of the public no later than 30 September following the end of the previous financial year and in the same timescale also provided to the Panel. The following information must be provided:
 - a. The amount of basic salary, senior salary, civic salary and co-opted member fee paid to each named member or co-opted member of the relevant authority, including where the member had chosen to forego all or part of the salary, or fee for the municipal year in question. Where a senior salary has been paid, the title of the senior office held is to be provided.
 - b. The payments made by community and town councils to named members as:
 - Payments in respect of telephone usage, information technology, consumables etc.
 - Responsibility payments
 - Allowances made to a mayor or chair and deputy mayor or deputy chair
 - Compensation for Financial Loss
 - Costs incurred in respect of travel and subsistence
 - c. All travel and subsistence expenses and other payments received by each named member and co-opted member of the relevant authority, with each category identified separately.
 - d. The amount of any further payments received by any named member nominated to, or appointed by, another relevant authority or other public body as defined by Section 67 of the Local Government (Democracy) (Wales) Act 2013, namely:
 - a local health board
 - a police and crime Panel
 - a relevant authority
 - a body designated as a public body in an order made by the Welsh Ministers.
 - e. Names of members who did not receive basic or senior salary because they were suspended for all or part of the annual period to which the Schedule applies.
 - f. In respect of the publication of the contribution towards costs of care and personal assistance, relevant authorities are only required to

publish the total amount reimbursed during the year. It is a matter for each authority to determine its response to any Freedom of Information requests it receives. However, it is not intended that details of individual claims should be disclosed.

2. **Nil returns** are required to be published and provided to the Panel by 30 September.

Annex 5: Summary of new and updated determinations contained in this report

The numbers of most of the determinations contained within this report have changed from previous reports.

To assist authorities, this table sets out the determinations in this report which are entirely new or have been updated.

Summary of new and updated determinations contained in this report	
Principal Councils	
Determination 1: This Determination has been updated	The basic salary in 2021/22 for elected members of principal councils shall be £14,368 with effect from 1 April 2021.
Determination 2: The amounts payable under this Determination have been updated	Senior salary levels in 2021/22 for members of principal councils shall be as set out in Table 3 with effect from 1 April 2021.
Determination 3: This Determination has been updated	Where paid, a civic head must be paid a Band 3 salary of £23,161 and where paid a deputy civic head must be paid a Band 5 salary of £18,108 with effect from 1 April 2021.
Determination 4: This Determination has been updated	Where appointed and if remunerated, a presiding member must be paid a Band 3 senior salary of £23,161.
Determination 8: This Determination has been updated	Members in receipt of a Band 1 or Band 2 salary cannot receive any payment from a Community or Town Council of which they are a member. They remain eligible to claim travel and subsistence expenses and contribution towards costs of care and personal assistance from the Community or Town Council. Where this situation applies, it is the responsibility of the individual member to comply.
Joint Overview and Scrutiny Committees (JOSC)	
Determination 12: This is a new Determination	The salary level for a Chair of a Joint Overview and Scrutiny Committee shall be £8,793.
Determination 13: This is a new Determination	The salary level for a Vice Chair of a Joint Overview and Scrutiny Committee shall be £4,396.
Entitlement to Family Absence	
Determination 15: This Determination has been updated	An elected member is entitled to retain a basic salary when taking family absence under the original regulations or any amendment to the regulations irrespective of the attendance record immediately preceding the commencement of the family absence.
National Park Authorities	
Determination 21: This Determination has been updated	The basic salary for NPA ordinary members shall be £4,053 with effect from 1 April 2021.
Determination 22: This Determination has been updated	The senior salary of the Chair of a NPA shall be £12,845 with effect from 1 April 2021.

Summary of new and updated determinations contained in this report	
Determination 23: This Determination has been updated	A NPA senior salary of £7,792 must be paid to a Deputy Chair where appointed.
Determination 24: This Determination has been updated	Committee Chairs or other senior posts can be paid. This shall be paid at £7,792.
Determination 27: This Determination has been updated.	Members of a principal council in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary cannot receive a salary from any NPA to which they have been appointed. Where this situation applies, it is the responsibility of the individual member to comply.
Fire and Rescue Authorities	
Determination 28: This Determination has been updated	The basic salary for FRA ordinary members shall be £2,026 with effect from 1 April 2021.
Determination 29: This Determination has been updated	The senior salary of the Chair of a FRA shall be £10,818 with effect from 1 April 2021.
Determination 30: This Determination has been updated	A FRA senior salary of £5,765 must be paid to the Deputy Chair where appointed.
Determination 31: This Determination has been updated	Chairs of Committees or other senior posts can be paid. This shall be paid at £5,765.
Determination 34: This Determination has been updated	Members of a principal council in receipt of a Band 1 or Band 2 senior salary cannot receive a salary from any FRA to which they have been nominated. Where this situation applies, it is the responsibility of the individual member to comply,
Contribution towards Costs of Care and Personal Assistance	
Determination 41: This Determination has been updated.	<p>All relevant authorities must provide a payment towards necessary costs for the care of dependent children and adults (provided by informal or formal carers) and for personal assistance needs as follows:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formal (registered with Care Inspectorate Wales) care costs to be paid as evidenced. • Informal (unregistered) care costs to be paid up to a maximum rate equivalent to the Real UK Living Wage at the time the costs are incurred. <p>This must be for the additional costs incurred by members to enable them to carry out official business or approved duties. Each authority must ensure that any payments made are appropriately linked to official business or approved duty. Payment shall only be made on production of receipts from the care provider.</p>

**Independent Remuneration Panel for Wales
Room N.03
First Floor
Crown Buildings
Cathays Park
Cardiff
CF10 3NQ**

Telephone: 0300 0253038

E-mail irpmailbox@gov.wales

The Report and other information about the Panel and its work are available on our website at:

[Independent Remuneration Panel for Wales](#)

Adroddiad i'r:	Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd
Dyddiad y cyfarfod:	12 Mawrth 2021
Aelod Arweiniol / Swyddog:	Gary Williams, Swyddog Monitro
Awdur yr Adroddiad:	Gary Williams, Swyddog Monitro
Teitl	Ymgynghoriad Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru – Canllawiau Diwygiedig Drafft ar y Cod Ymddygiad ar gyfer Aelodau o Gynghorau Sir, Tref, Dinas a Chymuned.

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

- 1.1. Mae'r adroddiad yn sôn am ymgynghoriad a gwblheir gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, (yr Ombwdsman) ynghylch canllawiau drafft newydd i aelodau etholedig ar y Cod Ymddygiad.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

- 2.1. Ceisio barn y Pwyllgor ynghylch y canllawiau diwygiedig drafft er mwyn eu darparu i swyddfa'r Ombwdsman.

3. Beth yw'r Argymhellion?

- 3.1. Bod y Pwyllgor yn ystyried ac yn cynnig sylwadau ar y canllawiau diwygiedig drafft sydd wedi'u cynnwys yn Atodiadau 1 a 2 er mwyn llunio ymateb i'r ymgynghoriad.

4. Manylion yr Adroddiad

- 4.1. Mae'r Ombwdsman yn ymgynghori ar ganllawiau diwygiedig drafft i'r Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau etholedig ar hyn o bryd. Mae dwy ddogfen i'w hystyried. Mae'r cynaf wedi'i hatodi fel Atodiad 1 ac yn cynnig canllawiau i

aelodau Cynghorau Sir. Mae'r ail ddogfen wedi'i hatodi fel Atodiad 2 ac yn cynnig canllawiau i aelodau Cynghorau Tref, Dinas a Chymuned.

- 4.2. Cyhoeddwyd Canllawiau presennol yr Ombwdsman ar y Cod Ymddygiad i Aelodau ym mis Awst 2016. Lluniwyd y canllawiau i gynorthwyo aelodau i ddeall eu rhwymedigaethau dan y Cod Ymddygiad. Mae'r pwrpas yn parhau i fod yr un fath ar gyfer y drafft diweddaraf hefyd.
- 4.3. Mae'r dogfennau canllaw sy'n bodoli ar hyn o bryd wedi bod yn ddefnyddiol i aelodau gan eu bod yn cynnig testun darllenadwy sy'n egluro'r rhwymedigaethau y mae'r Cod yn eu gosod ac yn cynnwys enghreifftiau sy'n helpu i roi darpariaethau'r Cod mewn cyd-destun.
- 4.4. Mae'r canllawiau diwygiedig drafft sy'n destun ymgynghoriad yn dilyn fformat tebyg i'r canllawiau blaenorol. Mae'n ymddangos bod y ddogfen wedi'i diwygio i gynnwys rhagor o eglurder ac mae rhagor o enghreifftiau wedi'u cynnwys i gefnogi hyn, mae'n bosibl y bydd aelodau'n eu hadnabod o fersiynau blaenorol o Lyfr Achosion y Cod Ymddygiad. Mae'r canllawiau diwygiedig drafft yn teimlo'n fwy cyfoes na'r canllawiau sydd ar waith ar hyn o bryd ac mae'n debyg y byddant o gymorth i gynghorwyr presennol ac aelodau etholedig newydd yn 2022. Mae'n debyg y bydd y dogfennau hyn yn cynorthwyo â darparu hyfforddiant yn dilyn etholiadau 2022.
- 4.5. Nid yw'r ymgynghoriad yn gofyn cwestiynau arbennig o ran pa atebion a geisir. Yn hytrach, byddai'n ddefnyddiol pe bai'r Pwyllgor yn ystyried y ddwy ddogfen o safbwynt aelodau a fyddai'n troi at y dogfennau hyn am gymorth. Mae'n bosibl y bydd aelodau'r Pwyllgor yn dymuno ystyried a yw lefel y cymhlethdod yn y dogfennau'n addas neu beidio, a oes unrhyw agweddau o'r canllawiau y gellir eu gwella, ac a oes unrhyw beth ar goll o'r canllawiau a allai fod yn ddefnyddiol i aelodau.
- 4.6. Daw'r ymgynghoriad i ben ar 21 Mawrth 2021.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

- 5.1. Nid yw'r adroddiad yn cael effaith uniongyrchol ar y blaenoriaethau corfforaethol.

6. Faint fydd hyn yn ei gostio a sut y bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

Nid oes costau uniongyrchol yn gysylltiedig â'r adroddiad hwn.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o'r Effaith ar Les?

7.1. Nid oes angen asesiad o'r effaith ar les.

8. Pa ymgynghoriadau sydd wedi'u cynnal gyda Chraffu ac eraill?

8.1. Nid oes unrhyw ymgynghoriad wedi'i gynnal mewn perthynas â'r adroddiad hwn.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

9.1 Nid oes unrhyw ganlyniadau ariannol uniongyrchol i'r adroddiad hwn.

10. Pa risgiau sydd yna ac oes yna unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

10.1. Nid oes unrhyw risgiau uniongyrchol sy'n gysylltiedig â'r adroddiad hwn.

11. Pŵer i wneud y Penderfyniad

11.1. Nid oes angen penderfyniad.

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

Y Cod Ymddygiad

ar gyfer aelodau awdurdodau lleol
yng Nghymru

Canllaw gan
Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru
gyfer aelodau cynghorau bwrdeistref sirol,
awdurdodau tân ac achub,
awdurdodau parciau cenedlaethol
a phaneli heddlu a throseddu

Rhagair

Mae'r canllaw diwygiedig hwn (a gyhoeddwyd yn xxxxx 2021) gennyf fi fel Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn rhoi trosolwg o'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol ("y Cod") a gyflwynwyd yn 2008 (fel y'i diwygiwyd ar 1 Ebrill 2016). Ei fwriad yw eich helpu chi fel aelod i ddeall eich dyletswyddau o dan y Cod. Mae'r Cod yn berthnasol i bob aelod ac aelod cyfetholedig (a chanddo hawliau pleidleisio) cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, cynghorau cymuned,¹ awdurdodau tân ac achub, awdurdodau parciau cenedlaethol a phaneli heddlu a throseddau yng Nghymru. Rwyf wedi cyhoeddi canllawiau ar wahân ar gyfer aelodau cynghorau cymuned a thref.

Fel aelod etholedig, mae'n ofynnol i chi gofrestru gyda'r Cod fel rhan o'ch datganiad derbyn swydd. Fel aelod cyfetholedig, rhaid i chi roi ymrwymiad ysgrifenedig i gadw at y Cod pan fyddwch yn dechrau yn y swydd. Nid yw'r Cod yn berthnasol i weithredoedd awdurdodau yn eu cyfanrwydd, nac i ymddygiad eu swyddogion na'u gweithwyr. Mae Cod Ymddygiad ar wahân yn berthnasol i weithwyr llywodraeth leol yng Nghymru.²

Mae'n bwysig cydnabod mai prif ddiben y Cod yw peidio â chyfyngu ar y ffordd yr ydych yn gweithredu fel aelod, y bwriad yn hytrach yw eich helpu a'ch arwain i gynnal safonau ymddygiad priodol wrth wasanaethu eich cymuned. Yn ei dro, mae'n rhoi sicrwydd i'r cyhoedd ac yn helpu i feithrin eu hymddiriedaeth yn eu cynrychiolwyr lleol, a'u parchu.

Nod y canllawiau yw rhoi dealltwriaeth gyffredinol i chi o'r Cod a'i ofynion. Mae adran 1 yn rhoi cyflwyniad i'r Cod a sut y caiff ei orfodi. Mae Adran 2 yn amlinellu eich rhwymedigaethau o dan y Cod, gan gyfeirio at baragraffau penodol i gael rhagor o wybodaeth. Mae adrannau 3 a 4 yn ymdrin â materion cyffredinol sy'n ymwneud â datgelu a chofrestru buddiannau dan Rannau 3 a 4 o'r Cod yn y drefn honno. Gallwch gael copi o'r Cod a fabwysiadwyd i'w lwytho i lawr o wefan eich awdurdod neu gysylltu â'ch Swyddog Monitro.

¹ Mewn deddfwriaeth, mae 'cyngor cymuned' yn cynnwys 'cyngor tref'.

² Gorchymyn Cod Ymddygiad (Cyflogeion Llywodraeth Leol Cymwys) (Cymru) 2001, OS 2001 Rhif 2280 (Cy.170)

Bwriad y canllawiau hyn yw eich helpu i ddeall y Cod a sut mae'n berthnasol, ond nid oes gobaith iddynt roi sylw i bob sefyllfa bosibl. Yn y pen draw, chi sy'n gyfrifol am ofyn am gyngor penodol gan eich Swyddog Monitro a phenderfynu ar y camau mwyaf priodol i'w cymryd.

Mae'r canllawiau'n esbonio'r prawf dau gam diwygiedig y byddaf yn ei ystyried wrth benderfynu a ddylid ymchwilio neu barhau ag ymchwiliad i achos o dorri'r Cod, i'r cam o gyfeirio'r mater at bwyllgor safonau neu at Banel Dyfarnu Cymru. Mae hefyd yn cynnwys canllawiau ar ddefnyddio cyfryngau cymdeithasol a mynegiant gwleidyddol, a'i nod yw rhoi cymorth i aelodau ar fater buddiannau, sy'n heriol i rai aelodau. Fel o'r blaen, nid yw'n cynnwys canllawiau sy'n ymwneud â chynghorwyr cymuned a thref yn unig, gan fod hyn wedi'i gynnwys yn y canllawiau ar wahân yr wyf wedi'u cyhoeddi ar gyfer cynghorwyr o'r fath.


Mae'r canllawiau'n cynnwys enghreifftiau a dynnwyd o achosion gwirioneddol a ystyriwyd gan fy swyddfa a phenderfyniadau a wnaethpwyd gan bwyllgorau safonau lleol a Phanel Dyfarnu Cymru, sy'n helpu i ddod â'r canllawiau'n fyw. Efallai fod rhai o'r penderfyniadau yn yr achosion hyn wedi'u gwneud gan fy rhagflaenydd ond, er hwylustod, byddaf yn cyfeirio atynt fel fy mhenderfyniadau fy hun. Mae rhagor o enghreifftiau o achosion diweddar i'w gweld yn y "Llyfr Achosion Cod Ymddygiad" chwarterol, sydd ar gael ar fy ngwefan yn www.ombwdsmon.cymru

Rwy'n pryderu bod hyrwyddo cydraddoldeb a pharch a datgelu a chofrestru buddiannau yn parhau i gael lle blaenllaw o ran y cwynion sy'n cael eu cyflwyno i'm swyddfa. Rwyf wedi gweld cynnydd o flwyddyn i flwyddyn yn nifer y cwynion sy'n honni bod aelodau'n cael eu bwlio, yn enwedig gan glercod cynghorau cymuned, swyddogion eraill a chontractwyr awdurdodau lleol neu gynghorau cymuned a thref. Mae hyn yn awgrymu y gallai aelodau yn gyffredinol elwa o hyfforddiant neu hyfforddiant gloywi ar yr agweddau hyn ar y Cod yn benodol.

Fel aelod, byddwch yn cael cynnig hyfforddiant ar y Cod, gan Swyddog Monitro neu gorff cynrychioliadol. Rwy'n disgwyl i bob aelod fanteisio ar unrhyw hyfforddiant o'r fath, gan gynnwys cyrsiau gloywi, i sicrhau eu bod yn gwbl ymwybodol o'r darpariaethau yn y Cod a'r safonau y disgwylir iddynt eu harddel mewn bywyd cyhoeddus. Byddwn yn annog aelodau i fanteisio ar unrhyw drefniadau lleol ar gyfer ymdrin â chwynion 'aelodau yn erbyn aelodau', sydd wedi bod yn effeithiol iawn fel ffordd o ddatrys llawer o'r achosion hyn.

Rwy' n dal i boeni am nifer y cwynion lefel isel sy'n dod i law. Rwy'n croesawu'r ffaith bod nifer y cwynion lefel isel hyn wedi gostwng; fodd bynnag, mae'r nifer rwy'n ei dderbyn yn dal yn rhy uchel. Er ei bod yn ymddangos mai nifer fach o aelodau sydd wedi cyflwyno'r cwynion hyn, yn y cyfnod heriol hwn, mae'n bwysicach nag erioed bod adnoddau fy swyddfa'n cael eu defnyddio'n effeithiol a bod unrhyw ymchwiliad a gynhelir yn gymesur ac yn ofynnol er budd ehangach y cyhoedd.

Dylem barhau i gydweithio i godi safonau mewn bywyd cyhoeddus a chreu diwylliant lle mae aelodau'n cael eu parchu am eu hanhunanoldeb, eu gwrthrychedd a'u hymddygiad parchus. Os byddwn yn gwneud hynny, gallwn feithrin hyder y cyhoedd yn ein sefydliadau democrataidd a hyrwyddo dulliau llywodraethu da er budd y bobl ym mhob un o'n cymunedau.



Nick Bennett
Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru
xxxxx 2021

Caiff y canllawiau statudol hyn eu cyhoeddi gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru o dan Adran 68 Deddf Llywodraeth Leol 2000 ar gyfer aelodau etholedig, aelodau cyfetholedig ac aelodau a benodir ar:

- cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol
- awdurdodau tân ac achub
- awdurdodau parciau cenedlaethol
- paneli heddlu a throseddu yng Nghymru

Cydnabyddiaeth

Hoffwn ddiolch i adran gwasanaethau cyfreithiol Cyngor Sir Ceredigion am ddefnyddio ei siart llif ar fuddiannau sydd wedi'u hatodi i'r canllawiau hyn.

Mae canllawiau ar wahân ar gael i aelodau cynghorau cymuned a thref.

Cyhoeddwyd yr argraffiad cyntaf Ebrill 2010. Cyhoeddwyd y rhifyn hwn yn xxxx 2021.

Cynnwys

1	Cyflwyniad	1
	Ymchwiliadau: Asesu Budd y Cyhoedd:	2
	Cynseiliau Cyfreithiol.....	3
	Proses Datrys Lleol.....	5
	Pwyllgor Safonau	6
	Panel Dyfarnu Cymru.....	7
	Yr Egwyddorion.....	8
	Penderfynu pryd mae'r Cod yn berthnasol i chi	11
2	Rhwymedigaethau cyffredinol o dan y Cod Ymddygiad	15
	Cydraddoldeb	15
	Trin eraill â pharch ac ystyriaeth	17
	Bwlio ac aflonyddu	20
	Cyfaddawdu didueddrwydd swyddogion yr awdurdod	22
	Datgelu gwybodaeth gyfrinachol	24
	Atal mynediad at wybodaeth	26
	Anfri	27
	Rhoi gwybod am ymddygiad troseddol	28
	Rhoi gwybod am achosion o dorri'r Cod	28
	Cwynion blinderus	29
	Cydweithredu ag ymchwiliadau	31
	Defnyddio eich safle yn amhriodol	32
	Defnyddio adnoddau'r awdurdod	34
	Defnyddio adnoddau at ddibenion priodol yn unig	35
	Gwneud penderfyniadau gwrthrychol	36
	Ystyried y cyngor a roddwyd i chi a rhoi rhesymau	37
	Treuliau	39
	Rhoddion a lletygarwch	39
3	Buddiannau personol a rhagfarnus	40
	Buddiannau personol	40
	Beth i'w wneud pan fydd gennych fuddiant personol	46
	Buddiannau rhagfarnus.....	48
	A yw'r mater yn berthnasol i un o'r eithriadau?	49
	Pwyllgorau Trosolwg a Chraffu	51
	Beth i'w wneud pan fydd gennych fuddiant rhagfarnus.....	52
	Rolau gweithredol neu gabinet.....	56
	Goddefebau	57

4	Cofrestru Buddiannau Personol	59
	Gwybodaeth sensitif.....	61
	Rhoddion a lletygarwch.....	61
	Buddiannau Personol Atodiad 1	63
	Buddiannau Rhagfarnus Atodiad 2	65

1 Cyflwyniad

Creodd Deddf Llywodraeth Leol (2000) fframwaith moesegol newydd ar gyfer llywodraeth leol yng Nghymru. Creodd bŵer i Gynulliad Cenedlaethol Cymru (a elwir bellach yn Senedd Cymru) gyhoeddi Cod Ymddygiad enghreifftiol i fod yn berthnasol i aelodau ac aelodau cyfetholedig (a chanddynt hawliau pleidleisio) yr holl awdurdodau perthnasol yng Nghymru. Cafodd y pŵer hwn ei drosglwyddo i Weinidogion Cymru drwy Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006. Ar 1 Ebrill 2016, cyhoeddodd Gweinidogion Cymru nifer o ddiwygiadau i'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol cyfredol (a gyhoeddwyd yn 2008)³ yr oedd yn ofynnol i bob awdurdod perthnasol ei fabwysiadu.⁴

At y diben hwn, caiff awdurdod perthnasol ei ddiffinio fel cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol, cyngor cymuned, awdurdod tân ac achub neu awdurdod parc cenedlaethol yng Nghymru. Mae'r fframwaith moesegol a'r Cod Ymddygiad enghreifftiol hefyd yn berthnasol i aelodau'r panel heddlu a throseddu yng Nghymru yn rhinwedd y rheoliadau a wnaeth Llywodraeth y DU o dan Ddeddf Diwygio'r Heddlu a Chyfrifoldeb Cymdeithasol 2011.⁵

Roedd yn rhaid i awdurdodau fabwysiadu'r Cod ar ei ffurf enghreifftiol yn ei gyfanrwydd, ond gallent ychwanegu at y Cod, ar yr amod bod hyn yn cyd-fynd â'r Cod Enghreifftiol. Bwriad hyn yw rhoi sicrwydd i aelodau a'r cyhoedd ynghylch y safonau a ddisgwylir. Mae'n helpu i sicrhau cysondeb drwy'r awdurdodau perthnasol, gan osgoi dryswch i'r cyhoedd ac i'r rheini sy'n aelodau o fwy nag un awdurdod.

Mae'n ofynnol i bwyllgorau safonau prif gynghorau helpu aelodau ac aelodau cyfetholedig o'u hawdurdodau, ynghyd ag aelodau cynghorau cymuned a thref yn eu hardal, i gadw at y Cod ac i drefnu bod cyngor a hyfforddiant yn cael eu darparu. **Rwy'n disgwyl i bob aelod fod yn bresennol yn yr hyfforddiant a chymryd cyngor lle caiff ei gynnig.** Rwyf hefyd yn cefnogi awdurdodau unigol sy'n ei gwneud yn ofynnol i aelodau fynd ar hyfforddiant ar y Cod cyn y gallant ymuno â rhai cyrff gwneud penderfyniadau, megis pwyllgorau cynllunio.

³ Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2008, OS 2008 Rhif 788 (Cy.82)

⁴ Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) 2016, OS 2016 Rhif 84 (Cy.38)

⁵ Rheoliadau Paneli'r Heddlu a Throseddu (Cymhwyso Deddfiadau Awdurdodau Lleol) 2012, OS 2012 Rhif 2734

Fel aelod, pan fyddwch yn llofnodi'r datganiad eich bod yn derbyn y swydd, rydych yn cadarnhau y byddwch yn glynu wrth y Cod. Eich cyfrifoldeb personol yw sicrhau eich bod yn deall eich dyletswyddau o dan y Cod ac yn gweithredu mewn modd sy'n dangos eich bod wedi ymrwymo u gyrraedd y safonau ymddygiad uchel y disgwylir gennych fel aelod. Yn y pen draw, chi sy'n gyfrifol am y penderfyniadau a wnewch a gellir eich dal i gyfrif amdanynt. Fodd bynnag, nid yw hyn yn awgrymu y gallwch wneud penderfyniadau sy'n torri'r Cod neu sy'n groes i gyngor perthnasol gan swyddogion dim ond am mai eich penderfyniad chi yw hynny. Mae'r canllawiau hyn yn egluro'r cyfyngiadau y disgwylir i chi weithredu o'u mewn i sicrhau y gall aelodau'r cyhoedd fod â hyder yn y ffordd mae awdurdodau yng Nghymru yn gwneud eu penderfyniadau.

Ymchwiliadau: Asesu Budd y Cyhoedd:

Fy rôl i fel Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yw ystyried, a phan fo hynny'n briodol, cynnal ymchwiliadau annibynnol i gwynion difrifol bod aelodau awdurdodau lleol yng Nghymru wedi torri'r Cod. Wrth benderfynu a ddylid ymchwilio i gŵyn neu a ddylid parhau ag ymchwiliad i dorri'r Cod, rwy'n defnyddio prawf dau gam.

Yn y cam cyntaf, byddaf yn ceisio canfod a oes tystiolaeth uniongyrchol sy'n dangos bod y Cod wedi cael ei dorri. Mae lefel y prawf sy'n ofynnol yn dibynnu ar y tebygolrwydd. Os caiff y prawf tystiolaethol hwnnw ei fodloni, ar yr ail gam, byddaf yn ystyried a oes angen ymchwiliad neu atgyfeiriad i bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru er budd y cyhoedd. Nodir rhai o'r ffactorau budd cyhoeddus y byddaf yn eu hystyried isod. Nid yw'r ffactorau hyn yn hollgynhwysol a bydd y pwysau sydd i'w roi ar bob un yn amrywio yn ôl ffeithiau a rhinweddau pob achos.

Mae ffactorau budd y cyhoedd yn cynnwys:

- pa mor ddifrifol yw'r achos o dorri'r Cod
- a geisiodd yr aelod sicrhau budd personol yn fwriadol drosto'i hun neu rywun arall ar draul y cyhoedd
- a yw amgylchiadau'r achos o dorri'r Cod yn golygu bod aelod wedi camddefnyddio swydd o ymddiriedaeth neu awdurdod ac wedi achosi niwed i rywun

- a oedd y toriad yn cael ei ysgogi gan unrhyw fath o wahaniaeth yn erbyn tarddiad ethnig neu genedlaethol y dioddefwr, rhyw, anabledd, oedran, crefydd neu gred, cyfeiriadedd rhywiol neu hunaniaeth o ran rhywedd
- a oes tystiolaeth o ymddygiad tebyg blaenorol, neu a yw'r aelod wedi'i gyfeirio at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru am gamymddwyn blaenorol
- a oes tystiolaeth o gwrs ymddygiad, mae'r ymddygiad yn parhau, neu a yw'r camymddygiad yn gwaethygu
- a yw'n ofynnol i'r ymchwiliad neu'r atgyfeiriad i bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru gynnal hyder y cyhoedd mewn aelodau etholedig yng Nghymru
- a yw ymchwilio neu atgyfeirio i bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru yn ymateb cymesur, sef, a yw'n debygol y byddai'r achos o dorri'r Cod yn arwain at gosb i'r aelod (byddaf yn ystyried canlyniadau achosion blaenorol a ystyriwyd gan bwyllgor safonau ledled Cymru a Phanel Dyfarnu Cymru), ac a fyddai'r defnydd o adnoddau wrth gynnal ymchwiliad neu wrandawriad gan bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru yn cael ei ystyried yn ormodol pan gaiff ei bwysu a'i fesur yn erbyn unrhyw gosb debygol.

Mae gennyf ddisgresiwn eang o ran a ddylid dechrau ymchwiliad neu barhau ag ymchwiliad. Rwyf wedi diwygio'r prawf dau gam a fabwysiadwyd gan fy rhagflaenydd er mwyn rhoi mwy o eglurder ynghylch sut y byddaf fel arfer yn arfer fy nisgresiwn ac i sicrhau rhywfaint o gysondeb a sicrwydd yn y penderfyniadau y byddaf yn eu cyrraedd.

Cynseiliau Cyfreithiol

Wrth ddefnyddio'r prawf dau gam, yn ogystal ag ystyried penderfyniadau blaenorol Panel Dyfarnu Cymru a phwyllgorau safonau, rhaid i mi ystyried y cynseiliau cyfreithiol perthnasol a osodwyd gan y Llysoedd. Ers cyflwyno'r Cod yn 2001, mae'r Uchel Lys wedi gwrandao dwy apêl sylweddol sydd wedi gosod meincnodau pwysig o ran achosion yng Nghymru.⁶

⁶ Calver, R (ar gymhwyso) v Panel Dyfarnu Cymru [2012] EWHC 1172 (Gweinyddol); Heesom v Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru [2014] EWHC 1504 (Gweinyddol).

Yn yr achos cyntaf, gwrthododd y Panel Dyfarnu apêl gan Gyngorydd Cymuned yn erbyn penderfyniad y pwyllgor safonau lleol ei fod wedi methu dangos parch ac ystyriaeth at eraill drwy bostio sylwadau ar-lein amrywiol yn beirniadu'r aelodau eraill a'r ffordd roedd y Cyngor yn cael ei redeg. Penderfynodd yr Uchel Lys, er bod y sylwadau'n goeglyd ac yn ffug a bod eu naws yn gwawdio ei gyd-aelodau, gan fod y rhan fwyaf o'r sylwadau'n ymwneud â'r ffordd roedd y Cyngor yn cael ei redeg, sut y cofnodwyd ei benderfyniadau a chymhwysedd yr aelodau, roedd y sylwadau'n "fynegiant gwleidyddol". Nododd y dyfarniad nad oedd unrhyw ystyriaeth wedi'i rhoi i'r angen i wleidyddion fod yn "groendew". Ac ystyried rhyddid mynegiant yr aelod a'r ffaith bod y rhan fwyaf o'r sylwadau wedi'u cyfeirio at gyd-gyngorwyr, roedd canfod bod yr achos hwn wedi'i dorri yn ymyrraeth anghymesur â hawliau'r aelod dan Erthygl 10 o'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol (ECHR). Felly, neilltuwyd penderfyniad y Panel Dyfarnu.

Yn yr ail achos, clywodd yr Uchel Lys apêl yn erbyn penderfyniad y Panel Dyfarnu bod aelod o Gyngor Sir wedi torri'r Cod 14 o weithiau drwy fethu dangos parch ac ystyriaeth at swyddogion y Cyngor, bwlio, ceisio peryglu didueddrwydd swyddogion a dwyn anfri ar swyddfa'r aelod. Digwyddodd yr achosion o dorri amodau dros gyfnod o ddwy flynedd ac roeddent yn cynnwys sylwadau ac ymddygiad a oedd yn feirniadol o uwch swyddogion a swyddogion iau ac yn eu bygwth. Penderfynodd y Llys fod yr holl achosion o dorri amodau yn fwriadol a bod rhywfaint o'r camymddwyn yn ddifrifol. Roedd rhai o'r achosion o dorri amodau yn ymwneud ag ymddygiad anonest bwriadol a chamarweiniol tuag at swyddogion, aelodau eraill ac aelodau o'r cyhoedd. O ran swyddogion, bwriadwyd i lawer o'r ymddygiad eu tanseilio'n bersonol ac fe'u cyflawnwyd pan oedd swyddogion yn ceisio gwneud eu gwaith, ac roedd yr aelod yn benderfynol o'u rhwystro. Cadarnhaodd y Llys bob un ond tri o'r achosion o dorri amodau a benderfynodd y Panel Dyfarnu.

Un o'r materion pwysig y bu'n rhaid i'r Llys ei benderfynu oedd cwmpas, a chyfyngiadau cyfreithlon, i hawl gwleidydd i ryddid mynegiant o dan Erthygl 10 o'r ECHR ac mewn cyfraith gyffredin. Nododd y Llys eto fod y gyfraith yn mynnu bod yn rhaid i wleidyddion fod yn groendew a derbyn beirniadaeth a sylwadau niweidiol eraill. Fodd bynnag, nododd y Llys hefyd, er bod gweision cyhoeddus yn agored i feirniadaeth, gan gynnwys beirniadaeth gyhoeddus, mae sicrhau nad ydynt yn destun sylwadau direswm sy'n eu rhwystro rhag cyflawni eu dyletswyddau cyhoeddus a thanseilio hyder yn y weinyddiaeth er budd i'r cyhoedd.

Rwyf wedi cynnwys canllawiau o ganlyniad i'r dyfarniadau hyn, yn enwedig ymddygiad tuag at swyddogion iau, yn yr adrannau sy'n ymdrin â pharagraffau perthnasol y Cod.

Mae canllawiau pellach ar y broses rwy'n ei defnyddio ar gyfer ymchwilio i gwynion, gan gynnwys taflen ffeithiau ar 'Asesu Buddiannau'r Cyhoedd' a'r 'Llyfr Achos Cod Ymddygiad', sy'n crynhoi'r achosion yr wyf wedi ymchwilio iddynt, ar gael ar fy ngwefan yn www.ombwdsmon.cymru.

Proses Datrys Lleol

Mae awdurdodau lleol ledled Cymru wedi rhoi gweithdrefnau datrys lleol ar waith i ddelio â chwynion lefel isel a wneir gan aelod yn erbyn cyd-aelod. Mae'r trefniadau hyn yn ffordd effeithiol a chymesur o ddatrys llawer o'r mathau hyn o gwynion. Fel arfer, mae'r cwynion hyn yn parhau i ymwneud â methiannau honedig i ddangos parch ac ystyriaeth i eraill fel sy'n ofynnol gan baragraff 4(b) o'r Cod, neu'r ddyletswydd i beidio â gwneud cwynion blinderus, maleisus neu wamal yn erbyn aelodau eraill o dan baragraff 6(1)(d) o'r Cod. Er y gall aelod gwyno'n uniongyrchol wrthyf o hyd am gyd-aelod os yw'r mater y mae'n cwyno yn ei gylch yn ymwneud â phryderon o ran paragraffau 4(b) a 6(1)(d), rwy'n debygol iawn o gyfeirio'r mater yn ôl at Swyddog Monitro'r Cyngor i'w ystyried o dan y broses hon, yn y lle cyntaf.

Yn fy marn i, caiff cwynion o'r fath eu datrys yn fwy priodol yn anffurfiol ac yn lleol er mwyn cyflymu'r broses gwyno a sicrhau bod fy adnoddau'n cael eu neilltuo i ymchwilio i gwynion difrifol.

Nod datrys materion yn gynnar yw datrys materion yn gynnar er mwyn osgoi'r sefyllfa rhag gwaethygu'n ddiangen a allai niweidio perthnasoedd personol o fewn yr awdurdod yn ogystal ag enw da'r awdurdod. Gall y broses, er enghraifft, arwain at ymddiheuriad gan yr aelod dan sylw, neu argymhelliad bod yr aelod yn ymgymryd â hyfforddiant penodol. Fodd bynnag, os yw aelod wedi torri protocol lleol ei awdurdod dro ar ôl tro, byddwn yn disgwyl i'r Swyddog Monitro gyfeirio'r mater yn ôl ataf. Os byddaf yn gweld patrwm o gwynion tebyg yn cael eu cyflwyno i mi gan yr un aelodau, byddaf yn ystyried bod hwn yn fater difrifol ac yn penderfynu a yw adrodd parhaus am gwynion o'r fath yn ymddygiad y dylid ymchwilio iddo ynddo'i hun fel achos posibl o dorri'r Cod.

Pan fyddaf wedi ymchwilio i gŵyn, gallaf gyfeirio'r mater at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru i wneud penderfyniad. Bydd hyn yn dibynnu ar natur ac amgylchiadau unigol yr achos honedig o dorri'r Cod. Wrth gyhoeddi fy adroddiad, byddaf yn ystyried ac yn dadansoddi'r dystiolaeth a gasglwyd ac yn dod i'm casgliadau ynghylch a oes awgrym bod y Cod wedi'i dorri ai peidio. Fodd bynnag, y pwyllgor safonau perthnasol neu Banel Dyfarnu Cymru yn unig sy'n gyfrifol am wneud penderfyniad am dorri'r rheolau.

Gall datrys yr achos yn lleol hefyd chwarae rhan bwysig mewn cynghorau cymuned lle mae anghydfodau lefel isel rhwng aelodau, yn rhy aml o lawer, wedi codi i'r pwynt lle mae'r cyngor cyfan wedi dwyn anfri yng ngolwg y cyhoedd. Yr wyf yn falch, felly, fod Un Llais Cymru wedi llunio 'Protocol Ateb Lleol Enghreifftiol ar gyfer Cynghorau Cymuned a Thref', i gefnogi cynghorau i ddatrys mân anghydfodau mewn ffordd sy'n gymesur ac yn unol â graddfa ac adnoddau'r sector. Rwy'n annog yn gryf i bob cyngor cymuned a thref i fabwysiadu'r protocol. Mae'r Protocol Enghreifftiol ar gael gan Un Llais Cymru neu ar fy ngwefan.

Pwyllgor Safonau

Mae'r Pwyllgor Safonau a sefydlwyd gan eich awdurdod yn gyfrifol am hyrwyddo a chynnal safonau ymddygiad uchel gan aelodau'r awdurdod. Mae'n rhoi cyngor a hyfforddiant i aelodau ac yn monitro gweithrediad y Cod. Mae'r Pwyllgor hefyd yn ystyried adroddiadau a gyfeiriwyd gennyf fi, neu Swyddog Monitro eich awdurdod, yn dilyn ymchwilio i achosion honedig o dorri'r Cod. Mae'r Pwyllgor Safonau hefyd yn cyflawni'r swyddogaethau hyn yng nghyswllt cynghorau cymuned a thref yn ei ardal.

Mae pwyllgorau safonau yn cynnwys aelodau lleyg annibynnol ac aelodau etholedig o'r awdurdod. Rhaid i aelodaeth pwyllgor safonau sy'n cyflawni swyddogaethau yng nghyswllt cynghorau cymuned a thref hefyd gynnwys o leiaf un cynghorydd cymuned.

Pan fyddaf yn cyfeirio achos at bwyllgor safonau, ei rôl yw penderfynu a yw aelod wedi torri'r Cod ac, os felly, a ddylid pennu cosb. Mae gwrandawiadau Panel Dyfarnu Cymru yn cael eu cynnal yn gyhoeddus, ac eithrio pan fo tribiwnlys o'r farn y byddai cyhoeddusrwydd yn rhagfarnu buddiannau cyfiawnder. Yn fy marn i, dylid cynnal gwrandawiadau pwyllgor safonau yn gyhoeddus hefyd, oni bai bod rhesymau dilys dros beidio â gwneud hynny, i hybu hyder y cyhoedd mewn safonau mewn

bywyd cyhoeddus. Pan fydd pwyllgor safonau yn dod i'r casgliad bod aelod neu aelod cyfetholedig wedi methu cydymffurfio â chod ymddygiad yr awdurdod perthnasol, gall benderfynu:

- nad oes angen cymryd unrhyw gamau yng nghyswllt y methiant hwnnw
- dylid ceryddu'r aelod neu'r aelod cyfetholedig, a hynny ar ffurf cerydd cyhoeddus
- dylai'r aelod neu'r aelod cyfetholedig gael ei atal dros dro neu ei atal yn rhannol rhag bod yn aelod o'r awdurdod hwnnw am gyfnod nad yw'n fwy na 6 mis neu, os yw'n fyrrach, gweddill cyfnod swydd yr aelod.

Gall aelod ofyn am ganiatâd Llywydd Panel Dyfarnu Cymru i apelio yn erbyn penderfyniad pwyllgor safonau.

Panel Dyfarnu Cymru

Pan fyddaf yn cyfeirio achos at Banel Dyfarnu Cymru, ei rôl yw sefydlu 'tribiwnlys achos' i benderfynu a yw aelod wedi torri'r Cod ac a ddylid pennu cosb. Ar ben hynny, bydd yn ystyried unrhyw apeliadau lle cafwyd caniatâd yn erbyn penderfyniad pwyllgor safonau.

Mae'r pwerau sydd ar gael i dribiwnlys achos pan fydd yn penderfynu bod aelod neu aelod cyfetholedig sy'n destun adroddiad a gyfeiriwyd ato gennyf fi wedi methu cydymffurfio â'r Cod fel a ganlyn:

- gwahardd yr aelod rhag bod, neu ddod yn aelod o'r awdurdod perthnasol dan sylw, neu unrhyw awdurdod perthnasol arall, am gyfnod o hyd at 5 mlynedd
- atal neu atal yr aelod yn rhannol rhag bod yn aelod neu'n aelod cyfetholedig o'r awdurdod perthnasol dan sylw am hyd at 12 mis
- cymryd unrhyw gamau yng nghyswllt yr achos o dorri'r Cod. Mewn achosion o'r fath, efallai y bydd y Panel o'r farn ei bod yn briodol rhybuddio'r aelod ynghylch ei ymddygiad yn y dyfodol. Pan fydd rhybudd o'r fath wedi'i gofnodi, mae'n debygol o gael ei ystyried yn ystod unrhyw wrandawriad yn y dyfodol lle gwelir eto bod yr aelod wedi methu dilyn darpariaethau'r Cod.

Yn ystod ymchwiliad, gallaf gyhoeddi adroddiad interim i Lywydd y Panel Dyfarnu, os byddaf yn credu bod hynny'n angenrheidiol ac er budd y cyhoedd i wneud hynny. Bydd adroddiad interim yn cael ei ystyried gan 'dribiwnlys achos interim', a fydd yn penderfynu a yw'n briodol atal, neu atal yn rhannol, yr aelod wrth aros i'm hymchwiliad gael ei gwblhau.

Rôl 'tribiwnlys apêl' yw adolygu penderfyniad pwyllgor safonau bod aelod wedi torri'r Cod a / neu unrhyw gosb a gaiff ei phennu. Caiff tribiwnlys apêl gymeradwyo unrhyw gosb a gaiff ei phennu, neu gyfeirio'r mater yn ôl at y pwyllgor safonau gydag argymhelliad ynghylch cosb wahanol; neu gall wrthdroi'r penderfyniad sy'n nodi bod y Cod wedi'i dorri. Fodd bynnag, ni all tribiwnlys apêl argymhell cosb wahanol nad oedd ar gael i'r pwyllgor safonau wrth iddo wneud ei benderfyniad.

Pan fo naill ai pwyllgor safonau neu'r Panel yn atal neu'n rhannol atal aelod neu aelod cyfetholedig dros dro, mae'r aelod hwnnw'n dal yn ddarostyngedig i'r Cod, yn enwedig y darpariaethau a nodir ym mharagraffau 6(1)(a) (dwyn anfri ar sefyllfa aelod neu awdurdod) a pharagraff 7 (defnyddio sefyllfa aelod yn amhriodol).

Mae modd cael rhagor o wybodaeth am rôl a gweithdrefnau'r Panel Dyfarnu a'i dribiwnlysoedd ar ei wefan: <https://paneldyfarnu.llyw.cymru>

Yr Egwyddorion

Roedd Deddf Llywodraeth Leol 2000 yn galluogi Llywodraeth Cymru i gyhoeddi egwyddorion y mae'n rhaid i chi roi sylw iddynt wrth ymgymryd â'ch rôl fel aelod. Mae'r Cod yn seiliedig ar yr egwyddorion hyn sydd wedi'u cynllunio i hyrwyddo'r safonau uchaf posibl. Mae'r egwyddorion hyn yn defnyddio'r 7 Egwyddor Bywyd Cyhoeddus a gafodd eu nodi gyntaf yn Adroddiad "Safonau mewn Bywyd Cyhoeddus" Nolan yn 1995. Ychwanegwyd tri arall at y rhain yn egwyddorion llywodraeth leol yng Nghymru: dyletswydd i gynnal y gyfraith, stiwardiaeth adnoddau a chydraddoldeb y Cyngor yn briodol a pharch at eraill.

Mae Aelodau a gaiff eu hethol i awdurdodau lleol yn rhoi o'u hamser a'u hymrwymiad yn hael er budd eu cymunedau. Mae'r egwyddorion yn darparu fframwaith ar gyfer sianelu eich ymrwymiad mewn ffordd a fydd yn adlewyrchu'n dda arnoch chi a'ch awdurdod, ac a fydd yn rhoi hyder i'ch cymunedau yn y ffordd y caiff eich awdurdod ei lywodraethu.

Mae adrannau unigol y Cod wedi'u cynllunio i gefnogi'r gwaith o weithredu'r Egwyddorion. Er enghraifft, mae Adran 7 y Cod – Anhunanoldeb a Stiwardiaeth yn ymdrin â'r egwyddor Anhunanoldeb. Cafodd yr egwyddorion presennol eu nodi mewn offeryn statudol⁷ a chânt eu hailadrodd isod.

1. Anhunanoldeb

Rhaid i Aelodau weithredu er budd y cyhoedd yn unig. Rhaid iddynt beidio byth â defnyddio eu sefyllfa fel aelodau i roi mantais iddynt hwy eu hunain yn amhriodol nac i roi mantais neu anfantais amhriodol i eraill.

2. Gonestrwydd

Rhaid i Aelodau ddatgan unrhyw fuddiannau preifat sy'n berthnasol i'w dyletswyddau cyhoeddus a chymryd camau i ddatrys unrhyw wrthdaro mewn ffordd sy'n diogelu budd y cyhoedd.

3. Uniondeb a Phriodoldeb

Rhaid i Aelodau beidio â rhoi eu hunain mewn sefyllfa lle caiff eu huniondeb ei gwestiynu yn sgil unrhyw rwymedigaeth ariannol neu rwymedigaeth arall i unigolion neu sefydliadau a allai geisio dylanwadu arnynt wrth iddynt gyflawni eu dyletswyddau. Rhaid i Aelodau bob amser osgoi dangos ymddygiad o'r fath.

4. Dyletswydd i Gynnal y Gyfraith

Rhaid i Aelodau weithredu i gadw at y gyfraith a gweithredu ar bob achlysur yn unol â'r ymddiriedaeth y mae'r cyhoedd wedi'i rhoi ynddynt.

5. Stiwardiaeth

Wrth gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau, rhaid i aelodau sicrhau bod adnoddau eu hawdurdod yn cael eu defnyddio'n gyfreithlon ac yn ddarbodus.

⁷ Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001, OS 2002 Rhif 2276 (Cy.166)

6. Gwrthrychedd wrth wneud penderfyniadau

Wrth gyflawni eu cyfrifoldebau gan gynnwys gwneud penodiadau, dyfarnu contractau, neu argymell unigolion ar gyfer gwobrau a budd-daliadau, rhaid i aelodau wneud penderfyniadau ar sail teilyngdod. Er bod yn rhaid i aelodau roi sylw i gyngor proffesiynol swyddogion a gallant ystyried barn pobl eraill yn briodol, gan gynnwys eu grwpiau gwleidyddol, eu cyfrifoldeb nhw yw penderfynu pa farn i'w chymryd ac, os yw'n briodol, sut i bleidleisio ar unrhyw fater.

7. Cydraddoldeb a Pharch

Rhaid i Aelodau gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau gan roi sylw dyledus i'r angen i hyrwyddo cyfle cyfartal i bawb, waeth beth fo'u rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd, a dangos parch ac ystyriaeth tuag at eraill.

8. Agored

Rhaid i Aelodau fod mor agored â phosibl ynghylch eu holl weithredoedd a gweithredoedd eu hawdurdod. Rhaid iddynt geisio sicrhau mai dim ond yn unol â'r gyfraith y caiff y broses o ddatgelu gwybodaeth ei chyfyngu.

9. Atebolrwydd

Mae'r Aelodau'n atebol i'r etholwyr a'r cyhoedd am eu gweithredoedd yn gyffredinol ac am y ffordd y maent yn cyflawni eu cyfrifoldebau fel aelod. Rhaid iddynt fod yn barod i gyflwyno eu hunain i unrhyw brosesau craffu sy'n briodol i'w cyfrifoldebau.

10. Arweinyddiaeth

Rhaid i Aelodau hyrwyddo a chefnogi'r egwyddorion hyn drwy arweinyddiaeth ac esiampl er mwyn hybu hyder y cyhoedd yn eu rôl ac yn yr awdurdod. Rhaid iddynt barchu didueddrwydd a chywirdeb swyddogion statudol yr awdurdod a'i gyflogeion eraill.

Nid yw'r egwyddorion yn rhan o'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol, ac felly nid yw methu cydymffurfio â'r Egwyddorion ynddo'i hun yn arwydd o dorri'r Cod. Fodd bynnag, mae'n debygol y byddai methu, er enghraifft, i gadw at yr egwyddor o gydraddoldeb a pharch yn gyfystyr â thorri gofynion paragraffau 4(a) a 4(b) o'r Cod yng nghyswllt cyfle cyfartal a pharch.

Beth bynnag, mae'r Egwyddorion yn cynnig sail gadarn i'ch ymddygiad yn y swydd ac rwy'n annog aelodau i'w hystyried **bob amser**.

Penderfynu pryd mae'r Cod yn berthnasol i chi Gweler paragraffau 2 a 3

Ystyriwch ymddygiad yn eich bywyd cyhoeddus a phreifat

Mae gan Aelodau hawl i breifatrwydd yn eu bywydau personol, ac mae llawer o ddarpariaethau'r Cod yn berthnasol i chi dim ond pan fyddwch yn gweithredu yn eich rôl fel aelod neu'n gweithredu fel cynrychiolydd eich awdurdod. Fodd bynnag, mae'r cyhoedd, a hynny'n briodol, yn disgwyl safonau uchel gan y rhai sy'n eu cynrychioli mewn swyddi cyhoeddus a bydd eich ymddygiad yn eich bywyd preifat yn dylanwadu ar sut yr ydych yn cael eich gweld fel cynghorydd. O ganlyniad, gan y gall fod amgylchiadau lle gall eich ymddygiad yn eich bywyd preifat effeithio ar enw da a chywirdeb eich awdurdod, mae rhai o ddarpariaethau'r Cod yn berthnasol i chi bob amser.

Wrth ddod i benderfyniad ynghylch a yw'r Cod yn berthnasol i chi ar adeg benodol, byddaf yn ystyried yr amgylchiadau penodol a natur eich ymddygiad bryd hynny. Cyn ystyried eich rhwymedigaethau o dan y Cod, dylech ystyried yn gyntaf a yw'r Cod yn gymwys ac, os felly, pa ddarpariaethau sy'n berthnasol.

Pryd mae'r Cod yn berthnasol?

- **Pryd bynnag y byddwch yn gweithredu yn rhinwedd eich swydd swyddogol**, gan gynnwys pryd bynnag y byddwch yn cynnal busnes eich Cyngor neu'n gweithredu ar ei ran, yn honni eich bod yn gweithredu ar ei ran, neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu ar ei ran, yn rhinwedd eich swydd swyddogol fel aelod neu fel cynrychiolydd eich awdurdod (paragraff 2(1)(a)-(c)).

- **Ar unrhyw adeg**, os ydych yn ymddwyn mewn modd y gellid yn rhesymol ystyried ei fod yn dwyn **anfri** ar eich swydd neu'ch awdurdod, neu os ydych yn **defnyddio neu'n ceisio defnyddio eich swydd yn amhriodol i gael mantais neu osgoi anfantais** i chi'ch hun neu unrhyw un arall, neu os byddwch yn camddefnyddio adnoddau eich awdurdod (paragraffau 2(1)(d), 6(1)(a) a 7).

Pan fyddwch yn gweithredu fel cynrychiolydd eich Cyngor ar awdurdod perthnasol arall, neu unrhyw gorff arall, rhaid i chi, wrth weithredu ar ran yr awdurdod arall hwnnw, gydymffurfio â'i god ymddygiad (paragraff 3(a)). Pan gewch eich enwebu gan eich awdurdod fel ymddiriedolwr elusen mae'n ofynnol i chi wrth weithredu felly i wneud hynny er lles gorau'r elusen honno, yn unol â chyfraith elusennau a'r canllawiau a luniwyd gan y Comisiwn Elusennau (gweler ei wefan: www.gov.uk/government/organisations/charity-commission).

Os ydych yn gweithredu fel cynrychiolydd eich awdurdod ar gorff arall, er enghraifft ar fwrdd cymdeithas dai, nad oes ganddo god ymddygiad sy'n ymwneud â'i aelodau, rhaid i chi gydymffurfio â Chod eich awdurdod eich hun oni bai ei fod yn gwrthdaro ag unrhyw ofynion cyfreithiol y mae'n rhaid i'r corff arall gydymffurfio â nhw (paragraff 3(b)).

Os ydych yn cyfeirio atoch chi eich hun fel 'cynghorydd' mewn unrhyw fath o ohebiaeth, bydd y Cod yn berthnasol i chi. Mae hyn yn berthnasol wrth sgwrsio, yn ysgrifenedig, neu yn y ffordd rydych yn defnyddio cyfryngau electronig. Rwyf wedi gweld cynnydd sylweddol mewn cwynion ynghylch defnyddio Facebook, blogiau a Twitter. Os ydych yn cyfeirio at eich rôl fel cynghorydd mewn unrhyw ffordd neu os oes cysylltiad clir rhwng eich sylwadau a'ch rôl, yna bydd y Cod yn berthnasol i unrhyw sylwadau a wnewch yno. Hyd yn oed os nad ydych yn cyfeirio at eich rôl fel cynghorydd, efallai y bydd eich sylwadau'n dwyn anfri ar eich swydd neu awdurdod ac felly gallent dorri paragraff 6(1)(a) y Cod.

Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru wedi llunio canllawiau defnyddiol ar gyfryngau cymdeithasol o'r enw "Cyfryngau Cymdeithasol: Canllaw i Gynghorwyr". Nod y canllawiau yw rhoi syniad cliriach i chi ynglŷn â sut y gallwch ddefnyddio'r cyfryngau cymdeithasol, y peryglon posibl a sut i'w hosgoi. Mae ar gael ar ei wefan ar www.wlga.wales neu drwy ffonio 029 2046 8600.

Os cewch eich enwebu gan eich awdurdod fel cyfarwyddwr cwmni (cymdeithas tai trosglwyddo stoc er enghraifft) mae'n ofynnol i chi weithredu er lles gorau'r cwmni. Os oes ganddo god ymddygiad ar gyfer ei gyfarwyddwyr, rhaid i chi gadw ato. Os nad yw'n gwneud hynny, rhaid i chi gydymffurfio â Chod eich awdurdod, ac eithrio ar yr adegau prin lle mae'n gwrthdaro ag unrhyw rwymedigaethau cyfreithiol sydd gan y cwmni.

Os cewch eich atal o'ch swydd am unrhyw reswm, rhaid i chi barhau i gadw at yr elfennau hynny o'r Cod sy'n berthnasol, yn enwedig fel y nodir ym mharagraff 2(1)(d), tra byddwch wedi'ch atal.

Enghraifft 1 – cydymffurfio â chod corff arall (paragraff 3(a))

Mae Cyngor Bwrdeistref Sirol wedi enwebu aelod i wasanaethu fel aelod o fwrdd cymdeithas tai trosglwyddo stoc. Mae Prif Weithredwr y gymdeithas dai wedi copïo holl aelodau'r bwrdd i ebost cyfrinachol at Brif Weithredwr y Cyngor. Mae'r Cynghorydd wedi cyfaddef iddo anfon yr ebost i'r wasg leol ac mae'n dweud ei fod wedi gwneud hynny oherwydd ei fod yn teimlo bod ei ddyletswydd fel cynghorydd yn bwysicach na'i ddyletswydd fel aelod o fwrdd y gymdeithas dai. Penderfynwyd bod y Cynghorydd wedi torri paragraff 3(a) o God y Cyngor drwy ddatgelu'r ebost yn groes i god ymddygiad y bwrdd ei hun. Penderfynwyd hefyd ei fod wedi dwyn anfri ar ei swydd a'i awdurdod drwy wneud datganiad camarweiniol "ei fod wedi gorfod tynnu ei aelodaeth ar fwrdd y gymdeithas dai yn ôl yn ddiweddar" pan gafodd ei atal ar unwaith am achos difrifol o dorri cyfrinachedd.

Enghraifft 2 – capasiti swyddogol a chamddefnyddio adnoddau (paragraffau 2 a 7)

Sefydlwyd pŵl piniwn ar-lein am unigolyn a gyhuddwyd o lofruddiaeth a oedd yn cynnwys iaith amhriodol gan ddefnyddio gliniadur a gafodd yr aelod gan y cyngor, yn ogystal â mynediad i'r rhyngrwyd a'i gyfeiriad ebost cyngor. Dywedodd yr aelod nad ef yn bersonol oedd yn gyfrifol am sefydlu'r pŵl piniwn. Nododd y Panel Dyfarnu, gan fod y Cyngor wedi rhoi'r gliniadur iddo, mai ef oedd yn gyfrifol amdano a'i ddefnydd priodol. Gwnaeth sylwadau dilornus hefyd am hawlwyd budd-dal tai ar ei dudalen Facebook wrth ymateb i gais am gyngor yn ei rôl fel cynghorydd. Gwrthododd y Panel Dyfarnu ei haerriad bod y sylwadau wedi'u gwneud yn bersonol, gan ganfod bod yr aelod wedi gweithredu

yn rhinwedd ei swydd swyddogol am ei fod wedi defnyddio ei offer a'i gyfeiriad ebost a ddarparwyd gan y cyngor. Felly, gellid ystyried yn rhesymol ei fod yn cynrychioli ei hun fel cynghorydd.

Enghraifft 3 – capasiti swyddogol (paragraff 2)

Roedd aelod wedi anfon, ac wedi annog swyddog o'r Cyngor yr oedd ganddo berthynas bersonol ag ef i anfon negeseuon amhriodol ar y cyfryngau cymdeithasol, gan gynnwys negeseuon o natur rywiol, yn ystod oriau swyddfa. Gwrthododd y Panel Dyfarnu ddadleuon bod yr aelod wedi bod yn gweithredu'n gwbl bersonol. Penderfynodd na allai'r aelod wahanu ei hun oddi wrth ei rôl fel lled-gyflogwr y swyddog a'i fod, wrth anfon neu annog y swyddog i anfon y negeseuon yn ystod oriau gwaith, yn gweithredu yn rhinwedd ei swydd swyddogol.

2 Rhwymedigaethau cyffredinol o dan y Cod Ymddygiad

Eich cyfrifoldeb chi yw ystyried pa ddarpariaethau o'r Cod a all fod yn gymwys ar unrhyw adeg benodol a gweithredu yn unol â'ch rhwymedigaethau o dan ddarpariaethau'r Cod. Rwyf wedi cyfeirio at bob paragraff isod i roi rhywfaint o arweiniad i chi ar eich rhwymedigaethau cyffredinol.

Cydraddoldeb Gweler paragraff 4(a)

Rhaid i chi gyflawni eich dyletswyddau gan roi sylw dyledus i'r egwyddor y dylid sicrhau cyfle cyfartal i bawb waeth beth fo'u rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd. Mae'r rhwymedigaeth hon yn sail i'r egwyddor bod yn rhaid i aelodau roi sylw dyledus i'r angen i hyrwyddo cyfle cyfartal i bawb.

Dylech bob amser geisio osgoi gwahaniaethu. Mae pedwar prif fath o wahaniaethu:

- Gwahaniaethu uniongyrchol: trin pobl yn wahanol oherwydd eu rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd.
- Gwahaniaethu anuniongyrchol: triniaeth nad yw'n ymddangos ei bod yn gwahaniaethu rhwng pobl oherwydd eu rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd, ond sy'n eu rhoi o dan anfantais anghymesur.
- Aflonyddu: cymryd rhan mewn ymddygiad annymunol ar sail rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd, sy'n torri urddas rhywun arall neu'n creu amgylchedd gelyniaethus, diraddiol, cywilyddus neu sarhaus.
- Erledigaeth: trin rhywun yn llai ffafriol am ei fod wedi cwyno am wahaniaethu, wedi dwyn achos am wahaniaethu, neu wedi bod yn gysylltiedig â chwyno am wahaniaethu neu gyflwyno achosion o wahaniaethu.

Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 (fel y'i diwygiwyd) yn atgyfnerthu pwysigrwydd y rhan hon o'r Cod. Mae'n gosod dyletswyddau cadarnhaol i ddileu gwahaniaethu ac aflonyddu anghyfreithlon ac i hyrwyddo cydraddoldeb. O dan gyfreithiau cydraddoldeb, efallai y bydd eich awdurdod yn atebol am unrhyw

weithredoedd gwahaniaethol yr ydych yn eu cyflawni. Bydd hyn yn berthnasol os byddwch yn gwneud rhywbeth yn rhinwedd eich swydd swyddogol mewn modd gwahaniaethol.

Rhaid i chi fod yn ofalus i beidio â gweithredu mewn ffordd a allai fod yn gyfystyr ag unrhyw un o'r mathau o wahaniaethu sydd wedi'u gwahardd, neu wneud unrhyw beth sy'n llesteirio'r modd y mae eich awdurdod yn cyflawni ei ddyletswyddau cadarnhaol o dan gyfreithiau cydraddoldeb. Gall ymddygiad o'r fath achosi i'ch awdurdod dorri'r gyfraith, ac efallai y cewch eich hun yn destun cwyn eich bod wedi torri'r paragraff hwn o'r Cod.

Rhaid i chi gofio hefyd, bob amser, gan gynnwys wrth weithredu yn eich swydd breifat, na ddylech weithredu mewn ffordd a fyddai'n dwyn anfri ar eich Cyngor. Mae'n debygol y byddai cymryd rhan mewn ymddygiad y gellid ystyried ei fod yn torri'r Ddeddf Cydraddoldeb yn eich swydd breifat yn perthyn i'r categori hwn.

Enghraifft 4

Roedd aelod o Gyngor Sir yn aelod o Banel Recriwtio'r Cyngor i benodi Prif Weithredwr newydd. Roedd pum ymgeisydd ar y rhestr fer. Ar ôl i un ymgeisydd orffen ei gyflwyniad a gadael yr ystafell dywedodd yr aelod "ymgeisydd da, biti ei fod yn ddu".

Penderfynodd Panel Dyfarnu Cymru fod paragraff 4(a) o'r Cod wedi'i dorri a bod yr aelod wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod a'i awdurdod, yn groes i baragraff 6(1)(a) o'r Cod.

Enghraifft 5

Anfonodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol nifer o negeseuon ebost yn herio gallu swyddog o'r Cyngor i gyflawni ei rôl oherwydd honiad di-sail o afiechyd ac anabledd hysbys, heb dystiolaeth feddygol wrthrychol. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod methu deall a gwerthfawrogi hawl y swyddog i breifatrwydd a lledaenu gwybodaeth feddygol breifat yn eang a dyfalu ynghylch datblygiad y cyflwr yn dangos methiant i gadw at yr egwyddor y dylid sicrhau cyfle cyfartal i bawb, waeth beth fo'u hanabledd. Drwy ei weithredoedd, roedd yn amlwg mai barn yr aelod oedd na ddylid cyflogi'r swyddog yn ei rôl oherwydd ei anabledd. Penderfynodd y Panel fod yr aelod wedi torri paragraff 4(a) o'r Cod.

Trin eraill â pharch ac ystyriaeth
Gweler paragraff 4(b)

**Gall sylwadau
gwleidyddol arwain at
hawliau Erthygl 10**

Wrth ymgymryd â'ch rôl fel aelod, rhaid i chi ddangos parch ac ystyriaeth tuag at eraill. Rwy'n disgwyl i aelodau roi'r un cwrteisi ac ystyriaeth i'r cyhoedd, cydweithwyr, gwrthwynebwyr a swyddogion ag y maent yn eu dangos i eraill yn eu bywydau bob dydd. Nid yw hyn yn golygu na allwch gymryd rhan mewn dadl gadarn gyda gwrthwynebwyr gwleidyddol, ond rhaid ei fesur.

Mae Erthygl 10 o'r Siarter Hawliau Dynol Ewrop (ECHR) yn rhoi hawl i ryddid mynegiant a gwybodaeth, yn amodol ar gyfyngiadau penodol. Mae rhyddid mynegiant yn hawl sy'n berthnasol i'r holl wybodaeth a syniadau, nid dim ond y rhai sy'n cael eu hystyried yn ffafrinol. Fodd bynnag, mae'n hawl y gellir ei chyfyngu mewn rhai amgylchiadau, er enghraifft, i ddiogelu hawliau a buddiannau pobl eraill.

Mae eich rhyddid mynegiant fel aelod yn denu gwell amddiffyniad pan fyddwch yn gwneud sylwadau gwleidyddol eu natur. Felly, ystyrir bod beirniadu syniadau a barn y gwrthbleidiau yn rhan o ddadl ddemocrataidd, ac mae'n annhebygol y byddai sylwadau o'r fath byth yn cael eu hystyried fel rhai sy'n torri'r Cod.

Nid yw sylwadau "gwleidyddol" wedi'u cyfyngu i'r rhai a wneir yn siambr y Cyngor ac, er enghraifft, maent yn cynnwys sylwadau y gall aelodau eu gwneud yn gyffredinol ar bolisiau eu hawdurdod neu am eu gwrthwynebwyr gwleidyddol. Felly, oni bai bod y sylwadau'n sarhaus neu'n warthus iawn, mae'n annhebygol y byddaf yn ymchwilio i gŵyn am sylwadau a wnaethpwyd yn y cyd-destun hwn a byddaf yn awgrymu bod angen i'r aelod sydd wedi'i dramgwyddo fod yn fwy "croendew", fel y nodir gan yr Uchel Lys.

Efallai y byddaf hefyd yn gwrthod ymchwilio i gŵyn lle mae'r aelod wedi codi materion "gwleidyddol" gyda swyddogion. Fodd bynnag, ni fyddai hyn yn cynnwys bygythiadau i sefyllfa neu les swyddog. Mae cyfraith achosion ddiweddar wedi cadarnhau y dylai swyddogion cyngor gael eu hamddiffyn rhag sylwadau diangen a allai gael effaith andwyol ar brosesau gweinyddu da ac mae'n datgan ei bod er budd y cyhoedd nad yw swyddogion yn destun sylwadau diangen sy'n eu rhwystro rhag cyflawni eu dyletswyddau neu danseilio hyder y cyhoedd yn y weinyddiaeth. Wedi dweud hynny, bydd disgwyl hefyd i swyddogion sydd mewn swyddi uwch, er enghraifft Prif Weithredwyr neu Benaethiaid Gwasanaethau, fod yn fwy cadarn.

Er fy mod yn cydnabod y gall dadl wleidyddol, ar adegau, fynd yn danbaid, ni ddylid defnyddio'r hawl i ryddid mynegiant fel esgus dros ymddygiad gwael yn gyffredinol. Gall ymddygiad gwael o'r fath amharu ar rôl aelodau yng ngolwg y cyhoedd.

Wrth ystyried cwynion o'r fath, byddaf yn ystyried amgylchiadau penodol yr achos; a oedd gan yr aelod hawl, yn fy marn i, i holi'r swyddog dan sylw, a oedd ymgais i figwth neu danseilio'r swyddog a chynnwys a chyd-destun yr hyn a ddywedwyd.

Enghraifft 6

Penderfynodd y Pwyllgor Safonau fod Cadeirydd Cyngor Cymuned wedi anfon nifer o negeseuon ebost yn cynnwys sylwadau beirniadol amhriodol at aelod arall o'r Cyngor. Cafodd dwy o'r negeseuon ebost, gan gynnwys un a oedd yn cynnwys sylwadau bychanus am arferion hylendid yr aelod, eu copïo i aelodau eraill o'r Cyngor. Cadarnhaodd un ebost fod y Cadeirydd wedi dweud wrth y Clerc i beidio â derbyn negeseuon ebost pellach gan yr aelod oherwydd ei "sylwadau coeglyd ac ymosodol", nes bod yr aelod "wedi dysgu sut i ymddwyn a chyfleu [ei hun] mewn modd sy'n addas i gynghorydd." Anfonodd y Cadeirydd ebost beirniadol o'r aelod hefyd at aelod o'r cyhoedd. Penderfynodd y Pwyllgor Safonau fod y negeseuon ebost yn gyfystyr â methiant i ddangos parch ac ystyriaeth i'r aelod arall, yn groes i baragraff 4(b) o'r Cod; ac wedi dwyn anfri ar y Cyngor yn groes i baragraff 6(1)(a).

Canfu Tribiwnlys Apêl Panel Dyfarnu Cymru fod y Cadeirydd wedi anfon dwy o'r negeseuon ebost fel rhai personol yn hytrach na rhai swyddogol. Ystyriodd y Tribiwnlys yr holl negeseuon ebost a oedd yn cynnwys ymosodiad ar ryw ffurf neu'i gilydd ar hawliau ac enw da'r aelod arall. Fodd bynnag, penderfynodd y Tribiwnlys, er eu bod yn cynnwys gwrthdaro, nad oedd y sylwadau'n sarhaus ac roeddent yn wleidyddol eu natur yn bennaf ac yn sicrhau gwell amddiffyniad i Erthygl 10 o'r ECHR. Penderfynodd y Tribiwnlys mai bwriad yr ebost am arferion hylendid yr aelod oedd tynnu coes ac nad oedd wedi'i anfon yn faleisus, er ei fod yn cydnabod y gallai'r aelod fod wedi'i ystyried felly. Penderfynodd y Tribiwnlys hefyd fod gwahardd yr aelod a oedd yn cyfathrebu â'r Clerc yn ymgais wirioneddol i amddiffyn y Clerc rhag negeseuon ebost amhriodol gan yr aelod. Cafodd penderfyniad y Pwyllgor Safonau ei wrthdroi a chafodd y gosb ei diddymu.

Enghraifft 7

Ysgrifennodd aelod o Gyngor Tref lythyr at Ddirprwy Weinidog Llywodraeth Cynulliad Cymru ar y pryd am un o gyflogeion Cyngor Sir, ac anfonodd gopi at y Cyngor hefyd. Yn y llythyr, cwestiynodd yr aelod gymhwysedd a chymhelliant y cyflogai a gwnaeth nifer o sylwadau o natur ddirmygus a phersonol am y cyflogai a'i bartneriaethau cyswllt. Cododd fater cyfunrhywiol a chyfeiriodd ato fel "anabledd enwog" a bod pobl hoyw yn "elynon y mae angen eu dileu". Cyfeiriwyd yr aelod at Banel Dyfarnu Cymru.

Penderfynodd y Panel fod yr aelod wedi torri amodau paragraff 4(b) gan ei fod wedi methu dangos parch ac ystyriaeth tuag at eraill. Nododd hefyd fod ei ymddygiad wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod yn groes i baragraff 6(1)(a) o'r Cod.

Enghraifft 8

Aeth aelod o Gyngor Sir gydag etholwr i'w chefnogi mewn gwrandawriad yn y Llys Sirol o gais i atal gwarant am feddiant yr oedd Cyngor yr aelod wedi'i gyflwyno. Gwrthodwyd y cais. Daeth nifer o swyddogion y Cyngor i'r gwrandawriad, gan gynnwys Rheolwr y Tîm Cyllid. Yn dilyn y gwrandawriad, gwnaeth yr aelod sylwadau o flaen y swyddogion a'i etholwr a oedd, yn ôl y Panel Dyfarnu, yn fygythiad yn erbyn parhau i gyflogi un o'r swyddogion. Nododd y Panel fod gwahaniaeth sylweddol mewn pŵer rhwng y swyddog, a oedd mewn swydd llawer is na Chyfarwyddwr, a'r aelod dan sylw fel ei lled-gyflogwr. Roedd y Panel o'r farn nad oedd hawl yr aelod i ryddid mynegiant yn drech na hawl y swyddog i beidio ag wynebu sylwadau amhriodol, na diddordeb y cyhoedd mewn gallu swyddogion i gyflawni eu dyletswyddau. Penderfynodd y Panel mai bwriad ymddygiad yr aelod oedd cynhyrfu'r swyddog a'i gwneud i ofni ei bod am golli ei swydd yn y dyfodol ac, o'r herwydd, roedd yn gyfystyr â thorri paragraff 4(b). Penderfynodd y Tribiwnlys hefyd fod ymddygiad yr aelod yn gyfystyr â bwlio'r swyddog dan sylw yn groes i baragraff 4(c).

**Ystyriwch eich
ymddygiad o safbwynt
y person arall**

Bwlio ac aflonyddu **Gweler paragraff 4(c)**

Ni ddylech fwlio nac aflonyddu ar unrhyw un, gan gynnwys aelodau eraill, swyddogion y cyngor neu aelodau o'r cyhoedd.

Mae aflonyddu'n ymddygiad rheolaidd sy'n peri gofid neu'n cythruddo pobl. Gellir nodweddu bwlio fel ymddygiad bygythiol, brawychus, maleisus, sarhaus neu fychanus. Gall ymddygiad o'r fath ddigwydd unwaith neu fod yn rhan o batrwm ymddygiad wedi'i gyfeirio at berson gwannach, neu berson y mae gennych rywffaint o ddylanwad gwirioneddol neu ganfyddedig drosto. Nod bwlio yw tanseilio unigolyn neu grŵp o unigolion, mae'n niweidiol i'w hyder a'u gallu, a gall effeithio'n andwyol ar eu hiechyd. Gellir cyferbynnu hyn â'r heriau dilys y gall aelod eu gwneud wrth gwestiynu polisi neu graffu ar berfformiad. Enghraifft o hyn fyddai dadleuon yn y siambr am bolisi, neu ofyn i swyddogion egluro'r rhesymeg dros y safbwyntiau proffesiynol y maent wedi'u cyflwyno. Mae gennych hawl i herio cyd-gynghorwyr a swyddogion ynghylch eu barn.

Wrth ystyried honiadau o fwlio ac aflonyddu, byddaf yn ystyried safbwynt y dioddefwr honedig, ac a oedd yr aelod yn bwriadu i'w weithredoedd fod yn fwlio. Byddaf hefyd yn ystyried a oedd gan yr unigolyn hawl rhesymol i gredu ei fod yn cael ei fwlio. Mae bwlio'n aml yn cael ei wneud wyneb yn wyneb ond, rydym yn gweld achosion cynyddol o fwlio mewn print neu ddefnyddio cyfryngau electronig. Mae'r safonau ymddygiad a ddisgwylir yr un fath, p'un ai a ydych yn mynegi eich hun ar lafar neu'n ysgrifenedig.

Mae angen i chi sicrhau nad yw eich ymddygiad yn croesi'r llinell rhwng bod yn benderfynol a bwlio. Ni ellir cael rheolau pendant sy'n rheoli pob set o amgylchiadau, ond bydd statws cymharol y swyddog yn berthnasol mewn rhai achosion. Fel yr amlinellwyd yn fy sylwadau am baragraff 4(b) o'r Cod, gall uwch swyddogion fod yn rhan o drafodaeth gadarn gydag aelodau a bod mewn sefyllfa dda i roi eu safbwynt eu hunain yn rymus. Nid yw'r un peth yn wir am swyddogion is ac mae angen i aelodau fod yn ymwybodol o hyn. Nid yw hyn yn golygu fy mod yn esgusodi bwlio gan uwch swyddogion, ond fel arfer y mwyaf yw'r gwahaniaeth pŵer rhwng y swyddog a'r aelod, y mwyaf tebygol y bydd y swyddog yn ystyried ymddygiad fel bwlio.

Mae'r Uchel Lys wedi canfod bod diddordeb cyhoeddus mewn diogelu hyder y cyhoedd mewn gweision cyhoeddus heb eu hethol y dylid ei gydbwyso yn erbyn buddiannau trafodaeth agored ar faterion sy'n peri pryder i'r cyhoedd. Nododd hefyd y dylai pob aelod barchu'r ymddiriedaeth a'r hyder rhyngddynt hwy a'r swyddogion sy'n hanfodol i brosesau gweinyddu da.

Mae gan awdurdodau lleol sianeli priodol ar gyfer mynegi pryder am berfformiad swyddog ac mae'n bwysig eich bod yn codi materion ynghylch perfformiad gwael yn y ffordd gywir a'r ffordd priodol. Nid yw'n dderbyniol codi materion o'r fath yng nghyd-destun cyfarfod ag eraill yn bresennol, yn enwedig os ydynt yn dod o gyrff allanol neu'n aelodau o'r cyhoedd. Nid yw'n dderbyniol ychwaith gwneud hynny yn y cyfryngau, yn eich cyhoeddiadau eich hun na defnyddio blogiau, Twitter, Facebook neu ddulliau electronig eraill. Os yw eich beirniadaeth yn ymosodiad personol neu o natur sarhaus, rydych yn debygol o groesi llinell o ran yr hyn sy'n ymddygiad derbyniol.

Mae'r Panel Dyfarnu wedi canfod nifer o ganfyddiadau yn erbyn aelodau sydd wedi ceisio defnyddio eu grym yn amhriodol o'i gymharu â swyddogion iau i ddylanwadu ar weithredoedd y swyddogion hynny, neu sydd wedi gwneud sylwadau diangen am berfformiad neu weithredoedd swyddogion.

Enghraifft 9

Ffoniodd aelod o Gyngor Sir gartref gofal preifat a chanddo gontract i ddarparu gwasanaethau i'r Cyngor a dweud ei fod am ymweld â'r cartref y diwrnod hwnnw i weld plentyn yn ei ofal. Dywedodd gweithiwr gofal na allai wneud hynny, gan nad oedd ei enw ar gynllun gofal y plentyn. Dywedodd yr aelod y byddai'n ymweld y diwrnod hwnnw gyda chydweithiwr. Dywedwyd wrtho y byddai'r heddlu'n cael eu galw pe bai'n gwneud hynny. Yn ddiweddarach, aeth yr aelod i brif swyddfa'r cartref gofal ar ôl cael gwahoddiad gan dad y plentyn i'w gefnogi, gyda'r nod o fynd i gyfarfod therapi a drefnwyd. Cafodd y cyfarfod therapi ei ganslo gan fod yr aelod yn bresennol heb awdurdod. Penderfynwyd bod gweithredoedd yr aelod yn mynd yn groes i 'Brotocol ar Rôl Aelodau Etholedig mewn Diogelu Plant ac Oedolion Agored i Niwed' a fabwysiadwyd gan ei Gyngor. Penderfynodd Pwyllgor Safonau'r Cyngor fod prosesau rhyngweithio'r aelod â staff y cartref gofal wedi mynd yn fwyfwy gelyniaethus. Bwriad ei ymddygiad yn ystod yr alwad ffôn oedd tanseilio'r gweithiwr gofal yn ei rôl a rhoi pwysau arni i ganiatáu iddo ymweld â'r cartref gofal. Penderfynodd y Pwyllgor Safonau fod anghydbwysedd pŵer rhwng y gweithiwr

gofal a'r aelod, a oedd wedi ceisio defnyddio ei swydd yn amhriodol mewn ymgais i gael mynediad at y plentyn. Nododd y Pwyllgor Safonau fod yr aelod wedi defnyddio ymddygiad bwlio ac aflonyddu yn groes i baragraff 4(c) o'r Cod.

Enghraifft 10

Anfonodd aelod o Gyngor Sir ebost beirniadol at Bennaeth Gwasanaeth swyddog a chopio'r swyddog a nifer o aelodau eraill o'r Cyngor yn y neges. Yn yr ebost, disgrifiodd yr aelod y swyddog fel un 'trahaus, diog, a chanddo nam ar ei feddwl ac sy'n ddiwerth ers blynyddoedd.' Gofynnodd yr aelod pam nad oedd y swyddog yn cael ei ddal yn atebol a nododd nad oedd y swyddog yn haeddu ei gyflog. Anfonodd yr aelod ebost arall at y swyddog dan sylw a phostio neges 'Twitter' ar y cyfryngau cymdeithasol lle cyfeiriodd at yr ymchwiliad gan fy swyddfa fel a ganlyn: 'Fy mhechod; beirniadu swyddog Ugg DIOG!'. Arweiniodd effaith y negeseuon ebost y swyddog i ofyn am gymorth meddygol a chymorth arall ac arweiniodd at gymryd absenoldeb oherwydd salwch ar sail straen. Nododd y Panel Dyfarnu fod y negeseuon ebost a'r neges Twitter yn gwbl ddiangen ac y byddent wedi cael effaith niweidiol ar allu'r swyddog i gyflawni ei rôl. Nid oedd yr aelod wedi codi proffesiynoldeb y swyddog gydag uwch reolwyr o'r blaen. Nododd y Panel fod ymddygiad yr aelod yn gyfystyr â thorri paragraff 4(b). Er nad oedd yn aflonyddu dro ar ôl tro, nododd y Panel fod ymddygiad yr aelod hefyd yn gyfystyr â bwlio'r swyddog yn fwriadol a thorri paragraff 4(c) o'r Cod.

Cyfaddawdu didueddrwydd swyddogion yr awdurdod Gweler paragraff 4(d)

Ni ddylech gyfaddawdu, na cheisio cyfaddawdu, didueddrwydd unrhyw un sy'n gweithio i'ch Cyngor, neu ar ei ran. Ni ddylech gysylltu ag unrhyw un sy'n gweithio i'r awdurdod, nac ar ei ran, gyda'r bwriad o bwysu arno i gyflawni ei ddyletswyddau mewn ffordd ragfarnllyd neu bleidiol. Rhaid iddynt fod yn niwtral ac ni ddylid eu cynnal na'u perswadio i weithredu mewn ffordd a fyddai'n tanseilio eu niwtralrwydd. Er enghraifft, ni ddylech ofyn i swyddogion eich helpu i baratoi deunydd pleidiol wleidyddol, na'ch helpu gyda materion sy'n ymwneud â'ch busnes preifat. Ni ddylech ddarparu na chynnig unrhyw gymhelliant na gwobr yn gyfnewid am weithredu mewn ffordd benodol na dod i benderfyniad penodol na bygwth rhywun os nad yw'n bwriadu gweithredu mewn ffordd benodol. Yn ogystal ag osgoi rhoi pwysau ar swyddogion wyneb yn wyneb, mae angen i chi osgoi gwneud hynny'n ysgrifenedig, gan ddefnyddio cyfryngau electronig neu yn y wasg.

Er y gallwch holi swyddogion yn gadarn er mwyn deall, er enghraifft, eu rhesymau dros gynnig gweithredu mewn ffordd benodol, neu gynnwys adroddiad y maent wedi'i ysgrifennu, rhaid i chi beidio â cheisio eu gorfodi i weithredu'n wahanol, newid eu cyngor, na newid cynnwys yr adroddiad hwnnw, os byddai gwneud hynny'n rhagfarnu eu gonestrwydd proffesiynol.

Os bydd aelod yn datblygu perthynas bersonol agos â swyddog, daw hyn yn fuddiant personol ac o bosibl yn rhagfarnus o dan y Cod. Byddwn yn eich annog i gadw at unrhyw brotocol a ddatblygwyd gan eich awdurdod sy'n delio â'r berthynas rhwng aelodau a swyddogion.

Enghraifft 11

Roedd mab a merch-yng-nghyfraith aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol yn gymdogion i deulu a oedd yn denantiaid i'r Cyngor. Roedd cwynion wedi'u gwneud am ymddygiad y teulu. Cysylltodd yr aelod â swyddogion y Cyngor ynghylch defnydd y teulu o eiddo'r cyngor a'i effaith ar deulu ei fab ar sawl achlysur, weithiau y tu allan i oriau swyddfa. Gwnaethpwyd y galwadau yn ei rôl fel aelod etholedig ac roedd ganddo fynediad uniongyrchol at swyddogion gan ei fod yn aelod. Cafodd rybudd gan y Dirprwy Swyddog Monitro ynghylch ei ymddygiad, a bwysleisiodd y grym sydd gan aelodau etholedig i'w ddefnyddio wrth ddelio ag aelodau o staff.

Er gwaethaf hyn, parhaodd i gysylltu â swyddogion am y mater, gan gynnwys gofyn i swyddog ymweld â'i deulu "y funud yma" a chyhuddo swyddog o "roi gwybod" i'r teulu roedd yn cwyno amdanynt fod offer monitro sŵn yn cael ei osod.

Nododd Panel Dyfarnu Cymru fod ymddygiad yr aelod yn barhaus dros gyfnod o 6 mis, ac yn rhoi gormod o bwysau yn fwriadol ar swyddogion y cyngor. Penderfynodd ei fod, drwy ei weithredoedd, wedi ceisio amharu ar ddiueddrwydd swyddogion y Cyngor. Nododd hefyd fod yr aelod wedi methu dangos parch ac ystyriaeth tuag at eraill a bod ei weithredoedd yn gyfystyr ag aflonyddu a'i fod wedi defnyddio ei sefyllfa yn amhriodol i hyrwyddo buddiannau ei deulu ei hun. Ac ystyried natur gronnol ei ymwneud â swyddogion a'i fod yn gwneud honiad ffug bod swyddog wedi "rhoi gwybod" i'r teulu, roedd hefyd wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod.

Enghraifft 12

Ffoniodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol a oedd wedi codi pryderon o'r blaen gyda Prif Weithredwr y Cyngor, ei Gynorthwydd Personol (y Prif Weithredwr) a'i rhoi o dan bwysau i berswadio'r Prif Weithredwr i gymryd camau penodol. Pwysodd yr aelod hefyd ar y Cynorthwydd Personol i gael mynediad at negeseuon ebost y Prif Weithredwr heb ei gyfarwyddyd penodol. Dywedodd yr aelod wrth y Cynorthwydd Personol y gallai'r Awdurdod Addysg Lleol gael ei "alw i ymyrryd" pe na bai'n gwneud yr hyn a ofynnodd. Canfu'r Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi mynd y tu hwnt i wneud cais i'r Cynorthwydd Personol, oherwydd y natur ffyrnig yr oedd wedi cyflwyno ei ofynion, ynghyd â'r bygythiad amlwg, pe na bai'r Cynorthwydd Personol yn cymryd y camau yr oedd yn gofyn iddo eu gwneud, y byddai'r Awdurdod Addysg Lleol yn cael ei "alw i ymyrryd". Penderfynodd y Panel fod yr aelod wedi ceisio amharu ar ddiueddrwydd y Cynorthwydd Personol yn groes i baragraff 4(d).

Datgelu gwybodaeth gyfrinachol Gweler paragraff 5(a)

Ni ddylech ddatgelu gwybodaeth gyfrinachol, na gwybodaeth y dylid ei hystyried yn rhesymol o natur gyfrinachol, ac eithrio yn unrhyw un o'r amgylchiadau canlynol:

- **rydych wedi cael caniatâd y sawl sydd wedi'i awdurdodi i'w rhoi**
- **mae'n ofynnol yn ôl y gyfraith i chi wneud hynny.**

Mae'r Comisiynydd Gwybodaeth wedi cyhoeddi canllawiau defnyddiol ar y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth a'r Ddeddf Diogelu Data sydd ar gael ar wefan y Comisiynydd yn www.ico.org.uk neu drwy ffonio 0303 123 1113. Fel aelod, efallai y byddwch yn gwybod pethau cyfrinachol am unigolion neu sefydliadau gan gynnwys materion personol neu fasnachol sensitif. Gallai hyn gynnwys gwybodaeth am gyflogaeth pobl, neu faterion personol sy'n codi o waith y gwasanaethau cymdeithasol, er enghraifft. Weithiau, bydd y rhain yn cael eu marcio'n 'gyfrinachol'. Ar adegau eraill, ni fydd nodyn arnynt, ond rhaid i chi beidio â'u datgelu hyd yn oed os nad ydynt wedi'u marcio'n gyfrinachol. Os oes gennych unrhyw amheuaeth, gofynnwch i'ch Swyddog Monitro bob amser.

Fel rheol gyffredinol, dylech drin eitemau a drafodir yn adrannau cyfrinachol cyfarfodydd (eitemau sydd wedi'u 'heithrio') yn gyfrinachol. Fel arfer, mae'r awdur wedi asesu bod yr adroddiadau hyn yn cynnwys gwybodaeth sensitif, yn dilyn cyngor cyfreithiol arbenigol. Gall sensitifrwydd yr wybodaeth leihau dros amser, ond fe'ch anogir yn gryf i gymryd cyngor cyfreithiol priodol cyn ei datgelu. Yn yr un modd, mae cyngor cyfreithiol, p'un ai a gaiff ei ddarparu gan gyfreithwyr allanol neu staff cyfreithiol mewnol eich awdurdod, bron bob amser yn cael ei warchod gan fraint gyfreithiol ac ni ddylid ei ddatgelu.

Rwy'n disgwyl i wybodaeth a ddarperir i aelodau yn ystod ymchwiliad gan fy swyddfa gael ei thrin yn gwbl gyfrinachol ac ni ddylid ei datgelu i unrhyw un heblaw cynghorydd cyfreithiol neu gynghorydd arall yr aelod. Os caiff yr wybodaeth ei datgelu i bobl eraill, efallai y byddaf o'r farn bod hyn yn torri'r paragraff hwn o'r Cod. Ar ben hynny, ni ddylai aelodau drafod y gŵyn gydag unrhyw un o'r tystion, boed hynny'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol, gan y gellir dehongli cyswllt o'r fath hefyd yn achos o dorri'r Cod.

Enghraifft 13

Datgelodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol a oedd yn aelod o banel mabwysiadu'r Cyngor fanylion rhywun a oedd wedi gwneud cais i'r panel i fabwysiadu plentyn a chanlyniad y cais i drydydd parti. Yr unig ffordd y byddai'n gwybod yr wybodaeth a ddatgelodd oedd gan ei fod yn aelod o'r panel. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi datgelu gwybodaeth gyfrinachol yn groes i'r Cod.

Enghraifft 14

Dosbarthodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol wybodaeth am gyflwr meddygol swyddog i aelodau eraill o'r Cyngor, pennaeth lleol a rhywun arall yr oedd yn gyfarwydd ag ef. Ym marn y Panel Dyfarnu, roedd yr aelod wedi datgelu gwybodaeth am iechyd y swyddog y dylid yn rhesymol ystyried ei bod o natur gyfrinachol a heb gydsyniad y swyddog, yn groes i baragraff 5(a).

Atal mynediad at wybodaeth Gweler paragraff 5(b)

Ni ddylech atal unrhyw un rhag cael gafael ar wybodaeth y mae ganddynt hawl iddi yn ôl y gyfraith.

Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth o dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 neu'r copïau hynny o gofnodion, agendâu, adroddiadau a dogfennau eraill eich awdurdod y mae ganddynt hawl i gael mynediad atynt. I gael gwybod mwy am y mathau o wybodaeth y gall y cyhoedd gael gafael arni, cysylltwch â Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth drwy fynd i www.ico.org.uk neu drwy ffonio 0303 123 1113; neu dylech ofyn i'ch Swyddog Monitro o ran ymholiadau penodol.

Mae'r wybodaeth y byddwch yn ei llunio yn rhinwedd eich swydd swyddogol yn agored i fod yn ddarostyngedig i ofynion datgelu'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth, ac efallai y bydd yn rhaid i'ch awdurdod ei rhyddhau mewn ymateb i gais. Os na fyddwch yn darparu'r wybodaeth i swyddog perthnasol eich awdurdod ar gais, byddwch yn torri'r Cod.

Mae angen i'ch awdurdod benderfynu a ddylid datgelu gwybodaeth neu a allai gael ei chynnwys mewn esemptiad o dan y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth. Hyd yn oed os ydych yn credu bod yr wybodaeth sydd gennych wedi'i heithrio, rhaid i chi ei darparu i swyddog perthnasol eich awdurdod i ganiatáu i'r awdurdod benderfynu. Yn ogystal â thorri'r Cod, mae'n drosedd os caiff gwybodaeth ei dinistrio ar ôl i gais Deddf Rhyddid Gwybodaeth gael ei dderbyn.

Enghraifft 15

Gwrthododd Arweinydd Cyngor Sir roi llythyr i Swyddog Gwybodaeth y Cyngor yr oedd wedi'i ysgrifennu at Swyddfa Archwilio Cymru ar y pryd, ar ran Gweithrediaeth y Cyngor. O ganlyniad, ni allai'r Cyngor ymateb yn briodol i gais Deddf Rhyddid Gwybodaeth a arweiniodd at gyflwyno cynw i Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth. Parhaodd yr aelod i wrthod datgelu'r llythyr er iddo gael cyngor clir a phendant gan y Swyddog Gwybodaeth. Arweiniodd y ffaith ei fod yn gwrthod datgelu'r llythyr at ganfyddiad anffafriol gan Swyddog y Comisiynydd Gwybodaeth. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi torri paragraffau 5(b) a 6(1)(a) (anfri) yng nghyswllt y mater hwn a materion cysylltiedig eraill.

Anfri Gweler paragraff 6(1)(a)

Gall unrhyw aelod sy'n ymddwyn yn anufudd achosi anfri

Ni ddylech ymddwyn mewn ffordd y gellid yn rhesymol ystyried ei bod yn dwyn anfri ar eich swyddfa neu awdurdod ar unrhyw adeg. Fel aelod, mae eich gweithredoedd a'ch ymddygiad yn destun mwy o graffu na rhai aelodau cyffredin o'r cyhoedd. Dylech fod yn ymwybodol y gallai eich gweithredoedd yn eich bywyd cyhoeddus a phreifat gael effaith niweidiol ar ganfyddiad y cyhoedd o'ch swydd fel aelod, neu eich awdurdod yn ei gyfanrwydd. Dylech hefyd sicrhau nad ydych yn cymryd rhan mewn unrhyw ymddygiad a allai amharu ar ymchwiliad a gynhelir gennyf fi neu'ch Swyddog Monitro, gan y gallai hyn hefyd fod yn anfri (gweler hefyd baragraff 6(2)).

Bydd ymddygiad anonest a thwyll yn dwyn anfri ar eich awdurdod, yn ogystal ag ymddygiad sy'n arwain at gollfarn droseddol, yn enwedig os yw'n cynnwys ymddygiad anonest, bygythiol neu dreisgar, hyd yn oed os yw'r ymddygiad yn digwydd yn eich bywyd preifat.

Er bod gennych yr hawl i ryddid mynegiant, nid yw hyn yn anghyfyngedig a gellid ystyried bod gwneud beirniadaeth annheg neu anghywir o'ch awdurdod mewn maes cyhoeddus yn dwyn anfri ar eich awdurdod. Yn yr un modd, gallai negeseuon ebost amhriodol neu ddefnydd diofal neu anghyfrifol o gyfryngau cymdeithasol ddwyn anfri ar swydd yr aelod, o gofio rôl arweinyddiaeth gymunedol aelodau. Mae achosion a ystyriwyd gan y Panel Dyfarnu wedi dangos y bydd ymddygiad o'r fath yn aml yn cael ei ystyried yn achos difrifol o dorri'r Cod.

Rhaid i chi hefyd ymddwyn yn briodol gydag eraill o fewn cyfyngiadau adeilad cyngor, boed hynny'n gyhoeddus neu fel arall.

Enghraifft 16

Ceisiodd Cyngorydd Cymuned gael gostyngiad ar bryniant preifat o siop drwy ddweud ei fod yn cael ei brynu ar ran y Cyngor Cymuned. Pan wrthodwyd ei gais am ddisgownt, roedd yn ymddwyn yn sarhaus tuag at y perchennog a dau aelod o'i staff ac yn bygwth y busnes. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi ceisio cael mantais amhriodol iddo'i hun drwy gamliwio'r pryniant fel un ar ran y Cyngor ac roedd y ffordd yr oedd yn cam-drin y staff wedi dwyn anfri ar ei swydd fel aelod.

Enghraifft 17

Wrth weithredu'n breifat, cafodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol gollfarn droseddol am ymosodiad cyffredin o ganlyniad i gyffwrdd coes menyw heb ganiatâd, a achosodd ofid iddi. Clywodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod yn derbyn bod ei ymddygiad yn annerbyniol a'i fod wedi pledio'n euog i'r drosedd yn y Llysoedd. Penderfynodd y Panel fod y gollfarn a'r cyhoeddusrwydd negyddol a oedd yn gysylltiedig â'r achos wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod, yn groes i baragraff 6(1)(a) o'r Cod.

Rhoi gwybod am ymddygiad troseddol Gweler paragraff 6(1)(b)

Mae'r Cod yn ei gwneud yn ofynnol i chi roi gwybod am unrhyw ymddygiad gan aelod arall, swyddog, neu unrhyw un sy'n gweithio ar ran eich awdurdod (e.e. contractwr) sydd, yn eich barn resymol chi, yn cymryd rhan mewn ymddygiad troseddol neu a allai wneud hynny. Dylid rhoi gwybod am faterion o'r fath drwy weithdrefn adrodd gyfrinachol eich awdurdod, neu'n uniongyrchol i'r awdurdod statudol priodol. Fel gydag achosion honedig o dorri'r Cod (gweler isod), ni ddylech wneud honiadau trallodus, maleisus na gwamal, y byddent ynddynt eu hunain yn achosi i chi dorri paragraff 6(1)(d) o'r Cod. Os oes gennych unrhyw amheuaeth, cysylltwch â Swyddog Monitro eich awdurdod.

Rhoi gwybod am achosion o dorri'r Cod Gweler paragraff 6(1)(c)

Os ydych yn credu'n rhesymol fod y Cod wedi'i dorri, rhaid i chi roi gwybod i'r Swyddog Monitro. Nid oes gofyniad penodol i roi gwybod i mi am y mater, er y gellir gwneud hynny ac y dylid rhoi gwybod i'm swyddfa am honiadau difrifol o dorri'r Cod.

Er mwyn bod â chred resymol bod toriad wedi digwydd, bydd angen i chi gael tystiolaeth uniongyrchol (gweler isod) sy'n cefnogi hyn. Os ydych yn ansicr a oes achos o dorri'r rheolau, dylech holi eich Swyddog Monitro cyn gynted â phosibl.

Bydd eich Swyddog Monitro yn gallu eich cynghori a yw natur yr achos honedig o dorri yn gwarantu bod y mater yn cael ei gyfeirio ataf. Os yw'r achos o dorri yn un bach neu'n un technegol, neu os nad oes tystiolaeth glir bod toriad wedi digwydd, gall eich Swyddog Monitro awgrymu y byddai'n fwy priodol ymdrin â'r mater drwy broses datrys leol yr awdurdod.

Yn yr achosion mwyaf difrifol, neu lle mae'r broses datrys leol wedi methu neu'n anaddas, gall eich Swyddog Monitro, fel eithriad, benderfynu eu cyfeirio ataf yn uniongyrchol neu ar eich rhan. Yn y rhan fwyaf o achosion eraill, cewch eich cynghori i wneud hynny eich hun.

Fi sy'n penderfynu a ddylid ymchwilio i achos o dorri ai peidio. Dylai cydbwysedd unrhyw amheuaeth bob amser ffafrio adrodd. Mae'n ddefnyddiol os ydych yn nodi pa agwedd ar y Cod sydd wedi'i thorri yn eich barn chi.

Wrth benderfynu a ddylwn ymchwilio i gŵyn o dorri'r Cod ai peidio, byddaf yn defnyddio'r prawf dau-gam yr wyf wedi'i amlinellu yn y Cyflwyniad i'r canllawiau hyn. Dylech sicrhau eich bod yn darparu unrhyw dystiolaeth sydd ar gael i chi pan fyddwch yn gwneud cwyn, gan gynnwys cofnodion cyfarfodydd, gohebiaeth, nodiadau cyfoes neu negeseuon ebost. Os oes unigolion eraill sydd wedi gweld yr achos honedig o dorri'r Cod, dylech roi gwybod i mi pwy ydynt. Mae'r pwynt olaf hwn yn arbennig o bwysig oherwydd, os mai dim ond gair un person sydd gennyf yn erbyn un arall, efallai na allaf ddod i'r casgliad gyda digon o sicrwydd bod digon o dystiolaeth i gyfiawnhau mynd ar drywydd y mater.

I roi gwybod am doriad posibl, gallwch gysylltu â'm swyddfa dros y ffôn ar 0300 790 0203, drwy anfon ebost i ask@ombudsman.wales neu drwy'r wefan yn www.ombwdsmon.cymru. Mae taflen arbennig ar wneud cwynion am achosion honedig o dorri'r Cod ar gael ar gais neu ar y wefan.

Cwynion blinderus **Gweler paragraff 6(1)(d)**

Ni ddylech wneud cwynion blinderus, maleisus na gwamal yn erbyn aelodau eraill nac unrhyw un sy'n gweithio i'ch Cyngor, neu ar ei ran.

Rhaid i chi beidio â gwneud cwynion yn erbyn aelodau eraill, swyddogion eich awdurdod neu bobl sy'n gweithio ar ran eich awdurdod nad ydynt wedi'u seilio ar wirionedd ac sy'n cael eu hysgogi gan falais (awydd i wneud niwed iddynt) neu

gan gystadleuaeth wleidyddol. Yn anffodus, cafwyd achosion lle mae aelodau wedi ceisio cyflwyno cwynion am gystadleuwyr gyda'r bwriad o'u rhoi dan anfantais, weithiau yn y cyfnod cyn etholiadau, a lle mae'r dystiolaeth o unrhyw achos o dorri yn wan neu ddim yn bodoli. Yn fy marn i, y dylid ystyried ymddygiad o'r fath yn y lle cyntaf yn unol â phroses penderfyniad lleol yr awdurdod perthnasol.

Pan fydd manylion penodol am gwynion o'r fath yn cael eu trosglwyddo i'r wasg a'r cyfryngau lleol, gallai hyn amharu ar ymchwiliad ac, fel yr eglurais, gall hefyd dorri'r Cod. Rhaid i chi roi gwybod i'ch Swyddog Monitro am achosion honedig a chanddynt sylfaen dda - nid i'ch papur newydd neu orsaf radio leol. Bydd y wasg yn ymdrin yn briodol â busnes unrhyw wrandawiadau dilynol a'u canlyniadau, ac ni ddylai aelodau sy'n gwneud honiadau greu cyhoeddusrwydd cyn hyn.

Ni ddylai aelodau ddefnyddio'r Cod i fynd ar drywydd eu gwahaniaethau gwleidyddol neu breifat. Dylech felly osgoi cyflwyno cwynion nad oes ganddynt fawr o sylwedd, os o gwbl (cwynion gwamal) sydd wedi'u cynllunio'n bennaf i godi gwrychyn y sawl y cwynir amdano, er enghraifft, lle gallech anghytuno ag agwedd aelod at fusnes eich awdurdod neu ei rôl fel aelod. Pan fyddaf yn dod o hyd i dystiolaeth sy'n awgrymu bod cwyn wedi'i gwneud i'm swyddfa nad yw'n seiliedig ar wirionedd ac sydd wedi'i hysgogi gan falais neu gystadleuaeth wleidyddol, byddaf yn ystyried bod hwn yn fater difrifol a gallaf ymchwilio i weld a ydych wedi methu cydymffurfio â'r Cod wrth gyflwyno'r gŵyn. **Mae cyflwyno cwynion blinderus, maleisus neu wamal nid yn unig yn torri'r paragraff hwn, ond gall hefyd fynd yn groes i'ch rhwymedigaethau eraill dan y Cod, megis y gofyniad i beidio â dwyn anfri ar eich swydd fel cynghorydd (paragraff 6(1)(a)) neu beidio â defnyddio eich swydd at ddiben amhriodol (paragraff 7(a)).**

Enghraifft 18

Honnodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol fod Arweinydd y Cyngor wedi cynnig darparu cyfleusterau swyddfa i gynghorydd arall a'i grŵp o aelodau, petai'r cynghorydd arall hwnnw'n cefnogi'r ymgeisydd roedd yr Arweinydd yn ei ffafrio ar gyfer swydd y Prif Weithredwr. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr honiad yn ddi-sail a'i fod wedi'i gynllunio i achosi niwed i Arweinydd y Cyngor. O'r herwydd, roedd yn gŵyn flinderus a maleisus, yn groes i baragraff 6(1)(d) o'r Cod. Daeth y Panel i'r casgliad hefyd fod y cyhoeddusrwydd cysylltiedig wedi dwyn anfri ar y Cyngor yn groes i baragraff 6(1)(a).

Cydweithredu ag ymchwiliadau Gweler paragraff 6(2)

Rhaid i chi gydweithredu ag ymchwiliad pan fydd yn cael ei gynnal gennyf fi neu gan eich Swyddog Monitro gan ddefnyddio ein pwerau statudol. Mae peidio â gwneud hynny ynddo'i hun yn torri'r Cod. Mae hyn yn golygu y dylech ymateb yn brydlon i bob gohebiaeth a galwad ffôn, sicrhau eich bod ar gael i'ch cyfweld os oes angen a sicrhau bod copïau o unrhyw ddogfennau y gofynnwyd amdanynt ar gael, gan gynnwys gohebiaeth electronig fel negeseuon ebost a thestunau. Byddai'n ddefnyddiol pe gallech nodi unrhyw bryderon a allai fod gennych yn ystod yr ymchwiliad fel y gellir datrys y rhain yn brydlon. Bydd fy swyddfa a'ch Swyddog Monitro yn gwneud lwfansau rhesymol ar gyfer pwysau brys yr ydych yn eu hwynebu a threfniadau a wnaethpwyd yn flaenorol, er enghraifft, ar gyfer gwyliau. Fodd bynnag, disgwylir i chi roi blaenoriaeth i'w ymchwiliadau er mwyn osgoi materion rhag para'n hirach yn ddiangen. Mae'r gofyniad i gydweithredu ag ymchwiliad yn berthnasol p'un ai a ydych yn dyst neu'n destun yr ymchwiliad.

Rwy'n gwybod am achosion lle mae aelodau a gyhuddir o dorri'r Cod wedi ceisio rhoi pwysau ar yr unigolion sy'n gwneud y gŵyn neu ar dystion eraill. Credaf fod ymddygiad o'i fath yn gwbl annerbyniol. Ni ddylech fygwth na cheisio dychryn unrhyw un sydd, neu sy'n debygol o fod, yn achwynydd, yn dyst, nac yn ymwneud â gweinyddu unrhyw ymchwiliad neu achos ynghylch methiant i gydymffurfio â'r Cod. Mewn un achos yr ymchwiliais iddo, penderfynodd y Panel Dyfarnu y gellid disgrifio gweithredoedd yr aelod wrth fygwth yr achwynydd fel rhai tebyg i flacmel. O'r herwydd, roedd y Panel o'r farn bod hyn yn fwy difrifol na'r gŵyn a arweiniodd at fy ymchwiliad yn y lle cyntaf.

Faint bynnag y byddwch yn poeni am honiadau eich bod chi neu gyd-gynghorydd wedi methu cydymffurfio â'r Cod, mae bob amser yn anghywir bwlio, dychryn neu geisio dychryn unrhyw un sy'n ymwneud â'r ymchwiliad neu'r gwrandawriad. Er nad ydych efallai wedi torri'r Cod, byddwch yn cael cyfle i ddweud eich dweud yn ystod unrhyw ymchwiliad neu wrandawriad annibynnol, a dylech adael i'r prosesau hyn fynd rhagddynt yn naturiol.

Os byddwch yn dychryn tyst mewn ymchwiliad i'ch ymddygiad, gallwch, er enghraifft, gael eich hun yn destun cwyn arall eich bod wedi torri paragraff 4(c) o'r Cod o ran bwlio neu aflonyddu, neu baragraff 6(1)(a) yng nghyswllt dwyn anfri ar swydd aelod.

Enghraifft 19

Mae fy swyddfa wedi ymchwilio i nifer o honiadau difrifol ar wahân bod aelod o Gyngor Cymuned wedi methu cydymffurfio â Chod Ymddygiad ei Gyngor, ac yn dilyn hynny cyfeiriwyd tri adroddiad at Banel Dyfarnu Cymru. Yn ystod yr ymchwiliad gwrthododd yr aelod ymgysylltu'n briodol â'r broses, roedd yn defnyddio tactegau rhwystro gan ei fod yn gwrthod derbyn y papurau a gyflwynwyd iddo, ac yn gwneud nifer o fygythiadau, gan gynnwys cymryd camau cyfreithiol, yn erbyn y swyddog ymchwilio ac aelodau eraill o'r Cyngor. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod methiant yr aelod i ddarparu ymateb priodol a sylweddol i geisiadau a wnaethpwyd gan fy swyddfa yn ystod yr ymchwiliad yn torri paragraff 6(2) o'r Cod.

Defnyddio eich safle yn amhriodol Gweler paragraff 7(a)

Ni ddylech ddefnyddio, na cheisio defnyddio, eich swydd fel aelod yn amhriodol er eich mantais neu anfantais eich hun nac unrhyw berson arall.⁸ Mae'r paragraff hwn yn berthnasol bob amser ac nid dim ond pan fyddwch yn cyflawni eich dyletswyddau fel aelod. Ni ddylech ddefnyddio eich swydd gyhoeddus, na cheisio ei defnyddio, naill ai er eich budd neu golled bersonol chi neu unrhyw un arall. Er enghraifft, byddai eich ymddygiad yn amhriodol pe baech yn ceisio hyrwyddo eich buddiannau preifat eich hun drwy eich swydd fel aelod. Mae hyn hefyd yn berthnasol os ydych yn defnyddio eich swydd i wella eich lles ar draul eraill.

Mae angen i aelodau sy'n berchen ar dir, neu y mae eu cysylltiadau personol agos eu hunain yn berchen ar dir, fod yn arbennig o ofalus gyda materion cynllunio. Os oes gennych unrhyw amheuaeth, dylech ofyn am gyngor. Mae hyn yr un mor berthnasol i aelodau cynghorau cymuned pan ymgynghorir â'ch Cyngor ar faterion cynllunio. Yn yr un modd, er ei bod yn rhesymol disgwyl i aelodau helpu etholwyr i wneud cais i'r Cyngor, er enghraifft, am dai, mae'n gwbl amhriodol ceisio dylanwadu ar benderfyniad y swyddogion.

Mae darpariaethau Deddf Llwgrwobrwyo 2010 yn berthnasol i aelodau sy'n cyflawni eu swyddogaethau cyhoeddus. Pe bai aelod yn cael ei gollfarnu o drosedd dan y Ddeddf hon yna mae'n debygol y bydd hefyd wedi defnyddio ei swydd yn amhriodol

⁸ Mewn deddfwriaeth, mae defnyddio 'person' yn cynnwys corff o bersonau corfforaethol neu anghorfforedig – gweler Atodlen 1, Deddf Dehongli 1978; ac Atodlen 1, Deddf Deddfwriaeth (Cymru) 2019 (ar gyfer deddfwriaeth Gymreig a wnaethpwyd ar 1 Ionawr 2020 neu ar ôl hynny).

(yn groes i baragraff 7(a)) ac yn debygol o fod wedi dwyn anfri ar swydd aelod neu ei awdurdod yn groes i baragraffau 6(1)(a) a (b). Os bydd unrhyw gŵyn a gyflwynir i mi yn ymwneud ag ymddygiad a allai fod yn drosedd, yna rwy'n debygol o gyfeirio'r mater at yr heddlu.

Enghraifft 20

Roedd aelod o Gyngor Sir wedi gofyn i dir sydd yn ei berchnogaeth ym Mhentref A gael ei gynnwys fel tir sy'n addas i'w ddatblygu yng Nghynllun Datblygu Lleol (CDLI) y Cyngor. Pan oedd y Cyngor yn ystyried ardaloedd anheddu addas i'w cynnwys yn y CDLI, argymhellodd swyddogion y dylid cynnwys tir yn y pentref cyfagos (Pentref B) yn y cynllun drafft yn lle hynny. Er iddo gael cyngor clir iawn gan Swyddog Monitro'r Cyngor ar ei fuddiant rhagfarnus, anfonodd yr aelod ebost at swyddog polisi cynllunio'r Cyngor ac amlinellodd nifer o ddadleuon lle'r oedd yn honni eu bod o blaid cynnwys ei dir ym Mhentref A yn hytrach na'r tir ym Mhentref B. Ar yr adeg berthnasol, roedd y cynllun drafft wedi'i ddatgelu i aelodau'r Cyngor yn gyfrinachol ac nid oedd wedi'i ddatgelu'n gyhoeddus.

Canfu'r Panel Dyfarnu fod yr aelod, drwy anfon yr ebost, wedi torri paragraff 7(a) o'r Cod drwy geisio defnyddio ei swydd yn amhriodol er ei fantais ei hun. Yn y gwrandawriad, ceisiodd roi'r bai ar Swyddog Monitro'r Cyngor am fethu ei gynghori a'i hyfforddi'n iawn ar y Cod, pan oedd hyn yn amlwg yn gelwydd. Roedd ei weithredoedd hefyd yn dwyn anfri ar ei swyddfa a'r Cyngor.

Enghraifft 21

Siaradodd aelod o Awdurdod Parc Cenedlaethol yr oedd fy swyddfa yn ymchwilio iddo am ymddygiad amhriodol honedig tuag at aelod arall, â Chadeirydd yr Awdurdod mewn ymgais i ymdrin â'r mater drwy drafodaeth ford gron gyda'r partïon dan sylw. Roedd yr aelod yn bygwth datgelu gwybodaeth yn gyhoeddus am yr achwynydd petai'r gŵyn i'm swyddfa yn cael ei dilyn ac yn mynd yn ei erbyn. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod hyn yn gyfystyr ag ymgais gan yr aelod i ddefnyddio ei swydd yn amhriodol er mwyn osgoi anfantais bosibl, yn ogystal â thorri paragraffau 4(b) a 6(1)(a) o'r Cod.

Enghraifft 22

Cyflwynodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol sylwadau i swyddogion y cyngor ar ran etholwr am faterion yn ymwneud â phrynu darn o dir sy'n eiddo i'r Cyngor gan etholwr drwy broses dendro. Roedd hyn yn cynnwys dileu cyfamod cyfyngol a oedd yn gwneud y tir nad oedd llawer o werth iddo i'r etholwr ac ystyried ei fwrriad i'w ddatblygu. Gwirfoddolodd yr aelod mewn tystiolaeth gerbron Pwyllgor Safonau'r Cyngor fod ei gyfraniad yn ffordd bosibl o liniaru costau cyfreithiol i'w etholwr. Drwy gydol ei gyfraniad, methodd yr aelod ddatgelu bod ganddo gysylltiad personol agos â'r etholwr, yr oedd wedi'i adnabod ers 40 mlynedd ac yn ei ystyried yn ffrind personol agos yr oedd yn ei weld bron bob dydd. Penderfynodd y Pwyllgor Safonau fod yr aelod wedi torri paragraff 7(a) (a pharagraffau eraill) o'r Cod gan ei fod, drwy ei ymyriadau, wedi ceisio defnyddio ei swydd yn amhriodol i roi mantais i'w ffrind ac osgoi anfantais iddo. Gallai hyn greu anfantais i unrhyw aelod o'r cyhoedd a allai ddymuno mynegi diddordeb yn y tir petai wedi bod ar y farchnad agored (gan y byddai absenoldeb y cyfyngiad wedi bod yn ofynnol), yn enwedig y cynigydd is yn y broses dendro wreiddiol.

Defnyddio adnoddau'r awdurdod Gweler is-baragraffau 7(b)(i) – (iv)

Dim ond yn unol â'i ofynion a'r gyfraith y mae'n rhaid i chi ddefnyddio neu awdurdodi defnyddio adnoddau'r awdurdod. Mae'r is-baragraffau hyn hefyd yn berthnasol bob amser. Os yw eich awdurdod yn darparu adnoddau i chi (er enghraifft ffôn, cyfrifiadur a chyfleusterau TG eraill, cludiant neu gymorth gan gyflogeion y cyngor), dim ond ar gyfer cyflawni busnes eich awdurdod lleol ac unrhyw weithgaredd arall y mae eich awdurdod wedi'ch awdurdodi i'w defnyddio ar ei gyfer y cewch ddefnyddio'r adnoddau neu'r gweithwyr hyn.

Rhaid i chi fod yn gyfarwydd â'r rheolau sy'n berthnasol i'r broses o ddefnyddio'r adnoddau hyn a gyflwynir gan eich awdurdod.

Mae methu cydymffurfio â rheolau eich awdurdod yn debygol o fod yn gyfystyr â thorri'r Cod. Os ydych yn awdurdodi rhywun (er enghraifft aelod o'ch teulu) i ddefnyddio adnoddau eich awdurdod, rhaid i chi fod yn ofalus i sicrhau bod rheolau eich awdurdod yn caniatáu hyn.

Defnyddio adnoddau at ddibenion priodol yn unig Gweler is-baragraffau 7(b)(v) a (vi)

Rhaid i chi sicrhau eich bod yn defnyddio adnoddau'r awdurdod at ddibenion priodol yn unig. Mae'r is-baragraffau hyn yn berthnasol bob amser. Nid yw'n briodol defnyddio, nac awdurdodi eraill i ddefnyddio, yr adnoddau at ddibenion preifat neu wleidyddol, gan gynnwys dibenion pleidiol wleidyddol. Wrth ddefnyddio adnoddau'r awdurdod, rhaid i chi ystyried, os yw'n berthnasol, unrhyw ganllawiau a gyhoeddir gan eich awdurdod, er enghraifft, Polisi Diogelwch Gwybodaeth eich awdurdod.

Ni ddylech byth ddefnyddio adnoddau awdurdod dim ond at ddibenion gwleidyddol, gan gynnwys dylunio a dosbarthu deunydd gwleidyddol pleidiol a gaiff ei lunio at ddibenion cyhoeddusrwydd. Fodd bynnag, gall eich awdurdod eich awdurdodi i ddefnyddio ei adnoddau a'i gyfleusterau at ddibenion gwleidyddol yng nghyswllt busnes eich awdurdod, er enghraifft, cynnal cyfarfodydd eich grŵp gwleidyddol. Yn yr achos hwn, rhaid i chi fod yn ymwybodol o'r cyfyngiadau a roddir ar ddefnydd o'r fath at y dibenion hyn. Dylai Aelodau hefyd ystyried y ffaith bod cyfnodau sy'n arwain at etholiadau llywodraeth leol yn arbennig o sensitif yn hyn o beth. Mae defnyddio adnoddau eich awdurdod y tu allan i'r cyfyngiadau hyn yn debygol o fod yn gyfystyr â thorri'r Cod. Bydd rhai awdurdodau yn caniatáu i aelodau ddefnyddio offer TG a gyflenwir gan yr awdurdod megis gliniaduron at ddefnydd atodol. Cyn belled â bod defnydd o'r fath yn unol â gofynion yr awdurdod, ni fyddai'r Cod yn cael ei dorri, ond ni fyddai anfon negeseuon ebost torfol fel rhan o ymgyrch etholiadol, er enghraifft, yn briodol.

Fodd bynnag, lle nad oes polisi neu os nad ydych yn gwybod a oes polisi ai peidio, efallai na fyddwch yn defnyddio'r adnoddau hyn at unrhyw ddibenion gwleidyddol neu breifat.

Enghraifft 23

Penderfynwyd bod aelod o Gyngor Sir yn torri'r Cod am ddefnyddio'i offer cyfrifiadurol a gafodd gan y cyngor at ddibenion preifat yn amhriodol drwy lawrlwytho delweddau pornograffig i oedolion ac anfon nifer o lythyrau at bapur newydd lleol, lle'r oedd yn cymryd arno ei fod yn cynrychioli aelodau o'r cyhoedd. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi camddefnyddio offer y Cyngor yn groes i'r Cod a'i fod wedi dwyn anfri ar swydd aelod.

Enghraifft 24

Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol wedi torri'r Cod drwy ddefnyddio ei ffôn symudol a gafodd gan y cyngor yn ormodol at ddibenion preifat. Er mai ychydig o ddefnydd personol oedd yn cael ei ganiatáu dan bolisi TG y Cyngor, cafodd y Cyngor fil o fwy na £1000 yng nghyswllt galwadau preifat yr oedd yr aelod wedi'u gwneud.

Gwneud penderfyniadau gwrthrychol Gweler paragraff 8(a)

Wrth gymryd rhan yng nghyfarfodydd eich awdurdod, neu wrth ddod i benderfyniadau sy'n ymwneud â busnes yr awdurdod, rhaid i chi wneud hynny gyda meddwl agored ac ystyried y materion yn wrthrychol, gan roi sylw i unrhyw gyngor perthnasol gan swyddogion eich awdurdod. Yn ystod y broses o wneud penderfyniadau, rhaid i chi weithredu'n deg a rhoi ystyriaeth briodol i les y cyhoedd.

Gyda rhai penderfyniadau, fel y rhai a wneir gan bwyllgorau cynllunio neu lle'r ydych yn cymryd rhan yn y broses o ystyried mater ward, mae'n ofynnol i chi bob amser wneud eich penderfyniadau ar sail y ffeithiau sydd o'ch blaen, a pheidio â phenderfynu ymlaen llaw i'r fath raddau fel nad ydych yn gwbl barod i ystyried yr holl dystiolaeth a'r cyngor a gewch. Gelwir cael meddwl cwbl gaeedig yn **rhagderfyniad**. Mae gennych hawl i gael barn ragarweiniol am fater penodol cyn cyfarfod (**rhagdueddiad**) cyn belled â'ch bod yn cadw meddwl agored ac yn barod i ystyried rhinweddau'r holl ddadleuon a'r pwyntiau a wneir am y mater dan sylw cyn dod i'ch penderfyniad.

Rhagderfyniad, ar y llaw arall, fyddai lle'r ydych yn amlwg wedi penderfynu ar gamau gweithredu cyn cyfarfod ac yn gwbl amharod i ystyried y dystiolaeth a'r dadleuon a gyflwynwyd ar y mater hwnnw yn ystod y cyfarfod. Gallai rhagderfyniad nid yn unig wneud y penderfyniad yn annilys, byddai hefyd yn gyfystyr â thorri'r Cod.

Mae adran 78 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 yn gwahardd aelod o gyfarfod pwyllgor trosolwg neu graffu rhag pleidleisio ar gwestiwn mewn cyfarfod os yw'r aelod, cyn y cyfarfod, wedi cael chwip plaid o ran y cwestiwn.

Er mwyn i mi ymchwilio i gwynion am "chwipio" pleidleisiau gan grwpiau gwleidyddol, rhaid cael tystiolaeth ysgrifenedig neu dystiolaeth ategol arall sydd ar gael gan y chwip. Ni fydd damcaniaethau sy'n seiliedig ar batrymau pleidleisio grwpiau penodol yn ddigon o dystiolaeth o chwip.

Ystyried y cyngor a roddwyd i chi a rhoi rhesymau Gweler paragraff 8(b)

Rhaid i chi roi rhesymau dros bob penderfyniad yn unol ag unrhyw ofynion cyfreithiol ac unrhyw ofynion ychwanegol a osodir gan eich awdurdod.

Rhaid i chi ystyried yr holl gyngor a gewch gan swyddogion eich awdurdod, yn enwedig cyngor gan y Prif Weithredwr, y Prif Swyddog Cyllid, y Swyddog Monitro a'r Prif Swyddog Cyfreithiol, lle maent yn ei roi yn unol â'u dyletswyddau statudol. Gellir cynnwys cyngor o'r fath hefyd mewn dogfennau polisi a chanllawiau a gaiff eu llunio gan eich awdurdod. Mae hwn yn faes cymhleth ac mae darpariaethau mewn deddfwriaeth arall sy'n sail iddo ond, yn gyffredinol, mae'n mynd ymhell y tu hwnt i ddim ond ystyried a gwrthod cyngor os nad oes croeso iddo.

Rwy'n disgwyl i aelodau ddilyn y cyngor oni bai bod rhesymau cryf dros beidio â gwneud hynny, a lle y penderfynir peidio â dilyn cyngor, mae'n ddoeth iawn cofnodi'r rhesymau dros beidio â gwneud hynny.

Mae'n werth ystyried hefyd fod hyn yn rhoi cyfrifoldeb sylweddol ar ysgwyddau swyddogion statudol i ystyried eu cyngor ffurfiol yn ofalus, ac eto, lle maen nhw'n credu ei fod yn debygol o fod yn ddadleuol, i gadw cofnod ohono. Efallai y bydd achosion ynysig lle rhoddir cyngor i aelod sydd, o'i ddilyn, yn arwain at dorri'r Cod. Wrth ymchwilio i achosion o'r fath, os yw'r dystiolaeth yn awgrymu achos o dorri'r Cod, yn gyffredinol, byddwn yn ystyried y cyngor diffygiol yn ffactor wrth liniaru, yn hytrach nag fel tystiolaeth na ddigwyddodd unrhyw doriad.

Os oes modd, mae bob amser yn ddefnyddiol gofyn a chael cyngor cyn gynted â phosibl. Os gallwch, gofynnwch am gyngor mewn da bryd cyn cyfarfod, yn hytrach nag yn y cyfarfod neu'n syth cyn iddo ddechrau. Gwnewch yn siŵr eich bod yn rhoi'r holl wybodaeth sydd ei hangen ar y swyddog dan sylw i'w hystyried wrth roi cyngor i chi.

Os byddwch yn gofyn am gyngor, neu os cynigir cyngor i chi, er enghraifft, ynghylch a ddylech gofrestru buddiant personol, dylech ystyried y cyngor hwn cyn i chi benderfynu. Gall methu gwneud hynny dorri'r Cod.

Rhaid i chi roi rhesymau dros bob penderfyniad yn unol ag unrhyw ofynion statudol ac unrhyw ofynion rhesymol y bydd eich awdurdod yn eu pennu. Mae rhoi rhesymau dros benderfyniadau yn arbennig o bwysig yng nghyswllt penderfyniadau rheoleiddio a phenderfyniadau lle yr effeithir ar hawliau pobl, ond nid yw wedi'i gyfyngu i'r rhain.

Fel mater o arfer da, lle rydych yn anghytuno ag argymhellion swyddogion wrth wneud penderfyniad, dylech roi rhesymau clir dros eich penderfyniad. Mae hyn yn berthnasol i benderfyniadau ynghylch pleidleisio yn erbyn cyngor y swyddogion statudol, hyd yn oed os byddwch yn colli'r bleidlais. Os byddwch yn penderfynu pleidleisio yn erbyn eu cyngor, dylech sicrhau bod eich rhesymau dros wneud hynny yn cael eu cofnodi yn y cofnodion perthnasol. Dylech fod yn ymwybodol y gallai pleidleisio yn erbyn cyngor y swyddogion statudol heb reswm da olygu eich bod yn torri'r Cod.

Wrth ddod i benderfyniadau lle nad yw'r swyddogion statudol yn darparu cyngor, dylech barhau i ystyried y cyngor a ddarperir gan swyddogion a'i ystyried wrth ddod i'ch penderfyniad. Efallai yr hoffech hefyd roi sylw i gyngor arall yr ydych wedi'i gael ac, wrth gwrs, i'r sefyllfa y mae'r grŵp gwleidyddol yr ydych yn aelod ohono wedi'i fabwysiadu. Mewn rhai amgylchiadau, megis penderfyniadau cynllunio, rhaid i chi beidio â phleidleisio ar sail "chwip" a osodir gan eich grŵp. Mewn achosion eraill, mae'n rhesymol gwneud hynny ond dylech osgoi bod â meddwl cwbl gaeedig cyn dadl. Unwaith eto, beth bynnag fo'r rhesymau dros bleidleisio yn erbyn cyngor swyddogion, mae'n ddoeth iawn eu cofnodi.

Enghraifft 25

Gwrthododd aelod o Gyngor Sir a gadeiriodd gyfarfod o'r cyngor ganiatáu i Swyddog Monitro'r Cyngor gynghori aelodau yn ystod dadl am "Lythyr Blynnyddol" y Cyngor gan Swyddfa Archwilio Cymru ar y pryd. Hefyd, pan lwyddodd y Swyddog Monitro i ymyrryd i fynegi pryderon difrifol am y ffordd yr oedd y trafodion yn cael eu cynnal, methodd yr aelod roi sylw i'r cyngor cyfyngedig y caniatawyd i'r Swyddog Monitro ei gynnig a dywedodd yn syml ei fod yn "nodi ei sylwadau".

Penderfynwyd bod yr aelod wedi torri paragraff 8(a)(iii) o'r Cod. Ystyriodd y Panel Dyfarnu ymddiheuriad llawn yr aelod a'r ffaith ei fod yn edifar o'r hyn a wnaeth a nododd pe na bai'r aelod eisoes wedi derbyn ei gamweddau y byddai wedi pennu cosb fwy nag a wnaeth.

Treuliau

Gweler paragraff 9(a)

Mae angen i chi ddilyn y gyfraith a gofynion eich awdurdod wrth hawlio treuliau a lwfansau. Os oes gennych unrhyw amheuaeth am eich hawliau, neu'r ffordd briodol o hawlio, dylech ofyn am gyngor. Mae angen i chi gadw cofnodion priodol o wariant, gyda derbynebaw lle bo'n briodol, fel y gallwch ddangos tystiolaeth briodol o'ch hawliadau. Hyd yn oed os nad yw cynllun penodol yn gofyn i chi gyflwyno derbynebaw, fe'ch cynghorir yn gryf i gadw'r rhain fel y gallwch brofi faint yr ydych wedi'i wario mewn gwirionedd ar yr eitemau yr ydych yn eu hawlio, er enghraifft, ar gyfer gofal plant.

Enghraifft 26

Honwyd bod aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol wedi defnyddio'r Lwfans Gofal Plant/Dibynnydd i dalu ei wraig i ofalu am ei ferch. Yn ystod yr ymchwiliad, daeth i'r amlwg ei fod wedi talu incwm wythnosol rheolaidd i'w fab sy'n oedolyn (o briodas flaenorol) i ofalu am y plentyn yn ôl yr angen. Roedd yr aelod yn gallu darparu prawf o'r taliadau drwy dderbynebaw a bonion siec. Ac ystyried hyn, nid oedd unrhyw dystiolaeth o unrhyw fethiant ar ran yr aelod i gydymffurfio â'r Cod.

Rhoddion a lletygarwch

Gweler paragraff 9(b)

Mae'n bwysig nad ydych yn derbyn unrhyw roddion na lletygarwch i chi'ch hun, nac ar ran eraill, a fyddai'n eich gosod o dan rwymedigaeth neu'n ymddangos fel petai'n gwneud hynny. Gellid ystyried bod derbyn rhoddion neu letygarwch o'r fath yn peryglu eich gwrthrychedd pan fyddwch yn gwneud penderfyniadau neu'n gwneud gwaith eich Cyngor. Mae hyn hefyd yn wir am unrhyw wasanaethau neu roddion mewn nwyddau. Nid yw hyn yn eich atal rhag mynd i ddigwyddiadau swyddogol fel derbyniad dinesig neu ginio gwaith lle mae eich awdurdod wedi'u hawdurdodi. (Gweler hefyd yr adran o'r canllawiau hyn ar gofrestru rhoddion a lletygarwch dan baragraff 17 o'r Cod.)

3 Buddiannau personol a rhagfarnus

Mae elfennau'r Cod sy'n cwmpasu buddiannau personol a rhagfarnus yn arwain at lawer o gwestiynau gan aelodau. Maent wedi'u cynlluniwyd i ddiogelu egwyddorion anhunanoldeb a gwrthrychedd. Eu bwriad yw rhoi hyder i aelodau'r cyhoedd bod penderfyniadau'n cael eu gwneud er eu lles gorau, ac nid er lles aelodau awdurdodau na'u cysylltiadau personol agos.

Mae buddiannau personol yn ymwneud â materion lle gallech chi neu gyswllt personol agos fod â rhywfaint o gysylltiad â mater sy'n cael ei drafod. Mae'r buddiannau hyn yn dod yn rhai rhagfarnus lle gallai arsyllwr annibynnol gwybodus ddod i'r casgliad rhesymol bod y buddiant yn debygol o ddylanwadu ar eich pleidlais, neu eich penderfyniad.

Yn fy mhrofiad i, y gwahaniaeth rhwng buddiannau personol a rhagfarnus, a pha gamau y dylai aelod eu cymryd yn dibynnu ar natur ei fuddiant, sy'n achosi'r anhawster mwyaf i aelodau. Mae'r paragraffau isod wedi'u cynllunio i gynnig arweiniad yn y maes hwn. Byddwn yn argymhell yn gryf, os oes gennych unrhyw amheuaeth ynghylch a oes gennych fuddiant personol neu ragfarnus, ac, os felly, beth sydd angen i chi ei wneud, dylech ofyn i'ch Swyddog Monitro am gyngor. Fodd bynnag, chi sy'n penderfynu pa gamau y dylid eu cymryd.

Er mwyn cynnig rhywfaint o gymorth pellach, rwyf wedi atodi dau siart llif yn Atodiad 1 a 2 a gynlluniwyd gan gyn Swyddog Monitro Cyngor Sir Ceredigion i'ch tywys drwy'r cwestiynau y dylech eu gofyn wrth benderfynu a oes gennych fuddiant ai peidio. Maent at ddibenion darlunio yn unig ac nid ydynt yn derfynol.

Ceir canllawiau ar gofrestru buddiannau yn Adran 4.

Buddiannau personol
Gweler paragraff 10

A oes gennych gysylltiad agos â'r eitem i'w hystyried?

Tra byddwch yn cyflawni eich dyletswyddau, rhaid i chi ystyried a oes gennych fuddiant personol ac, os felly, a oes angen i chi ei ddatgelu. Mae'r rhan fwyaf o aelodau'n gwybod bod angen i chi ddatgelu buddiannau personol mewn cyfarfodydd, ond mae achlysuron eraill, megis wrth siarad â swyddogion eich awdurdod am y mater dan sylw, pan fydd angen i chi wneud hynny hefyd.

Rhestrir isod rai cwestiynau y dylech eu gofyn i chi'ch hun wrth benderfynu a oes gennych fuddiant ai peidio:

Oes gennych fuddiant personol?

Mae gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes yn eich awdurdod, gan gynnwys wrth wneud penderfyniad, lle mae'n ymwneud â'r canlynol neu'n debygol o effeithio arnynt:

1. eich swydd neu eich busnes
2. eich cyflogwr, neu unrhyw gwmni yr ydych yn bartner neu'n gyfarwyddwr cyflogedig ynddo
3. unrhyw un sydd wedi talu tuag at gost eich etholiad neu eich treuliau fel aelod
4. unrhyw gwmni lle mae gennych gyfranddaliadau â gwerth enwol o fwy na £25,000 neu lle mae eich daliad yn fwy nag 1% o gyfanswm cyfalaf y cyfranddaliadau a roddwyd, sydd â safle neu dir yn ardal eich awdurdod
5. unrhyw gontract y mae eich awdurdod yn ei wneud gyda chwmni yr ydych yn bartner ynddo, yn gyfarwyddwr cyflogedig neu y mae gennych gyfranddaliadau ynddo (fel y disgrifir yn 4, uchod)
6. unrhyw dir y mae gennych fuddiant ynddo ac sydd yn ardal eich awdurdod (mae hyn yn arbennig o bwysig ym mhob mater cynllunio gan gynnwys cynlluniau strategol)
7. unrhyw dir a osodir gan eich awdurdod i gwmni yr ydych yn bartner ynddo, yn gyfarwyddwr cyflogedig neu'n gorff (fel y nodir yn 4, uchod)
8. unrhyw gorff yr ydych wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu iddo gan eich awdurdod
9. unrhyw un o'r canlynol lle mae gennych aelodaeth neu swydd rheolaeth gyffredinol:
 - awdurdod cyhoeddus neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus
 - cymdeithas, elusen neu gorff cwmni, diwydiant a darbodus wedi'u cyfeirio at ddibenion elusennol
 - corff y mae ei brif rôl yn dylanwadu ar farn neu bolisi'r cyhoedd

- undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol
 - clwb preifat neu gymdeithas sy'n gweithredu yn ardal eich awdurdod
10. unrhyw dir yn ardal eich awdurdod y mae gennych drwydded i'w feddiannu am o leiaf 28 diwrnod.

Mae bob amser yn fwy diogel datgan buddiant; fodd bynnag, os oes amheuaeth, holwch eich Swyddog Monitro.

Materion sy'n effeithio ar eich lles neu eich sefyllfa ariannol

Mae gennych fuddiant personol os gellid ystyried bod penderfyniad yn effeithio ar eich llesiant neu'ch sefyllfa ariannol neu lesiant neu sefyllfa ariannol unrhyw un sy'n byw gyda chi neu y mae gennych **gysylltiad personol agos** ag ef i raddau mwy helaeth na phobl eraill yn eich ward neu, ar gyfer aelodau awdurdodau nad oes ganddynt wardiau (er enghraifft, parciau cenedlaethol), yn ardal eich awdurdod.

Mae enghreifftiau o benderfyniadau o'r math hwn yn cynnwys materion amlwg fel contractau'n cael eu dyfarnu i gwmni eich partner, ond hefyd materion yn ymwneud â lleoliad datblygiadau, lle gallai wneud gwahaniaeth mawr i ble rydych chi neu'ch cysylltiadau personol agos yn byw. Mae enghreifftiau wedi cynnwys lleoliad meysydd chwarae, lle mae aelodau etholedig wedi gwrthwynebu eu cael ger eu tai oherwydd materion yn ymwneud â sŵn.

Beth yw "corff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus"?

Mae'r ymadrodd "corff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus" wedi bod yn destun dehongliad eang gan y llysoedd at amrywiaeth o ddibenion gwahanol. Er nad yw'n bosibl llunio rhestr ddiffiniol o gyrff o'r fath, dyma rai o'r meini prawf i'w hystyried wrth benderfynu a yw corff yn bodloni'r diffiniad hwnnw ai peidio:

- A yw'r corff hwnnw'n cynnal gwasanaeth cyhoeddus?
- A yw'r corff yn cymryd lle llywodraeth leol neu ganolog wrth gyflawni'r swyddogaeth, er enghraifft, cartref gofal gyda phreswylwyr a gaiff eu cefnogi gan y gwasanaethau cymdeithasol?

- A yw'r corff (gan gynnwys un ar gcontract allanol yn y sector preifat) yn arfer swyddogaeth sydd wedi'i dirprwyo iddo gan awdurdod cyhoeddus, er enghraifft, cwmni preifat sy'n casglu sbwriel i'r awdurdod?
- A yw'r swyddogaeth yn cael ei harfer o dan ddeddfwriaeth neu yn unol â rhywfaint o bŵer statudol?
- A oes modd adolygu'r corff yn farnwrol?

Oni bai eich bod yn ateb 'ydy/oes' i un o'r cwestiynau uchod, mae'n annhebygol bod y corff yn eich achos chi yn arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus. Enghreifftiau o gyrff sydd wedi'u cynnwys yn y diffiniad hwn yw cyrff iechyd, cwmnïau sy'n eiddo i'r cyngor sy'n arfer swyddogaethau cyhoeddus a chyrff llywodraethu ysgolion. Os oes angen rhagor o wybodaeth arnoch neu gyngor penodol ar y mater hwn, cysylltwch â'ch Swyddog Monitro.

Beth yw ystyr "effeithio ar lesiant neu sefyllfa ariannol"?

Gellir disgrifio'r term 'llesiant' fel amod o fodlonrwydd a hapusrwydd. Mae unrhyw beth a allai effeithio ar ansawdd eich bywyd, naill ai'n gadarnhaol neu'n negyddol, yn debygol o effeithio ar eich llesiant. Gall diddordeb personol gael effaith gadarnhaol a negyddol arnoch chi neu'ch cysylltiadau personol agos. Felly, os oes gennych chi neu nhw'r potensial i ennill neu gollu yn sgil mater sy'n cael ei ystyried, mae angen i chi ddatgan buddiant personol yn y ddwy sefyllfa.

Mae cysylltiadau personol agos yn cynnwys ffrindiau, perthnasau, cysylltiadau busnes a'r rhai yr ydych wedi bod mewn anghydfod â nhw

Pwy sy'n gyswilt personol agos?

Mae cysylltiadau personol agos yn cynnwys pobl fel ffrindiau agos, cydweithwyr y mae gennych gysylltiadau arbennig o gryf â nhw, cysylltiadau busnes a pherthnasau agos. Nid yw'n cynnwys cysylltiadau achlysurol, perthnasau pell na phobl y byddwch yn dod i gysylltiad â nhw drwy eich rôl fel aelod neu eich gwaith yn y gymuned leol.

Gall cysylltiadau personol agos hefyd gynnwys rhywun yr ydych wedi bod mewn anghydfod ag ef, neu y gellir ystyried bod gennych ddiddordeb roi dan anfantais. Er enghraifft, mae'n ddigon posibl na fyddai bod yn aelod o'r un clwb golff â

rhywun arall ynndo'i hun yn gyswilt personol agos, ond y byddai cael yr unigolyn hwnnw fel partner golff bob wythnos. Os nad ydych yn siŵr, dylech holi eich Swyddog Monitro.

Beth os ydw i'n perthyn i awdurdod heb wardiau nac adrannau etholiadol?

Os ydych yn aelod o awdurdod nad oes ganddo wardiau neu adrannau etholiadol, bydd angen i chi ddatgan buddiant personol pryd bynnag y byddwch yn ystyried mater mewn cyfarfod eich awdurdod os yw'n effeithio ar eich llesiant neu'ch sefyllfa ariannol chi neu un neu fwy o'ch cysylltiadau personol agos, **yn fwy** nag y byddai'n effeithio ar bobl eraill yn ardal eich awdurdod. Os ydych yn aelod awdurdod lleol o awdurdod tân, er enghraifft, byddai angen i chi ddatgan buddiant o dan y pennawd hwn ar faterion sy'n ymwneud ag ardal eich awdurdod enwebu.

Aelodau “dwy het”

Os ydych yn aelod o gyngor cymuned a chyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol, nid ydych yn cael eich atal rhag trafod yr un materion yn y ddau. Gallwch, er enghraifft, gymryd rhan mewn trafodaeth am gais cynllunio yr ymgynghorwyd â'ch Cyngor Cymuned yn ei gylch a dal i fwrw ymlaen i gymryd rhan mewn penderfyniad am y cais os ydych yn eistedd ar Bwyllgor Cynllunio eich Cyngor Sir.

Os byddwch yn gwneud hynny, byddai'n ddoeth i chi ddatgan yng nghyfarfod y Cyngor Cymuned y byddech yn edrych ar y mater o'r newydd pan fyddwch yn ei ystyried yng nghyfarfod y Cyngor Sir, ac y byddech yn ystyried yr holl wybodaeth a'r cyngor a roddwyd i chi. Yn y Pwyllgor Cynllunio, dylech nodi'n glir nad ydych wedi'ch rhwymo gan farn y Cyngor Cymuned. Mae'r cyngor ynghylch gwneud penderfyniadau gwrthrychol yng nghyswilt paragraff 8 o'r Cod hefyd yn berthnasol yma.

Yn amlwg, petai'r cais cynllunio yn un a gyflwynwyd gan y Cyngor Cymuned, yna byddai gennych fuddiant personol a rhagfarnus, a byddai'n ofynnol i chi ei ddatgan a thynnu'n ôl yn unol â'r canllawiau ar "beth i'w wneud os oes gennych fuddiant rhagfarnus" isod.

Enghraifft 27

Penderfynwyd bod aelod o Gyngor Cymuned wedi torri'r Cod am fethu datgan buddiant personol a rhagfarnus mewn cyfarfod a oedd yn ystyried pecyn cydnabyddiaeth y Clerc; roedd yr aelod a'r Clerc mewn perthynas ac wedi dyweddïo gyda'r bwriad o briodi ar y pryd. Penderfynodd y Panel Dyfarnu y dylai'r aelod fod wedi datgan buddiant personol yn yr eitem o fusnes yn rhinwedd ei gysylltiad personol agos â'r Clerc. Roedd hefyd o'r farn bod natur perthynas yr aelod â'r Clerc yn un a arweiniodd at fuddiant rhagfarnus gan ei fod yn ymwneud â buddiant sylweddol i'w briod yn y dyfodol. Roedd y Panel Dyfarnu o'r farn bod y diddordeb yn un a fyddai'n effeithio ar ganfyddiad y cyhoedd o allu'r aelodau i wneud penderfyniad er budd y cyhoedd. Pwysleisiodd y Panel Dyfarnu eto mai'r prawf oedd nid p'un ai a wnaeth yr aelod y penderfyniad heb ragfarn, ond a fyddai wedi cael ei ystyried yn gwneud hynny.

Enghraifft 28

Cyflwynodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol nifer o sylwadau i swyddogion ei Gyngor ar ran etholwr a oedd yn ymwneud â phrynu tir sy'n eiddo i'r Gyngor a oedd yn cael ei werthu drwy broses dendro. Roedd yr aelod a'r etholwr yn ffrindiau personol agos ers tro byd, ar ôl adnabod ei gilydd ers tua 40 mlynedd. Roedd posibilrwydd y gallai'r etholwr elwa'n ariannol o ymyriad yr aelod. Penderfynodd y Panel Dyfarnu nad oedd yr aelod yn ystyried (fel sy'n ofynnol gan baragraff 10(1) o'r Cod) a oedd ganddo 'fuddiant personol' pan siaradodd, ysgrifennu a mynd i gyfarfodydd am y tir; ac ni ddatgelodd fodolaeth a natur y buddiant a oedd yn torri paragraff 11. Penderfynodd y Panel fod diddordeb personol yr aelod mor arwyddocaol fel ei fod hefyd yn 'fuddiant rhagfarnus'. Penderfynodd y Panel, felly, fod yr aelod hefyd wedi methu cydymffurfio â pharagraff 14 o'r Cod, gan na ddylai fod wedi gwneud sylwadau llafar nac ysgrifenedig nac wedi mynd i gyfarfodydd i drafod y mater ar ran ei etholwr.

Beth os nad wyf yn ymwybodol o'm buddiant personol?

Dim ond pan fyddwch yn ymwybodol o fodolaeth y buddiant personol neu os yw hynny'n rhesymol y dylai eich rhwymedigaeth i ddatgelu buddiant personol mewn cyfarfod fod yn berthnasol. Yn amlwg, ni ellir disgwyl i chi ddatgan rhywbeth nad ydych yn ymwybodol ohono. Byddai'n anymarferol disgwyl i chi ymchwilio i gyflogaeth, buddiannau busnes a gweithgareddau eraill eich holl gysylltiadau a

pherthnasau agos. Fodd bynnag, ni ddylech anwybyddu bodolaeth buddiannau y dylech, o safbwynt arsyllwr rhesymol a gwrthrychol, fod wedi bod yn ymwybodol ohonynt.

Beth i'w wneud pan fydd gennych fuddiant personol Gweler paragraff 11

Ar ôl ei ddatgelu
gallwch aros a
chymryd rhan os nad
yw eich buddiant yn
rhagfarnus

Pan fydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes yn eich awdurdod, **rhaid** i chi ddatgelu bodolaeth a natur y buddiant cyn cymryd rhan (oni bai ei fod hefyd yn fuddiant rhagfarnus) mewn unrhyw fusnes y mae'n ymwneud ag ef. Bydd sut y gwnewch hyn yn dibynnu ar yr amgylchiadau lle mae'r busnes yn cael ei drafod.

Os ydych yn mynd i **gyfarfod**,⁹ rhaid i chi ddatgelu'r buddiant ar lafar i'r cyfarfod hwnnw cyn neu ar ddechrau'r broses o ystyried y busnes perthnasol yn y cyfarfod, neu ar yr adeg y daw'r buddiant i'r amlwg. Os mai dyma'r tro cyntaf i chi ddatgelu'r buddiant yn ystod eich cyfnod presennol yn y swydd, rhaid i chi ei gadarnhau'n ysgrifenedig cyn neu'n syth ar ôl diwedd y cyfarfod, yn unol â'r trefniadau a nodwyd gan Swyddog Monitro eich awdurdod. Mae angen i chi ddweud yn ysgrifenedig beth yw'r buddiant o leiaf, yn ogystal â pha fusnes a ystyrir yn y cyfarfod y mae'n ymwneud ag ef ac mae angen i chi ei lofnodi.

Os ydych yn cyflwyno **sylwadau ysgrifenedig** (gan gynnwys drwy ebost, neges destun ac ati) i aelod neu swyddog o'ch awdurdod ynghylch unrhyw fater y mae gennych fuddiant personol ynddo, dylech gynnwys manylion y buddiant yn yr ohebiaeth honno.

Yn yr un modd, os ydych yn gwneud **sylwadau llafar** (boed hynny'n bersonol, dros y ffôn neu drwy gynhadledd fideo ac ati) dylech ddatgelu'r buddiant ar ddechrau'r sylwadau hynny, neu pan ddaw'r buddiant i'r amlwg. Yn gyffredinol, byddwn yn disgwyl i swyddogion gofnodi unrhyw sgwrs y mae aelod wedi datgelu buddiant ynddi a'i hatodi i'r ffeil briodol. Fodd bynnag, eich cyfrifoldeb chi o hyd o dan y Cod (paragraff 11(2)(b)) yw cadarnhau sylwadau llafar a manylion y buddiant personol y gwnaethoch ei ddatgelu yn ysgrifenedig o fewn 14 diwrnod.

⁹ Mae'r diffiniad o 'gyfarfod' ym mharagraff 1(1) o'r Cod yn eang iawn ac mae'n cynnwys unrhyw gyfarfod lle mae aelodau neu swyddogion yn bresennol (ac eithrio cyfarfodydd grŵp gwleidyddol), nid cyfarfodydd ffurfiol yr awdurdod yn unig. Er enghraifft, gall gynnwys cyfarfod anffurfiol rhwng aelod a swyddog.

Pwynt allweddol: Rhaid i chi ddatgelu bodolaeth a natur buddiant personol yn y ffordd a nodir uchod ar bob achlysur cyn i chi gymryd rhan yn y busnes y mae'n ymwneud ag ef, p'un ai a ydych wedi cofrestru'r buddiant o'r blaen ai peidio. Mae hyn yn sicrhau bod pawb sy'n bresennol, gan gynnwys aelodau o'r cyhoedd neu arsylwyr eraill, yn ymwybodol o'ch buddiant.

Os ydych yn gwneud penderfyniad fel rhan o **weithrediaeth neu fwrdd**, rhaid i chi sicrhau bod y cofnod ysgrifenedig o'r penderfyniad hwnnw (er enghraifft, cofnodion cyfarfod cabinet) yn cynnwys manylion eich buddiant.

Os yw eich Swyddog Monitro wedi cytuno bod yr wybodaeth am eich diddordeb personol yn **wybodaeth sensitif**, yna dylech ddatgelu bodolaeth buddiant personol (ond nid ei natur), a chadarnhau bod y Swyddog Monitro wedi cytuno bod yr wybodaeth amdano yn sensitif. Ceir rhagor o wybodaeth am hyn yn yr adran ar wahân ar baragraff 16 o'r Cod isod.

Os byddwch yn datgan buddiant personol, gallwch aros yn y cyfarfod, siarad a phleidleisio ar y mater, **oni bai bod eich buddiant personol hefyd yn fuddiant rhagfarnus**. Amlinellir yr hyn sy'n gyfystyr â buddiant rhagfarnus yn yr adran ganlynol.

Enghraifft 29

Ymchwiliais i gŵyn bod aelod o Gyngor Tref wedi ceisio defnyddio ei swydd i amharu ar brosiect 'Canolfan Gymunedol' oherwydd yn y Ganolfan, byddai clwb cymdeithasol yn gweini bwyd a diod a byddai hyn yn effeithio ar fusnes yr aelod - tafarn/bwyty cyfagos. Roedd yr aelod hefyd yn y gorffennol wedi bod mewn perthynas fusnes gydag un o bartïon y prosiect Canolfan Gymunedol, a oedd wedi dod i ben yn chwerw. Dangosodd cofnodion hanesyddol cyfarfodydd y Cyngor fod yr aelod wedi datgelu buddiant personol yn y prosiect ac nad oedd wedi mynd i gyfarfodydd oherwydd bod hyn yn fuddiant rhagfarnus. Fodd bynnag, mewn cyfarfod diweddarach o'r Cyngor ni ddatgelodd yr aelod fodolaeth a natur ei fuddiant ac ni thynnodd yn ôl o'r broses o ystyried y prosiect pan gafodd ei drafod. Roedd hyn er gwaethaf cyngor y Clerc ei bod yn debygol bod ganddo fuddiant yn y mater dan sylw. Penderfynodd Pwyllgor Safonau fod yr aelod wedi methu datgelu bodolaeth a natur buddiant personol, yn groes i baragraff 11(1) o'r Cod. Penderfynodd y Pwyllgor hefyd fod y buddiant yn fuddiant rhagfarnus, a gan fod yr aelod wedi methu gadael y cyfarfod, roedd hefyd wedi torri paragraff 14(1).

Buddiannau rhagfarnus

Gweler paragraff 12

A oes gennyf fuddiant rhagfarnus?

Bydd eich buddiant personol hefyd yn fuddiant rhagfarnus mewn mater petai aelod o'r cyhoedd, sy'n gwybod y ffeithiau perthnasol, yn credu'n rhesymol fod eich buddiant personol mor arwyddocaol fel ei fod yn debygol o ragfarnu eich barn am fuddiannau'r cyhoedd ac:

- nad yw'r mater yn berthnasol i un o'r categorïau busnes sydd wedi'i eithrio (gweler isod), neu
- nad yw'r categorïau wedi'u heithrio yn gymwys oherwydd bod y mater yn ymwneud â mater trwyddedu neu reoleiddio (gweler paragraff 12(3)).

Beth sydd mor arwyddocaol fel ei fod yn debygol o ragfarnu eich barn?

Os byddai aelod rhesymol o'r cyhoedd sydd â gwybodaeth am yr holl ffeithiau perthnasol yn credu y gallai eich barn am fuddiannau'r cyhoedd fod yn rhagfarnllyd, yna mae gennyf fuddiant rhagfarnus. Mae hwn yn **brawf gwrthrychol**. Rhaid i chi benderfynu nid a fydddech yn gwneud y penderfyniad heb ragfarn, ond a fydddech yn cael eich ystyried yn gwneud hynny.

Rhaid i chi ofyn i chi'ch hun a fyddai **aelod o'r cyhoedd**, pe bai'n gwybod yr holl ffeithiau perthnasol, yn meddwl bod eich buddiant personol mor arwyddocaol fel y byddai'n debygol o ragfarnu eich barn. Mewn geiriau eraill, rhaid ystyried bod y buddiant yn debygol o niweidio neu amharu ar eich gallu i farnu budd y cyhoedd.

Ni fydd bodolaeth gwybodaeth leol, neu gysylltiadau o fewn y gymuned leol, fel arfer yn ddigon i fodloni'r prawf. Rhaid cael rhyw ffactor a allai achosi niwed cadarnhaol i'ch gallu i farnu budd y cyhoedd yn wrthrychol. Mae natur y mater hefyd yn bwysig, gan gynnwys a yw'r effaith yn gyfartal ar nifer fawr o bobl neu a yw'n effeithio'n arbennig arnoch chi neu grŵp llai.

Rhaid cofio rhai egwyddorion cyffredinol wrth gymhwyso'r prawf hwn. Dylech yn amlwg weithredu er budd y cyhoedd ac nid er budd unrhyw bartneriaethau cyswllt personol agos. Rydych yn geidwad y pwrs cyhoeddus a dylai budd y cyhoedd a'ch ymddygiad a'ch penderfyniadau adlewyrchu'r cyfrifoldeb hwn.

Byddai gennych ddiddordeb rhagfarnus mewn cynnig cais cynllunio os yw cyswllt personol agos i chi (er enghraifft, eich mab neu ffrind da) yn byw wrth ymyl y safle arfaethedig. Y rheswm am hyn yw y byddai'r cais yn debygol o effeithio ar eich cyswllt personol agos i raddau mwy helaeth na'r rhan fwyaf o drigolion y ward neu'r adran etholiadol y mae'r penderfyniad (neu'r awdurdod yn effeithio arni, os nad oes gan eich awdurdod wardiau) ac mae hyn yn rhoi buddiant personol i chi yn y mater. Mae'r cysylltiad personol agos yn golygu y gallai aelod rhesymol o'r cyhoedd feddwl y byddai'n rhagfarnu eich barn am les y cyhoedd wrth ystyried y cais cynllunio. **Nid oes ots a fyddai'n gwneud hynny ai peidio.**

Mewn achosion eraill, lle bu anghydfod rhyngoch chi ac unigolyn a allai fod dan anfantais oherwydd penderfyniad, gallai aelod rhesymol gwybodus o'r cyhoedd ddod i'r casgliad y byddai hyn yn dylanwadu arnoch wrth bleidleisio, p'un ai a yw hyn yn wir ai peidio.

A yw'r mater yn berthnasol i un o'r eithriadau? Gweler paragraff 12(2)

Ni fydd gennych fuddiant rhagfarnus os yw'r busnes yn berthnasol i un o nifer o'r eithriadau a nodir isod.

Mae'r busnes yn ymwneud â'r canlynol:

- awdurdod perthnasol arall (h.y. cyngor sir / cyngor bwrdeistref sirol, cyngor cymuned, awdurdod tân ac achub, awdurdod parc cenedlaethol neu banel heddlu a throseddu) yr ydych hefyd yn aelod ohono
- awdurdod cyhoeddus arall neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus lle mae gennych swydd rheolaeth gyffredinol
- corff yr ydych wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu iddo gan eich awdurdod

- eich rôl fel llywodraethwr ysgol lle nad ydych wedi cael eich penodi na'ch enwebu gan eich awdurdod (er enghraifft, rhiant-lywodraethwr) oni bai bod y busnes yn ymwneud yn benodol â'ch ysgol
- eich rôl fel aelod o fwrdd iechyd lle nad ydych wedi cael eich penodi gan eich awdurdod
- tai - os oes gennych denantiaeth neu brydles gyda'r awdurdod, ar yr amod nad yw'r mater yn ymwneud â'ch tenantiaeth neu brydles benodol ac nad oes gennych ôl-ddyledion rhent o fwy na 2 fis
- prydau ysgol neu gludiant i'r ysgol a threuliau teithio, os ydych yn rhiant, gwarcheidwad, taid neu nain neu'n gyfrifol am blentyn mewn addysg amser llawn oni bai ei fod yn ymwneud yn benodol â'r ysgol y mae'r plentyn hwnnw'n ei mynychu
- penderfyniadau am dâl salwch statudol, os ydych yn ei gael neu os oes gennych hawl i'w gael gan eich awdurdod
- lwfans, taliad neu bensiwn i aelodau. Nid wyf o'r farn bod aelod sy'n cael ei gyflwyno i'w ethol i swyddfa cyngor ac sy'n denu Lwfans Cyfrifoldeb Arbennig yn fuddiant rhagfarnus gan fy mod o'r farn eu bod yn cael eu hepgor yn sgil hyn.

Ni fydd yr eithriadau hyn yn gymwys pan fo'r busnes yr ydych yn ei ystyried yn ymwneud â phenderfynu ar gymeradwyaeth, cydsyniad, trwydded, caniatâd neu reoliad (gweler paragraff 12(3)). Rwy'n credu bod y disgrifiadau hyn yn cyfeirio at gategori cyfyngedig o benderfyniadau, megis rhoi caniatâd cynllunio a phenderfyniadau trwyddedu. Byddai dehongliad ehangach o gymeradwyaeth, er enghraifft, yn cwmpasu bron pob agwedd ar fusnes eich awdurdod ac mae'n amlwg nad oedd yn fwriadol.

Os oes un o'r eithriadau'n berthnasol, **ni** chewch eich ystyried i fod â buddiant rhagfarnus. Mae'n rhaid i chi ddatgelu eich buddiant personol o hyd **ond caniateir i chi gymryd rhan yn yr eitem sy'n cael ei thrafod.**

Enghraifft 30

Penderfynodd Pwyllgor Safonau'r Cyngor fod dau aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol, a oedd yn chwirydd, wedi methu datgan buddiannau personol a rhagfarnus pan wnaethant benderfynu dyrannu arian o Gynllun Taliadau Bach eu Haelodau i gwmni, lle'r roedd un o'r aelodau dan sylw yn gyfarwyddwr di-dâl. Yn ystod fy ymchwiliad, roedd un o'r aelodau'n anghytuno â'r ffaith ei bod wedi cael cyngor gan y Swyddog Monitro ynghylch datgelu buddiannau o'r fath. Er iddi gael cyngor ar ddatgan buddiannau, roedd yr aelod arall wedi gwneud datganiad ffug yn nodi nad oedd ganddi fuddiant yn y cwmni ar y ffurflen enwebu. Ystyriodd y Pwyllgor Safonau fod torri paragraffau 11 a 14 o'r Cod yn rhai difrifol.

Enghraifft 31

Penderfynodd Pwyllgor Safonau fod yr amgylchiadau lle'r oedd aelodaeth aelod o sefydliad lleol wedi dod i ben, gan arwain at anghydfod chwerw a pharhaus rhyngddi hi a'r sefydliad (gan gynnwys llythyrau cyfreithwyr ar gyfer adennill dyled) yn gyswllt personol agos. Penderfynodd fod natur y cyswllt hwn yn golygu bod gan yr aelod fuddiant rhagfarnus a'i bod wedi methu datgan hyn a gadael nifer o gyfarfodydd pan drafodwyd rhodd ariannol i'r sefydliad.

Pwyllgorau Trosolwg a Chraffu Gweler paragraff 13

Nodwch: nid yw'r adran hon yn berthnasol i awdurdodau tân ac achub, ac awdurdodau parciau cenedlaethol.

Mae gennych fuddiant rhagfarnus mewn unrhyw fusnes gerbron cyfarfod pwyllgor trosolwg a chraffu neu gyfarfod is-bwyllgor lle caiff y gofynion canlynol eu bodloni:

- bod y busnes hwnnw'n ymwneud â phenderfyniad a wnaethpwyd (p'un ai a gafodd ei weithredu ai peidio) neu gamau a gymerwyd gan weithrediaeth, bwrdd neu un arall o bwyllgorau, is-bwyllgorau, cydbwyllgorau neu gyd-is-bwyllgorau eich awdurdod
- yr oeddech yn aelod o'r corff gwneud penderfyniadau hwnnw bryd hynny ac yr oeddech yn bresennol ar yr adeg y gwnaethpwyd y penderfyniad neu'r camau a gymerwyd.

Os yw'r pwyllgor trosolwg a chraffu yn gwirio penderfyniad yr oeddech yn ymwneud ag ef, efallai y cewch eich galw i ddod i'r cyfarfod i roi tystiolaeth neu ateb cwestiynau ar y mater, a gallwch wneud hynny ar yr amod eich bod yn gweithredu o dan ei bwerau statudol.

Beth i'w wneud pan fydd gennych fuddiant rhagfarnus
Gweler paragraff 14

**Rhaid i chi
ddatgan eich
buddiant a
gadael yr ystafell**

Os oes gennych fuddiant rhagfarnus mewn unrhyw agwedd ar fusnes eich awdurdod, rhaid i chi beidio â chymryd rhan yn ystyriaeth y busnes hwnnw, nac arfer swyddogaethau gweithrediaeth neu fwrdd na gwneud sylwadau, ac eithrio o dan yr amgylchiadau a ddisgrifir isod.

Serch hynny, hyd yn oed os oes gennych fuddiant rhagfarnus, mae'r Cod yn cefnogi eich rôl fel eiriolwr cymunedol ac yn eich galluogi mewn rhai amgylchiadau i gynrychioli eich cymuned a siarad am faterion sy'n bwysig iddynt hwy ac i chi.

Pwynt allweddol: Os oes gennych fuddiant rhagfarnus mewn mater sy'n cael ei drafod mewn cyfarfod, rhaid i chi, ar ôl datgan eich buddiant personol yn y mater, adael yr ystafell, y siambr neu'r man lle mae'r cyfarfod yn cael ei gynnal (gan gynnwys, er enghraifft, lleoliad cyfarfod safle).

Mae hyn yn berthnasol oni bai eich bod wedi cael caniatâd gan bwyllgor safonau eich awdurdod, neu pan ganiateir i aelodau o'r cyhoedd gyflwyno sylwadau, rhoi tystiolaeth neu ateb cwestiynau am y mater, drwy hawl statudol neu fel arall. Os yw'r olaf yn wir, gallwch hefyd ddod i'r cyfarfod at y diben hwnnw, neu gallwch gyflwyno sylwadau ysgrifenedig i'r cyfarfod cyhoeddus yn unol ag unrhyw weithdrefn a fabwysiadwyd gan eich awdurdod at y diben hwn. Fodd bynnag, pan fyddwch yn mynd i gyfarfod, rhaid i chi adael yr ystafell, y siambr neu'r lleoliad ar unwaith pan fydd y cyfnod ar gyfer ystyried sylwadau wedi dod i ben, a chyn i unrhyw drafodaeth ar yr eitem ddechrau, hyd yn oed os caniateir i aelodau o'r cyhoedd aros. Ni allwch, er enghraifft, aros yn yr oriel gyhoeddus i arsylwi ar y drafodaeth neu bleidleisio ar y mater gan y gallai eich presenoldeb chi ddylanwadu ar y penderfyniad, neu gallwch gael eich gweld gan aelod rhesymol o'r cyhoedd yn gwneud hynny.

Ar ben hynny, **rhaid i chi beidio â cheisio dylanwadu ar benderfyniad lle mae gennych fuddiant rhagfarnus.** Mae'r rheol hon yn debyg i'ch rhwymedigaeth gyffredinol i beidio â defnyddio eich swydd fel aelod yn amhriodol er eich mantais neu'ch anfantais chi neu rywun arall. Mae hyn yn golygu, yn ogystal â gadael cyfarfodydd lle trafodir yr eitem, na ddylech ysgrifennu na gwneud unrhyw sylwadau llafar am y mater, ac eithrio o dan yr amgylchiadau a ddisgrifir uchod yng nghyswllt sylwadau gan y cyhoedd.

Enghraifft 32

Daeth aelod o Gyngor Cymuned a oedd yn berchen ar eiddo wrth ymyl parc carafanau a gwersylla i gyfarfod y Cyngor pan oedd cais cynllunio gan berchennog y parc yn cael ei ystyried. Roedd yr aelod wedi codi pryderon o'r blaen gyda'r awdurdod cynllunio perthnasol ynghylch nifer o achosion honedig o dorri caniatâd cynllunio gan berchennog y parc dros nifer o flynyddoedd. Datganodd yr aelod fuddiant personol a siaradodd yng nghyfarfod y Cyngor Cymuned, gan nodi cefndir y cais, manylion yr achosion honedig o dorri amodau blaenorol a rhoi sylwadau ar y cais ei hun; a phleidleisiodd yn erbyn y cais.

Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod diddordeb yr aelod yn y cais cynllunio hefyd yn fuddiant rhagfarnus a dylai fod wedi gadael y cyfarfod. Roedd pa mor agos oedd cartref yr aelod at y parc carafanau a gwersylla, ynghyd â'r pryderon niferus a godwyd gan yr aelod ynghylch achosion honedig o dorri rheolaethau cynllunio, yn ffeithiau y gallai aelod o'r cyhoedd eu hystyried yn rhesymol mor arwyddocaol fel eu bod yn debygol o ragfarnu dyfarniad yr aelod o fudd y cyhoedd. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi ceisio dylanwadu ar benderfyniad ynghylch mater lle'r oedd ganddi fuddiant rhagfarnus yn groes i baragraffau 14(1)(a), (c) ac (e).

A oes gennyf hawl statudol i siarad yn y cyfarfod?

Nid yw'r Cod yn rhoi hawl gyffredinol i chi siarad mewn cyfarfod lle mae gennych fuddiant rhagfarnus. Fodd bynnag, mewn amgylchiadau prin, gall deddfwriaeth roi hawl i chi siarad (er enghraifft, gwrandawiadau trwyddedu a gwrandawiadau safonau) y mae'r Cod yn eu cydnabod. Os felly, caniateir i chi arfer yr hawl honno i siarad. Dylai eich Swyddog Monitro allu cadarnhau a yw hyn yn berthnasol i'ch achos.

Os nad oes gennyf hawl statudol, a fyddaf yn cael siarad yn y cyfarfod?

Nod y Cod yw rhoi'r un hawliau i aelodau ag aelodau cyffredin o'r cyhoedd siarad ar faterion penodol mewn cyfarfodydd, er bod ganddynt fuddiant rhagfarnus. Mae'r hawliau hyn fel arfer yn cael eu rheoli gan gyfansoddiad, rheolau gweithdrefn neu reolau sefydlog eich awdurdod, a gallant fod yn ddarostyngedig i amodau gan gynnwys terfynau amser neu'r ffaith mai dim ond yn ysgrifenedig y gellir cyflwyno sylwadau.

Os byddai aelod cyffredin o'r cyhoedd yn cael siarad am eitem mewn cyfarfod, dylech chi gael yr un cyfle. Mae'r Cod hefyd yn rhoi'r hawl i gyflwyno sylwadau ysgrifenedig i'r cyfarfod cyhoeddus o dan yr amgylchiadau hyn. Bydd modd i chi gyflwyno sylwadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth, hyd yn oed os oes gennych fuddiant rhagfarnus yn yr eitem. Fodd bynnag, efallai na fyddwch yn cymryd rhan yn y drafodaeth nac yn arsylwi ar y bleidlais.

Pryd ddylwn i adael y man lle cynhelir y cyfarfod?

Rhaid i chi adael cyfarfod cyn, neu cyn gynted ag y daw'n amlwg bod busnes y mae gennych fuddiant rhagfarnus ynddo yn cael ei ystyried.

Os ydych yn mynd i gyfarfod i gyflwyno sylwadau yn yr un modd ag aelod cyffredin o'r cyhoedd, rhaid i chi adael ar unwaith pan fydd yr amser ar gyfer cyflwyno sylwadau, rhoi tystiolaeth neu ateb cwestiynau wedi gorffen, a chyn i unrhyw ddadl ddechrau.

Beth mae dylanwadu ar benderfyniad yn ei olygu?

Ni ddylech wneud unrhyw sylwadau nag ymwneud â phenderfyniadau y mae gennych fuddiant rhagfarnus ynddynt, ac eithrio pan fo gennych hawl i siarad fel y disgrifir uchod. Gellid ystyried bod eich presenoldeb ynddo'i hun yn gallu dylanwadu ar y broses o wneud penderfyniadau. Dylech hefyd gymryd cyngor eich Swyddog Monitro cyn gofyn i aelod arall siarad am fater y mae gennych fuddiant rhagfarnus ynddo. Yn dibynnu ar yr amgylchiadau, gellid ystyried bod hyn yn ceisio dylanwadu'n amhriodol ar benderfyniad, gan fynd yn groes i'r Cod.

Enghraifft 33

Gwnaeth aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol sylwadau ar ran cyswllt personol agos, a cheisiodd driniaeth ffafriol ar ei gyfer, gan ei fod yn cael ei fygwth â chael ei ddiswyddo fel llywodraethwr awdurdod lleol ar gorff llywodraethu ysgol oherwydd ymddygiad amhriodol. Wrth wneud hynny, ni wnaeth yr aelod ddefnyddio'r drefn gwyno arferol, dim ond ymddwyn mewn ffordd oedd yn cynnwys gwneud honiadau yn erbyn swyddogion y Cyngor, datgelu gwybodaeth gyfrinachol a gwneud cyfres o sylwadau ar ran ei gyswllt. Yn ogystal ag achosion o dorri paragraffau eraill o'r Cod, penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi ceisio dylanwadu ar benderfyniadau ar fater lle'r oedd ganddo fuddiant rhagfarnus pan gyflwynodd sylwadau ysgrifenedig a llafar i swyddogion y Cyngor, yn groes i baragraffau 14(1)(c) a (d).

Beth os na chaniateir i'r cyhoedd siarad am y mater yn y cyfarfod?

Os na chaniateir i aelod cyffredin o'r cyhoedd siarad am y mater, ni allwch wneud hynny na chyflwyno sylwadau ysgrifenedig os oes gennych fuddiant rhagfarnus. Rhaid i chi adael y man lle mae'r ddadl yn cael ei chynnal a pheidio â cheisio dylanwadu ar y ddadl mewn unrhyw ffordd.

Gall hyn fod yn wir, er enghraifft, lle mae eich awdurdod yn trafod mater cyfrinachol mewn sesiwn gaeedig neu os nad oes ganddo reolau gweithdrefn na rheolau sefydlog ar waith sy'n caniatáu i aelodau o'r cyhoedd siarad mewn cyfarfod eich awdurdod. Yn yr un modd â'r cyhoedd, ni chaniateir i chi gymryd rhan os oes gennych fuddiant rhagfarnus. Fodd bynnag, er y gellir caniatáu i'r cyhoedd eistedd yn yr oriel gyhoeddus i arsylwi ar y cyfarfod, rhaid i chi adael yr ystafell yn ystod y ddadl a'r bleidlais.

Beth os byddaf yn cael fy ngalw i fynd i bwyllgor craffu i drafod busnes y mae gennyf fuddiant rhagfarnus ynddo?

Os bydd y pwyllgor sy'n arfer ei bwerau statudol yn gofyn i chi fod yn bresennol, yna cewch fynd i'r cyfarfod a chymryd rhan ynddo.

Enghraifft 34

Penderfynwyd bod aelod o Gyngor Cymuned wedi torri'r Cod am fethu datgan buddiant personol a rhagfarnus mewn cyfarfod a oedd yn ystyried cais cynllunio ar gyfer fferm wynt ar dir cyfagos i fferm sy'n eiddo iddi; gan fod yr aelod wedi ymrwymo i gytundeb Prydlesu Hawliau dros ei thir i hwyluso mynediad i'r datblygiad arfaethedig. Roedd yr aelod yn dibynnu i ddechrau ar y ffaith bod y cytundeb hwn yn cynnwys cymal cyfrinachedd i esbonio ei gweithredoedd. Er hynny, cymerodd yr aelod ran mewn pleidlais gyfrinachol a gynhaliwyd er mwyn penderfynu a fyddai'r Cyngor Cymuned yn cefnogi neu'n gwrthwynebu'r cais.

Yn union cyn y gwrandawriad gerbron y Panel Dyfarnu, derbyniodd yr aelod fod ganddi fuddiant personol yn yr eitem ac yn ddiweddarach ei fod yn rhagfarnus ei natur. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi methu cydymffurfio â pharagraffau 11(1) a 14(1) o'r Cod. Roedd o'r farn ei bod wedi caniatáu i'w buddiannau personol fod yn drech na hi a bod cadw'r rheini'n breifat yn gwrthdaro â'i dyletswyddau a'i chyfrifoldebau fel aelod etholedig.

Rolau gweithredol neu gabinet

Nodwch: ni fydd yr adran hon yn berthnasol i awdurdodau tân ac achub nac awdurdodau parciau cenedlaethol, oni bai bod trefniadau gweithredol ar waith yn yr achos olaf.

Os ydych yn arweinydd neu'n aelod cabinet o awdurdod sy'n rhoi trefniadau gweithredol ar waith, rhaid i chi ddilyn y rheolau arferol ar gyfer aelodau gweithredol sydd â buddiannau personol a rhagfarnus. Os yw eich buddiant yn un personol ond nid yn un rhagfarnus, gallwch gynghori'r weithrediaeth ar y mater a chymryd rhan mewn trafodaethau a phenderfyniadau gweithredol cyn belled â'ch bod yn datgan eich buddiant. Gallwch hefyd arfer pwerau dirprwyedig yn y mater cyn belled â'ch bod yn cofnodi bodolaeth a natur eich buddiant personol.

Os ydych yn aelod gweithredol sy'n cael gwneud penderfyniadau unigol, a bod gennych fuddiant rhagfarnus mewn penderfyniad, gall eich awdurdod wneud trefniadau eraill fel y nodir yn adrannau 14-16 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000. Mae hyn yn golygu y gall swyddog, aelod arall o'r cabinet, y weithrediaeth lawn, neu bwyllgor o'r weithrediaeth wneud y penderfyniad.

Er bod gennych fuddiant rhagfarnus mewn mater, efallai y gallwch gyflwyno sylwadau, ateb cwestiynau a rhoi tystiolaeth cyn belled â bod gan aelod o'r cyhoedd yr un hawliau, ond rydych wedi'ch gwahardd rhag gwneud penderfyniadau am y mater hwnnw'n unigol neu yn y cabinet.

Ni ddylech ychwaith gymryd rhan mewn unrhyw ystyriaeth gynnar ohono, nac arfer unrhyw bwerau dirprwyedig mewn perthynas ag ef. Os oes gennych bwerau dirprwyedig yn y maes hwnnw, dylech gyfeirio'r ystyriaeth ac unrhyw benderfyniadau ar y mater at y cabinet er mwyn osgoi edrych fel bod gennych ddylanwad amhriodol.

Goddefebau

Os oes gennyf fuddiant rhagfarnus, a allaf gael goddefeb i ganiatáu i mi gymryd rhan yn y cyfarfod?

Mae gan bwyllgorau safonau bwerau o dan reoliadau a wnaethpwyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru (fel y'i gelwid ar y pryd) i roi goddefebau i aelodau sydd â buddiannau rhagfarnus, gan eu galluogi i siarad a / neu bleidleisio ar fater, mewn rhai amgylchiadau.

Gallwch wneud cais ysgrifenedig i Bwyllgor Safonau eich awdurdod am oddefeb i siarad a/neu bleidleisio ar fater ar un neu fwy o'r seiliau canlynol:

- byddai o leiaf 50 y cant o aelodau'r awdurdod neu'r pwyllgor yn cael eu hatal rhag cymryd rhan lawn mewn cyfarfod oherwydd buddiannau rhagfarnus
- byddai o leiaf hanner y cabinet yn cael ei atal felly (dylid cynnwys yr arweinydd yn y cabinet wrth gyfrifo'r gyfran)
- yn achos cyngor sir/bwrdeistref sirol, byddai'r cydbwysedd gwleidyddol yn y cyfarfod yn peri gofid i'r fath raddau fel y byddai'n effeithio ar y canlyniad
- mae natur eich diddordeb yn golygu na fyddai eich cyfraniad yn niweidio hyder y cyhoedd
- mae eich buddiant yn gyffredin i gyfran sylweddol o'r cyhoedd

- mae gennych rôl neu arbenigedd penodol a fyddai'n cyfiawnhau eich bod yn cymryd rhan
- mae'r busnes yn cael ei ystyried gan bwyllgor trosolwg neu graffu ac nid oes gennych fuddiant ariannol
- mae'r busnes yn ymwneud â chyllid neu eiddo sefydliad gwirfoddol ac rydych yn eistedd ar ei fwrdd neu bwyllgor yn eich hawl eich hun ac nid oes gennych unrhyw fuddiant arall, er na fydd unrhyw oddefeb yn gadael i chi bleidleisio ar y mater yn yr achos hwn.
- mae'r Pwyllgor yn credu y byddai eich cyfraniad er budd y bobl yn ardal eich awdurdod
- mae'r Pwyllgor o'r farn ei bod yn briodol fel arall o dan yr holl amgylchiadau. Er enghraifft, lle nad oedd fel arall yn bosibl gwneud addasiadau rhesymol i ddarparu ar gyfer anabledd person, gall goddefeb alluogi'r aelod i barhau yn bresennol mewn cyfarfod heb gymryd rhan yn y busnes.

Gallwch wneud cais am oddefeb yn unigol ac, mewn rhai amgylchiadau, gallwch wneud ceisiadau ar y cyd lle mae nifer o aelodau am gael caniatâd i siarad neu bleidleisio ar yr un mater. Os bydd y Pwyllgor Safonau yn cymeradwyo eich cais, rhaid iddo roi'r caniatâd yn ysgrifenedig a hynny cyn i'r cyfarfod gael ei gynnal. Os oes angen goddefeb arnoch, dylech wneud cais am un cyn gynted ag y bo'n rhesymol bosibl.

Dim ond y Pwyllgor Safonau all ganiatáu'r oddefeb a bydd yn gwneud hynny yn ôl ei ddisgresiwn. Bydd angen i'r Pwyllgor Safonau gydbwyso budd y cyhoedd o ran atal aelodau sydd â buddiannau rhagfarnus rhag cymryd rhan mewn penderfyniadau, yn erbyn budd y cyhoedd mewn penderfyniadau sy'n cael eu gwneud gan grŵp gweddol gynrychioliadol o aelodau'r awdurdod. Os bydd methu rhoi caniatâd yn golygu na fydd awdurdod neu bwyllgor yn sicrhau cworwm, mae'n ddigon posibl y bydd hyn yn sail dros ganiatáu goddefeb.

Os oes gennych oddefeb, gallwch hefyd wneud sylwadau ysgrifenedig ond rhaid i chi gynnwys manylion yr oddefeb mewn unrhyw ohebiaeth. Os byddwch yn gwneud sylwadau llafar, boed hynny'n bersonol neu dros y ffôn, rhaid i chi gyfeirio at yr oddefeb a chadarnhau hyn yn ysgrifenedig o fewn 14 diwrnod.

4 Cofrestru Buddiannau Personol

Pwyntiau allweddol

Gweler paragraff 15

Rhaid i bob aelod o awdurdod perthnasol ddarparu cofnod o'u buddiannau personol mewn cofrestr gyhoeddus o fuddiannau. Os ydych yn aelod o gyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol, awdurdod tân neu awdurdod parc cenedlaethol, rhaid i chi ddweud wrth eich Swyddog Monitro yn ysgrifenedig o fewn 28 diwrnod i gymryd swydd, neu o fewn 28 diwrnod i unrhyw fuddiant neu newid newydd i'ch buddiannau a gofrestrwyd yn flaenorol, o unrhyw fuddiannau sy'n berthnasol i'r categorïau a nodir ym mharagraff 10(2)(a) o'r Cod , a amlinellir isod. Nid yw'r gofyniad i gofrestru buddiannau o'r fath "ymlaen llaw" yn berthnasol i aelod o gyngor cymuned. Fodd bynnag, rhaid iddo gofrestru buddiannau o'r fath os yw'n ofynnol iddo eu datgelu wrth gynnal busnes ei gyngor.

Rhaid i chi hefyd gofrestru unrhyw fuddiant personol y byddwch yn ei ddatgelu am y tro cyntaf o dan baragraff 11 o'r Cod, er enghraifft mewn cyfarfod neu mewn sylwadau ysgrifenedig neu lafar, drwy roi hysbysiad ysgrifenedig i Swyddog Monitro eich awdurdod. Fel y nodwyd yn y canllawiau ar baragraff 11 o'r Cod, bydd gan Swyddog Monitro eich awdurdod drefniadau ar waith ar gyfer hyn.

Mae'r gofrestr yn ddogfen y gellir cyfeirio ati pan fydd mater yn codi (neu cyn hynny), ac felly mae'n caniatáu i eraill wybod pa fuddiannau sydd gennych, ac a allai arwain at wrthdaro buddiannau posibl.

Mae'r gofrestr hefyd yn eich diogelu. Chi sy'n gyfrifol am benderfynu a ddylech ddatgan buddiant mewn cyfarfod, ond gall fod yn ddefnyddiol i chi wybod yn gynnar os yw eraill yn credu y gallai gwrthdaro posibl godi. Mae'n bwysig hefyd bod y cyhoedd yn gwybod am unrhyw fuddiant y gallai fod yn rhaid i chi neu aelodau eraill ei ddatgan, fel bod y cyhoedd yn ystyried eich bod yn gwneud penderfyniadau yn agored ac yn onest. Mae hyn yn helpu i sicrhau bod hyder y cyhoedd yn uniondeb llywodraethu lleol yn cael ei gynnal.

Mae'r categorïau o fuddiannau personol a nodir ym mharagraff 10(2)(a) o'r Cod y mae'n rhaid i chi eu cofrestru yn cynnwys:

- eich swydd(i) neu fusnes(au)
- enw eich cyflogwr neu'r bobl sydd wedi eich penodi i weithio iddynt
- enw unrhyw un sydd wedi gwneud taliad i chi yng nghyswllt eich etholiad neu dreuliau yr ydych wedi'u talu wrth gyflawni eich dyletswyddau
- enw unrhyw berson, cwmni neu gorff arall sydd â man busnes neu dir yn ardal yr awdurdod, a lle mae gennych gyfranddaliad o fwy na £25,000 (gwerth enwol) neu gyfran o fwy na 1/100fed o gyfalaf cyfranddaliadau'r cwmni
- unrhyw gontractau rhwng yr awdurdod a chithau, eich busnes (os ydych yn bartner) neu'n gwmni (os ydych yn gyfarwyddwr cyflogedig neu os oes gennych gyfranddaliad fel y disgrifir uchod) gan gynnwys unrhyw brydles, trwydded gan yr awdurdod ac unrhyw gontractau am nwyddau, gwasanaethau neu waith. Pan fo'r contract yn ymwneud â defnyddio tir neu eiddo, rhaid nodi'r tir ar y gofrestr
- unrhyw dir ac eiddo yn ardal yr awdurdod y mae gennych fuddiant llesiannol ynddi (neu drwydded i feddiannu am fwy na 28 diwrnod) gan gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i'r canlynol: y tir a'r tŷ yr ydych yn byw ynddynt ac unrhyw randiroedd yr ydych yn berchen arnynt neu'n eu defnyddio
- unrhyw gyrff eraill y cawsoch eich ethol, eich penodi neu eich enwebu iddynt gan yr awdurdod
- eich aelodaeth neu swydd reoli mewn:
 - unrhyw gyrff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus (a ddisgrifir uchod), neu a gyfarwyddir at ddibenion elusennol, neu y mae eu prif ddibenion yn cynnwys dylanwad barn neu bolisi cyhoeddus, gan gynnwys unrhyw blaid wleidyddol neu undeb llafur
 - unrhyw glwb, cymdeithas neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu yn ardal eich awdurdod.

Gwybodaeth sensitif Gweler Paragraff 16

Pwyntiau allweddol

Efallai y byddwch wedi'ch eithrio rhag gorfod datgelu a chofrestru gwybodaeth benodol ar gofrestr buddiannau eich awdurdod os yw'r Swyddog Monitro yn cytuno ei bod yn 'wybodaeth sensitif'.

'Gwybodaeth sensitif' yw gwybodaeth sy'n debygol o greu risg ddifrifol o drais neu fygythiadau yn eich erbyn chi neu rywun sy'n byw gyda chi, petai'n dod yn wybodaeth gyhoeddus. Gall hyn gynnwys, er enghraifft, manylion eich cyflogaeth (fel ymchwil wyddonol benodol neu'r Lluoedd Arbennig).

Dylech roi'r wybodaeth hon i'ch Swyddog Monitro ac egluro eich pryderon ynghylch datgelu'r wybodaeth sensitif; gan gynnwys pam ei bod yn debygol o greu risg ddifrifol y byddwch chi neu rywun sy'n byw gyda chi yn dioddef trais neu fygythiadau. Os yw'r Swyddog Monitro wedi cytuno bod eich diddordeb personol mewn mater sy'n cael ei drafod mewn cyfarfod yn wybodaeth sensitif, bydd angen i chi ddatgan bod gennych fuddiant personol, ond ni fydd yn rhaid i chi roi unrhyw fanylion am natur y buddiant hwnnw.

Os bydd yr wybodaeth a gaiff ei heithrio o'r gofrestr buddiannau, yn dilyn newid mewn amgylchiadau, yn peidio â bod yn wybodaeth sensitif, rhaid i chi roi gwybod i'ch Swyddog Monitro o fewn 28 diwrnod a gofyn iddynt gynnwys yr wybodaeth yn y gofrestr.

Rhoddion a lletygarwch Gweler Paragraff 17

Pwyntiau allweddol

Rhaid i chi gofrestru unrhyw roddion neu letygarwch a gewch sy'n werth mwy na'r swm a bennir gan eich awdurdod yng nghyswllt eich dyletswyddau swyddogol fel aelod a ffynhonnell y rhodd neu'r lletygarwch.

Rhaid i chi gofrestru'r rhodd neu'r lletygarwch a'i ffynhonnell o fewn 28 diwrnod i'w derbyn. Fel buddiannau eraill yn eich cofrestr buddiannau, efallai y bydd gennych **fuddiant personol** mewn mater sy'n cael ei ystyried os yw'n debygol o effeithio ar rywun a roddodd rodd neu letygarwch i chi sydd wedi'i gofrestru. Os yw hynny'n wir, rhaid i chi ddatgan bodolaeth a natur y rhodd neu'r lletygarwch, y sawl a'u rhoddodd i chi, sut y mae'r busnes dan sylw yn ymwneud â'r unigolyn hwnnw ac yna penderfynu a yw'r buddiant hwnnw hefyd yn fuddiant rhagfarnus. Mae hefyd yn arfer da gwneud nodyn o unrhyw gynigion o roddion neu letygarwch yr ydych wedi'u gwrthod a gall hyn fod yn un o ofynion polisi rhoddion a lletygarwch eich awdurdod.

A yw'r rhodd neu'r lletygarwch yn gysylltiedig â'm dyletswyddau swyddogol fel aelod?

Dylech ofyn i chi'ch hun, "a fyddwn wedi cael hyn pe na bawn yn aelod o'r awdurdod?" Os ydych yn ansicr ynglŷn â'r cymhelliad y tu ôl i rodd neu letygarwch, rwy'n argymhell eich bod yn ei gofrestru neu'n siarad â'ch Swyddog Monitro.

Nid oes angen i chi gofrestru rhoddion a lletygarwch nad ydynt yn gysylltiedig â'ch rôl fel aelod, fel anrhegion Nadolig gan eich ffrindiau a'ch teulu, neu anrhegion nad ydych yn eu derbyn (oni bai bod eich awdurdod yn gofyn i chi wneud hynny). Fodd bynnag, dylech bob amser gofrestru rhodd neu letygarwch os gellid ei ystyried yn rhywbeth a roddir i chi oherwydd eich swydd fel aelod, neu os yw eich awdurdod yn gofyn i chi wneud hynny.

Beth os nad wyf yn gwybod gwerth rhodd neu letygarwch?

Y rheol gyffredinol yw, os oes amheuaeth ynghylch gwerth rhodd neu letygarwch, dylech ei chofrestru, fel mater o arfer da ac yn unol ag egwyddorion bod yn agored ac yn atebol mewn bywyd cyhoeddus. Efallai y bydd yn rhaid i chi amcangyfrif gwerth rhodd neu letygarwch. Hefyd, dylid cofrestru anrhegion bach wedi cronni a gewch gan yr un ffynhonnell dros gyfnod byr sy'n cyfrannu at y gwerth a bennir gan eich awdurdod.

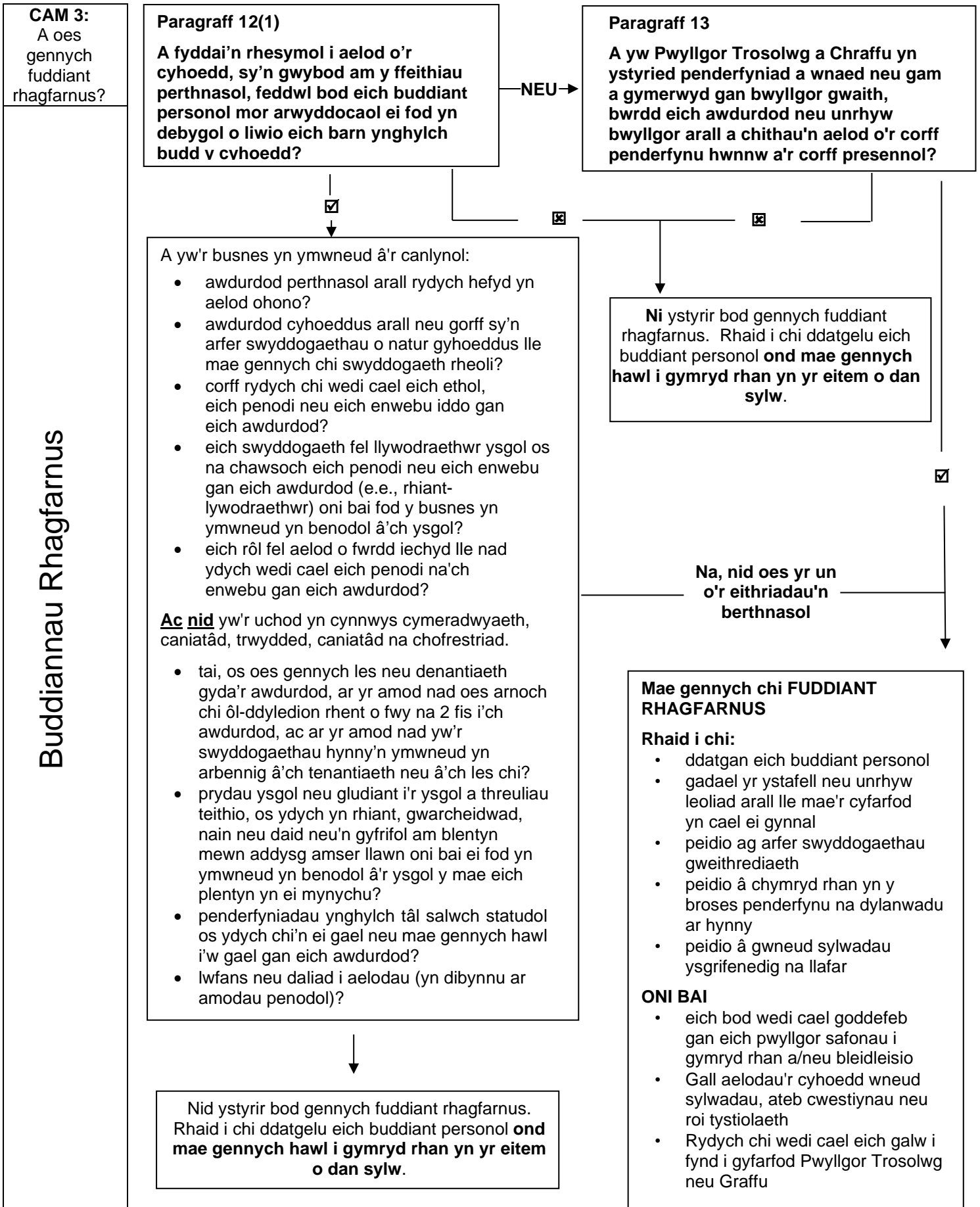
Mae'r Cod hefyd yn cyfeirio at fudd materol neu fantais. Y ffordd o fesur hyn fyddai pe gallai arsyllwr annibynnol gwybodus ddod i'r casgliad y gallech gael eich ystyried yn well eich byd o ganlyniad.

Cwestiynau i'w gofyn i chi'ch hun. Os oes gennych unrhyw amheuaeth, dylech ofyn i'ch Swyddog Monitro.

<p>CAM 1 A yw'r Cod yn berthnasol?</p>	<p>A ydych yn:</p> <ul style="list-style-type: none"> cynnal busnes eich awdurdod? gweithredu, yn honni eich bod yn gweithredu, neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu, yn rhinwedd eich swyddogaeth fel aelod neu fel cynrychiolydd o'ch awdurdod? gweithredu fel penodai neu enwebai eich awdurdod ar unrhyw gorff arall a hwnnw heb god ymddygiad ei hun? 	
<p>CAM 2 Oes gennych chi fuddiant personol?</p>	<p>Mae'r Cod yn berthnasol. Ewch i Gam 2.</p>	<p>Nid yw'r Cod yn berthnasol. Nid oes angen cymryd camau pellach.</p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Buddiannau personol</p>	<p>Paragraff 10(2)(a) A yw'r busnes yn ymwneud â'r canlynol neu'n debygol o effeithio ar y canlynol:</p> <ol style="list-style-type: none"> eich cyflogaeth neu fusnes? eich cyflogwr, busnes neu gwmni? unrhyw un, ac eithrio eich awdurdod, sydd wedi cyfrannu at eich etholiad neu dreuliau fel aelod? unrhyw gwmni y mae gennych gyfranddaliadau ynddo gyda gwerth nominal dros £25000 neu pan mae eich daliad dros 1% o gyfanswm y cyfalaf cyfrannau, sydd ag eiddo neu dir yn ardal eich awdurdod? unrhyw gontract y mae eich awdurdod yn ei wneud gyda'ch cwmni neu gwmni y mae gennych gyfranddaliadau ynddo? (fel y disgrifiwyd yn 4) unrhyw dir y mae gennych fuddiant ynddo? unrhyw dir a osodir gan eich awdurdod i'ch cwmni? (fel y disgrifiwyd yn 4) unrhyw gorff rydych chi wedi cael eich ethol neu eich penodi iddo gan eich awdurdod? unrhyw un o'r canlynol: <ul style="list-style-type: none"> awdurdod neu gorff cyhoeddus sy'n ymarfer swyddogaethau cyhoeddus eu natur? cwmni, cymdeithas ddiwydiannol a darbodus, elusen neu gorff a gyfarwyddir at ddibenion elusenol? corff â'i brif rôl yw dylanwadu ar bolisiâu neu farn gyhoeddus? undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol? clwb preifat neu gymdeithas sy'n gweithredu yn ardal eich awdurdod yr ydych yn aelod ohonynt neu mewn swydd reoli gyffredinol ynddynt? Neu unrhyw dir yn ardal eich awdurdod y mae gennych drwydded i'w feddiannu am o leiaf 28 diwrnod? 	<p>Paragraff 10(2)(c) A ellid ystyried yn rhesymol y byddai penderfyniad yn effeithio (mwy nag y byddai ar bobl eraill yn eich ward/ardal awdurdod) ar:</p> <ul style="list-style-type: none"> eich llesiant neu sefyllfa ariannol? llesiant neu sefyllfa ariannol unrhyw un sy'n byw gyda chi neu y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef? cyflogaeth/busnes, cyflogwr, neu gwmni unrhyw un sy'n byw gyda chi neu rywun y mae gennych gysylltiad agos â nhw? unrhyw gwmni y mae unrhyw un sy'n byw gyda chi neu rywun y mae gennych gysylltiad agos â nhw yn berchen ar gyfranddaliadau ynddo? unrhyw awdurdod cyhoeddus; cwmni; elusen; grŵp lobiö; undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol; neu glwb preifat, cymdeithas neu gymdeithas sy'n gweithredu yn ardal eich awdurdod; lle mae gan unrhyw un sy'n byw gyda chi neu y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef swydd reoli gyffredinol.
	<p>Os GELLID, mae gennych FUDDIANT PERSONOL</p>	<p>Os NA ELLID, nid oes gennych fuddiant personol</p>

	<p>Rhaid i chi:</p> <ul style="list-style-type: none">○ ddatgan eich buddiant a natur y buddiant hwnnw:○ mewn cyfarfodydd○ wrth gyflwyno sylwadau ysgrifenedig○ wrth wneud sylwadau ar lafar (a'i gadarnhau yn ysgrifenedig o fewn 14 diwrnod)○ ystyried a oes gennych fuddiant rhagfarnus (gweler Atodiad 2)	<ul style="list-style-type: none">• Os yw'r busnes yn mynd gerbron Pwyllgor Trosolwg neu Graffu, rhaid i chi ystyried a oes gennych chi fuddiant rhagfarnus• Fel arall, nid oes angen cymryd camau pellach
--	--	--

Cwestiynau i'w gofyn i chi'ch hun. Os oes gennych unrhyw amheuaeth, dylech ofyn i'ch Swyddog Monitro.



Cysylltu â ni

Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru
1 Ffordd yr Hen Gae
Pencoed
CF35 5LJ

Ffôn: 0300 790 0203
Ffacs: 01656 641199
Ebst: holwch@ombwdsmon.cymru
Dilynwch ni ar Twitter: @OmbwdsmonCymru

Mae rhagor o wybodaeth am y gwasanaeth a gynigir gan
Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru hefyd ar gael
yn www.ombwdsmon-cymru.org.uk.

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

Y Cod Ymddygiad

ar gyfer aelodau awdurdodau lleol
yng Nghymru

Canllaw gan
Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru
ar gyfer aelodau cynghorau cymuned a thref

Rhagair

Mae'r canllaw diwygiedig hwn (a gyhoeddwyd yn xxxxx 2021) gennyf fi fel Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn rhoi trosolwg o'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol ("y Cod") a gyflwynwyd yn 2008 (fel y'i diwygiwyd ar 1 Ebrill 2016). Ei fwriad yw eich helpu chi fel aelod i ddeall eich dyletswyddau o dan y Cod. Mae'r Cod yn berthnasol i bob aelod ac aelod cyfetholedig (a chanddo hawliau pleidleisio) cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, cynghorau cymuned,¹ awdurdodau tân ac achub, awdurdodau parciau cenedlaethol a phaneli heddlu a throseddau yng Nghymru.

Fel aelod etholedig, mae'n ofynnol i chi gofrestru gyda'r Cod fel rhan o'ch datganiad derbyn swydd. Fel aelod cyfetholedig, rhaid i chi roi ymrwymiad ysgrifenedig i gadw at y Cod pan fyddwch yn dechrau yn y swydd. Nid yw'r Cod yn berthnasol i weithredoedd awdurdodau yn eu cyfanrwydd, nac i ymddygiad eu swyddogion na'u gweithwyr. Mae Cod Ymddygiad ar wahân yn berthnasol i weithwyr llywodraeth leol yng Nghymru.²

Mae'r fersiwn hwn o'm canllawiau wedi'i anelu at gynghorwyr cymuned a thref (y cyfeirir atynt drwy gydol y canllawiau hyn fel cynghorwyr cymuned). Mae'n wahanol mewn rhannau i'm canllawiau ar wahân i gynghorwyr sir ac aelodau awdurdodau perthnasol eraill, gan ei fod yn cydnabod ac wedi'i deilwra i natur wahanol y rôl y mae cynghorwyr cymuned yn ymgymryd â hi yn eu cymunedau.

Mae'n bwysig cydnabod mai prif ddiben y Cod yw peidio â chyfyngu ar y ffordd yr ydych yn gweithredu fel aelod, y bwriad yn hytrach yw eich helpu a'ch arwain i gynnal safonau ymddygiad priodol wrth wasanaethu eich cymuned. Yn ei dro, mae'n rhoi sicrwydd i'r cyhoedd ac yn helpu i feithrin eu hymddiriedaeth yn eu cynrychiolwyr lleol, a'u parchu.

Lle mae cynghorwyr, clerics a chadeirydd cyngor yn cydweithio'n effeithiol fel tîm, maent yn cyfuno egni a sgiliau i sicrhau manteision gwirioneddol i'r gymuned y maent yn ei gwasanaethu. Mae perthynas waith dda, parch at ei gilydd a dealltwriaeth o'u rolau gwahanol yn hanfodol. Gall gwrthdaro rhwng y swyddogion allweddol hyn, yn enwedig yn ystod cyfarfodydd o flaen y wasg a'r cyhoedd, niweidio'r cyngor a thanseilio ei berthynas â'r bobl y mae'n eu gwasanaethu.

¹ Mewn deddfwriaeth, mae 'cyngor cymuned' yn cynnwys 'cyngor tref'.

² Gorchymyn Cod Ymddygiad (Cyflogeion Llywodraeth Leol Cymwys) (Cymru) 2001, OS 2001 Rhif 2280 (Cy.170)

Nod y canllaw hwn yw rhoi dealltwriaeth gyffredinol i chi o'r Cod a'i ofynion. Mae adran 1 yn rhoi cyflwyniad i'r Cod a sut y caiff ei orfodi. Mae Adran 2 yn amlinellu eich rhwymedigaethau o dan y Cod, gan gyfeirio at baragraffau penodol i gael rhagor o wybodaeth. Mae adrannau 3 a 4 yn ymdrin â materion cyffredinol sy'n ymwneud â datgelu a chofrestru buddiannau dan Rannau 3 a 4 o'r Cod yn y drefn honno. Gallwch gael copi o'r Cod y mae eich Cyngor wedi'i fabwysiadu drwy gysylltu â'ch Clerc.

Bwriad y canllawiau hyn yw eich helpu i ddeall y Cod a sut mae'n berthnasol, ond nid oes gobaith iddynt roi sylw i bob sefyllfa bosibl. Yn y pen draw, chi sy'n gyfrifol am ofyn am gyngor penodol gan eich Clerc a phenderfynu ar y camau mwyaf priodol i'w cymryd. Bydd Swyddog Monitro prif gyngor³ yr ardal hefyd yn gallu rhoi cyngor os yw'r mater yn gymhleth ac nad yw eich Clerc yn gallu gwneud hynny.

Mae'r canllawiau'n esbonio'r prawf dau gam diwygiedig y byddaf yn ei ystyried wrth benderfynu a ddylid ymchwilio neu barhau ag ymchwiliad i achos o dorri'r Cod, i'r cam o gyfeirio'r mater at bwyllgor safonau neu at Banel Dyfarnu Cymru. Mae hefyd yn cynnwys canllawiau ar ddefnyddio cyfryngau cymdeithasol a mynegiant gwleidyddol, a'i nod yw rhoi cymorth i aelodau ar fater buddiannau, sy'n heriol i rai aelodau.

Mae'r canllawiau'n cynnwys enghreifftiau a dynnwyd o achosion gwirioneddol a ystyriwyd gan fy swyddfa a phenderfyniadau a wnaethpwyd gan bwyllgorau safonau lleol a Phanel Dyfarnu Cymru, sy'n helpu i ddod â'r canllawiau'n fyw. Efallai fod rhai o'r penderfyniadau yn yr achosion hyn wedi'u gwneud gan fy rhagflaenydd ond, er hwylustod, byddaf yn cyfeirio atynt fel fy mhenderfyniadau fy hun. Mae rhagor o enghreifftiau o achosion diweddar i'w gweld yn y "Llyfr Achosion Cod Ymddygiad", sydd ar gael ar fy ngwefan yn www.ombwdsmon.cymru

Rwy'n pryderu bod hyrwyddo cydraddoldeb a pharch a datgelu a chofrestru buddiannau yn parhau i gael lle blaenllaw o ran y cwynion sy'n cael eu cyflwyno i'm swyddfa. Rwyf wedi gweld cynnydd o flwyddyn i flwyddyn yn nifer y cwynion sy'n honni bod aelodau'n cael eu bwlio, yn enwedig gan glercod cyngorau cymuned, swyddogion eraill a chontractwyr awdurdodau lleol neu gynghorau cymuned a thref. Mae hyn yn awgrymu y gallai aelodau yn gyffredinol elwa o hyfforddiant neu hyfforddiant gloywi ar yr agweddau hyn ar y Cod yn benodol.

³ Cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol yng Nghymru

Fel aelod, byddwch yn cael cynnig hyfforddiant ar y Cod, boed hynny gan eich Clerc, eich Swyddog Monitro neu gorff cynrychioliadol. Rwy'n disgwyl i bob aelod fanteisio ar unrhyw hyfforddiant o'r fath, gan gynnwys cyrsiau gloywi, i sicrhau eu bod yn gwbl ymwybodol o'r darpariaethau yn y Cod a'r safonau y disgwylir iddynt eu harddel mewn bywyd cyhoeddus. Byddwn yn annog aelodau i fanteisio ar unrhyw drefniadau lleol a allai fod ar waith i ddelio â chwynion am eu cyd-aelodau, sy'n ffordd effeithiol o ddatrys llawer o'r achosion hyn.

Er gwaethaf gostyngiad diweddar yn nifer y cwynion yr wyf wedi'u cael am gynghorwyr cymuned, yr wyf yn dal i bryderu am nifer y cwynion lefel isel, talu'r pwyth yn ôl sy'n ymylu at fod yn wamalrwydd, neu sy'n cael eu hysgogi gan gystadleuaeth wleidyddol neu wrthdaro rhwng personoliaethau, yn hytrach na materion Cod Ymddygiad gwirioneddol. Rwy'n croesawu'r ffaith bod nifer y cwynion lefel isel hyn wedi gostwng; fodd bynnag, mae'r nifer rwy'n ei dderbyn yn dal yn rhy uchel. Er ei bod yn ymddangos mai nifer fach o aelodau sy'n cyflwyno'r cwynion hyn, yn y cyfnod heriol hwn, mae'n bwysicach nag erioed bod adnoddau fy swyddfa'n cael eu defnyddio'n effeithiol a bod unrhyw ymchwiliad a gynhelir yn gymesur ac yn ofynnol er budd ehangach y cyhoedd. Nid wyf yn ystyried cwynion o'r math hwn ac, lle y bo'n briodol, rwyf wedi cynghori aelodau bod gwneud cwyn sy'n wamal, yn flinderus neu'n faleisus yn torri'r Cod ynddo'i hun.

Dylem barhau i gydweithio i godi safonau a chreu diwylliant lle mae aelodau'n cael eu parchu am eu hanhunanoldeb, eu gwrthrychedd a'u hymddygiad parchus. Os byddwn yn gwneud hynny, gallwn feithrin hyder y cyhoedd yn ein sefydliadau democrataidd a hyrwyddo dulliau llywodraethu da er budd y bobl ym mhob un o'n cymunedau.



Nick Bennett
Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru
xxxxx 2021

Caiff y canllawiau statudol hyn eu cyhoeddi gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru o dan Adran 68 Deddf Llywodraeth Leol 2000 ar gyfer aelodau etholedig, cyfetholedig ac aelodau a benodwyd i gynghorau cymuned a thref yng Nghymru.

Mae canllawiau ar wahân ar gael ar gyfer aelodau etholedig, cyfetholedig ac aelodau a benodwyd i gynghorau sir, awdurdodau tân ac achub, awdurdodau parciau cenedlaethol a phaneli heddlu a throseddu yng Nghymru.

Cydnabyddiaeth

Hoffwn ddiolch i adran gwasanaethau cyfreithiol Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf am gael defnyddio ei siart llif ar fuddiannau.

Cyhoeddwyd yr argraffiad cyntaf Ebrill 2010. Cyhoeddwyd y rhifyn hwn yn xxxx 2021.

Cynnwys

1	Cyflwyniad	1
	Ymchwiliadau: Asesu Budd y Cyhoedd:	2
	Cynseiliau Cyfreithiol.....	4
	Proses Datrys Lleol.....	5
	Pwyllgor Safonau	6
	Panel Dyfarnu Cymru.....	7
	Rôl y Clerc.....	9
	Rôl y Swyddog Monitro	10
	Yr Egwyddorion.....	10
	Penderfynu pryd mae'r Cod yn berthnasol i chi	13
2	Rhwymedigaethau cyffredinol o dan y Cod Ymddygiad	16
	Cydraddoldeb.....	16
	Trin eraill â pharch ac ystyriaeth	18
	Bwlio ac aflonyddu	21
	Cyfaddawdu didueddrwydd swyddogion yr awdurdod	25
	Datgelu gwybodaeth gyfrinachol	26
	Atal mynediad at wybodaeth	28
	Anfri	29
	Rhoi gwybod am ymddygiad troseddol	30
	Rhoi gwybod am achosion o dorri'r Cod	31
	Cwynion blinderus.....	32
	Cydweithredu ag ymchwiliadau.....	34
	Defnyddio eich safle yn amhriodol	35
	Defnyddio adnoddau'r Cyngor	37
	Defnyddio adnoddau at ddibenion priodol yn unig.....	38
	Gwneud penderfyniadau gwrthrychol.....	38
	Ystyried y cyngor a roddwyd i chi a rhoi rhesymau	39
	Treuliau	40
	Rhoddion a lletygarwch.....	40
3	Buddiannau personol a rhagfarnus	41
	Buddiannau personol	41
	Beth i'w wneud pan fydd gennych.....	46
	fuddiant personol.....	46
	Buddiannau Rhagfarnus	48
	Beth i'w wneud pan fydd gennych fuddiant rhagfarnus.....	50
	Goddefebau	54

4	Cofrestru Buddiannau Personol	55
	Rhoddion a lletygarwch.....	57
	Atodiad	59

1 Cyflwyniad

Creodd Deddf Llywodraeth Leol (2000) fframwaith moesegol newydd ar gyfer llywodraeth leol yng Nghymru. Creodd bŵer i Gynulliad Cenedlaethol Cymru (a elwir bellach yn Senedd Cymru) gyhoeddi Cod Ymddygiad enghreifftiol i fod yn berthnasol i aelodau ac aelodau cyfetholedig (a chanddynt hawliau pleidleisio) yr holl awdurdodau perthnasol yng Nghymru. Cafodd y pŵer hwn ei drosglwyddo i Weinidogion Cymru drwy Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006. Ar 1 Ebrill 2016, cyhoeddodd Gweinidogion Cymru nifer o ddiwygiadau i'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol cyfredol (a gyhoeddwyd yn 2008)⁴ yr oedd yn ofynnol i bob awdurdod perthnasol ei fabwysiadu.⁵

At y diben hwn, caiff awdurdod perthnasol ei ddiffinio fel cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol, cyngor cymuned, awdurdod tân ac achub neu awdurdod parc cenedlaethol yng Nghymru. Mae'r fframwaith moesegol a'r Cod Ymddygiad enghreifftiol hefyd yn berthnasol i aelodau'r panel heddlu a throseddu yng Nghymru yn rhinwedd y rheoliadau a wnaeth Llywodraeth y DU o dan Ddeddf Diwygio'r Heddlu a Chyfrifoldeb Cymdeithasol 2011.⁶

Roedd yn rhaid i awdurdodau fabwysiadu'r Cod ar ei ffurf enghreifftiol yn ei gyfanrwydd, ond gallent ychwanegu at y Cod, ar yr amod bod hyn yn cyd-fynd â'r Cod Enghreifftiol. Bwriad hyn yw rhoi sicrwydd i aelodau a'r cyhoedd ynghylch y safonau a ddisgwylir. Mae'n helpu i sicrhau cysondeb drwy'r awdurdodau perthnasol, gan osgoi dryswch i'r cyhoedd ac i'r rheini sy'n aelodau o fwy nag un awdurdod.

Mae'n ofynnol i bwyllgorau safonau prif gynghorau helpu aelodau ac aelodau cyfetholedig cynghorau cymuned a thref yn eu hardal, i gadw at y Cod ac i drefnu bod cyngor a hyfforddiant yn cael eu darparu. Gall Swyddogion Monitro neu Un Llais Cymru, y corff sy'n cynrychioli cynghorau cymuned a thref yng Nghymru ddarparu hyfforddiant o'r fath. Mae Un Llais Cymru wedi datblygu hyfforddiant pwrpasol ar y Cod wedi'i deilwra i anghenion aelodau cynghorau cymuned a thref, sydd wedi'i gymeradwyo gan Swyddogion Monitro awdurdodau lleol. **Rwy'n disgwyl i bob aelod fod yn bresennol yn yr hyfforddiant a chymryd cyngor ar faterion ymddygiad lle caiff ei gynnig.**

⁴ Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2008, OS 2008 Rhif 788 (Cy.82)

⁵ Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Diwygio) 2016, OS 2016 Rhif 84 (Cy.38)

⁶ Rheoliadau Paneli'r Heddlu a Throseddu (Cymhwysio Deddfiadau Awdurdodau Lleol) 2012, OS 2012 Rhif 2734

Er nad yw cynghorwyr cymuned yn gweithredu ar gyrff gwneud penderfyniadau megis pwyllgorau cynllunio, bydd gofyn i chi wneud penderfyniadau ar ddyrannu cyllid o'ch argymhellion ac i gynnig arweiniad, gan ddefnyddio eich gwybodaeth leol werthfawr, i'r Cyngor Sir am effaith ceisiadau cynllunio. Mae'n hanfodol, felly, eich bod yn gwbl ymwybodol o'r Cod a'i oblygiadau i'ch penderfyniadau ac yn wir, p'un ai a ddylech fod yn rhan o'r broses o wneud penderfyniadau ai peidio. Yng ngoleuni hyn, rwy'n argymhell hyfforddiant ar y Cod ar gyfer pob cynghorydd newydd mor gynnar yn eu cyfnod yn y swydd â phosibl a dylai pob cynghorydd ymgymryd â hyfforddiant gloymi o bryd i'w gilydd.

Fel aelod, pan fyddwch yn llofnodi'r datganiad eich bod yn derbyn y swydd, rydych yn cadarnhau y byddwch yn glynu wrth y Cod. Eich cyfrifoldeb personol yw sicrhau eich bod yn deall eich dyletswyddau o dan y Cod ac yn gweithredu mewn modd sy'n dangos eich bod wedi ymrwymo u gyrraedd y safonau ymddygiad uchel y disgwylir gennych fel aelod. Yn y pen draw, chi fel aelod sy'n gyfrifol am y penderfyniadau a wnewch a gellir eich dal i gyfrif amdanynt. Fodd bynnag, nid yw hyn yn awgrymu y gallwch wneud penderfyniadau sy'n torri'r Cod neu sy'n groes i gyngor perthnasol gan Glerc eich Cyngor neu swyddogion eraill dim ond am mai eich penderfyniad chi yw hynny. Mae'r canllawiau hyn yn egluro'r cyfyngiadau y disgwylir i chi weithredu o'u mewn i sicrhau y gall aelodau'r cyhoedd fod â hyder yn y ffordd mae awdurdodau yng Nghymru yn gwneud eu penderfyniadau.

Ymchwiliadau: Asesu Budd y Cyhoedd:

Fy rôl i fel Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yw ystyried, a phan fo hynny'n briodol, cynnal ymchwiliadau annibynnol i gwynion difrifol bod aelodau awdurdodau lleol yng Nghymru wedi torri'r Cod. Wrth benderfynu a ddylid ymchwilio i gŵyn neu a ddylid parhau ag ymchwiliad i dorri'r Cod, rwy'n defnyddio prawf dau gam.

Yn y cam cyntaf, byddaf yn ceisio canfod a oes tystiolaeth uniongyrchol sy'n dangos bod y Cod wedi cael ei dorri. Mae lefel y dystiolaeth sy'n angenrheidiol ar sail tebygolrwydd. Os caiff y cam tystiolaethol hwnnw ei fodloni, ar yr ail gam, byddaf yn ystyried a oes angen ymchwiliad neu atgyfeiriad i bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru er budd y cyhoedd. Nodir rhai o'r ffactorau budd cyhoeddus y byddaf yn eu hystyried isod.

Nid yw'r ffactorau hyn yn hollgynhwysol a bydd y pwysau sydd i'w roi ar bob un yn amrywio yn ôl ffeithiau a rhinweddau pob achos.

Mae ffactorau budd y cyhoedd yn cynnwys:

- pa mor ddifrifol yw'r achos o dorri'r Cod
- a geisiodd yr aelod sicrhau budd personol yn fwriadol drosto'i hun neu rywun arall ar draul y cyhoedd
- a yw amgylchiadau'r achos o dorri'r Cod yn golygu bod aelod wedi camddefnyddio swydd o ymddiriedaeth neu awdurdod ac wedi achosi niwed i rywun
- a oedd y toriad yn cael ei ysgogi gan unrhyw fath o wahaniaethu yn erbyn tarddiad ethnig neu genedlaethol y dioddefwr, rhyw, anabledd, oedran, crefydd neu gred, cyfeiriadedd rhywiol neu hunaniaeth o ran rhywedd
- a oes tystiolaeth o ymddygiad tebyg blaenorol, neu a yw'r aelod wedi'i gyfeirio at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru am gamymddwyn blaenorol
- a oes tystiolaeth o gwrs ymddygiad, mae'r ymddygiad yn parhau, neu a yw'r camymddygiad yn gwaethygu
- a yw'n ofynnol i'r ymchwiliad neu'r atgyfeiriad i bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru gynnal hyder y cyhoedd mewn aelodau etholedig yng Nghymru
- a yw ymchwilio neu atgyfeirio i bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru yn ymateb cymesur, sef, a yw'n debygol y byddai'r achos o dorri'r Cod yn arwain at gosb i'r aelod (byddaf yn ystyried canlyniadau achosion blaenorol a ystyriwyd gan bwyllgor safonau ledled Cymru a Phanel Dyfarnu Cymru), ac a fyddai'r defnydd o adnoddau wrth gynnal ymchwiliad neu wrandawriad gan bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru yn cael ei ystyried yn ormodol pan gaiff ei bwysu a'i fesur yn erbyn unrhyw gosb debygol.

Mae gennyf ddisgresiwn eang o ran a ddylid dechrau ymchwiliad neu barhau ag ymchwiliad. Rwyf wedi diwygio'r prawf dau gam a fabwysiadwyd gan fy rhagflaenydd er mwyn rhoi mwy o eglurder ynghylch sut y byddaf fel arfer yn arfer fy nisgresiwn ac i sicrhau rhywfaint o gysondeb a sicrwydd yn y penderfyniadau y byddaf yn eu cyrraedd.

Cynseiliau Cyfreithiol

Wrth ddefnyddio'r prawf dau gam, yn ogystal ag ystyried penderfyniadau blaenorol Panel Dyfarnu Cymru a phwyllgorau safonau, rhaid i mi ystyried y cynseiliau cyfreithiol perthnasol a osodwyd gan y Llysoedd. Ers cyflwyno'r Cod yn 2001, mae'r Uchel Lys wedi gwrandao dwy apêl sylweddol sydd wedi gosod meincnodau pwysig o ran achosion yng Nghymru.⁷

Yn yr achos cyntaf, gwrthododd y Panel Dyfarnu apêl gan Gynghorydd Cymuned yn erbyn penderfyniad y Pwyllgor Safonau Lleol ei fod wedi methu dangos parch ac ystyriaeth at eraill drwy bostio sylwadau ar-lein amrywiol yn beirniadu'r aelodau eraill a'r ffordd roedd y Cyngor yn cael ei redeg. Penderfynodd yr Uchel Lys, er bod y sylwadau'n goeglyd ac yn ffug a bod eu naws yn gwawdio ei gyd-aelodau, gan fod y rhan fwyaf o'r sylwadau'n ymwneud â'r ffordd roedd y Cyngor yn cael ei redeg, sut y cofnodwyd ei benderfyniadau a chymhwysedd yr aelodau, roedd y sylwadau'n "fynegiant gwleidyddol". Nododd y dyfarniad nad oedd unrhyw ystyriaeth wedi'i rhoi i'r angen i wleidyddion fod yn "groendew". Ac ystyried rhyddid mynegiant yr aelod a'r ffaith bod y rhan fwyaf o'r sylwadau wedi'u cyfeirio at gyd-gynghorwyr, roedd canfod bod yr achos hwn wedi'i dorri yn ymyrraeth anghymesur â hawliau'r aelod dan Erthygl 10 o'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol (ECHR). Felly, neilltuwyd penderfyniad y Panel Dyfarnu.

Yn yr ail achos, clywodd yr Uchel Lys apêl yn erbyn penderfyniad y Panel Dyfarnu bod aelod o Gyngor Sir wedi torri'r Cod 14 o weithiau drwy fethu dangos parch ac ystyriaeth at swyddogion y Cyngor, bwlio, ceisio peryglu didueddrwydd swyddogion a dwyn anfri ar swyddfa'r aelod. Digwyddodd yr achosion o dorri amodau dros gyfnod o ddwy flynedd ac roeddent yn cynnwys sylwadau ac ymddygiad a oedd yn feirniadol o uwch swyddogion a swyddogion iau ac yn eu bygwth. Penderfynodd y Llys fod yr holl achosion o dorri amodau yn fwriadol a bod rhywfaint o'r camymddwyn yn ddifrifol. Roedd rhai o'r achosion o dorri amodau yn ymwneud ag ymddygiad anonest bwriadol a charmarweiniol tuag at swyddogion, aelodau eraill ac aelodau o'r cyhoedd. O ran swyddogion, bwriadwyd i lawer o'r ymddygiad eu tanseilio'n bersonol ac fe'u cyflawnwyd pan oedd swyddogion yn ceisio gwneud eu gwaith, ac roedd yr aelod yn benderfynol o'u rhwystro. Cadarnhaodd y Llys bob un ond tri o'r achosion o dorri amodau a benderfynodd y Panel Dyfarnu.

⁷ Calver, R (ar gymhwyso) v Panel Dyfarnu Cymru [2012] EWHC 1172 (Gweinyddol); Heesom v Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru [2014] EWHC 1504 (Gweinyddol).

Un o'r materion pwysig y bu'n rhaid i'r Llys ei benderfynu oedd cwmpas, a chyfyngiadau cyfreithlon, i hawl gwleidydd i ryddid mynegiant o dan Erthygl 10 o'r ECHR ac mewn cyfraith gyffredin. Nododd y Llys eto fod y gyfraith yn mynnu bod yn rhaid i wleidyddion fod yn groendew a derbyn beirniadaeth a sylwadau niweidiol eraill. Fodd bynnag, nododd y Llys hefyd, er bod gweision cyhoeddus yn agored i feirniadaeth, gan gynnwys beirniadaeth gyhoeddus, ei bod er budd y cyhoedd nad ydynt yn destun sylwadau diangen sy'n eu rhwystro rhag cyflawni eu dyletswyddau cyhoeddus a thanseilio hyder yn y weinyddiaeth.

Rwyf wedi cynnwys canllawiau o ganlyniad i'r dyfarniadau hyn, yn enwedig ymddygiad tuag at swyddogion iau, yn yr adrannau sy'n ymdrin â pharagraffau perthnasol y Cod.

Mae canllawiau pellach ar y broses rwy'n ei defnyddio ar gyfer ymchwilio i gwynion, gan gynnwys taflen ffeithiau ar 'Asesu Buddiannau'r Cyhoedd' a'r 'Llyfr Achos Cod Ymddygiad', sy'n crynhoi'r achosion yr wyf wedi ymchwilio iddynt, ar gael ar fy ngwefan yn www.ombwdsmon.cymru.

Yn y canllawiau hyn rwyf wedi ceisio, lle y bo'n bosibl, ddefnyddio enghreifftiau o achosion sydd wedi'u cyfeirio ataf ac sy'n berthnasol i gynghorau cymuned a thref. Lle na fu hyn yn bosibl, rwyf wedi rhoi enghreifftiau o sefyllfaoedd damcaniaethol sy'n dangos sut y gallai'r Cod gael ei dorri tra byddwch yn ymgymryd â'ch rôl.

Proses Datrys Lleol

Mae awdurdodau lleol ledled Cymru wedi rhoi gweithdrefnau datrys lleol ar waith i ddelio â chwynion lefel isel a wneir gan aelod yn erbyn cyd-aelod. Mae'r trefniadau hyn yn ffordd effeithiol a chymesur o ddatrys llawer o'r mathau hyn o gwynion.

Gall datrys yr achos yn lleol hefyd chwarae rhan bwysig mewn cynghorau cymuned a thref lle mae anghydfodau lefel isel rhwng aelodau, yn rhy aml o lawer, wedi codi i'r pwynt lle mae'r cyngor cyfan wedi dwyn anfri yng ngolwg y cyhoedd. Yr wyf yn falch, felly, fod Un Llais Cymru wedi llunio 'Protocol Ateb Lleol Enghreifftiol ar gyfer Cynghorau Cymuned a Thref', i gefnogi cynghorau i ddatrys mân anghydfodau mewn ffordd sy'n gymesur ac yn unol â graddfa ac adnoddau'r sector. Rwy'n annog yn gryf i bob cyngor cymuned a thref i fabwysiadu'r protocol. Mae'r Protocol Enghreifftiol ar gael gan Un Llais Cymru neu ar fy ngwefan.

Fel arfer, bydd cwynion y gellir ymdrin â nhw drwy benderfyniad lleol yn ymwneud â methiannau honedig i ddangos parch ac ystyriaeth i eraill fel sy'n ofynnol gan baragraff 4(b) o'r Cod, neu'r ddyletswydd i beidio â chyflwyno cwynion blinderus, maleisus neu wamal yn erbyn aelodau eraill o dan baragraff 6(1)(d) o'r Cod. Er y gall aelod gwyno'n uniongyrchol wrthyf o hyd am gyd-aelod os yw'r mater y mae'n cwyno yn ei gylch yn ymwneud â phryderon o ran paragraffau 4(b) a 6(1)(d), rwy'n debygol o gyfeirio'r mater yn ôl at Clerc y Cyngor i'w hystyried o dan y protocol datrys lleol, lle mae'r Cyngor wedi mabwysiadu hyn. Yn fy marn i, caiff cwynion o'r fath eu datrys yn fwy priodol yn anffurfiol ac yn lleol er mwyn cyflymu'r broses gwyno a sicrhau bod fy adnoddau'n cael eu neilltuo i ymchwilio i gwynion difrifol.

Nod datrys materion yn gynnar yw datrys materion yn gynnar er mwyn osgoi'r sefyllfa rhag gwaethygu'n ddiangen a allai niweidio perthnasoedd personol o fewn y Cyngor yn ogystal ag enw da'r Cyngor. Gall y broses, er enghraifft, arwain at ymddiheuriad gan yr aelod dan sylw, neu argymhelliad bod yr aelod yn ymgymryd â hyfforddiant penodol. Fodd bynnag, os yw aelod wedi torri protocol lleol ei awdurdod dro ar ôl tro, byddwn yn disgwyl i'r Clerc gyfeirio'r mater yn ôl ataf. Os byddaf yn gweld patrwm o gwynion tebyg yn cael eu cyflwyno i mi gan yr un aelodau, byddaf yn ystyried bod hwn yn fater difrifol ac yn penderfynu a yw adrodd parhaus am gwynion o'r fath yn ymddygiad y dylid ymchwilio iddo ynddo'i hun fel achos posibl o dorri'r Cod.

Pan fyddaf wedi ymchwilio i gŵyn, gallaf gyfeirio'r mater at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru i wneud penderfyniad. Bydd hyn yn dibynnu ar natur ac amgylchiadau unigol yr achos honedig o dorri'r Cod. Wrth gyhoeddi fy adroddiad, byddaf yn ystyried ac yn dadansoddi'r dystiolaeth a gasglwyd ac yn dod i'm casgliadau ynghylch a oes awgrym bod y Cod wedi'i dorri ai peidio. Fodd bynnag, y pwyllgor safonau perthnasol neu Banel Dyfarnu Cymru yn unig sy'n gyfrifol am wneud penderfyniad am dorri'r rheolau.

Pwyllgor Safonau

Mae'r Pwyllgor Safonau a sefydlwyd gan Brif Gyngor eich ardal yn gyfrifol am hyrwyddo a chynnal safonau ymddygiad uchel ymysg aelodau. Mae'n rhoi cyngor a hyfforddiant i aelodau ac yn monitro gweithrediad y Cod. Mae'r Pwyllgor hefyd yn ystyried adroddiadau a gyfeiriwyd gennyf fi, neu Swyddog Monitro eich prif gyngor, yn dilyn ymchwilio i achosion honedig o dorri'r Cod. Mae'r Pwyllgor Safonau hefyd yn cyflawni'r swyddogaethau hyn yng nghyswllt cynghorau cymuned a thref yn ei ardal.

Mae pwyllgorau safonau yn cynnwys aelodau lleig annibynnol ac aelodau etholedig o'r prif gyngor. Rhaid i aelodaeth pwyllgor safonau sy'n cyflawni swyddogaethau yng nghyswllt cynghorau cymuned a thref hefyd gynnwys o leiaf un cynghorydd cymuned.

Pan fyddaf yn cyfeirio achos at bwyllgor safonau, ei rôl yw penderfynu a yw aelod wedi torri'r Cod ac, os felly, a ddylid pennu cosb. Mae gwrandawiadau Panel Dyfarnu Cymru yn cael eu cynnal yn gyhoeddus, ac eithrio pan fo tribiwnlys o'r farn y byddai cyhoeddusrwydd yn rhagfarnu buddiannau cyfiawnder. Yn fy marn i, dylid cynnal gwrandawiadau pwyllgor safonau yn gyhoeddus hefyd, oni bai bod rhesymau dilys dros beidio â gwneud hynny, i hybu hyder y cyhoedd mewn safonau mewn bywyd cyhoeddus. Pan fydd pwyllgor safonau yn dod i'r casgliad bod aelod neu aelod cyfetholedig wedi methu cydymffurfio â chod ymddygiad y cyngor perthnasol, gall benderfynu:

- nad oes angen cymryd unrhyw gamau yng nghyswllt y methiant hwnnw
- dylid ceryddu'r aelod neu'r aelod cyfetholedig, a hynny ar ffurf cerydd cyhoeddus
- dylai'r aelod neu'r aelod cyfetholedig gael ei atal dros dro neu ei atal yn rhannol rhag bod yn aelod o'r cyngor hwnnw am gyfnod nad yw'n fwy na 6 mis neu, os yw'n fyrrach, gweddill cyfnod swydd yr aelod.

Gall aelod ofyn am ganiatâd Llywydd Panel Dyfarnu Cymru i apelio yn erbyn penderfyniad pwyllgor safonau.

Panel Dyfarnu Cymru

Pan fyddaf yn cyfeirio achos at Banel Dyfarnu Cymru, ei rôl yw sefydlu 'tribiwnlys achos' i benderfynu a yw aelod wedi torri'r Cod ac a ddylid pennu cosb. Ar ben hynny, bydd yn ystyried unrhyw apeliadau lle cafwyd caniatâd yn erbyn penderfyniad pwyllgor safonau.

Mae'r pwerau sydd ar gael i dribiwnlys achos pan fydd yn penderfynu bod aelod neu aelod cyfetholedig sy'n destun adroddiad a gyfeiriwyd ato gennyf fi wedi methu cydymffurfio â'r Cod fel a ganlyn:

- gwahardd yr aelod rhag bod, neu ddod yn aelod o'r awdurdod perthnasol dan sylw, neu unrhyw awdurdod perthnasol arall, am gyfnod o hyd at 5 mlynedd
- atal neu atal yr aelod yn rhannol rhag bod yn aelod neu'n aelod cyfetholedig o'r awdurdod perthnasol dan sylw am hyd at 12 mis
- cymryd unrhyw gamau yng nghyswllt yr achos o dorri'r Cod. Mewn achosion o'r fath, efallai y bydd y Panel o'r farn ei bod yn briodol rhybuddio'r aelod ynghylch ei ymddygiad yn y dyfodol. Pan fydd rhybudd o'r fath wedi'i gofnodi, mae'n debygol o gael ei ystyried yn ystod unrhyw wrandawriad yn y dyfodol lle gwelir eto bod yr aelod wedi methu dilyn darpariaethau'r Cod.

Yn ystod ymchwiliad, gallaf gyhoeddi adroddiad interim i Lywydd y Panel Dyfarnu, os byddaf yn credu bod hynny'n angenrheidiol ac er budd y cyhoedd i wneud hynny. Bydd adroddiad interim yn cael ei ystyried gan 'dribiwnlys achos interim', a fydd yn penderfynu a yw'n briodol atal, neu atal yn rhannol, yr aelod wrth aros i'm hymchwiliad gael ei gwblhau.

Rôl 'tribiwnlys apêl' yw adolygu penderfyniad pwyllgor safonau bod aelod wedi torri'r Cod a / neu unrhyw gosb a gaiff ei phennu. Caiff tribiwnlys apêl gymeradwyo unrhyw gosb a gaiff ei phennu, neu gyfeirio'r mater yn ôl at y pwyllgor safonau gydag argymhelliad ynghylch cosb wahanol; neu gall wrthdroi'r penderfyniad sy'n nodi bod y Cod wedi'i dorri. Fodd bynnag, ni all tribiwnlys apêl argymhell cosb wahanol nad oedd ar gael i'r pwyllgor safonau wrth iddo wneud ei benderfyniad.

Pan fo naill ai pwyllgor safonau neu'r Panel yn atal neu'n rhannol atal aelod neu aelod cyfetholedig dros dro, mae'r aelod hwnnw'n dal yn ddarostyngedig i'r Cod, yn enwedig y darpariaethau a nodir ym mharagraffau 6(1)(a) (dwyn anfri ar sefyllfa aelod neu awdurdod) a pharagraff 7 (defnyddio sefyllfa aelod yn amhriodol).

Rôl y Clerc

Caiff y Clerc ei gyflogi gan eich Cyngor ac mae'n ymgymryd â nifer o dasgau gan gynnwys rhoi cymorth gweinyddol i'r Cyngor, cynghori ar ddatblygu a gweithredu polisiâu a gweithdrefnau a chymryd camau i weithredu penderfyniadau'r Cyngor. Mae gan y Clerc rôl gymhleth a allai olygu gorfod gweithredu fel rheolwr prosiect, cyfarwyddwr personél, swyddog cysylltiadau cyhoeddus a gweinyddwr cyllid. Mae'r Clerc yn gweithredu mewn rôl gefnogol i chi a'ch cyd-gynghorwyr a'r Clerc yw'r sawl y dylech droi ato yn y lle cyntaf os oes angen unrhyw gyngor arnoch. Bydd gan y cynghorau gorau Glerc a chynghorwyr sy'n gweithio fel tîm mewn diwylliant o barch at ei gilydd ac ystyriaeth i wasanaethu eu cymuned. Nid dim ond ysgrifennydd yw'r Clerc ac nid gwas bach i'r Cadeirydd nac aelodau unigol y Cyngor; dim ond i'r Cyngor cyfan y mae'r Clerc yn atebol. Er y gallwch gwestiynu'r cyngor a roddir i chi gan y Clerc, rhaid i chi wneud hynny mewn modd adeiladol a gwrthrychol.

Bydd y Clerc yn gallu cynghori cynghorwyr ar ddeddfwriaeth berthnasol, gan gynnwys materion sy'n ymwneud â'r Cod a rheolau sefydlog y Cyngor. Bydd y Clerc yn gweithio'n agos gyda Chadeirydd y Cyngor i sicrhau bod gweithdrefnau priodol yn cael eu dilyn mewn cyfarfodydd a bod yr holl wybodaeth angenrheidiol ar gael i gynghorwyr fel y gallant wneud penderfyniadau gwybodus. Os bydd angen, gall Clercod gysylltu â Swyddog Monitro'r prif gyngor perthnasol (gweler isod) am gyngor.

Mae'r Clerc hefyd yn chwarae rhan bwysig o ran hwyluso'r gwaith o weithredu'r Protocol Ateb Lleol Enghreifftiol, lle caiff ei fabwysiadu, ar y cyd â Chadeirydd neu Is-gadeirydd eich Cyngor.

Mae'r Clerc yn gyflogai i'r Cyngor ac nid yw'n ofynnol iddo gadw at y Cod. Fodd bynnag, mae'r Clerc a gweithwyr eraill y Cyngor yn ddarostyngedig i god ymddygiad ar wahân a nodir yng Ngorchymyn Cod Ymddygiad (Cyflogeion Llywodraeth Leol Cymwys) (Cymru) 2001'. O dan Adran 82 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000, caiff telerau ac amodau penodi cyflogeion y Cyngor eu barnu fel eu bod yn ymgorffori'r Cod hwn. Materion personél yw unrhyw faterion sy'n ymwneud â pherfformiad y Clerc neu gyflogeion eraill a dylid mynd i'r afael â nhw drwy ddefnyddio gweithdrefnau cyflogaeth priodol. Ni all yr Ombwdsmon ystyried cwynion ynghylch perfformiad cyflogeion eich Cyngor; mater i'r Cyngor fel y cyflogwr yw hwn.

Rôl y Swyddog Monitro

Prif Gyngor yr ardal sy'n cyflogi'r Swyddog Monitro. Ymhlith pethau eraill, mae gan y Swyddog Monitro rôl bwysig o ran sicrhau cyfreithlondeb a thegwch proses y Prif Gyngor o wneud penderfyniadau. Mae'r Swyddog Monitro hefyd yn cyfrannu at hyrwyddo a chynnal safonau ymddygiad uchel drwy ddarparu cymorth i'r Pwyllgor Safonau ac aelodau'r Cyngor.

Mae Swyddogion Monitro yn ymdrechu i roi cymorth ac arweiniad i gynghorau cymuned a thref ar faterion ymddygiad, a all gynnwys darparu hyfforddiant. Fodd bynnag, gall hyn arwain at oblygiadau sylweddol o ran adnoddau, yn enwedig mewn ardaloedd â niferoedd uchel o gynghorau cymuned a thref, a dylech bob amser ofyn i'ch Clerc yn y lle cyntaf am unrhyw ganllawiau neu wybodaeth. Efallai y bydd y Swyddog Monitro yn gallu darparu gwybodaeth os nad yw eich Clerc ar gael neu os oes angen cymorth arnoch gydag ymholiad mwy cymhleth.

Yr Egwyddorion

Roedd Deddf Llywodraeth Leol 2000 yn galluogi Llywodraeth Cymru i gyhoeddi egwyddorion y mae'n rhaid i chi roi sylw iddynt wrth ymgymryd â'ch rôl fel aelod. Mae'r Cod yn seiliedig ar yr egwyddorion hyn sydd wedi'u cynllunio i hyrwyddo'r safonau uchaf posibl. Mae'r egwyddorion hyn yn defnyddio'r 7 Egwyddor Bywyd Cyhoeddus a gafodd eu nodi gyntaf yn Adroddiad "Safonau mewn Bywyd Cyhoeddus" Nolan yn 1995. Ychwanegwyd tri arall at y rhain yn egwyddorion llywodraeth leol yng Nghymru: dyletswydd i gynnal y gyfraith, stiwardiaeth adnoddau a chydarddoldeb y Cyngor yn briodol a pharch at eraill.

Mae aelodau cynghorau cymuned a thref yn rhoi yn hael o'u hamser a'u hymrwymiad er budd eu cymunedau. Mae'r egwyddorion yn darparu fframwaith ar gyfer sianelu eich ymrwymiad mewn ffordd a fydd yn adlewyrchu'n dda arnoch chi a'ch Cyngor, ac a fydd yn rhoi hyder i'ch cymunedau yn y ffordd y caiff eich Cyngor ei lywodraethu.

Mae adrannau unigol y Cod wedi'u cynllunio i gefnogi'r gwaith o weithredu'r Egwyddorion. Er enghraifft, mae Adran 7 y Cod – Anhunanoldeb a Stiwardiaeth yn ymdrin â'r egwyddor Anhunanoldeb. Cafodd yr egwyddorion presennol eu nodi mewn offeryn statudol⁸ a chânt eu hailadrodd isod.

1. Anhunanoldeb

Rhaid i Aelodau weithredu er budd y cyhoedd yn unig. Rhaid iddynt beidio byth â defnyddio eu sefyllfa fel aelodau i roi mantais iddynt hwy eu hunain yn amhriodol nac i roi mantais neu anfantais amhriodol i eraill.

2. Gonestrwydd

Rhaid i Aelodau ddatgan unrhyw fuddiannau preifat sy'n berthnasol i'w dyletswyddau cyhoeddus a chymryd camau i ddatrys unrhyw wrthdaro mewn ffordd sy'n diogelu budd y cyhoedd.

3. Uniondeb a Phriodoldeb

Rhaid i Aelodau beidio â rhoi eu hunain mewn sefyllfa lle caiff eu huniondeb ei gwestiynu yn sgil unrhyw rwymedigaeth ariannol neu rwymedigaeth arall i unigolion neu sefydliadau a allai geisio dylanwadu arnynt wrth iddynt gyflawni eu dyletswyddau. Rhaid i Aelodau bob amser osgoi dangos ymddygiad o'r fath.

4. Dyletswydd i Gynnal y Gyfraith

Rhaid i Aelodau weithredu i gadw at y gyfraith a gweithredu ar bob achlysur yn unol â'r ymddiriedaeth y mae'r cyhoedd wedi'i rhoi ynddynt.

5. Stiwardiaeth

Wrth gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau, rhaid i aelodau sicrhau bod adnoddau eu hawdurdod yn cael eu defnyddio'n gyfreithlon ac yn ddarbodus.

⁸ Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001, OS 2001 Rhif 2276 (Cy.166)

6. Gwrthrychedd wrth wneud penderfyniadau

Wrth gyflawni eu cyfrifoldebau gan gynnwys gwneud penodiadau, dyfarnu contractau, neu argymell unigolion ar gyfer gwobrau a budd-daliadau, rhaid i aelodau wneud penderfyniadau ar sail teilyngdod. Er bod yn rhaid i aelodau roi sylw i gyngor proffesiynol swyddogion a gallant ystyried barn pobl eraill yn briodol, gan gynnwys eu grwpiau gwleidyddol, eu cyfrifoldeb nhw yw penderfynu pa farn i'w chymryd ac, os yw'n briodol, sut i bleidleisio ar unrhyw fater.

7. Cydraddoldeb a Pharch

Rhaid i Aelodau gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau gan roi sylw dyledus i'r angen i hyrwyddo cyfle cyfartal i bawb, waeth beth fo'u rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd, a dangos parch ac ystyriaeth tuag at eraill.

8. Agored

Rhaid i Aelodau fod mor agored â phosibl ynghylch eu holl weithredoedd a gweithredoedd eu hawdurdod. Rhaid iddynt geisio sicrhau mai dim ond yn unol â'r gyfraith y caiff y broses o ddatgelu gwybodaeth ei chyfyngu.

9. Atebolrwydd

Mae'r Aelodau'n atebol i'r etholwyr a'r cyhoedd am eu gweithredoedd yn gyffredinol ac am y ffordd y maent yn cyflawni eu cyfrifoldebau fel aelod. Rhaid iddynt fod yn barod i gyflwyno eu hunain i unrhyw brosesau craffu sy'n briodol i'w cyfrifoldebau.

10. Arweinyddiaeth

Rhaid i Aelodau hyrwyddo a chefnogi'r egwyddorion hyn drwy arweinyddiaeth ac esiampl er mwyn hybu hyder y cyhoedd yn eu rôl ac yn yr awdurdod. Rhaid iddynt barchu didueddrwydd a chywirdeb swyddogion statudol yr awdurdod a'i gyflogeion eraill.

Nid yw'r egwyddorion yn rhan o'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol, ac felly nid yw methu cydymffurfio â'r Egwyddorion ynddo'i hun yn arwydd o dorri'r Cod. Fodd bynnag, mae'n debygol y byddai methu, er enghraifft, i gadw at yr egwyddor o gydraddoldeb a pharch yn gyfystyr â thorri gofynion paragraffau 4(a) a 4(b) o'r Cod yng nghyswllt cyfle cyfartal a pharch.

Beth bynnag, mae'r Egwyddorion yn cynnig sail gadarn i'ch ymddygiad yn y swydd ac rwy'n annog aelodau i'w hystyried bob amser.

Penderfynu pryd mae'r Cod yn berthnasol i chi **Gweler paragraffau 2 a 3**

**Ystyriwch ymddygiad yn eich
bywyd cyhoeddus a phreifat**

Mae gan Aelodau hawl i breifatrwydd yn eu bywydau personol, ac mae llawer o ddarpariaethau'r Cod yn berthnasol i chi dim ond pan fyddwch yn gweithredu yn eich rôl fel aelod neu'n gweithredu fel cynrychiolydd eich Cyngor. Fodd bynnag, mae'r cyhoedd, a hynny'n briodol, yn disgwyl safonau uchel gan y rhai sy'n eu cynrychioli mewn swyddi cyhoeddus a bydd eich ymddygiad yn eich bywyd preifat yn dylanwadu ar sut yr ydych yn cael eich gweld fel cynghorydd. O ganlyniad, gan y gall fod amgylchiadau lle gall eich ymddygiad yn eich bywyd preifat effeithio ar enw da a chywirdeb eich Cyngor, mae rhai o ddarpariaethau'r Cod yn berthnasol i chi bob amser.

Wrth ddod i benderfyniad ynghylch a yw'r Cod yn berthnasol i chi ar adeg benodol, byddaf yn ystyried yr amgylchiadau penodol a natur eich ymddygiad bryd hynny.

Cyn ystyried eich rhwymedigaethau o dan y Cod, dylech ystyried yn gyntaf a yw'r Cod yn gymwys ac, os felly, pa ddarpariaethau sy'n berthnasol.

Pryd mae'r Cod yn berthnasol?

- **Pryd bynnag y byddwch yn gweithredu yn rhinwedd eich swydd swyddogol**, gan gynnwys pryd bynnag y byddwch yn cynnal busnes eich Cyngor neu'n gweithredu ar ei ran, yn honni eich bod yn gweithredu ar ei ran, neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu ar ei ran, yn rhinwedd eich swydd swyddogol fel aelod neu fel cynrychiolydd eich Cyngor (paragraff 2(1)(a)-(c)).

- **Ar unrhyw adeg**, os ydych yn ymddwyn mewn modd y gellid yn rhesymol ystyried ei fod yn dwyn **anfri** ar eich swydd neu'ch awdurdod, neu os ydych yn **defnyddio neu'n ceisio defnyddio eich swydd yn amhriodol i gael mantais neu osgoi anfantais** i chi'ch hun neu unrhyw un arall, neu os byddwch yn **camddefnyddio adnoddau eich Cyngor** (paragraffau 2(1)(d), 6(1)(a) a 7).

Pan fyddwch yn gweithredu fel cynrychiolydd eich Cyngor ar awdurdod perthnasol arall, neu unrhyw gorff arall, rhaid i chi, wrth weithredu ar ran yr awdurdod arall hwnnw, gydymffurfio â'i god ymddygiad (paragraff 3(a)).

Pan gewch eich enwebu gan eich Cyngor fel ymddiriedolwr elusen mae'n ofynnol i chi wrth weithredu felly i wneud hynny er lles gorau'r elusen honno, yn unol â chyfraith elusennau a'r canllawiau a luniwyd gan y Comisiwn Elusennau (gweler ei wefan: www.gov.uk/government/organisations/charity-commission).

Os ydych yn gweithredu fel cynrychiolydd eich Cyngor ar gorff arall, er enghraifft ar bwyllgor digwyddiadau, nad oes ganddo god ymddygiad sy'n berthnasol i'w aelodau, rhaid i chi gydymffurfio â Chod eich Cyngor eich hun oni bai ei fod yn gwrthdaro ag unrhyw ofynion cyfreithiol y mae'n rhaid i'r corff arall gydymffurfio â hwy (paragraff 3(b)).

Os ydych yn cyfeirio atoch chi eich hun fel 'cynghorydd' mewn unrhyw fath o ohebiaeth, bydd y Cod yn berthnasol i chi. Mae hyn yn berthnasol wrth sgwrsio, yn ysgrifenedig, neu yn y ffordd rydych yn defnyddio cyfryngau electronig. Rwyf wedi gweld cynnydd sylweddol mewn cwynion ynghylch defnyddio Facebook, blogiau a Twitter. Os ydych yn cyfeirio at eich rôl fel cynghorydd mewn unrhyw ffordd neu os oes cysylltiad clir rhwng eich sylwadau a'ch rôl, yna bydd y Cod yn berthnasol i unrhyw sylwadau a wnewch yno. Hyd yn oed os nad ydych yn cyfeirio at eich rôl fel cynghorydd, efallai y bydd eich sylwadau'n dwyn anfri ar eich swydd neu awdurdod ac felly gallent dorri paragraff 6(1)(a) y Cod.

Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru wedi llunio canllawiau defnyddiol ar gyfryngau cymdeithasol o'r enw "Cyfryngau Cymdeithasol: Canllaw i Gynghorwyr". Nod y canllawiau yw rhoi syniad cliriach i chi ynglŷn â sut y gallwch ddefnyddio'r cyfryngau cymdeithasol, y peryglon posibl a sut i'w hosgoi. Mae ar gael ar ei wefan ar www.wlga.wales neu drwy ffonio 029 2046 8600.

Os cewch eich atal o'ch swydd am unrhyw reswm, rhaid i chi barhau i gadw at yr elfennau hynny o'r Cod sy'n berthnasol, yn enwedig fel y nodir ym mharagraff 2(1)(d), tra byddwch wedi'ch atal.

Enghraifft 1

Derbyniwyd cwyn bod cynghorydd yn feddw ac yn ymddwyn yn amhriodol mewn parti stryd. Cadarnhawyd nad oedd yn rhaid i'r cynghorydd gyflawni unrhyw weithred ar ran y Cyngor yn y parti. Yn fy marn i, felly, aeth i'r parti fel aelod o'r cyhoedd a gan nad oedd yn ceisio dibynnu ar ei statws fel cynghorydd mewn unrhyw ffordd dim ond paragraff 6(1)(a) (anfri) o'r Cod oedd yn berthnasol ar y pryd. Er y gallai rhai fod wedi ystyried ei hymddygiad yn amhriodol, nid oedd yn berthnasol i'w rôl fel cynghorydd ac yn fy marn i nid oedd yn dwyn anfri ar y Cyngor, felly nid oedd yn arwydd o dorri paragraff 6(1)(a). Ni ymchwiliais i'r gŵyn hon.

Enghraifft 2

Wrth weithredu'n bersonol, cafwyd aelod o gyngor sir yn euog o droseddau'n ymwneud â methiant i gadw cofnodion cywir o anifeiliaid a gwaredu carcassau anifeiliaid. Penderfynodd y Pwyllgor Safonau fod yr aelod, oherwydd difrifoldeb yr euogfarnau, wedi dwyn anfri ar yr awdurdod yn groes i baragraff 6(1)(a).

2 Rhwymedigaethau cyffredinol o dan y Cod Ymddygiad

Eich cyfrifoldeb chi yw ystyried pa ddarpariaethau o'r Cod a all fod yn gymwys ar unrhyw adeg benodol a gweithredu yn unol â'ch rhwymedigaethau o dan ddarpariaethau'r Cod. Rwyf wedi cyfeirio at bob paragraff isod i roi rhywfaint o arweiniad i chi ar eich rhwymedigaethau cyffredinol.

Cydraddoldeb Gweler paragraff 4(a)

Rhaid i chi gyflawni eich dyletswyddau gan roi sylw dyledus i'r egwyddor y dylid sicrhau cyfle cyfartal i bawb waeth beth fo'u rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd. Mae'r rhwymedigaeth hon yn sail i'r egwyddor bod yn rhaid i aelodau roi sylw dyledus i'r angen i hyrwyddo cyfle cyfartal i bawb.

Dylech bob amser geisio osgoi gwahaniaethu. Mae pedwar prif fath o wahaniaethu:

- Gwahaniaethu uniongyrchol: trin pobl yn wahanol oherwydd eu rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd.
- Gwahaniaethu anuniongyrchol: triniaeth nad yw'n ymddangos ei bod yn gwahaniaethu rhwng pobl oherwydd eu rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd, ond sy'n eu rhoi o dan anfantais anghymesur.
- Aflonyddu: cymryd rhan mewn ymddygiad annymunol ar sail rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd, sy'n torri urddas rhywun arall neu'n creu amgylchedd gelyniaethus, diraddiol, cywilyddus neu sarhaus.
- Erledigaeth: trin rhywun yn llai ffafriol am ei fod wedi cwyno am wahaniaethu, wedi dwyn achos am wahaniaethu, neu wedi bod yn gysylltiedig â chwyno am wahaniaethu neu gyflwyno achosion o wahaniaethu.

Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 (fel y'i diwygiwyd) yn atgyfnerthu pwysigrwydd y rhan hon o'r Cod. Mae'n gosod dyletswyddau cadarnhaol i ddileu gwahaniaethu ac aflonyddu anghyfreithlon ac i hyrwyddo cydraddoldeb. O dan gyfreithiau cydraddoldeb, efallai y bydd eich Cyngor yn atebol am unrhyw

weithredoedd gwahaniaethol yr ydych yn eu cyflawni. Bydd hyn yn berthnasol os byddwch yn gwneud rhywbeth yn rhinwedd eich swydd swyddogol mewn modd gwahaniaethol.

Rhaid i chi fod yn ofalus i beidio â gweithredu mewn ffordd a allai fod yn gyfystyr ag unrhyw un o'r mathau o wahaniaethu sydd wedi'u gwahardd, neu wneud unrhyw beth sy'n llesteirio'r modd y mae eich Cyngor yn cyflawni ei ddyletswyddau cadarnhaol o dan gyfreithiau cydraddoldeb. Gall ymddygiad o'r fath achosi i'ch Cyngor dorri'r gyfraith, ac efallai y cewch eich hun yn destun cwyn eich bod wedi torri'r paragraff hwn o'r Cod.

Rhaid i chi gofio hefyd, bob amser, gan gynnwys wrth weithredu yn eich swydd breifat, na ddylech weithredu mewn ffordd a fyddai'n dwyn anfri ar eich Cyngor. Mae'n debygol y byddai cymryd rhan mewn ymddygiad y gellid ystyried ei fod yn torri'r Ddeddf Cydraddoldeb yn eich swydd breifat yn perthyn i'r categori hwn.

Enghraifft 3

Roedd aelod o Gyngor Sir yn aelod o Banel Recriwtio'r Cyngor i benodi Prif Weithredwr newydd. Roedd pum ymgeisydd ar y rhestr fer. Ar ôl i un ymgeisydd orffen ei gyflwyniad a gadael yr ystafell dywedodd yr aelod "ymgeisydd da, biti ei fod yn ddu".

Penderfynodd Panel Dyfarnu Cymru fod paragraff 4(a) o'r Cod wedi'i dorri a bod yr aelod wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod a'i awdurdod, yn groes i baragraff 6(1)(a) o'r Cod.

Enghraifft 4

Anfonodd aelod o gyngor bwrdeistref sirol nifer o negeseuon ebost yn herio gallu swyddog o'r Cyngor i gyflawni ei rôl oherwydd honiad di-sail o afiechyd ac anabledd hysbys, heb dystiolaeth feddygol wrthrychol. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod methu deall a gwerthfawrogi hawl y swyddog i breifatrwydd, lledaenu gwybodaeth feddygol breifat yn eang a dyfalu ynghylch datblygiad y cyflwr yn dangos methiant i gadw at yr egwyddor y dylid sicrhau cyfle cyfartal i bawb, waeth beth fo'u hanabledd. Drwy ei weithredoedd, roedd yn amlwg mai barn yr aelod oedd na ddylid cyflogi'r swyddog yn ei rôl oherwydd ei anabledd. Penderfynodd y Panel fod yr aelod wedi torri paragraff 4(a) o'r Cod.

Trin eraill â pharch ac ystyriaeth Gweler paragraff 4(b)

Gall sylwadau
gwleidyddol arwain at
hawliau Erthygl 10

Wrth ymgymryd â'ch rôl fel aelod, rhaid i chi ddangos parch ac ystyriaeth tuag at eraill. Rwy'n disgwyl i aelodau roi'r un cwrteisi ac ystyriaeth i'r cyhoedd, cydweithwyr, gwrthwynebwyr a swyddogion ag y maent yn eu dangos i eraill yn eu bywydau bob dydd. Nid yw hyn yn golygu na allwch gymryd rhan mewn dadl gadarn gyda gwrthwynebwyr gwleidyddol, ond rhaid ei fesur.

Mae Erthygl 10 o'r Siarter Hawliau Dynol Ewrop (ECHR) yn rhoi hawl i ryddid mynegiant a gwybodaeth, yn amodol ar gyfyngiadau penodol. Mae rhyddid mynegiant yn hawl sy'n berthnasol i'r holl wybodaeth a syniadau, nid dim ond y rhai sy'n cael eu hystyried yn ffafriol. Fodd bynnag, mae'n hawl y gellir ei chyfyngu mewn rhai amgylchiadau, er enghraifft, i ddiogelu hawliau a buddiannau pobl eraill.

Mae eich rhyddid mynegiant fel aelod yn denu gwell amddiffyniad pan fyddwch yn gwneud sylwadau gwleidyddol eu natur. Felly, ystyrir bod beirniadu syniadau a barn y gwrthbleidiau yn rhan o ddadl ddemocrataidd, ac mae'n annhebygol y byddai sylwadau o'r fath byth yn cael eu hystyried fel rhai sy'n torri'r Cod.

Nid yw sylwadau "gwleidyddol" wedi'u cyfyngu i'r rhai a wneir yng nghyfarfodydd y cyngor ac, er enghraifft, maent yn cynnwys sylwadau y gall aelodau eu gwneud yn gyffredinol ar bolisiau eu Cyngor neu am eu gwrthwynebwyr gwleidyddol. Felly, oni bai bod y sylwadau'n sarhaus neu'n warthus iawn, mae'n annhebygol y byddaf yn ymchwilio i gŵyn am sylwadau a wnaethpwyd yn y cyd-destun hwn a byddaf yn awgrymu bod angen i'r aelod sydd wedi'i dramgwyddo fod yn fwy "croendew", fel y nodir gan yr Uchel Lys.

Efallai y byddaf hefyd yn gwrthod ymchwilio i gŵyn lle mae'r aelod wedi codi materion "gwleidyddol" gyda swyddogion, er enghraifft, Clerc cyngor. Fodd bynnag, ni fyddai hyn yn cynnwys bygythiadau i sefyllfa neu les swyddog. Mae cyfraith achosion ddiweddar wedi cadarnhau y dylai swyddogion cyngor gael eu hamddiffyn rhag sylwadau diangen a allai gael effaith andwyol ar brosesau gweinyddu da ac mae'n datgan ei bod er budd y cyhoedd nad yw swyddogion yn destun sylwadau diangen sy'n eu rhwystro rhag cyflawni eu dyletswyddau neu danseilio hyder y cyhoedd yn y weinyddiaeth. Wedi dweud hynny, bydd disgwyl hefyd i swyddogion sydd mewn swyddi uwch, fel Prif Weithredwyr neu

Brif Gyngor, fod yn fwy cadarn. Fodd bynnag, rwyf yn bryderus ynghylch nifer y cwynion yr wyf wedi'u cael sy'n honni ymddygiad amhriodol gan rai cynghorwyr cymuned tuag at Glerc eu Cyngor. O ystyried union raddfa a natur cynghorau cymuned a thref, mae gwahaniaeth i'w nodi ynghylch rôl a statws Prif Weithredwr neu uwch swyddog arall mewn Prif Gyngor a rôl Clerc. Byddaf yn ystyried yn ofalus unrhyw gwynion am ymddygiad amhriodol honedig gan aelodau tuag at Glercod, a byddaf yn ymchwilio i'r cwynion hynny a gefnogir gan dystiolaeth briodol bod aelod wedi mynd y tu hwnt i'r hyn y gellid ei ystyried yn her resymol.

Er fy mod yn cydnabod y gall dadl wleidyddol, ar adegau, fynd yn danbaid, ni ddylid defnyddio'r hawl i ryddid mynegiant fel esgus dros ymddygiad gwael yn gyffredinol. Gall ymddygiad gwael o'r fath amharu ar rôl aelodau yng ngolwg y cyhoedd.

Wrth ystyried cwynion o'r fath, byddaf yn ystyried amgylchiadau penodol yr achos; a oedd gan yr aelod hawl, yn fy marn i, i holi'r swyddog dan sylw, a oedd ymgais i fygwth neu danseilio'r swyddog a chynnwys a chyd-destun yr hyn a ddywedwyd.

Enghraifft 5

Penderfynodd y Pwyllgor Safonau fod Cadeirydd Cyngor Cymuned wedi anfon nifer o negeseuon ebost yn cynnwys sylwadau beirniadol amhriodol at aelod arall o'r Cyngor. Cafodd dwy o'r negeseuon ebost, gan gynnwys un a oedd yn cynnwys sylwadau bychanus am arferion hylendid yr aelod, eu copïo i aelodau eraill o'r Cyngor. Cadarnhaodd un ebost fod y Cadeirydd wedi dweud wrth y Clerc i beidio â derbyn negeseuon ebost pellach gan yr aelod oherwydd ei "sylwadau coeglyd ac ymosodol", nes bod yr aelod "wedi dysgu sut i ymddwyn a chyfleu [ei hun] mewn modd sy'n addas i gynghorydd." Anfonodd y Cadeirydd ebost beirniadol o'r aelod hefyd at aelod o'r cyhoedd. Penderfynodd y Pwyllgor Safonau fod y negeseuon ebost yn gyfystyr â methiant i ddangos parch ac ystyriaeth i'r aelod arall, yn groes i baragraff 4(b) o'r Cod, ac wedi dwyn anfri ar y Cyngor yn groes i baragraff 6(1)(a).

Canfu Tribiwnlys Apêl Panel Dyfarnu Cymru fod y Cadeirydd wedi anfon dwy o'r negeseuon ebost fel rhai personol yn hytrach na rhai swyddogol. Ystyriodd y Tribiwnlys yr holl negeseuon ebost a oedd yn cynnwys ymosodiad ar ryw ffurf neu'i gilydd ar hawliau ac enw da'r aelod arall. Fodd bynnag, penderfynodd y Tribiwnlys, er eu bod yn cynnwys gwrthdaro, nad oedd y sylwadau'n sarhaus ac roeddent yn wleidyddol eu natur yn bennaf ac yn sicrhau gwell amddiffyniad i Erthygl 10 o'r

ECHR. Penderfynodd y Tribiwnlys mai bwriad yr ebost am arferion hylendid yr aelod oedd tynnu coes ac nad oedd wedi'i anfon yn faleisus, er ei fod yn cydnabod y gallai'r aelod fod wedi'i ystyried felly. Penderfynodd y Tribiwnlys hefyd fod gwahardd yr aelod a oedd yn cyfathrebu â'r Clerc yn ymgais wirioneddol i amddiffyn y Clerc rhag negeseuon ebost amhriodol gan yr aelod. Cafodd penderfyniad y Pwyllgor Safonau ei wrthdroi a chafodd y gosb ei diddymu.

Enghraifft 6

Ysgrifennodd aelod o Gyngor Tref llythyr at Ddirprwy Weinidog Llywodraeth Cynulliad Cymru ar y pryd am un o gyflogeion Cyngor Sir, ac anfonodd gopi at y Cyngor hefyd. Yn y llythyr, cwestiynodd yr aelod gymhwysedd a chymhelliant y cyflogai a gwnaeth nifer o sylwadau o natur ddirmygus a phersonol am y cyflogai a'i bartneriaethau cyswllt. Cododd fater cyfunrhywiol a chyfeiriodd ato fel "anabledd enwog" a bod pobl hoyw yn "elynion y mae angen eu dileu".

Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi torri amodau paragraff 4(b) o'r Cod gan ei fod wedi methu dangos parch ac ystyriaeth tuag at eraill. Nododd hefyd fod ei ymddygiad wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod yn groes i baragraff 6(1)(a) o'r Cod.

Enghraifft 7

Cododd Cadeirydd Cyngor Cymuned gŵyn mewn cyfarfod o'r Cyngor nad oedd wedi gweld testun llythyr cyn iddo gael ei gyhoeddi (fel y cytunwyd yn flaenorol) yn ei enw gan y Clerc. Roedd y Cadeirydd yn anhapus gyda chynnwys y llythyr pan welodd ef yn y pen draw. Honnwyd ei bod yn amhriodol iddo godi'r mater, heb rybudd, mewn fforwm cyhoeddus ac wrth wneud hynny roedd wedi cynhyrfu a bychanu'r Clerc yn gyhoeddus. Daeth Pwyllgor Safonau i'r casgliad nad oedd yn amhriodol i'r aelod godi'r mater mewn cyfarfod cyhoeddus fel y gellid nodi ei farn yn gyhoeddus. Roedd y Pwyllgor Safonau o'r farn nad oedd ei ddull o holi a'i agwedd yn dangos methiant i ddangos parch ac ystyriaeth i'r Clerc, ei fwriad oedd sicrhau bod buddiannau'r Cyngor yn cael eu diogelu a bod ei bryderon am gynnwys y llythyr yn cael sylw. Felly, penderfynodd y Pwyllgor Safonau na fu unrhyw doriad o ran yr agwedd hon ar y gŵyn.

(Gweler paragraff 4(c) isod am ragor o enghreifftiau)

Ystyriwch eich
ymddygiad o safbwynt
y person arall

Bwlio ac aflonyddu Gweler paragraff 4(c)

Ni ddylech fwlio nac aflonyddu ar unrhyw un, gan gynnwys cynghorwyr eraill, swyddogion y cyngor (y Clerc neu'r Swyddog Priodol) neu aelodau o'r cyhoedd.

Mae aflonyddu'n ymddygiad rheolaidd sy'n peri gofid neu'n cythruddo pobl. Gellir nodweddu bwlio fel ymddygiad bygythiol, brawychus, maleisus, sarhaus neu fychanus. Gall ymddygiad o'r fath ddigwydd unwaith neu fod yn rhan o batrwm ymddygiad wedi'i gyfeirio at berson gwannach, neu berson y mae gennych rywffaint o ddylanwad gwirioneddol neu ganfyddedig drosto. Nod bwlio yw tanseilio unigolyn neu grŵp o unigolion, mae'n niweidiol i'w hyder a'u gallu, a gall effeithio'n andwyol ar eu hiechyd.

Wrth ystyried honiadau o fwlio ac aflonyddu, byddaf yn ystyried safbwynt y dioddefwr honedig, ac a oedd yr aelod yn bwriadu i'w weithredoedd fod yn fwlio. Byddaf hefyd yn ystyried a oedd gan yr unigolyn hawl rhesymol i gredu ei fod yn cael ei fwlio. Mae bwlio'n aml yn cael ei wneud wyneb yn wyneb ond, rydym yn gweld achosion cynyddol o fwlio mewn print neu ddefnyddio cyfryngau electronig. Mae'r safonau ymddygiad a ddisgwylir yr un fath, p'un ai a ydych yn mynegi eich hun ar lafar neu'n ysgrifenedig.

Enghraifft 8

Roedd Cynghorydd Cymuned yn anghytuno â threfniadau'r Cyngor Sir ar gyfer gorfodi achosion o dorri amodau parcio yn y dref. Defnyddiodd y Cynghorydd iaith amharchus a difriol ac fe wnaeth ymddwyn mewn modd a oedd yn gyfystyr â bwlio a chododd ofn ar Swyddogion Gorfodi Sifil y Cyngor ar bedwar achlysur. Ceisiodd hefyd ddefnyddio ei swydd fel cynghorydd yn amhriodol yng nghyswllt trosedd parcio. Penderfynodd Pwyllgor Safonau fod y Cynghorydd wedi torri paragraff 4(c) o'r Cod, gan ei fod wedi ymddwyn yn fygythiol tuag at weithwyr y Cyngor Sir. Sefydlodd y Pwyllgor Safonau hefyd fod y Cynghorydd wedi torri paragraffau 4(b), 7(a) a 6(1)(a) o'r Cod.

Enghraifft 9

Ffoniodd aelod o Gyngor Sir gartref gofal preifat a chanddo gontract i ddarparu gwasanaethau i'r Cyngor a dweud ei fod am ymweld â'r cartref y diwrnod hwnnw i weld plentyn yn ei ofal. Dywedodd gweithiwr gofal na allai wneud hynny, gan nad oedd ei enw ar gynllun gofal y plentyn. Dywedodd yr aelod y byddai'n ymweld y diwrnod hwnnw gyda chydweithiwr. Dywedwyd wrtho y byddai'r heddlu'n cael eu galw pe bai'n gwneud hynny. Yn ddiweddarach, aeth yr aelod i brif swyddfa'r cartref gofal ar ôl cael gwahoddiad gan dad y plentyn i'w gefnogi, gyda'r nod o fynd i gyfarfod therapi a drefnwyd. Cafodd y cyfarfod therapi ei ganslo gan fod yr aelod yn bresennol heb awdurdod. Penderfynwyd bod gweithredoedd yr aelod yn mynd yn groes i 'Brotocol ar Rôl Aelodau Etholedig mewn Diogelu Plant ac Oedolion Agored i Niwed' a fabwysiadwyd gan ei Gyngor. Penderfynodd Pwyllgor Safonau'r Cyngor fod prosesau rhyngweithio'r aelod â staff y cartref gofal wedi mynd yn fwyfwy gelyniaethus. Bwriad ei ymddygiad yn ystod yr alwad ffôn oedd tanseilio'r gweithiwr gofal yn ei rôl a rhoi pwysau arni i ganiatáu iddo ymweld â'r cartref gofal. Penderfynodd y Pwyllgor Safonau fod anghydbwysedd pŵer rhwng y gweithiwr gofal a'r aelod, a oedd wedi ceisio defnyddio ei swydd yn amhriodol mewn ymgais i gael mynediad at y plentyn. Nododd y Pwyllgor Safonau fod yr aelod wedi defnyddio ymddygiad bwlio ac aflonyddu yn groes i baragraff 4(c) o'r Cod.

Mae angen i chi sicrhau nad yw eich ymddygiad yn croesi'r llinell rhwng bod yn benderfynol a bwlio. Ni ellir cael rheolau pendant sy'n rheoli pob set o amgylchiadau, ond bydd statws cymharol y swyddog yn berthnasol mewn rhai achosion. Fel yr amlinellwyd yn fy sylwadau am baragraff 4(b) o'r Cod, gall uwch swyddogion mewn prif gynghorau fod yn rhan o drafodaeth gadarn gydag aelodau a bod mewn sefyllfa dda i roi eu safbwynt eu hunain yn rymus. Fodd bynnag, nid yw'r un peth o reidrwydd yn wir am y Clerc yng nghyd-destun cynghorau cymuned a thref ac mae angen i aelodau fod yn ymwybodol o hyn. Nid yw hyn yn golygu fy mod yn esgusodi bwlio gan uwch swyddogion, ond fel arfer y mwyaf yw'r gwahaniaeth pŵer rhwng y swyddog a'r aelod, y mwyaf tebygol y bydd y swyddog yn ystyried ymddygiad fel bwlio.

Mae'r Uchel Lys wedi canfod bod diddordeb cyhoeddus mewn diogelu hyder y cyhoedd mewn gweision cyhoeddus heb eu hethol y dylid ei gydbwyso yn erbyn buddiannau trafodaeth agored ar faterion sy'n peri pryder i'r cyhoedd. Nododd hefyd y dylai pob aelod barchu'r ymddiriedaeth a'r hyder rhyngddynt hwy a'r swyddogion sy'n hanfodol i brosesau gweinyddu da.

Dylai fod gan eich Cyngor lleol ddull priodol ar gyfer mynegi pryder am berfformiad swyddog ac mae'n bwysig eich bod yn codi materion ynghylch perfformiad gwael yn y ffordd gywir a'r ffordd priodol. Nid yw'n dderbyniol codi materion o'r fath yng nghyd-destun cyfarfod ag eraill yn bresennol, yn enwedig os ydynt yn dod o gyrff allanol neu'n aelodau o'r cyhoedd. Nid yw'n dderbyniol ychwaith gwneud hynny yn y cyfryngau, yn eich cyhoeddiadau eich hun na defnyddio blogiau, Twitter, Facebook neu ddulliau electronig eraill. Os yw eich beirniadaeth yn ymosodiad personol neu o natur sarhaus, rydych yn debygol o groesi llinell o ran yr hyn sy'n ymddygiad derbyniol.

Mae Panel Dyfarnu Cymru a'r pwyllgorau safonau wedi canfod nifer o ganfyddiadau yn erbyn aelodau sydd wedi ceisio defnyddio eu grym yn amhriodol o'i gymharu â swyddogion iau i ddylanwadu ar weithredoedd y swyddogion hynny, neu sydd wedi gwneud sylwadau diangen am berfformiad neu weithredoedd swyddogion.

Enghraifft 10

Yn ystod trafodaeth mewn cyfarfod cyhoeddus ar fater amherthnasol, cododd aelod o Gyngor Cymuned gwestiynau gerbron y Cyngor am y Clerc a oedd yn bersonol ac a oedd yn canolbwyntio ar gydnabyddiaeth ariannol, treuliau, yr oriau roedd y Clerc wedi'u gweithio a galwedigaethau eraill. Roedd hyn yn groes i reolau sefydlog y Cyngor, a oedd yn nodi na ddylid ystyried unrhyw gwestiynau yn ymwneud â phenodi, ymddygiad a chydabyddiaeth ariannol unrhyw un a gyflogir gan y Cyngor, ymhlith pethau eraill, nes bod y Cyngor wedi penderfynu a ddylid eithrio'r wasg a'r cyhoedd ai peidio.

Penderfynodd Pwyllgor Safonau nad oedd yn briodol i'r aelod fod wedi codi'r mater mewn cyfarfod cyhoeddus, ac y dylid bod wedi'i ystyried yn breifat. Daeth y Pwyllgor Safonau i'r casgliad bod yr aelod wedi achosi embaras a gofid i'r Clerc a'i fod wedi dangos diffyg parch ac ystyriaeth iddi, yn groes i baragraff 4(b) o'r Cod. Nid oedd y weithred gan yr aelod yn ddull ymddygiad parhaus, ond yn ddigwyddiad untro wedi'i gyfeirio at unigolyn mewn sefyllfa wannach o ran grym. O'r herwydd, gellid hefyd ei ystyried yn rhesymol fel bwllo, yn groes i baragraff 4(c) o'r Cod.

Enghraifft 11

Anfonodd aelod o Gyngor Sir ebost beirniadol at Bennaeth Gwasanaeth swyddog a chopïo'r swyddog a nifer o aelodau eraill o'r Cyngor yn y neges. Yn yr ebost, disgrifiodd yr aelod y swyddog fel un 'trahaus, diog, a chanddo nam ar ei feddwl ac sy'n ddiwerth ers blynyddoedd.' Gofynnodd yr aelod pam nad oedd y swyddog yn cael ei ddal yn atebol a nododd nad oedd y swyddog yn haeddu ei gyflog. Anfonodd yr aelod ebost arall at y swyddog dan sylw a phostio neges 'Twitter' ar y cyfryngau cymdeithasol lle cyfeiriodd at yr ymchwiliad gan fy swyddfa fel a ganlyn: 'Fy mhechod; beirniadu swyddog Ugg DIOG!'. Arweiniodd effaith y negeseuon ebost y swyddog i ofyn am gymorth meddygol a chymorth arall ac arweiniodd at gymryd absenoldeb oherwydd salwch ar sail straen. Nododd y Panel Dyfarnu fod y negeseuon ebost a'r neges Twitter yn gwbl ddiangen ac y byddent wedi cael effaith niweidiol ar allu'r swyddog i gyflawni ei rôl. Nid oedd yr aelod wedi codi proffesiynoldeb y swyddog gydag uwch reolwyr o'r blaen. Nododd y Panel fod ymddygiad yr aelod yn gyfystyr â thorri paragraff 4(b). Er nad oedd yn aflonyddu dro ar ôl tro, nododd y Panel fod ymddygiad yr aelod hefyd yn gyfystyr â bwlio'r swyddog yn fwriadol a thorri paragraff 4(c) o'r Cod.

Enghraifft 12

Cefais gŵyn bod aelod o Gyngor Tref wedi ymddwyn mewn modd amharchus tuag at Clerc y Cyngor ac wedi'i fwlio wrth gwestiynu cywirdeb y cofnodion a'r cyngor a roddwyd yng nghyfarfodydd y Cyngor. Roedd tystion yn ansicr ynghylch a ellid disgrifio dull yr aelod fel cecrus a rhwystrol, ynteu a oedd yn siarad yn ddi flewyn ar dafod ac yn broffesiynol, ond y consensws cyffredinol oedd ei fod yn cyfathrebu â phawb fel hyn ac nad oedd yn ymddangos ei fod yn gwneud hynny gyda'r Clerc yn unig.

Nid fy rôl i yw atal dadl wleidyddol gadarn. Ar ôl i mi ddadansoddi'r dystiolaeth, ni chefais fy narbwyllo bod dystiolaeth i awgrymu bod cynnwys y trafodaethau yn cyfarfodydd yn amhriodol. Nid oedd unrhyw dystiolaeth o ymddygiad a oedd yn bersonol, yn anghwrtais nac yn sarhaus tuag at y Clerc. Nid oeddwn wedi fy narbwyllo ychwaith y byddai tŷn a chynnwys y negeseuon ebost a oedd yn ymwneud â busnes y Cyngor, er eu bod yn heriol ac yn cwestiynu pethau ar adegau, yn gyfystyr ag ymddygiad amharchus neu fwlio. Felly, deuthum i'r casgliad nad oedd angen cymryd unrhyw gamau.

Cyfaddawdu didueddrwydd swyddogion yr awdurdod Gweler paragraff 4(d)

Ni ddylech gyfaddawdu, na cheisio cyfaddawdu, didueddrwydd unrhyw un sy'n gweithio i'ch Cyngor, neu ar ei ran. Ni ddylech gysylltu ag unrhyw un sy'n gweithio i'r Cyngor, nac ar ei ran, gyda'r bwriad o bwysio arno i gyflawni ei ddyletswyddau mewn ffordd ragfarnllyd neu bleidiol. Rhaid iddynt fod yn niwtral ac ni ddylid eu cynnal na'u perswadio i weithredu mewn ffordd a fyddai'n tanseilio eu niwtralrwydd. Er enghraifft, ni ddylech ofyn i swyddogion eich helpu i baratoi deunydd pleidiol wleidyddol, na'ch helpu gyda materion sy'n ymwneud â'ch busnes preifat. Ni ddylech ddarparu na chynnig unrhyw gymhelliant na gwobr yn gyfnewid am weithredu mewn ffordd benodol na dod i benderfyniad penodol na bygwth rhywun os nad yw'n bwriadu gweithredu mewn ffordd benodol. Os bydd aelod yn datblygu perthynas bersonol agos â swyddog, daw hyn yn fuddiant personol ac o bosibl yn rhagfarnus o dan y Cod, a allai effeithio ar eich gallu i gymryd rhan mewn rhai materion sy'n cael eu hystyried gan y Cyngor (gweler adran 3 o'r canllaw hwn).

Gallwch holi swyddogion yn gyfreithlon er mwyn deall, er enghraifft, eu rhesymau dros gynnig bod y Cyngor yn gweithredu mewn ffordd benodol neu i egluro cynnwys adroddiad y maent wedi'i ysgrifennu. Fodd bynnag, rhaid i chi beidio â cheisio eu gorfodi i weithredu'n wahanol, newid eu cyngor, na newid cynnwys adroddiad, os byddai gwneud hynny'n rhagfarnu eu huniondeb a'u niwtraliaeth broffesiynol.

Sefyllfa Ddamcaniaethol

Mae'r Clerc yn gyfrifol am ddyrannu rhandiroedd o restr aros, mae'r rhandiroedd yn boblogaidd iawn ac anaml iawn y bydd rhai gwag yn codi. Dywedodd y Clerc wrth y Cyngor fod rhandir wedi dod yn wag ac y byddent yn edrych ar y rhestr ac yn dyrannu'r rhandir i'r sawl a fu'n aros hiraf yn unol â gweithdrefn dyrannu rhandiroedd y Cyngor. Roedd tad Cynghorydd wedi bod yn aros am rhandir ers bron i saith mlynedd.

Cysylltodd y Cynghorydd â'r Clerc ar ôl y cyfarfod a gofynnodd am gael gweld y rhestr. Nododd fod un person o flaen ei dad o ddim ond un mis. Gofynnodd y Cynghorydd i'r Clerc roi'r rhandir gwag i'w dad, dywedodd, gan fod cymaint o amser wedi mynd heibio ers i'w dad a'r person arall wneud cais, nad oedd y person

arall yn debygol o gwestiynu pwy oedd gyntaf a, beth bynnag, ni fyddai'n anodd ail-deipio'r rhestr. Awgrymodd y Cynghorydd y byddai, yn gyfnewid am y ffafr hon, yn annog y Cyngor i edrych yn ffafriol ar yr elusen y byddai'r Clerc yn ei hawgrymu pan fyddai'n amser penderfynu ble i ddyrannu arian a fyddai'n cael ei godi ar ddiwrnod hwyl y mis canlynol. Byddwn o'r farn bod hyn yn arwydd o dorri paragraff 4(d) o'r Cod.

Enghraifft 13

Ffoniodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol a oedd wedi codi pryderon o'r blaen gyda Phrif Weithredwr y Cyngor, ei Gynorthwydd Personol (y Prif Weithredwr) a'i rhoi o dan bwysau i berswadio'r Prif Weithredwr i gymryd camau penodol. Pwysodd yr aelod hefyd ar y Cynorthwydd Personol i gael mynediad at negeseuon ebost y Prif Weithredwr heb ei gyfarwyddyd penodol. Dywedodd yr aelod wrth y Cynorthwydd Personol y gallai'r Awdurdod Addysg Lleol gael ei "alw i ymyrryd" pe na bai'n gwneud yr hyn a ofynnodd. Canfu'r Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi mynd y tu hwnt i wneud cais i'r Cynorthwydd Personol, oherwydd y natur ffyrnig yr oedd wedi cyflwyno ei ofynion, ynghyd â'r bygythiad amlwg, pe na bai'r Cynorthwydd Personol yn cymryd y camau yr oedd yn gofyn iddo eu gwneud, y byddai'r Awdurdod Addysg Lleol yn cael ei "alw i ymyrryd". Penderfynodd y Panel fod yr aelod wedi ceisio amharu ar ddiueddrwydd y Cynorthwydd Personol yn groes i baragraff 4(d).

Datgelu gwybodaeth gyfrinachol Gweler paragraff 5(a)

Ni ddylech ddatgelu gwybodaeth gyfrinachol, na gwybodaeth y dylid ei hystyried yn rhesymol o natur gyfrinachol, ac eithrio yn unrhyw un o'r amgylchiadau canlynol:

- **rydych wedi cael caniatâd y sawl sydd wedi'i awdurdodi i'w rhoi**
- **mae'n ofynnol yn ôl y gyfraith i chi wneud hynny.**

Mae'r Comisiynydd Gwybodaeth wedi cyhoeddi canllawiau defnyddiol ar y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth a'r Ddeddf Diogelu Data sydd ar gael ar wefan y Comisiynydd yn www.ico.org.uk neu drwy ffonio 0303 123 1113. Fel cynghorydd cymuned efallai y byddwch yn gweld gwybodaeth o natur gyfrinachol neu sensitif, fel gwybodaeth bersonol neu fasnachol sensitif. Rhaid i chi gofio hefyd fod

gennyh, fel cynghorydd, swydd o ymddiriedaeth ac efallai y gwelwch y bydd aelodau o'r cyhoedd yn rhoi gwybodaeth i chi y dylid ei hystyried yn gyfrinachol. Dylech bob amser gadarnhau (lle bo'n bosibl cael cytundeb ysgrifenedig) bod gennyh ganiatâd y person i ddatgelu gwybodaeth o'r fath cyn gwneud hynny. Fel rheol gyffredinol, dylech drin eitemau a drafodir yn adrannau cyfrinachol cyfarfodydd (eitemau sydd wedi'u 'heithrio') yn gyfrinachol. Yn yr un modd, mae cyngor cyfreithiol bron bob amser yn cael ei warchod gan fraint gyfreithiol ac ni ddylid ei ddatgelu.

Enghraifft 14

Derbyniodd y Cynghorydd Cymuned S ebost gan gynghorydd arall ynghylch cyflogaeth gofalwr, a oedd wedi'i farcio'n 'gyfrinachol'. Dangosodd y Cynghorydd S yr ebost i wraig y gofalwr a defnyddiwyd yr wybodaeth yn yr ebost wedyn yn erbyn y Cyngor mewn gwrandawriad tribiwnlys yn ymwneud â chyflogaeth y gofalwr. Penderfynais fod Cynghorydd S wedi torri paragraff 5(a) o'r Cod.

Enghraifft 15

Dosbarthodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol wybodaeth am gyflwr meddygol swyddog i aelodau eraill o'r Cyngor, pennaeth lleol a rhywun arall yr oedd yn gyfarwydd ag ef. Ym marn y Panel Dyfarnu, roedd yr aelod wedi datgelu gwybodaeth am iechyd y swyddog y dylid yn rhesymol ystyried ei bod o natur gyfrinachol a heb gydsyniad y swyddog, yn groes i baragraff 5(a).

Rwy'n disgwyl i wybodaeth sy'n cael ei rhoi i aelod yn ystod ymchwiliad gan fy swyddfa gael ei thrin yn gwbl gyfrinachol ac ni ddylid ei datgelu i unrhyw un heblaw cynghorydd cyfreithiol neu gynghorydd arall yr aelod. Os caiff yr wybodaeth ei datgelu i bobl eraill, efallai y byddaf o'r farn bod hyn yn torri'r paragraff hwn o'r Cod. Ar ben hynny, ni ddylai aelodau drafod y gŵyn gydag unrhyw un o'r tystion, boed hynny'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol, gan y gellir dehongli cyswllt o'r fath hefyd yn achos o dorri'r Cod.

Atal mynediad at wybodaeth Gweler paragraff 5(b)

Ni ddylech atal unrhyw un rhag cael gafael ar wybodaeth y mae ganddynt hawl iddi yn ôl y gyfraith. Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth o dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 neu'r copïau hynny o gofnodion, agendâu, adroddiadau a dogfennau eraill eich Cyngor y mae ganddynt hawl i gael mynediad atynt. I gael gwybod mwy am y mathau o wybodaeth y gall y cyhoedd gael gafael arni, cysylltwch â Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth drwy fynd i www.ico.org.uk neu drwy ffonio 0303 123 1113; neu dylech ofyn i'ch Clerc o ran ymholiadau penodol.

Mae unrhyw wybodaeth y byddwch yn ei llunio yn rhinwedd eich swydd swyddogol yn agored i fod yn ddarostyngedig i ofynion datgelu'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth, ac efallai y bydd yn rhaid i'ch Cyngor ei rhyddhau mewn ymateb i gais. Os na fyddwch yn darparu'r wybodaeth i'r Clerc neu rywun arall sy'n delio â'r cais am wybodaeth pan ofynnir i chi, byddwch yn torri'r Cod.

Mae angen i'ch Cyngor benderfynu a ddylid datgelu gwybodaeth neu a allai gael ei chynnwys mewn esemptiad o dan y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth. Hyd yn oed os ydych yn credu bod yr wybodaeth sydd gennych wedi'i heithrio, rhaid i chi ei rhoi i'r sawl sy'n delio â'r cais am wybodaeth er mwyn caniatáu i'r Cyngor ddod i benderfyniad. Yn ogystal â thorri'r Cod, mae'n drosedd os caiff gwybodaeth ei dinistrio ar ôl i gais Deddf Rhyddid Gwybodaeth gael ei dderbyn.

Enghraifft 16

Gwrthododd Arweinydd Cyngor Sir roi llythyr i Swyddog Gwybodaeth y Cyngor yr oedd wedi'i ysgrifennu at Swyddfa Archwilio Cymru ar y pryd, ar ran Gweithrediaeth y Cyngor. O ganlyniad, ni allai'r Cyngor ymateb yn briodol i gais Deddf Rhyddid Gwybodaeth a arweiniodd at gyflwyno cwyn i Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth. Parhaodd yr aelod i wrthod datgelu'r llythyr er iddo gael cyngor clir a phendant gan y Swyddog Gwybodaeth. Arweiniodd y ffaith ei fod yn gwrthod datgelu'r llythyr at ganfyddiad anffafriol gan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi torri paragraffau 5(b) a 6(1)(a) (anfri) yng nghyswllt y mater hwn a materion cysylltiedig eraill.

Anfri

Gweler paragraff 6(1)(a)

Gall unrhyw aelod sy'n ymddwyn yn anufudd achosi anfri

Ni ddylech ymddwyn mewn ffordd y gellid yn rhesymol ystyried ei bod yn dwyn anfri ar eich swyddfa neu awdurdod ar unrhyw adeg. Fel aelod, mae eich gweithredoedd a'ch ymddygiad yn destun mwy o graffu na rhai aelodau cyffredin o'r cyhoedd. Dylech fod yn ymwybodol y gallai eich gweithredoedd yn eich bywyd cyhoeddus a phreifat gael effaith niweidiol ar ganfyddiad y cyhoedd o'ch swydd fel aelod, neu eich Cyngor yn ei gyfanrwydd.

Bydd ymddygiad anonest a thwyll yn dwyn anfri ar eich Cyngor, yn ogystal ag ymddygiad sy'n arwain at gollfarn droseddol, yn enwedig os yw'n cynnwys ymddygiad anonest, bygythiol neu dreisgar, hyd yn oed os yw'r ymddygiad yn digwydd yn eich bywyd preifat.

Er bod gennych yr hawl i ryddid mynegiant, gellid ystyried bod gwneud beirniadaeth annheg neu anghywir o'ch Cyngor mewn maes cyhoeddus yn dwyn anfri ar eich Cyngor. Yn yr un modd, gallai negeseuon ebost amhriodol at etholwyr neu ddefnydd diofal neu anghyfrifol o gyfryngau cymdeithasol ddwyn anfri ar swydd yr aelod, o gofio rôl arweinyddiaeth gymunedol aelodau. Mae achosion a ystyriwyd gan y Panel Dyfarnu wedi dangos y bydd ymddygiad o'r fath yn aml yn cael ei ystyried yn achos difrifol o dorri'r Cod.

Enghraifft 17

Ceisiodd Cynghorydd Cymuned gael gostyngiad ar bryniant preifat o siop drwy ddweud ei fod yn cael ei brynu ar ran y Cyngor Cymuned. Pan wrthodwyd ei gais am ddisgownt, roedd yn ymddwyn yn sarhaus tuag at y perchennog a dau aelod o'i staff ac yn bygwth y busnes. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi ceisio cael mantais amhriodol iddo'i hun drwy gamliwio'r pryniant fel un ar ran y Cyngor, ac roedd y ffordd yr oedd yn cam-drin y staff wedi dwyn anfri ar ei swydd fel aelod.

Enghraifft 18

Cyfeiriodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol a oedd yn ysgrifennu erthyglau rheolaidd ar gyfer cyhoeddiad misol lleol yn ei erthygl at ddamwain traffig ffordd ddiweddar lle cafodd bachgen 10 oed ei anafu. Yr achwynydd oedd mam y bachgen a oedd gyda'r plentyn a anafwyd. Ar ôl cyhoeddi'r erthygl, ffoniodd y Cynghorydd a ddywedodd ei fod yn sarhaus tuag ati yn ystod yr alwad. Mewn cyfres o negeseuon ebost dilynol, dywedodd y Cynghorydd wrthi ei bod wedi "[methu] cymryd UNRHYW gyfrifoldeb am ganiatáu i'ch plentyn 10 oed fod allan ar ei ben ei hun", nad oedd wedi "dysgu ei mab am reolau'r ffordd fawr" ac mai ef oedd ar fai a dywedodd "peidiwch â meiddio ceisio beio eich diffygion fel rhiant arnaf i".

Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi methu dangos parch ac ystyriaeth i'r achwynydd drwy ddefnyddio iaith amhriodol a thrwy wneud honiadau di-sail a difrifol yn seilio ei wybodaeth gyfyngedig am y ffeithiau, yn groes i baragraff 4(b). Drwy ei dôn ymosodol, ei natur fygythiol a'i honiadau difrifol yn yr ebost, mae'r aelod hefyd wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod, yn groes i baragraff 6(1)(a).

Enghraifft 19

Wrth weithredu'n breifat, cafodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol gollfarn droseddol am ymosodiad cyffredin o ganlyniad i gyffwrdd coes menyw heb ganiatâd, a achosodd ofid iddi. Clywodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod yn derbyn bod ei ymddygiad yn annerbyniol a'i fod wedi pledio'n euog i'r drosedd yn y Llysoedd. Penderfynodd y Panel fod y gollfarn a'r cyhoeddusrwydd negyddol a oedd yn gysylltiedig â'r achos wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod, yn groes i baragraff 6(1)(a) o'r Cod.

Rhoi gwybod am ymddygiad troseddol Gweler paragraff 6(1)(b)

Mae'r Cod yn ei gwneud yn ofynnol i chi roi gwybod am unrhyw ymddygiad gan aelod arall, swyddog, neu unrhyw un sy'n gweithio ar ran eich Cyngor (e.e. contractwr) sydd, yn eich barn resymol chi, yn cymryd rhan mewn ymddygiad troseddol neu a allai wneud hynny. Dylid rhoi gwybod am faterion o'r fath drwy weithdrefn adrodd gyfrinachol eich Cyngor, neu'n uniongyrchol i'r awdurdod statudol priodol. Fel gydag achosion honedig

o dorri'r Cod (gweler isod), ni ddylech wneud honiadau trallodus, maleisus na gwamal, y byddent ynddynt eu hunain yn achosi i chi dorri paragraff 6(1)(d) o'r Cod. Os oes gennych unrhyw amheuaeth, cysylltwch â Chlerc y Cyngor. Efallai y bydd Swyddog Monitro'r Prif Gyngor hefyd yn gallu rhoi cyngor.

Rhoi gwybod am achosion o dorri'r Cod **Gweler paragraff 6(1)(c)**

Os ydych yn credu'n rhesymol fod y Cod wedi'i dorri, rhaid i chi roi gwybod i Swyddog Monitro'r Prif Gyngor. Nid oes gofyniad penodol i roi gwybod i mi am y mater, er y gellir gwneud hynny ac y dylid rhoi gwybod i'm swyddfa am honiadau difrifol o dorri'r Cod.

Er mwyn bod â chred resymol bod toriad wedi digwydd, bydd angen i chi gael tystiolaeth uniongyrchol (gweler isod) sy'n cefnogi hyn. Os ydych yn ansicr a oes achos o dorri'r rheolau, dylech ofyn am gyngor eich Clerc neu holi'r Swyddog Monitro cyn gynted â phosibl.

Bydd y Clerc neu'r Swyddog Monitro yn gallu eich cyngori a yw natur yr achos honedig o dorri yn gwarantu bod y mater yn cael ei gyfeirio ataf. Os yw'r achos o dorri yn un bach neu'n un technegol, neu os nad oes tystiolaeth glir bod toriad wedi digwydd, gall eich Clerc neu'ch Swyddog Monitro roi gwybod i chi'r trothwy tebygol y byddaf yn ei osod wrth benderfynu a yw ymchwiliad yn briodol. Yn yr achosion mwyaf difrifol, gall y Clerc neu'r Swyddog Monitro, fel eithriad, benderfynu cyfeirio materion ataf yn uniongyrchol neu ar eich rhan. Yn y rhan fwyaf o achosion eraill, cewch eich cyngori i wneud hynny eich hun.

Os yw eich Cyngor wedi mabwysiadu'r Protocol Ateb Lleol Enghreifftiol ar gyfer cwynion lefel isel, gall eich Clerc neu'r Swyddog Monitro awgrymu y byddai'n fwy priodol ymdrin â'r mater drwy'r broses honno. Fi sy'n penderfynu a ddylid ymchwilio i achos o dorri ai peidio. Dylai cydbwysedd unrhyw amheuaeth bob amser ffafrio adrodd. Mae'n ddefnyddiol os ydych yn nodi pa agwedd ar y Cod sydd wedi'i thorri yn eich barn chi.

Wrth benderfynu a ddylwn ymchwilio i gŵyn o dorri'r Cod ai peidio, byddaf yn defnyddio'r prawf dau gam yr wyf wedi'i amlinellu yn y Cyflwyniad i'r canllawiau hyn. Dylech sicrhau eich bod yn darparu unrhyw dystiolaeth sydd ar gael i chi pan fyddwch yn gwneud cwyn, gan gynnwys cofnodion cyfarfodydd, gohebiaeth,

nodiau cyfoes neu negeseuon ebost. Os oes unigolion eraill sydd wedi gweld yr achos honedig o dorri'r Cod, dylech roi gwybod i mi pwy ydynt. Mae'r pwynt olaf hwn yn arbennig o bwysig oherwydd, os mai dim ond gair un person sydd gennyf yn erbyn un arall, efallai na allaf ddod i'r casgliad gyda digon o sicrwydd bod digon o dystiolaeth i gyfiawnhau mynd ar drywydd y mater.

I roi gwybod am doriad posibl, gallwch gysylltu â'm swyddfa dros y ffôn ar 0300 790 0203, drwy anfon ebost i ask@ombudsman.wales neu drwy'r wefan yn www.ombwdsmon.cymru. Mae taflen arbennig ar wneud cwynion am achosion honedig o dorri'r Cod ar gael ar gais neu ar y wefan.

Cwynion blinderus Gweler paragraff 6(1)(d)

Ni ddylech wneud cwynion blinderus, maleisus na gwamal yn erbyn aelodau eraill nac unrhyw un sy'n gweithio i'ch Cyngor, neu ar ei ran.

Rhaid i chi beidio â gwneud cwynion yn erbyn aelodau eraill, swyddogion eich Cyngor neu bobl sy'n gweithio ar ran eich Cyngor nad ydynt wedi'u seilio ar wirionedd ac sy'n cael eu hysgogi gan falais (awydd i wneud niwed iddynt) neu gan gystadleuaeth wleidyddol. Yn anffodus, cafwyd achosion lle mae aelodau wedi ceisio cyflwyno cwynion am gystadleuwyr gyda'r bwriad o'u rhoi dan anfantais, weithiau yn y cyfnod cyn etholiadau, a lle mae'r dystiolaeth o unrhyw achos o dorri yn wan neu ddim yn bodoli. Yn fy marn i, y dylid ystyried ymddygiad o'r fath yn y lle cyntaf yn unol â phroses penderfyniad lleol y Cyngor, os oes un yn ei lle.

Pan fydd manylion penodol am gwynion o'r fath yn cael eu trosglwyddo i'r wasg a'r cyfryngau lleol, gallai hyn amharu ar ymchwiliad a gall hefyd dorri'r Cod. Rhaid i chi roi gwybod i'r Swyddog Monitro neu'r Prif Gyngor am achosion honedig a chanddynt sylfaen dda - nid i'ch papur newydd neu orsaf radio leol. Bydd y wasg yn ymdrin yn briodol â busnes unrhyw wrandawiadau dilynol a'u canlyniadau, ac ni ddylai aelodau sy'n gwneud honiadau greu cyhoeddusrwydd cyn hyn.

Ni ddylai aelodau ddefnyddio'r Cod i fynd ar drywydd eu gwahaniaethau gwleidyddol neu breifat. Dylech hefyd osgoi gwneud cwynion nad oes ganddynt fawr ddim sylwedd, os o gwbl (cwynion gwamal) sydd wedi'u cynllunio'n bennaf i godi gwrychyn y sawl y cwynir amdano.

Enghraifft 20

Honnodd aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol fod Arweinydd y Cyngor wedi cynnig darparu cyfleusterau swyddfa i gynghorydd arall a'i grŵp o aelodau, petai'r cynghorydd arall hwnnw'n cefnogi'r ymgeisydd roedd yr Arweinydd yn ei ffafrio ar gyfer swydd y Prif Weithredwr. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr honiad yn ddi-sail a'i fod wedi'i gynllunio i achosi niwed i Arweinydd y Cyngor. O'r herwydd, roedd yn gŵyn flinderus a maleisus, yn groes i baragraff 6(1)(d) o'r Cod. Daeth y Panel i'r casgliad hefyd fod y cyhoeddusrwydd cysylltiedig wedi dwyn anfri ar y Cyngor yn groes i baragraff 6(1)(a).

Mae'r agwedd hon ar y Cod wedi bod yn broblem benodol mewn cynghorau cymuned a thref. Yn y gorffennol, bu'n rhaid i'm rhagflaenydd ohebu â Chlerc cyngor ynghylch eu pryderon cyffredin am nifer y cwynion oedd yn dod i law o ran aelodau. Fel rwyf wedi nodi eisoes, yr wyf finnau hefyd wedi bod yn poeni am nifer y cwynion lefel isel, talu'r pwyth yn ôl sy'n dal i ddod i law gan gynghorwyr cymuned yn benodol. Er ei bod yn ymddangos bod y cwynion hyn yn cael eu cyflwyno gan nifer fach o aelodau, gallant greu argraff negyddol o'r aelodau hynny a'u cynghorau ac, yn fwy cyffredinol, gallant niweidio hyder y cyhoedd yn ein haelodau etholedig. I'r pegwn eithaf, gallant hefyd gael effaith mor niweidiol ar gysylltiadau o fewn y Cyngor yn gyffredinol â'i rwystro rhag gallu cynnal ei fusnes yn effeithiol. Pan ddaeth yn amlwg bod cwynion rheolaidd aelodau yn erbyn aelodau yn cael eu cyflwyno i'm swyddfa, byddwn yn annog y cynghorau hynny i fyfyrion ar y diwylliant sydd wedi arwain at y cwynion hyn ac ystyried sut y gellid newid yr ymddygiad hwn er mwyn osgoi cwynion o'r fath.

Pan fyddaf yn dod o hyd i dystiolaeth sy'n awgrymu bod cwyn wedi'i gwneud i'm swyddfa nad yw'n seiliedig ar wirionedd ac sydd wedi'i hysgogi gan falais neu gystadleuaeth wleidyddol, byddaf yn ystyried bod hwn yn fater difrifol a gallaf ymchwilio i weld a ydych wedi methu cydymffurfio â'r Cod wrth gyflwyno'r gŵyn. **Mae cyflwyno cwynion blinderus, maleisus neu wamal nid yn unig yn torri'r paragraff hwn, ond gall hefyd fynd yn groes i'ch rhwymedigaethau eraill dan y Cod, megis y gofyniad i beidio â dwyn anfri ar eich swydd fel cynghorydd (paragraff 6(1)(a)) neu beidio â defnyddio eich swydd at ddiben amhriodol (paragraff 7(a)).**

Rwy'n sylweddoli y gall fod yn rhwystredig os bydd aelod o'r cyhoedd yn cyflwyno cwynion rheolaidd yn eich erbyn sydd, yn eich barn chi, yn flinderus neu'n wamal eu natur. Nid ydynt yn ddarostyngedig i'r Cod ac mae'n ofynnol i mi ystyried pob cwyn yn ôl ei deilyngdod ei hun. Fodd bynnag, mae'n annhebygol y byddai cwynion o'r fath yn pasio fy mhrawf dau gam ac yn cael eu derbyn i'w harchwilio.

Cydweithredu ag ymchwiliadau Gweler paragraff 6(2)

Rhaid i chi gydweithredu ag ymchwiliad pan fydd yn cael ei gynnal gennyf fi neu gan Swyddog Monitro'r Prif Gyngor ar gyfer yr ardal gan ddefnyddio ein pwerau statudol. Mae peidio â gwneud hynny ynddo'i hun yn torri'r Cod. Mae hyn yn golygu y dylech ymateb yn brydlon i bob gohebiaeth a galwad ffôn, sicrhau eich bod ar gael i'ch cyfweld os oes angen a sicrhau bod copïau o unrhyw ddogfennau y gofynnwyd amdanynt ar gael, gan gynnwys gohebiaeth electronig fel negeseuon ebost a thestunau. Byddai'n ddefnyddiol pe gallech nodi unrhyw bryderon a allai fod gennych yn ystod yr ymchwiliad fel y gellir datrys y rhain yn brydlon. Bydd fy swyddfa a'r Swyddog Monitro yn gwneud lwfansau rhesymol ar gyfer pwysau brys yr ydych yn eu hwynebu a threfniadau a wnaethpwyd yn flaenorol, er enghraifft, ar gyfer gwyliau. Fodd bynnag, byddant yn disgwyl i chi roi blaenoriaeth i'w hymchwiliadau er mwyn osgoi materion rhag para'n hirach yn ddiangen. Mae'r gofyniad i gydweithredu ag ymchwiliad yn berthnasol p'un ai a ydych yn dyst neu'n destun yr ymchwiliad.

Rwy'n gwybod am achosion lle mae aelodau a gyhuddir o dorri'r Cod wedi ceisio rhoi pwysau ar yr unigolion sy'n gwneud y gŵyn neu ar dystion eraill. Credaf fod ymddygiad o'i fath yn gwbl annerbyniol. Ni ddylech fygwth na cheisio dychryn unrhyw un sydd, neu sy'n debygol o fod, yn achwynydd, yn dyst, nac yn ymwneud â gweinyddu unrhyw ymchwiliad neu achos ynghylch methiant i gydymffurfio â'r Cod. Mewn un achos yr ymchwiliais iddo, penderfynodd y Panel Dyfarnu y gellid disgrifio gweithredoedd yr aelod wrth fygwth yr achwynydd fel rhai tebyg i flacmel. O'r herwydd, roedd y Panel o'r farn bod hyn yn fwy difrifol na'r gŵyn a arweiniodd at fy ymchwiliad yn y lle cyntaf.

Faint bynnag y byddwch yn poeni am honiadau eich bod chi neu gyd-gynghorydd wedi methu cydymffurfio â'r Cod, mae bob amser yn anghywir bwlio, dychryn neu geisio dychryn unrhyw un sy'n ymwneud â'r ymchwiliad neu'r gwrandawriad. Er

nad ydych efallai wedi torri'r Cod, byddwch yn cael cyfle i ddweud eich dweud yn ystod unrhyw ymchwiliad neu wrandawriad annibynnol, a dylech adael i'r prosesau hyn fynd rhagddynt yn naturiol.

Os byddwch yn dychryn tyst mewn ymchwiliad i'ch ymddygiad, gallwch, er enghraifft, gael eich hun yn destun cwyn arall eich bod wedi torri paragraff 4(c) o'r Cod o ran bwlio neu aflonyddu, neu baragraff 6(1)(a) yng nghyswllt dwyn anfri ar swydd aelod.

Enghraifft 21

Mae fy swyddfa wedi ymchwilio i nifer o honiadau difrifol ar wahân bod aelod o Gyngor Cymuned wedi methu cydymffurfio â Chod Ymddygiad ei Gyngor, ac yn dilyn hynny cyfeiriwyd tri adroddiad at Banel Dyfarnu Cymru. Yn ystod yr ymchwiliad gwrthododd yr aelod ymgysylltu'n briodol â'r broses, roedd yn defnyddio tactegau rhwystro gan ei fod yn gwrthod derbyn y papurau a gyflwynwyd iddo, ac yn gwneud nifer o fygythiadau, gan gynnwys cymryd camau cyfreithiol, yn erbyn y swyddog ymchwilio ac aelodau eraill o'r Cyngor. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod methiant yr aelod i ddarparu ymateb priodol a sylweddol i geisiadau a wnaethpwyd gan fy swyddfa yn ystod yr ymchwiliad yn torri paragraff 6(2) o'r Cod.

Defnyddio eich safle yn amhriodol Gweler paragraff 7(a)

Ni ddylech ddefnyddio, na cheisio defnyddio, eich swydd fel aelod yn amhriodol er eich mantais neu anfantais eich hun nac unrhyw berson arall.⁹ Mae'r paragraff hwn yn berthnasol bob amser ac nid dim ond pan fyddwch yn cyflawni eich dyletswyddau fel aelod. Ni ddylech ddefnyddio eich swydd gyhoeddus, na cheisio ei defnyddio, naill ai er eich budd neu golled bersonol chi neu unrhyw un arall. Er enghraifft, byddai eich ymddygiad yn amhriodol pe baech yn ceisio hyrwyddo eich buddiannau preifat eich hun drwy eich swydd fel aelod. Mae hyn hefyd yn berthnasol os ydych yn defnyddio eich swydd i wella eich lles ar draul eraill.

⁹ Mewn deddfwriaeth, mae defnyddio 'person' yn cynnwys corff o bersonau corfforaethol neu anghorfforedig – gweler Atodlen 1, Deddf Dehongli 1978; ac Atodlen 1, Deddf Deddfwriaeth (Cymru) 2019 (ar gyfer deddfwriaeth Gymreig a wnaethpwyd ar 1 Ionawr 2020 neu ar ôl hynny).

Mae angen i aelodau sy'n berchen ar dir, neu y mae eu cysylltiadau personol agos eu hunain yn berchen ar dir, fod yn arbennig o ofalus gyda materion cynllunio. Os oes gennych unrhyw amheuaeth, dylech ofyn am gyngor. Mae hyn yr un mor berthnasol i aelodau cynghorau cymuned a thref pan ymgynghorir â'ch Cyngor ar faterion cynllunio. Yn yr un modd, er ei bod yn rhesymol disgwyl i aelodau helpu etholwyr i wneud cais i'r Cyngor, er enghraifft, am dai, mae'n gwbl amhriodol ceisio dylanwadu ar benderfyniad y swyddogion.

Mae darpariaethau Deddf Llwgrwobrwyo 2010 yn berthnasol i aelodau sy'n cyflawni eu swyddogaethau cyhoeddus. Pe bai aelod yn cael ei gollfarnu o drosedd dan y Ddeddf hon yna mae'n debygol y bydd hefyd wedi defnyddio ei swydd yn amhriodol (yn groes i baragraff 7(a)) ac yn debygol o fod wedi dwyn anfri ar swydd aelod neu ei awdurdod yn groes i baragraffau 6(1)(a) a (b). Os bydd unrhyw gŵyn a gyflwynir i mi yn ymwneud ag ymddygiad a allai fod yn drosedd, yna rwy'n debygol o gyfeirio'r mater at yr heddlu.

Enghraifft 22

Roedd Cynghorydd yn 'gydlynnydd ar y cyd' grŵp cymunedol. Ni roddodd y Cynghorydd wybod i'r Cyngor am ei swydd yn y grŵp hwn. Cymerodd ran yn y broses o ystyried y penderfyniad i sicrhau prydles newydd yng nghyswllt gweithdy a ddefnyddir gan y grŵp cymunedol, a phleidleisiodd arno. Canfu Pwyllgor Safonau ei bod wedi defnyddio ei safbwynt ar y Cyngor yn amhriodol gan fod y penderfyniad y pleidleisiodd arno o fudd i grŵp lle'r oedd yn amlwg bod ganddi fuddiant nad oedd wedi'i ddatgelu i'r Cyngor. Penderfynwyd ei bod wedi mynd yn groes i baragraff 7(a) y Cod.

Enghraifft 23

Siaradodd aelod o Awdurdod Parc Cenedlaethol yr oedd fy swyddfa yn ymchwilio iddo am ymddygiad amhriodol honedig tuag at aelod arall, â Chadeirydd yr Awdurdod mewn ymgais i ymdrin â'r mater drwy drafodaeth fordron gyda'r partïon dan sylw. Roedd yr aelod yn bygwth datgelu gwybodaeth yn gyhoeddus am yr achwynydd petai'r gŵyn i'm swyddfa yn cael ei dilyn ac yn mynd yn ei erbyn. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod hyn yn gyfystyr ag ymgais gan yr aelod i ddefnyddio ei swydd yn amhriodol er mwyn osgoi anfantais bosibl, yn ogystal â thorri paragraffau 4(b) a 6(1)(a) o'r Cod.

Enghraifft 24

Ysgrifennodd aelod o Gyngor Tref at Lywodraeth Cymru yn nodi na ddylai cais am fenthyciad yng nghyswllt prosiect 'Canolfan Gymunedol', gyda chefnogaeth y Cyngor, fynd yn ei flaen gan fod y mater yn destun trafodaeth bellach.

Llofnododd yr aelod yr ohebiaeth gan ddefnyddio'r teitl Dirprwy Faer y Cyngor. O ganlyniad, gwnaeth Llywodraeth Cymru ymholiadau pellach i'r Cyngor a'i gwneud yn ofynnol iddo gyflwyno cais pellach am fenthyciad, a arweiniodd at ragor o waith a chostau i'r Cyngor.

Yn ystod fy ymchwiliad, honnodd yr aelod fod yr ohebiaeth wedi'i hanfon yn bersonol. Roedd yn ffaith y byddai'r Ganolfan Gymunedol yn cynnwys cyfleusterau a fyddai'n cystadlu'n uniongyrchol â buddiannau busnes yr aelod. Yn fy marn i, roedd hi'n annhebygol y byddai Llywodraeth Cymru wedi gweithredu ar ohebiaeth yr aelod pe na bai wedi bod dan yr argraff bod yr awdur yn cynrychioli'r Cyngor.

Roedd Pwyllgor Safonau o'r farn bod yr ohebiaeth wedi'i chynllunio i gael effaith ar y prosiect. Er y gallai rhywfaint o'r cymhelliant fod wedi bod i ddiogelu budd y cyhoedd, roedd y Pwyllgor o'r farn bod yr aelod wedi mynd ati mewn modd amhriodol a roddodd yr argraff ei fod yn gweithredu er ei fuddiant busnes ei hun. Daeth y Pwyllgor i'r casgliad bod yr aelod wedi ceisio defnyddio ei swydd yn amhriodol er mwyn cael mantais yn groes i baragraff 7(a) o'r Cod.

Defnyddio adnoddau'r Cyngor Gweler is-baragraffau 7(b)(i) – (iv)

Dim ond yn unol â'i ofynion a'r gyfraith y mae'n rhaid i chi ddefnyddio neu awdurdodi defnyddio adnoddau'r Cyngor. Mae'r is-baragraffau hyn hefyd yn berthnasol bob amser. Os yw eich Cyngor yn darparu adnoddau i chi (er enghraifft ffôn, cyfrifiadur a chyfleusterau TG eraill), dim ond ar gyfer cyflawni busnes eich Cyngor ac unrhyw weithgaredd arall y mae eich Cyngor wedi eich awdurdodi i'w defnyddio ar ei gyfer y cewch ddefnyddio'r adnoddau hyn.

Rhaid i chi fod yn gyfarwydd â rheolau eich Cyngor sy'n berthnasol i ddefnyddio'r adnoddau hyn.

Mae methu cydymffurfio â rheolau eich Cyngor yn debygol o fod yn gyfystyr â thorri'r Cod. Os ydych yn awdurdodi rhywun (er enghraifft aelod o'ch teulu) i ddefnyddio adnoddau eich Cyngor, rhaid i chi fod yn ofalus i sicrhau bod rheolau eich Cyngor yn caniatáu hyn.

Defnyddio adnoddau at ddibenion priodol yn unig Gweler is-baragraffau 7(b)(v) a (vi)

Rhaid i chi sicrhau eich bod yn defnyddio adnoddau'r Cyngor at ddibenion priodol yn unig. Mae'r is-baragraffau hyn yn berthnasol bob amser. Nid yw'n briodol defnyddio, nac awdurdodi eraill i ddefnyddio, yr adnoddau at ddibenion preifat neu wleidyddol, gan gynnwys dibenion pleidiol wleidyddol. Wrth ddefnyddio adnoddau'r Cyngor, rhaid i chi ystyried, os yw'n berthnasol, unrhyw ganllawiau a gyhoeddir gan eich Cyngor, er enghraifft, Polisi Diogelwch Gwybodaeth eich Cyngor.

Enghraifft 25

Penderfynwyd bod aelod o Gyngor Sir yn torri'r Cod am ddefnyddio'i offer cyfrifiadurol a gafodd gan y cyngor at ddibenion preifat yn amhriodol drwy lawrlwytho delweddau pornograffig i oedolion ac anfon nifer o lythyrau at bapur newydd lleol, lle'r oedd yn cymryd arno ei fod yn cynrychioli aelodau o'r cyhoedd. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi camddefnyddio offer y Cyngor yn groes i'r Cod a'i fod wedi dwyn anfri ar swydd aelod.

Gwneud penderfyniadau gwrthrychol Gweler paragraff 8(a)

Wrth gymryd rhan yng nghyfarfodydd eich Cyngor, neu wrth ddod i benderfyniadau sy'n ymwneud â busnes y Cyngor, rhaid i chi wneud hynny gyda meddwl agored ac ystyried y materion yn wrthrychol. Yn ystod y broses o wneud penderfyniadau, rhaid i chi weithredu'n deg a rhoi ystyriaeth briodol i les y cyhoedd.

Mae'r rhan fwyaf o benderfyniadau a wneir gan gyngor cymuned neu dref yn ymwneud â materion lleol ac ariannu prosiectau lleol. Er bod y symiau o arian sy'n cael eu gwario yn llai nag ar lefel sirol, rhaid gwneud pob penderfyniad ar sail y ffeithiau o'ch blaen. Ni ddylech fod wedi penderfynu ymlaen llaw i'r fath

raddau fel nad ydych yn gwbl barod i ystyried yr holl dystiolaeth a'r cyngor a gewch. Gelwir cael meddwl cwbl gaeedig yn **rhagderfyniad**. Mae gennych hawl i gael barn ragarweiniol am fater penodol cyn cyfarfod (**rhagdueddiad**) cyn belled â'ch bod yn cadw meddwl agored ac yn barod i ystyried rhinweddau'r holl ddadleuon a'r pwyntiau a wneir am y mater dan sylw cyn dod i'ch penderfyniad.

Rhagderfyniad, ar y llaw arall, fyddai lle'r ydych yn amlwg wedi penderfynu ar gamau gweithredu cyn cyfarfod ac yn gwbl amharod i ystyried y dystiolaeth a'r dadleuon a gyflwynwyd ar y mater hwnnw yn ystod y cyfarfod. Gallai rhagderfyniad nid yn unig wneud y penderfyniad yn annilys, byddai hefyd yn gyfystyr â thorri'r Cod.

Ystyried y cyngor a roddwyd i chi a rhoi rhesymau Gweler paragraff 8(b)

Rhaid i chi roi rhesymau dros bob penderfyniad yn unol ag unrhyw ofynion cyfreithiol ac unrhyw ofynion ychwanegol a osodir gan eich Cyngor. Rhaid i chi ystyried yr holl gyngor a gewch gan eich Clerc neu swyddogion eraill y Cyngor. Fel arfer, y Clerc yw'r 'Swyddog Priodol'¹⁰ ac mae'n rhan o'i rôl i ymchwilio i'r polisi, y canllawiau a'r ddeddfwriaeth sy'n berthnasol i'r cyngor a roddir wrth wneud penderfyniadau.

Os oes modd, mae bob amser yn ddefnyddiol gofyn a chael cyngor cyn gynted â phosibl. Os gallwch, gofynnwch am gyngor mewn da bryd cyn cyfarfod, yn hytrach nag yn y cyfarfod neu'n syth cyn iddo ddechrau. Gwnewch yn siŵr eich bod yn rhoi'r holl wybodaeth sydd ei hangen ar y Clerc i'w hystyried wrth roi cyngor i chi.

Os byddwch yn gofyn am gyngor, neu os cynigir cyngor i chi, er enghraifft, ynghylch a ddylech gofrestru buddiant personol, dylech ystyried y cyngor hwn cyn i chi benderfynu. Gall methu gwneud hynny dorri'r Cod.

Fel mater o arfer da, lle rydych yn anghytuno ag argymhellion y Clerc wrth wneud penderfyniad, dylech roi rhesymau clir dros eich penderfyniad. Os byddwch yn penderfynu pleidleisio yn erbyn eu cyngor, dylech sicrhau bod eich rhesymau dros wneud hynny yn cael eu cofnodi yn y cofnodion perthnasol.

¹⁰ Mae'r 'swyddog priodol' yn swyddog a benodir gan y Cyngor i arfer swyddogaethau penodol (cyf: Adran 270(3), Deddf Llywodraeth Leol 1972).

Treuliau

Gweler paragraff 9(a)

Mae angen i chi ddilyn y gyfraith a gofynion eich Cyngor wrth hawlio treuliau a lwfansau. Os oes gennych unrhyw amheuaeth am eich hawliau, neu'r ffordd briodol o hawlio, dylech ofyn i'ch Clerc am gyngor. Mae angen i chi gadw cofnodion priodol o wariant, gyda derbynebaw lle bo'n briodol, fel y gallwch ddangos tystiolaeth briodol o'ch hawliadau. Hyd yn oed os nad yw cynllun penodol yn gofyn i chi gyflwyno derbynebaw, fe'ch cynghorir yn gryf i gadw'r rhain fel y gallwch brofi faint yr ydych wedi'i wario mewn gwirionedd ar yr eitemau yr ydych yn eu hawlio.

Rhoddion a lletygarwch

Gweler paragraff 9(b)

Mae'n bwysig nad ydych yn derbyn unrhyw roddion na lletygarwch i chi'ch hun, nac ar ran eraill, a fyddai'n eich gosod o dan rwymedigaeth neu'n ymddangos fel petai'n gwneud hynny. Gellid ystyried bod derbyn rhoddion neu letygarwch o'r fath yn peryglu eich gwrthrychedd pan fyddwch yn gwneud penderfyniadau neu'n gwneud gwaith eich Cyngor. Mae hyn hefyd yn wir am unrhyw wasanaethau neu roddion mewn nwyddau. Nid yw hyn yn eich atal rhag mynd i ddiwyddiadau swyddogol fel derbyniad dinesig neu ginio gwaith lle mae eich Cyngor wedi'u hawdurdodi. (Gweler hefyd yr adran o'r canllawiau hyn ar gofrestru rhoddion a lletygarwch dan baragraff 17 o'r Cod.)

3 Buddiannau personol a rhagfarnus

Mae elfennau'r Cod sy'n cwmpasu buddiannau personol a rhagfarnus yn arwain at lawer o gwestiynau gan aelodau. Maent wedi'u cynllunio i ddiogelu egwyddorion anhunanoldeb a gwrthrychedd. Eu bwriad yw rhoi hyder i aelodau'r cyhoedd bod penderfyniadau'n cael eu gwneud er eu lles gorau, ac nid er lles aelodau awdurdodau na'u cysylltiadau personol agos.

Mae buddiannau personol yn ymwneud â materion lle gallech chi neu gyswllt personol agos fod â rhywfaint o gysylltiad â mater sy'n cael ei drafod. Mae'r buddiannau hyn yn dod yn rhai rhagfarnus lle gallai arsyllwr annibynnol gwybodus ddod i'r casgliad rhesymol bod y buddiant yn debygol o ddylanwadu ar eich pleidlais, neu eich penderfyniad.

Yn fy mhrofiad i, y gwahaniaeth rhwng buddiannau personol a rhagfarnus, a pha gamau y dylai aelod eu cymryd yn dibynnu ar natur ei fuddiant, sy'n achosi'r anhawster mwyaf i aelodau. Mae'r paragraffau isod wedi'u cynllunio i gynnig arweiniad yn y maes hwn. Byddwn yn argymhell yn gryf, os oes gennych unrhyw amheuaeth ynghylch a oes gennych fuddiant personol neu ragfarnus, ac, os felly, beth sydd angen i chi ei wneud, dylech ofyn i'ch Clerc am gyngor. Fodd bynnag, chi sy'n penderfynu pa gamau y dylid eu cymryd.

Er mwyn cynnig rhywfaint o gymorth pellach, rwyf wedi atodi siart llif i'r canllaw hwn, yn seiliedig ar ddogfen a baratowyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, sydd wedi'i lunio i'ch tywys drwy gwestiynau y dylech eu gofyn wrth benderfynu a oes gennych fuddiant ai peidio. Mae at ddibenion darlunio yn unig ac nid yw'n derfynol.

Ceir canllawiau ar gofrestru buddiannau yn Adran 4.

Buddiannau personol
Gweler paragraff 10

A oes gennych gysylltiad agos â'r eitem i'w hystyried?

Tra byddwch yn cyflawni eich dyletswyddau, rhaid i chi ystyried a oes gennych fuddiant personol ac, os felly, a oes angen i chi ei ddatgelu. Mae'r rhan fwyaf o aelodau'n gwybod bod angen i chi ddatgelu buddiannau personol mewn cyfarfodydd, ond fel y gwelwch isod, mae achlysuron eraill, megis wrth siarad â'r Clerc am y mater dan sylw, pan fydd angen i chi wneud hynny hefyd.

Rhestrir isod rai cwestiynau y dylech eu gofyn i chi'ch hun wrth benderfynu a oes gennych fuddiant ai peidio:

Oes gennych fuddiant personol?

Mae gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes yn eich Cyngor, gan gynnwys wrth wneud penderfyniad, lle mae'n ymwneud â'r canlynol neu'n debygol o effeithio arnynt:

1. eich swydd neu eich busnes
2. eich cyflogwr, neu unrhyw gwmni yr ydych yn bartner neu'n gyfarwyddwr cyflogedig ynddo
3. unrhyw un sydd wedi talu tuag at gost eich etholiad neu eich treuliau fel aelod
4. unrhyw gwmni lle mae gennych gyfranddaliadau â gwerth enwol o fwy na £25,000 neu lle mae eich daliad yn fwy nag 1% o gyfanswm cyfalaf y cyfranddaliadau a roddwyd, sydd â safle neu dir yn ardal eich Cyngor
5. unrhyw gontract y mae eich Cyngor yn ei wneud gyda chwmni yr ydych yn bartner ynddo, yn gyfarwyddwr cyflogedig neu y mae gennych gyfranddaliadau ynddo (fel y disgrifir yn 4, uchod)
6. unrhyw dir y mae gennych fuddiant ynddo ac sydd yn ardal eich Cyngor (mae hyn yn arbennig o bwysig ym mhob mater cynllunio gan gynnwys cynlluniau strategol)
7. unrhyw dir a osodir gan eich Cyngor i gwmni yr ydych yn bartner ynddo, yn gyfarwyddwr cyflogedig neu'n gorff (fel y nodir yn 4, uchod)
8. unrhyw gorff yr ydych wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu iddo gan eich Cyngor

9. unrhyw un o'r canlynol lle mae gennych aelodaeth neu swydd rheolaeth gyffredinol:
 - awdurdod cyhoeddus neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus
 - cymdeithas, elusen neu gorff cwmni, diwydiant a darbodus wedi'u cyfeirio at ddibenion elusennol
 - corff y mae ei brif rôl yn dylanwadu ar farn neu bolisi'r cyhoedd
 - undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol
 - clwb preifat neu gymdeithas sy'n gweithredu yn ardal eich Cyngor

10. unrhyw dir yn ardal eich Cyngor y mae gennych drwydded i'w feddiannu am o leiaf 28 diwrnod.

Mae bob amser yn fwy diogel datgan buddiant; fodd bynnag, os nad ydych yn siŵr, cysylltwch â'ch Clerc neu Swyddog Monitro Prif Gyngor yr ardal.

Materion sy'n effeithio ar eich lles neu eich sefyllfa ariannol

Mae gennych fuddiant personol os gellid ystyried bod penderfyniad yn effeithio ar eich llesiant neu'ch sefyllfa ariannol neu lesiant neu sefyllfa ariannol unrhyw un sy'n byw gyda chi neu y mae gennych **gysylltiad personol agos** ag ef i raddau mwy helaeth na phobl eraill yn eich ward neu, ar gyfer aelodau awdurdodau nad oes ganddynt wardiau (er enghraifft, parciau cenedlaethol), yn ardal eich awdurdod.

Mae enghreifftiau o benderfyniadau o'r math hwn yn cynnwys materion amlwg fel contractau'n cael eu dyfarnu i gwmni eich partner, ond hefyd materion yn ymwneud â lleoliad datblygiadau, lle gallai wneud gwahaniaeth mawr i ble rydych chi neu'ch cysylltiadau personol agos yn byw. Mae enghreifftiau wedi cynnwys lleoliad meysydd chwarae, lle mae aelodau etholedig wedi gwrthwynebu eu cael ger eu tai oherwydd materion yn ymwneud â sŵn.

Beth yw "corff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus"?

Mae'r ymadrodd "corff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus" wedi bod yn destun dehongliad eang gan y llysoedd at amrywiaeth o ddibenion gwahanol. Er nad yw'n bosibl llunio rhestr ddiffiniol o gyrff o'r fath, dyma rai o'r meini prawf i'w hystyried wrth benderfynu a yw corff yn bodloni'r diffiniad hwnnw ai peidio:

- A yw'r corff hwnnw'n cynnal gwasanaeth cyhoeddus?
- A yw'r swyddogaeth yn cael ei harfer o dan ddeddfwriaeth neu yn unol â rhywfaint o bŵer statudol?
- A oes modd adolygu'r corff yn farnwrol?

Wrth gynnal busnes cyngor cymuned neu dref, mae'n debygol y byddwch yn gweithredu ar gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus. Efallai eich bod hefyd yn gwneud hyn os ydych wedi cael eich penodi i weithredu ar ran y Cyngor ar brosiect cymunedol neu grŵp buddiant.

Beth yw ystyr "effeithio ar lesiant neu sefyllfa ariannol"?

Gellir disgrifio'r term 'llesiant' fel amod o fodlonrwydd a hapusrwydd. Mae unrhyw beth a allai effeithio ar ansawdd eich bywyd, naill ai'n gadarnhaol neu'n negyddol, yn debygol o effeithio ar eich llesiant. Gall diddordeb personol gael effaith gadarnhaol a negyddol arnoch chi neu'ch cysylltiadau personol agos. Felly, os oes gennych chi neu nhw'r potensial i ennill neu golli yn sgil mater sy'n cael ei ystyried, mae angen i chi ddatgan buddiant personol yn y ddwy sefyllfa.

Mae cysylltiadau personol agos yn cynnwys ffrindiau, perthnasau, cysylltiadau busnes a'r rhai yr ydych wedi bod mewn anghydfod â nhw

Pwy sy'n gyswllt personol agos?

Mae cysylltiadau personol agos yn cynnwys pobl fel ffrindiau agos, cydweithwyr y mae gennych gysylltiadau arbennig o gryf â nhw, cysylltiadau busnes a pherthnasau agos. Nid yw'n cynnwys cysylltiadau achlysurol, perthnasau pell na phobl y byddwch yn dod i gysylltiad â nhw drwy eich rôl fel aelod neu eich gwaith yn y gymuned leol.

Gall cysylltiadau personol agos hefyd gynnwys rhywun yr ydych wedi bod mewn anghydfod ag ef, neu y gellir ystyried bod gennych ddiddordeb roi dan anfantais. Er enghraifft, mae'n ddigon posibl na fyddai bod yn aelod o'r un clwb golff â rhywun arall ynndo'i hun yn gyswllt personol agos, ond y byddai cael yr unigolyn hwnnw fel partner golff bob wythnos. Os nad ydych yn siŵr, dylech holi eich Clerc neu Swyddog Monitro'r Prif Gyngor.

Aelodau “dwy het”

Os ydych yn aelod o gyngor cymuned neu dref a chyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol, nid ydych yn cael eich atal rhag trafod yr un materion yn y ddau. Gallwch, er enghraifft, gymryd rhan mewn trafodaeth am gais cynllunio yr ymgynghorwyd â'ch Cyngor Cymuned neu Dref yn ei gylch a dal i fwrw ymlaen i gymryd rhan mewn penderfyniad am y cais os ydych yn eistedd ar Bwyllgor Cynllunio eich Cyngor Sir.

Os byddwch yn gwneud hynny, byddai'n ddoeth i chi ddatgan yng nghyfarfod y Cyngor Cymuned neu Dref y byddech yn edrych ar y mater o'r newydd pan fyddwch yn ei ystyried yng nghyfarfod y Pwyllgor Cynllunio, ac y byddech yn ystyried yr holl wybodaeth a'r cyngor a roddwyd i chi. Yn y Pwyllgor Cynllunio, dylech nodi'n glir nad ydych wedi'ch rhwymo gan farn y Cyngor Cymuned neu Dref. Mae'r cyngor ynghylch gwneud penderfyniadau gwrthrychol yng nghyswllt paragraff 8 o'r Cod hefyd yn berthnasol yma.

Yn amlwg, petai'r cais cynllunio yn un a gyflwynwyd gan y Cyngor Cymuned neu Dref, yna byddai gennych fuddiant personol a rhagfarnus, a byddai'n ofynnol i chi ei ddatgan a thynnu'n ôl yn unol â'r canllawiau ar "beth i'w wneud os oes gennych fuddiant rhagfarnus" isod.

Enghraifft 26

Penderfynwyd bod aelod o Gyngor Cymuned wedi torri'r Cod am fethu datgan buddiant personol a rhagfarnus mewn cyfarfod a oedd yn ystyried pecyn cydnabyddiaeth y Clerc. Roedd yr aelod a'r Clerc mewn perthynas ac wedi dyweddïo gyda'r bwriad o briodi ar y pryd. Penderfynodd y Panel Dyfarnu y dylai'r aelod fod wedi datgan buddiant personol yn yr eitem o fusnes yn rhinwedd ei gysylltiad personol agos â'r Clerc. Roedd hefyd o'r farn bod natur perthynas yr aelod â'r Clerc yn un a arweiniodd at fuddiant rhagfarnus gan ei fod yn ymwneud â

buddiant sylweddol i'w briod yn y dyfodol. Roedd y Panel Dyfarnu o'r farn bod y diddordeb yn un a fyddai'n effeithio ar ganfyddiad y cyhoedd o allu'r aelodau i wneud penderfyniad er budd y cyhoedd. Pwysleisiodd y Panel Dyfarnu eto mai'r prawf oedd nid p'un ai a wnaeth yr aelod y penderfyniad heb ragfarn, ond a fyddai wedi cael ei ystyried yn gwneud hynny.

Beth os nad wyf yn ymwybodol o'm buddiant personol?

Dim ond pan fyddwch yn ymwybodol o fodolaeth y buddiant personol neu os yw hynny'n rhesymol y dylai eich rhwymedigaeth i ddatgelu buddiant personol mewn cyfarfod fod yn berthnasol. Yn amlwg, ni ellir disgwyl i chi ddatgan rhywbeth nad ydych yn ymwybodol ohono. Byddai'n anymarferol disgwyl i chi ymchwilio i gyflogaeth, buddiannau busnes a gweithgareddau eraill eich holl gysylltiadau a pherthnasau agos. Fodd bynnag, ni ddylech anwybyddu bodolaeth buddiannau y dylech, o safbwynt arsyllwr rhesymol a gwrthrychol, fod wedi bod yn ymwybodol ohonynt.

Beth i'w wneud pan fydd gennych fuddiant personol Gweler paragraff 11

Ar ôl ei ddatgelu gallwch aros a chymryd rhan os nad yw eich buddiant yn rhagfarnus

Pan fydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes yn eich Cyngor, **rhaidd** i chi ddatgelu bodolaeth a natur y buddiant cyn cymryd rhan (oni bai ei fod hefyd yn fuddiant rhagfarnus) mewn unrhyw fusnes y mae'n ymwneud ag ef. Bydd sut y gwnewch hyn yn dibynnu ar yr amgylchiadau lle mae'r busnes yn cael ei drafod.

Os ydych yn mynd i **gyfarfod**,¹¹ rhaid i chi ddatgelu'r buddiant ar lafar i'r cyfarfod hwnnw cyn neu ar ddechrau'r broses o ystyried y busnes perthnasol yn y cyfarfod, neu ar yr adeg y daw'r buddiant i'r amlwg. Os mai dyma'r tro cyntaf i chi ddatgelu'r buddiant yn ystod eich cyfnod presennol yn y swydd, rhaid i chi ei gadarnhau'n ysgrifenedig cyn neu'n syth ar ôl diwedd y cyfarfod, yn unol â'r trefniadau a nodwyd gan Glerc eich Cyngor. Mae angen i chi ddweud yn ysgrifenedig beth yw'r buddiant o leiaf, yn ogystal â pha fusnes a ystyrir yn y cyfarfod y mae'n ymwneud ag ef ac mae angen i chi ei lofnodi.

¹¹ Mae'r diffiniad o 'gyfarfod' ym mharagraff 1(1) o'r Cod yn eang iawn ac mae'n cynnwys unrhyw gyfarfod lle mae aelodau neu swyddogion yn bresennol, nid cyfarfodydd ffurfiol y Cyngor yn unig. Er enghraifft, gall gynnwys cyfarfod anffurfiol rhwng aelod a swyddog.

Os ydych yn cyflwyno **sylwadau ysgrifenedig** (gan gynnwys drwy ebost, neges destun ac ati) i aelod neu swyddog o'ch Cyngor ynghylch unrhyw fater y mae gennych fuddiant personol ynddo, dylech gynnwys manylion y buddiant yn yr ohebiaeth honno.

Yn yr un modd, os ydych yn gwneud **sylwadau llafar** (boed hynny'n bersonol, dros y ffôn neu drwy gynhadledd fideo ac ati) dylech ddatgelu'r buddiant ar ddechrau'r sylwadau hynny, neu pan ddaw'r buddiant i'r amlwg. Yn gyffredinol, byddwn yn disgwyl i swyddogion gofnodi unrhyw sgwrs y mae aelod wedi datgelu buddiant ynddi a'i hatodi i'r ffeil briodol. Fodd bynnag, eich cyfrifoldeb chi o hyd o dan y Cod (paragraff 11(2)(b)) yw cadarnhau sylwadau llafar a manylion y buddiant personol y gwnaethoch ei ddatgelu yn ysgrifenedig o fewn 14 diwrnod.

Pwynt allweddol: Rhaid i chi ddatgelu bodolaeth a natur buddiant personol yn y ffordd a nodir uchod ar bob achlysur cyn i chi gymryd rhan yn y busnes y mae'n ymwneud ag ef, p'un ai a ydych wedi cofrestru'r buddiant o'r blaen ai peidio. Mae hyn yn sicrhau bod pawb sy'n bresennol, gan gynnwys aelodau o'r cyhoedd neu arsylwyr eraill, yn ymwybodol o'ch buddiant.

Os yw Swyddog Monitro'r prif gyngor ar gyfer yr ardal wedi cytuno bod yr wybodaeth am eich diddordeb personol yn **wybodaeth sensitif**, yna dylech ddatgelu bodolaeth buddiant personol (ond nid ei natur), a chadarnhau bod y Swyddog Monitro wedi cytuno bod yr wybodaeth amdano yn sensitif. Ceir rhagor o wybodaeth am hyn yn yr adran ar wahân ar baragraff 16 o'r Cod isod.

Os byddwch yn datgan buddiant personol, gallwch aros yn y cyfarfod, siarad a phleidleisio ar y mater, **oni bai bod eich buddiant personol hefyd yn fuddiant rhagfarnus**. Amlinellir yr hyn sy'n gyfystyr â buddiant rhagfarnus yn yr adran ganlynol.

Enghraifft 27

Ymchwiliais i gŵyn bod aelod o Gyngor Tref wedi ceisio defnyddio ei swydd i amharu ar brosiect 'Canolfan Gymunedol' oherwydd yn y Ganolfan, byddai clwb cymdeithasol yn gweini bwyd a diod a byddai hyn yn effeithio ar fusnes yr aelod-tafarn/bwyty cyfagos. Roedd yr aelod hefyd yn y gorffennol wedi bod mewn perthynas fusnes gydag un o bartïon y prosiect Canolfan Gymunedol, a

oedd wedi dod i ben yn chwerw. Dangosodd cofnodion hanesyddol cyfarfodydd y Cyngor fod yr aelod wedi datgelu buddiant personol yn y prosiect ac nad oedd wedi mynd i gyfarfodydd oherwydd bod hyn yn fuddiant rhagfarnus. Fodd bynnag, mewn cyfarfod diweddarach o'r Cyngor ni ddatgelodd yr aelod fodolaeth a natur ei fuddiant ac ni thynnodd yn ôl o'r broses o ystyried y prosiect pan gafodd ei drafod. Roedd hyn er gwaethaf cyngor y Clerc ei bod yn debygol bod ganddo fuddiant yn y mater dan sylw. Penderfynodd Pwyllgor Safonau fod yr aelod wedi methu datgelu bodolaeth a natur buddiant personol, yn groes i baragraff 11(1) o'r Cod. Penderfynodd y Pwyllgor hefyd fod y buddiant yn fuddiant rhagfarnus, a gan fod yr aelod wedi methu gadael y cyfarfod, roedd hefyd wedi torri paragraff 14(1).

Buddiannau Rhagfarnus Gweler paragraff 12

A oes gennyf fuddiant rhagfarnus?

Peidiwch â gadael i'ch barn ddylanwadu arnoch chi - ystyriwch beth fyddai barn resymol aelod o'r cyhoedd

Bydd eich buddiant personol hefyd yn fuddiant rhagfarnus mewn mater petai aelod o'r cyhoedd, sy'n gwybod y ffeithiau perthnasol, yn credu'n rhesymol fod eich buddiant personol mor arwyddocaol fel ei fod yn debygol o ragfarnu eich barn am fuddiannau'r cyhoedd. Ceir eithriadau i hyn sydd wedi'u cynnwys ym mharagraff 12(2) o'r Cod, er bod llawer ohonynt yn annhebygol o fod yn berthnasol i fusnes a wneir gan gyngor cymuned neu dref.

Beth sydd mor arwyddocaol fel ei fod yn debygol o ragfarnu eich barn?

Os byddai aelod rhesymol o'r cyhoedd sydd â gwybodaeth am yr holl ffeithiau perthnasol yn credu y gallai eich barn am fuddiannau'r cyhoedd fod yn rhagfarnllyd, yna mae gennych fuddiant rhagfarnus. Mae hwn yn **brawf gwrthrychol**. Rhaid i chi benderfynu nid a fyddech yn gwneud y penderfyniad heb ragfarn, ond a fyddech yn cael eich ystyried yn gwneud hynny.

Rhaid i chi ofyn i chi'ch hun a fyddai **aelod o'r cyhoedd**, pe bai'n gwybod yr holl ffeithiau perthnasol, yn meddwl bod eich buddiant personol mor arwyddocaol fel y byddai'n debygol o ragfarnu eich barn. Mewn geiriau eraill, rhaid ystyried bod y buddiant yn debygol o niweidio neu amharu ar eich gallu i farnu budd y cyhoedd.

Fel arfer, ni fydd y ffaith bod gwybodaeth leol ar gael, neu gysylltiadau o fewn y gymuned leol, yn ddigon i fodloni'r prawf. Rhaid cael rhyw ffactor a allai achosi effaith gadarnhaol ar eich gallu i farnu budd y cyhoedd yn wrthrychol. Mae natur y mater hefyd yn bwysig, gan gynnwys a yw'n effeithio ar nifer fawr o bobl yn yr un modd ynteu a yw'n effeithio'n benodol arnoch chi neu grŵp llai.

Rhaid cofio rhai egwyddorion cyffredinol wrth gymhwyso'r prawf hwn. Dylech yn amlwg weithredu er budd y cyhoedd ac nid er budd unrhyw gysylltiadau personol agos. Rydych yn geidwad y pwrs cyhoeddus a dylai budd y cyhoedd a'ch ymddygiad a'ch penderfyniadau adlewyrchu'r cyfrifoldeb hwn.

Byddai gennych fuddiant rhagfarnus yn yr ystyriaeth a'r penderfyniad ynghylch a ddylid cefnogi cynnig cais cynllunio os yw cyswllt personol agos i chi (er enghraifft eich mab neu ffrind da) yn byw wrth ymyl y safle arfaethedig. Y rheswm am hyn yw y byddai'r cais yn debygol o effeithio ar eich cyswllt personol agos i raddau mwy helaeth na'r rhan fwyaf o drigolion eich ward neu ardal Cyngor (os nad oes gan eich Cyngor wardiau) ac mae hyn yn rhoi buddiant personol i chi yn y mater. Mae'r cysylltiad personol agos yn golygu y gallai aelod rhesymol o'r cyhoedd feddwl y byddai'n rhagfarnu eich barn am les y cyhoedd wrth ystyried y cais cynllunio. **Nid oes ots a fyddai'n gwneud hynny ai peidio.**

Mewn achosion eraill, lle bu anghydfod rhyngoch chi ac unigolyn a allai fod dan anfantais oherwydd penderfyniad, gallai aelod rhesymol gwybodus o'r cyhoedd ddod i'r casgliad y byddai hyn yn dylanwadu arnoch wrth bleidleisio, p'un ai a yw hyn yn wir ai peidio.

Nid oes gan gynghorwyr cymuned fuddiant rhagfarnus mewn penderfyniadau a wneir gan eu Cyngor o ran grantiau, benthyciadau neu gymorth ariannol arall i grwpiau cymunedol neu fudiadau gwirfoddol lle nad yw'r gwerth yn fwy na £500. Ar ben hynny, ni fydd gan gynghorwyr cymuned sydd wedi'u penodi i'r grŵp cymunedol neu'r mudiad gwirfoddol sy'n ymwneud â'u Cyngor Cymuned, er enghraifft, i fwrdd neuadd gymunedol, fuddiant rhagfarnus mewn penderfyniadau a wneir gan eu Cyngor o ran unrhyw grantiau, benthyciadau neu gymorth ariannol arall yng nghyswllt y corff hwnnw. Os ydych, ar y llaw arall, ar fwrdd o'r fath mewn swydd arall ac nad ydych wedi'ch penodi gan eich Cyngor, yna bydd gennych fuddiant rhagfarnus

Beth i'w wneud pan fydd gennych fuddiant rhagfarnus Gweler paragraff 14

Os oes gennych fuddiant rhagfarnus mewn unrhyw agwedd ar fusnes eich Cyngor, rhaid i chi beidio â chymryd rhan yn ystyriaeth y busnes hwnnw, na gwneud sylwadau, ac eithrio o dan yr amgylchiadau a ddisgrifir isod.

Serch hynny, hyd yn oed os oes gennych fuddiant rhagfarnus, mae'r Cod yn cefnogi eich rôl fel eiriolwr cymunedol ac yn eich galluogi mewn rhai amgylchiadau i gynrychioli eich cymuned a siarad am faterion sy'n bwysig iddynt hwy ac i chi.

Pwynt allweddol: Os oes gennych **fuddiant rhagfarnus** mewn mater sy'n cael ei drafod mewn cyfarfod, rhaid i chi, ar ôl datgan eich buddiant personol yn y mater, adael yr ystafell, y siambr neu'r man lle mae'r cyfarfod yn cael ei gynnal (gan gynnwys, er enghraifft, lleoliad cyfarfod safle).

Mae hyn yn berthnasol oni bai eich bod wedi cael caniatâd gan y pwyllgor safonau perthnasol, neu pan ganiateir i aelodau o'r cyhoedd gyflwyno sylwadau, rhoi tystiolaeth neu ateb cwestiynau am y mater, drwy hawl statudol neu fel arall. Os yw'r olaf yn wir, gallwch hefyd ddod i'r cyfarfod at y diben hwnnw, neu gallwch gyflwyno sylwadau ysgrifenedig i'r cyfarfod cyhoeddus yn unol ag unrhyw weithdrefn a fabwysiadwyd gan eich awdurdod at y diben hwn. Fodd bynnag, pan fyddwch yn mynd i gyfarfod, rhaid i chi adael yr ystafell neu'r siambr ar unwaith pan fydd y cyfnod ar gyfer ystyried sylwadau wedi dod i ben, a chyn i unrhyw drafodaeth ar yr eitem ddechrau, hyd yn oed os caniateir i aelodau o'r cyhoedd aros. Ni allwch, er enghraifft, aros yn yr oriel gyhoeddus i arsylwi ar y drafodaeth neu bleidleisio ar y mater gan y gallai eich presenoldeb chi ddylanwadu ar y penderfyniad, neu gallwch gael eich gweld gan aelod rhesymol o'r cyhoedd yn gwneud hynny.

Ar ben hynny, **rhaid i chi beidio â cheisio dylanwadu ar benderfyniad lle mae gennych fuddiant rhagfarnus.** Mae'r rheol hon yn debyg i'ch rhwymedigaeth gyffredinol i beidio â defnyddio eich swydd fel aelod yn amhriodol er eich mantais neu'ch anfantais chi neu rywun arall. Mae hyn yn golygu, yn ogystal â gadael cyfarfodydd lle trafodir yr eitem, na ddylech hefyd ysgrifennu na gwneud unrhyw sylwadau llafar am y mater, ac eithrio o dan yr amgylchiadau uchod yng nghyswllt sylwadau gan y cyhoedd.

Enghraifft 28

Daeth aelod o Gyngor Cymuned a oedd yn berchen ar eiddo wrth ymyl parc carafanau a gweryslla i gyfarfod y Cyngor pan oedd cais cynllunio gan berchennog y parc yn cael ei ystyried. Roedd yr aelod wedi codi pryderon o'r blaen gyda'r awdurdod cynllunio perthnasol ynghylch nifer o achosion honedig o dorri caniatâd cynllunio gan berchennog y parc dros nifer o flynyddoedd. Datganodd yr aelod fuddiant personol a siaradodd yng nghyfarfod y Cyngor Cymuned, gan nodi cefndir y cais, manylion yr achosion honedig o dorri amodau blaenorol a rhoi sylwadau ar y cais ei hun; a phleidleisiodd yn erbyn y cais.

Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod diddordeb yr aelod yn y cais cynllunio hefyd yn fuddiant rhagfarnus a dylai fod wedi gadael y cyfarfod. Roedd pa mor agos oedd cartref yr aelod at y parc carafanau a gweryslla, ynghyd â'r pryderon niferus a godwyd gan yr aelod ynghylch achosion honedig o dorri rheolaethau cynllunio, yn ffeithiau y gallai aelod o'r cyhoedd eu hystyried yn rhesymol mor arwyddocaol fel eu bod yn debygol o ragfarnu dyfarniad yr aelod o fudd y cyhoedd. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi ceisio dylanwadu ar benderfyniad ynghylch mater lle'r oedd ganddi fuddiant rhagfarnus yn groes i baragraffau 14(1)(a), (c) ac (e).

A oes gennyf hawl statudol i siarad yn y cyfarfod?

Nid yw'r Cod yn rhoi hawl gyffredinol i chi siarad mewn cyfarfod lle mae gennyf fuddiant rhagfarnus. Nod y Cod yw rhoi'r un hawliau i aelodau ag aelodau cyffredin o'r cyhoedd siarad ar faterion penodol mewn cyfarfodydd, er bod ganddynt fuddiant rhagfarnus. Mae'r hawliau hyn fel arfer yn cael eu rheoli gan gyfansoddiad, rheolau gweithdrefn neu reolau sefydlog eich Cyngor, a gallant fod yn ddarostyngedig i amodau gan gynnwys terfynau amser neu'r ffaith mai dim ond yn ysgrifenedig y gellir cyflwyno sylwadau.

Os byddai aelod cyffredin o'r cyhoedd yn cael siarad am eitem mewn cyfarfod, dylech chi gael yr un cyfle. Bydd modd i chi gyflwyno sylwadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth, hyd yn oed os oes gennyf fuddiant rhagfarnus yn yr eitem. Mae'r Cod hefyd yn rhoi'r hawl i gyflwyno sylwadau ysgrifenedig i'r cyfarfod cyhoeddus o dan yr amgylchiadau hyn. Fodd bynnag, efallai na fyddwch yn cymryd rhan yn y drafodaeth nac yn arsylwi ar y bleidlais.

Pryd ddylwn i adael y man lle cynhelir y cyfarfod?

Rhaid i chi adael cyfarfod cyn, neu cyn gynted ag y daw'n amlwg bod busnes y mae gennych fuddiant rhagfarnus ynddo yn cael ei ystyried.

Os ydych yn mynd i gyfarfod i gyflwyno sylwadau yn yr un modd ag aelod cyffredin o'r cyhoedd, rhaid i chi adael ar unwaith ar ôl yr amser ar gyfer cyflwyno sylwadau, rhoi tystiolaeth neu ateb cwestiynau wedi gorffen, a chyn i unrhyw ddadl ddechrau.

Beth mae dylanwadu ar benderfyniad yn ei olygu?

Ni ddylech wneud unrhyw sylwadau nag ymwneud â phenderfyniadau y mae gennych fuddiant rhagfarnus ynddynt, ac eithrio pan fo gennych hawl i siarad fel y disgrifir uchod. Gellid ystyried bod eich presenoldeb ynddo'i hun yn gallu dylanwadu ar y broses o wneud penderfyniadau. Dylech hefyd gymryd cyngor eich Clerc cyn gofyn i aelod arall siarad am fater y mae gennych fuddiant rhagfarnus ynddo. Yn dibynnu ar yr amgylchiadau, gellid ystyried bod hyn yn ceisio dylanwadu'n amhriodol ar benderfyniad, gan fynd yn groes i'r Cod.

Enghraifft 29

Gwnaeth aelod o Gyngor Bwrdeistref Sirol sylwadau ar ran cyswllt personol agos, a cheisiodd driniaeth ffafriol ar ei gyfer, gan ei fod yn cael ei fygwth â chael ei ddiswyddo fel llywodraethwr awdurdod lleol ar gorff llywodraethu ysgol oherwydd ymddygiad amhriodol. Wrth wneud hynny, ni wnaeth yr aelod ddefnyddio'r drefn gwyno arferol, dim ond ymddwyn mewn ffordd oedd yn cynnwys gwneud honiadau yn erbyn swyddogion y Cyngor, datgelu gwybodaeth gyfrinachol a gwneud cyfres o sylwadau ar ran ei gyswllt. Yn ogystal ag achosion o dorri paragraffau eraill o'r Cod, penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi ceisio dylanwadu ar benderfyniadau ar fater lle'r oedd ganddo fuddiant rhagfarnus pan gyflwynodd sylwadau ysgrifenedig a llafar i swyddogion y Cyngor, yn groes i baragraffau 14(1)(c) a (d).

Enghraifft 30

Penderfynodd Pwyllgor Safonau fod gan aelod o Gyngor Tref fuddiant personol a rhagfarnus wrth geisio dylanwadu ar benderfyniad ynghylch prosiect sy'n cael ei ystyried gan y Cyngor, pan gymerodd ran mewn trafodaeth mewn cyfarfod o'r Cyngor, yn groes i baragraffau 14(1)(a) a (c) o'r Cod. Penderfynodd hefyd fod

cyfraniad yr aelod yn y drafodaeth yn cynnwys sylwadau llafar yn groes i baragraff 14(1)(d); ac roedd wedi cyflwyno sylwadau ysgrifenedig i'r Clerc a Llywodraeth Cymru mewn ymgais i ddifrio'r prosiect, yn groes i baragraff 14(1)(e).

Beth os na chaniateir i'r cyhoedd siarad am y mater yn y cyfarfod?

Os na chaniateir i aelod cyffredin o'r cyhoedd siarad am y mater, ni allwch wneud hynny na chyflwyno sylwadau ysgrifenedig os oes gennych fuddiant rhagfarnus. Rhaid i chi adael y man lle mae'r ddadl yn cael ei chynnal a pheidio â cheisio dylanwadu ar y ddadl mewn unrhyw ffordd.

Gall hyn fod yn wir, er enghraifft, lle mae eich Cyngor yn trafod mater cyfrinachol mewn sesiwn gaeedig neu os nad oes ganddo reolau gweithdrefn na rheolau sefydlog ar waith sy'n caniatáu i aelodau o'r cyhoedd siarad mewn cyfarfod eich awdurdod. Yn yr un modd â'r cyhoedd, ni chaniateir i chi gymryd rhan os oes gennych fuddiant rhagfarnus. Fodd bynnag, er y gellir caniatáu i'r cyhoedd eistedd yn yr oriel gyhoeddus i arsylwi ar y cyfarfod, **rhaid i chi adael yr ystafell yn ystod y ddadl a'r bleidlais.**

Enghraifft 31

Penderfynwyd bod aelod o Gyngor Cymuned wedi torri'r Cod am fethu datgan buddiant personol a rhagfarnus mewn cyfarfod a oedd yn ystyried cais cynllunio ar gyfer fferm wynt ar dir cyfagos i fferm sy'n eiddo iddi. Roedd yr aelod wedi ymrwymo i gytundeb Prydlesu Hawliau dros ei thir i hwyluso mynediad i'r datblygiad arfaethedig. Roedd yr aelod yn dibynnu i ddechrau ar y ffaith bod y cytundeb hwn yn cynnwys cymal cyfrinachedd i esbonio ei gweithredoedd. Er hynny, cymerodd yr aelod ran mewn pleidlais gyfrinachol a gynhaliwyd er mwyn penderfynu a fyddai'r Cyngor Cymuned yn cefnogi neu'n gwrthwynebu'r cais.

Yn union cyn y gwrandawriad gerbron y Panel Dyfarnu, derbyniodd yr aelod fod ganddi fuddiant personol yn yr eitem ac yn ddiweddarach ei fod yn rhagfarnus ei natur. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi methu cydymffurfio â pharagraffau 11(1) a 14(1) o'r Cod. Roedd o'r farn ei bod wedi caniatáu i'w buddiannau personol fod yn drech na hi a bod cadw'r rheini'n breifat yn gwrthdaro â'i dyletswyddau a'i chyfrifoldebau fel aelod etholedig.

Goddefebau

Os oes gennyf fuddiant rhagfarnus, a allaf gael goddefeb i ganiatáu i mi gymryd rhan yn y cyfarfod?

Mae gan bwyllgorau safonau bwerau o dan reoliadau¹² a wnaethpwyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru (fel y'i gelwid ar y pryd) i roi goddefebau i aelodau sydd â buddiannau rhagfarnus, gan eu galluogi i siarad a / neu bleidleisio ar fater, mewn rhai amgylchiadau.

Gallwch wneud cais ysgrifenedig i Bwyllgor Safonau'r Prif Gyngor am oddefeb i siarad ar un neu fwy o'r amodau canlynol:

- byddai o leiaf 50 y cant o aelodau'r Cyngor neu'r Pwyllgor yn cael eu hatal rhag cymryd rhan lawn mewn cyfarfod oherwydd buddiannau rhagfarnus
- mae natur eich diddordeb yn golygu na fyddai eich cyfraniad yn niweidio hyder
- y cyhoedd
- mae eich buddiant yn gyffredin i gyfran sylweddol o'r cyhoedd
- mae gennych rôl neu arbenigedd penodol a fyddai'n cyfiawnhau eich bod yn cymryd rhan
- mae'r busnes yn ymwneud â chyllid neu eiddo sefydliad gwirfoddol ac rydych yn eistedd ar ei fwrdd neu bwyllgor yn eich hawl eich hun ac nid oes gennych unrhyw fuddiant arall, er na fydd unrhyw oddefeb yn gadael i chi bleidleisio ar y mater yn yr achos hwn.
- mae'r Pwyllgor yn credu y byddai eich cyfraniad er budd y bobl yn ardal eich Cyngor
- mae'r Pwyllgor o'r farn ei bod yn briodol fel arall o dan yr holl amgylchiadau. Er enghraifft, lle nad oedd fel arall yn bosibl gwneud addasiadau rhesymol i ddarparu ar gyfer anabledd person, gall goddefeb alluogi'r aelod i barhau yn bresennol mewn cyfarfod heb gymryd rhan yn y busnes.

¹² Rheoliadau Pwyllgorau Safonau (Grant Dosbarthu) (Cymru) 2001, OS 2001 Rhif 2279 (Cy.169)

Gallwch wneud cais am oddefeb yn unigol ac, mewn rhai amgylchiadau, gallwch wneud ceisiadau ar y cyd lle mae nifer o aelodau am gael caniatâd i siarad neu bleidleisio ar yr un mater. Os bydd y Pwyllgor Safonau yn cymeradwyo eich cais, rhaid iddo roi'r caniatâd yn ysgrifenedig a hynny cyn i'r cyfarfod gael ei gynnal. Os oes angen goddefeb arnoch, dylech wneud cais am un cyn gynted ag y bo'n rhesymol bosibl.

Dim ond y Pwyllgor Safonau all ganiatáu'r oddefeb a bydd yn gwneud hynny yn ôl ei ddisgresiwn. Bydd angen i'r Pwyllgor Safonau gydbwysu budd y cyhoedd o ran atal aelodau sydd â buddiannau rhagfarnus rhag cymryd rhan mewn penderfyniadau, yn erbyn budd y cyhoedd mewn penderfyniadau sy'n cael eu gwneud gan grŵp gweddol gynrychioliadol o aelodau'r Cyngor. Os bydd methu rhoi caniatâd yn golygu na fydd cyngor neu bwyllgor yn sicrhau cworwm, mae'n ddigon posibl y bydd hyn yn sail dros ganiatáu goddefeb.

Os oes gennych oddefeb, gallwch hefyd wneud sylwadau ysgrifenedig ond rhaid i chi gynnwys manylion yr oddefeb mewn unrhyw ohebiaeth. Os byddwch yn gwneud sylwadau llafar, boed hynny'n bersonol neu dros y ffôn, rhaid i chi gyfeirio at yr oddefeb a chadarnhau hyn yn ysgrifenedig o fewn 14 diwrnod.

4 Cofrestru Buddiannau Personol

Pwyntiau allweddol

Gweler paragraff 15

Mae'n ofynnol i gynghorau cymuned a thref gadw a chyhoeddi cofnod electronig o fuddiannau ei aelodau mewn cofrestr gyhoeddus o fuddiannau. Rhaid iddo hefyd fod ar gael i'w archwilio gan y cyhoedd ar adegau rhesymol. Caiff y cofnod hwn ei gadw gan y 'Swyddog Priodol', eich Clerc fel arfer.

Yn wahanol i aelodau prif gynghorau ac awdurdodau perthnasol eraill, fel cynghorydd cymuned nid oes angen i chi gofrestru'r buddiannau ariannol a'r buddiannau eraill a nodir ym mharagraff 10(2)(a) o'r Cod wrth ymgymryd â'ch swydd. Fodd bynnag, efallai y gwelwch fod eich Cyngor wedi mabwysiadu'r gofyniad hwn fel mater o arfer da.

Fodd bynnag, rhaid i chi gofrestru unrhyw fuddiant personol y byddwch yn ei ddatgelu am y tro cyntaf o dan baragraff 11 o'r Cod, er enghraifft mewn cyfarfod neu mewn sylwadau ysgrifenedig neu lafar, drwy roi hysbysiad ysgrifenedig i Glerc eich Cyngor. Fel y nodwyd yn y canllawiau ar baragraff 11 o'r Cod, bydd gan eich Clerc drefniadau ar waith ar gyfer hyn. **Hyd yn oed pan fyddwch wedi cofrestru buddiant personol, rhaid i chi barhau i ddatgelu bodolaeth a natur y buddiant bob tro cyn i chi gymryd rhan mewn unrhyw fusnes y mae'n ymwneud ag ef.**

Pan fyddwch yn dod yn ymwybodol o newid i fuddiant personol cofrestredig, rhaid i chi gofrestru'r newid hwnnw drwy roi hysbysiad ysgrifenedig i'ch Clerc o fewn 28 diwrnod.

Mae'r gofrestr yn ddogfen y gellir cyfeirio ati pan fydd mater yn codi (neu cyn hynny), ac felly mae'n caniatáu i eraill wybod pa fuddiannau sydd gennych, ac a allai arwain at wrthdaro buddiannau posibl.

Mae'r gofrestr hefyd yn eich diogelu. Chi sy'n gyfrifol am benderfynu a ddylech ddatgan buddiant mewn cyfarfod, ond gall fod yn ddefnyddiol i chi wybod yn gynnar os yw eraill yn credu y gallai gwrthdaro posibl godi. Mae'n bwysig hefyd bod y cyhoedd yn gwybod am unrhyw fuddiant y gallai fod yn rhaid i chi neu aelodau eraill ei ddatgan, fel bod y cyhoedd yn ystyried eich bod yn gwneud penderfyniadau yn agored ac yn onest. Mae hyn yn helpu i sicrhau bod hyder y cyhoedd yn uniondeb llywodraethu lleol yn cael ei gynnal.

Gwybodaeth sensitif

Gweler Paragraff 16

Pwyntiau allweddol

Efallai y byddwch wedi'ch eithrio rhag gorfod datgelu a chofrestru gwybodaeth benodol ar gofrestr buddiannau eich Cyngor os yw Swyddog Monitro Prif Gyngor yr ardal yn cytuno ei bod yn 'wybodaeth sensitif'.

'Gwybodaeth sensitif' yw gwybodaeth sy'n debygol o greu risg ddifrifol o drais neu fygythiadau yn eich erbyn chi neu rywun sy'n byw gyda chi, petai'n dod yn wybodaeth gyhoeddus. Gall hyn gynnwys, er enghraifft, manylion eich cyflogaeth (fel ymchwil wyddonol benodol neu'r Lluoedd Arbennig).

Dylech roi'r wybodaeth hon i'r Swyddog Monitro ac egluro eich pryderon ynghylch datgelu'r wybodaeth sensitif; gan gynnwys pam ei bod yn debygol o greu risg ddifrifol y byddwch chi neu rywun sy'n byw gyda chi yn dioddef trais neu fygythiadau. Os yw'r Swyddog Monitro wedi cytuno bod eich diddordeb personol mewn mater sy'n cael ei drafod mewn cyfarfod yn wybodaeth sensitif, bydd angen i chi ddatgan bod gennych fuddiant personol, ond ni fydd yn rhaid i chi roi unrhyw fanylion am natur y buddiant hwnnw.

Os bydd yr wybodaeth a gaiff ei heithrio o'r gofrestr buddiannau, yn dilyn newid mewn amgylchiadau, yn peidio â bod yn wybodaeth sensitif, rhaid i chi roi gwybod i Clerc eich Cyngor o fewn 28 diwrnod a gofyn iddynt gynnwys yr wybodaeth yn y gofrestr.

Rhoddion a lletygarwch **Gweler Paragraff 17**

Pwyntiau allweddol

Rhaid i chi roi gwybod i'ch Clerc am unrhyw roddion neu letygarwch a gewch sy'n werth mwy na'r swm a bennir gan eich Cyngor yng nghyswllt eich dyletswyddau swyddogol fel aelod a ffynhonnell y rhodd neu'r lletygarwch, cyn pen 28 diwrnod.

Fel buddiannau eraill yn eich cofrestr buddiannau, efallai y bydd gennych fuddiant personol mewn mater sy'n cael ei ystyried os yw'n debygol o effeithio ar rywun a roddodd rodd neu letygarwch i chi sydd wedi'i gofrestru. Os yw hynny'n wir, rhaid i chi ddatgan bodolaeth a natur y rhodd neu'r lletygarwch, y sawl a'u rhoddodd i chi, sut y mae'r busnes dan sylw yn ymwneud â'r unigolyn hwnnw ac yna penderfynu a yw'r buddiant hwnnw hefyd yn fuddiant rhagfarnus. Mae hefyd yn arfer da gwneud nodyn o unrhyw gynigion o roddion neu letygarwch yr ydych wedi'u gwrthod a gall hyn fod yn un o ofynion polisi rhoddion a lletygarwch eich Cyngor.

A yw'r rhodd neu'r lletygarwch yn gysylltiedig â'm dyletswyddau swyddogol fel aelod?

Dylech ofyn i chi'ch hun, "a fyddwn wedi cael hyn pe na bawn yn aelod o'r Cyngor?" Os ydych yn ansicr ynglŷn â'r cymhelliad y tu ôl i rodd neu letygarwch, rwy'n argymhell eich bod yn ei gofrestru neu'n siarad â'ch Clerc.

Nid oes angen i chi roi gwybod i'ch Clerc am roddion a lletygarwch nad ydynt yn gysylltiedig â'ch rôl fel aelod, fel anrhegion Nadolig gan eich ffrindiau a'ch teulu, neu anrhegion nad ydych yn eu derbyn (oni bai bod eich Cyngor yn gofyn i chi wneud hynny). Fodd bynnag, dylech bob amser roi gwybod i'ch Clerc am unrhyw rodd neu letygarwch os gellid ei ystyried yn rhywbeth a roddir i chi oherwydd eich swydd, neu os yw eich Cyngor yn gofyn i chi wneud hynny.

Beth os nad wyf yn gwybod gwerth rhodd neu letygarwch?

Y rheol gyffredinol yw, os nad ydych yn siŵr o werth rhodd neu letygarwch, dylech roi gwybod i'ch Clerc, fel mater o arfer da ac yn unol ag egwyddorion bod yn agored ac yn atebol mewn bywyd cyhoeddus.

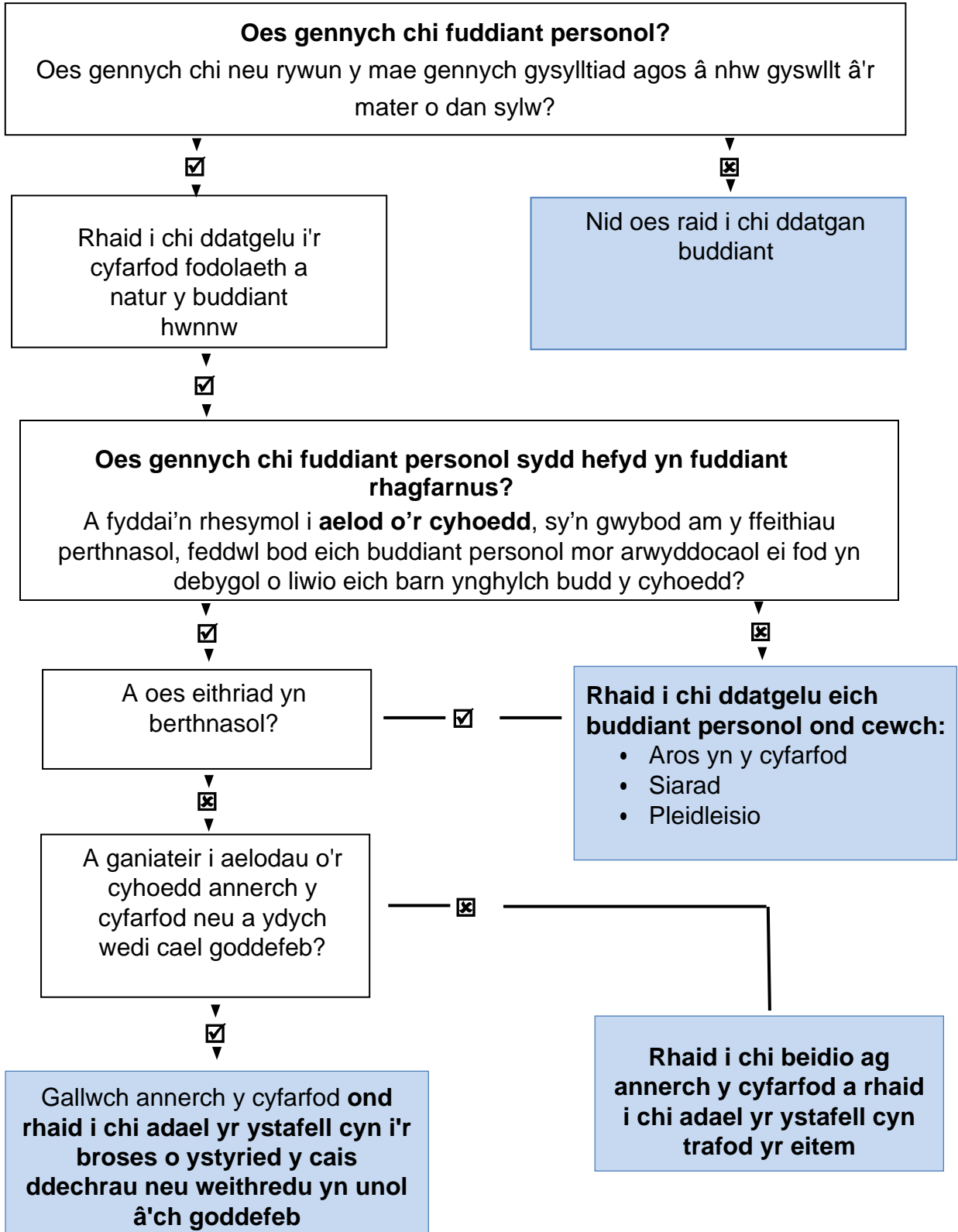
Efallai y bydd yn rhaid i chi amcangyfrif gwerth rhodd neu letygarwch. Hefyd, dylid cofrestru anrhegion bach wedi cronni a gewch gan yr un ffynhonnell dros gyfnod byr sy'n cyfrannu at y gwerth a bennir gan eich Cyngor.

Mae'r Cod hefyd yn cyfeirio at fudd materol neu fantais. Y ffordd o fesur hyn fyddai pe gallai arsyllwr annibynnol gwybodus ddod i'r casgliad y gallech gael eich ystyried yn well eich byd o ganlyniad.

Atodiad

Datganiad o fuddiannau personol a buddiannau sy'n rhagfarnu

Cwestiynau i'w gofyn i chi'ch hun. Os nad ydych yn siŵr, dylech ofyn i'ch Clerc neu'ch Swyddog Monitro.



Cysylltu â ni

Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru
1 Ffordd yr Hen Gae
Pencoed
CF35 5LJ

Ffôn: 0300 790 0203
Ffacs: 01656 641199
Ebst: holwch@ombwdsmon.cymru
Dilynwch ni ar Twitter: @OmbwdsmonCymru

Mae rhagor o wybodaeth am y gwasanaeth a gynigir gan
Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ar gael hefyd
yn www.ombwdsmon-cymru.org.uk.

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag